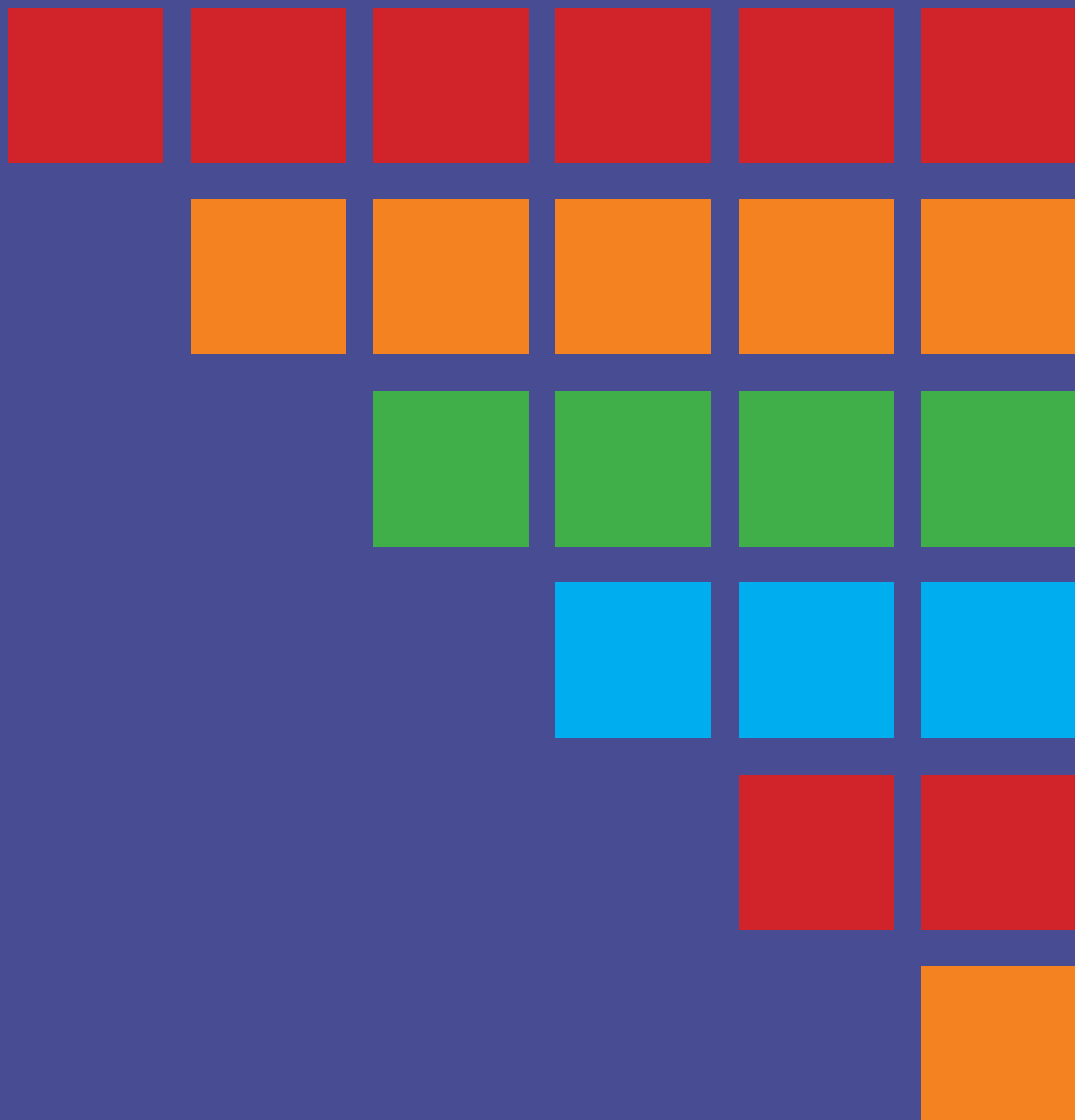

ŠKOLSKA UČENIČKA ZADRUGA U RAZVOJU DJECE I MLADEŽI

Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, Zagreb
Zagreb, 2008.

ŠKOLSKA UČENIČKA ZADRUGA U RAZVOJU DJECE I MLADEŽI

Priručnik za nastavnike osnovnih i srednjih škola

Uredio: Matija Bučar, prof.

*Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, Zagreb
Zagreb, 2008.*

Nakladnik:
Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, Zagreb

Za nakladnika:
mr.sc. Marica Berdik

Recenzenti:
Prof.dr.sc. Vlatko Previšić
Prof. dr.sc. Slavko Vučak

Uredio:
Matija Bučar, prof.

Lektura:
Božica Vuić, prof.

Grafička priprema i tisak:
Grafika-Gulan, Sisak

Naklada:
1000 primjeraka

ISBN 978-953-55416-0-8

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 681863.

SADRŽAJ

PREDGOVOR	6
<i>Marica Berdik</i>	
1. UVOD	7
<i>Urednik</i>	
2. BITNE ODREDNICE SUVREMENE ŠKOLE	9
<i>Slavko Vučak</i>	
3. UČENIČKA ZADRUGA: SASTAVNICA HRVATSKE ŠKOLE.....	17
3.1. Ciljevi i zadaci učeničke zadruge	19
<i>Emerik Munjiza,</i>	
3.2. Osvrt na povijest učeničkog zadrugarstva	22
<i>Emerik Munjiza</i>	
3.3. Školski zakoni i učeničko zadrugarstvo	28
<i>Vesna Lendić Kasalo, Vesna Marović</i>	
4. UČENIČKA ZADRUGA I ŠKOLA	31
4.1. Kako osnovati učeničku zadrugu?	33
<i>Jelka Grđan, Vesna Lendić Kasalo</i>	
4.2. Organizacija i ustroj učeničke zadruge	34
<i>Brankica Zbanatski</i>	
5. KURIKULUM UČENIČKE ZADRUGE.....	37
5.1. Godišnji plan i program izvannastavnih aktivnosti	39
<i>Matija Bučar, Marija Levanić</i>	
5.2. Godišnji plan i program učeničke zadruge	43
<i>Matija Bučar, Ana Luić</i>	
5.3. Pripremanje nastavnika za rad u učeničkoj zadruzi.....	47
<i>Matija Bučar</i>	
5.4. Primjeri iz odgojne prakse	50
<i>Đurđa Štajcer</i>	

6. ISTRAŽIVAČKI RADOVI U UČENIČKOJ ZADRUZI	63
6.1. Oblikovanje istraživačkog rada	66
<i>Jelka Grđan, Vicko Pavičić</i>	
6.2. Naputci za provođenje i prezentaciju istraživačkog rada	69
<i>Nada Baksa, Božica Pandurić</i>	
6.3. Vrednovanje istraživačkog rada	69
<i>Boris Duralija, Vicko Pavičić</i>	
6.4. Učenička zadruga i projekti	72
<i>Blanka Dragojević, Vesna Marović</i>	
7. GOSPODARSKE OSNOVE UČENIČKOG ZADRUGARSTVA	77
7.1. Od ideje do proizvoda u učeničkoj zadruzi	79
7.2. Tržište u učeničkoj zadruzi	85
7.3. Marketing u učeničkoj zadruzi	88
7.4. Propagandne aktivnosti	93
7.5. Ime i boja proizvoda	100
<i>Mate Bobanac, Miroslav Tratnik</i>	
7.6. Školski vrtovi i njihova gospodarska uloga	107
7.7. Školski vrtovi u Hrvatskoj krajem XX stoljeća	117
<i>Mate Bobanac</i>	
8. UČENIČKA ZADRUGA U RAZVOJU OSOBNOSTI UČENIKA	127
8.1. Razvijanje radnih navika i moralnih osobina.....	129
<i>Emerik Munjiza</i>	
8.2. Afirmacija individualiteta učenika	131
<i>Emerik Munjiza</i>	
8.3. Specifična uloga učeničkog zadrugarstva u razvoju stvaralačkog ponašanja učenika	136
<i>Božica Carević, Stjepan Krupa</i>	
8.4. Ekološki odgoj u razvoju učenika	143
<i>Vicko Pavičić, Vesna Stančin</i>	
8.5. Ekonomsko-poduzetnička komponenta u razvoju učenika...	152
<i>Mirjana Jerčić, Vesna Marović</i>	
8.6. Učenička zadruga u razvoju zdravlja učenika	158
<i>Dragica Benčik, Vladimira Brezak</i>	

9. PROGRAM NATJECANJA I SMOTRI UČENIČKIH ZADRUGA	179
9.1. Županijske smotre i natjecanja.....	182
9.2. Državna smotra	185
<i>Matija Bučar, Jelka Grđan, Vesna Marović,</i>	
<i>Marica Berdik, Blanka Dragojević, Brankica Zbanatski</i>	
10. HRVATSKA UDRUGA UČENIČKOG ZADRUGARSTVA	195
<i>Marica Berdik, Blanka Dragojević</i>	
11. USTANOVE KOJE SKRBE	
O UČENIČKOM ZADRUGARSTVU	203
<i>Marica Berdik, Blanka Dragojević</i>	
12. UČENIČKA ZADRUGA I HNOS	207
<i>Zdenka Čukelj</i>	
13. UČENIČKA ZADRUGA I MJESNO OKRUŽJE	229
13.1. Značajke odnosa učenička zadruga-mjesno okruže	231
<i>Brankica Zbanatski</i>	
13.2. Primjeri iz odgojne prakse	233
<i>Božica Carević, Stjepan Krupa, Milan Munjiza</i>	
14. UČENIČKA ZADRUGA I UČITELJSKE KOMPENTENCIJE	241
<i>Vesna Marović, Vladimira Brezak</i>	
15. STRUČNO OSPOSABLJAVANJE I USAVRŠAVANJE VODITELJA I	
SURADNIKA U UČENIČKIM ZADRUGAMA	249
15.1. Osposobljavanje putem oglednih radionica	251
<i>Matija Bučar, Blanka Dragojević, Božica Pandurić</i>	
15.2. Osposobljavanje putem seminara i stručnih aktiva	252
<i>Marica Berdik, Vesna Marović</i>	
15.3. Osposobljavanje putem učiteljskih studija	256
<i>Matija Bučar</i>	
16. BILJEŠKA O AUTORIMA	260

PREDGOVOR

Već duži niz godina postoji potreba i izražavana želja voditelja i suradnika učeničkih zadruga u osnovnim i srednjim školama, učeničkim domovioma i centrima za odgoj djece i mladeži za izdavanjem priručnika koji bi odgovorio na često postavljana pitanja: kako osnovati učeničku zadrugu, kako je organizirati i ustrojiti, kako planirati i programirati rad u učeničkoj zadruzi, kako plasirati proizvode učeničke zadruge na tržište, kako raspodijeliti prihod u učeničkoj zadruzi, kako pripremiti županijske smotre, kako pripremiti, napisati i obraniti istraživački rad,...?

Duga je i bogata tradicija koju učeničko zadrugarstvo ima u našoj zemlji. Učenička zadruga, kao oblik izvannastavnih aktivnosti, zauzima značajno mjesto u kurikulumu osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i centara za odgoj djece i mladeži, jer pridonosi kvalitetnijem odgoju i obrazovanju djece i mladeži, razvijanju radnih navika i moralnih osobina, razvoju osobnosti učenika.

Sa željom da odgovorimo na ova i druga pitanja koja su u vezi s učeničkim zadrugarstvom u Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva, okupili smo poznate stručnjake iz područja učeničkog zadrugarstva i potakli stvaranje priručnika za voditelje i suradnike učeničke zadruge pod nazivom „Školska učenička zadruga u razvoju djece i mladeži“.

Razvoj učeničkog zadrugarstva zbog njegove odgojne i obrazovne važnosti u hrvatskom školskom sustavu potiču državne institucije koje na različite načine skrbe o njegovu razvoju: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, Agencija za odgoj i obrazovanje, Hrvatska agencija za malo gospodarstvo i Hrvatska zajednica tehničke kulture, čija je članica i Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva.

Zahvaljujući potpori svih navedenih institucija Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva uz poznate stručnjake koje okuplja, ima i materijalne mogućnosti za izdavanje ovako vrijednog Priručnika za sadašnje i buduće voditelje učeničkih zadruga.

Sve su to razlozi zbog kojih smo se odlučili na izdavanje Priručnika. Želja nam je da nađe odgovarajuće mjesto u školama, učeničkim domovima, centrima za odgoj djece i mladeži, institucijama koje skrbe o razvoju odgoja i obrazovanja djece i mladeži.

Predsjednica Hrvatske udruge učeničkog zadrugarstva

1. UVOD

Pred Vama se nalazi Zbornik radova **Školska učenička zadruga u razvoju djece i mladeži**. Nastao je iz pera poznatih autora koji se bave problemom škole, izvannastavnih i izvanškolskih aktivnosti i njihovim utjecajem na intelektualni, emocionalni i svekoliki razvoj djece i mladeži.

Zbornikom su obuhvaćeni tekstovi koji, između ostalog, govore o: bitnim odrednicama suvremene škole, učeničkoj zadruzi kao sastavnici hrvatske škole, planiranju i programiranju rada u učeničkoj zadruzi, istraživačkim radovima i projektima, gospodarskim osnovama učeničke zadruge, ulozi učeničke zadruge u razvoju djece i mladeži, učeničkoj zadruzi i HNOS-u, stručnom osposobljavanju i usavršavanju voditelja učeničkih zadruga.

Bogata je djelatnost učeničkih zadruga u Republici Hrvatskoj. I ne samo to. Učeničko zadrugarstvo ima dugu prošlost. Upravo zbog duge prošlosti i raznovrsnih djelatnosti učeničkih zadruga, želeći da se njihova djelatnost, posebice odgojna i obrazovna komponenta, sve više širi i razvija, objavljujemo ovaj prvi Zbornik radova.

Kako je ovo i prvi Priručnik za voditelje učeničkih zadruga u Republici Hrvatskoj, za vjerovati je da će im biti velika stručna pomoć u odgovorima na brojna pitanja iz područja učeničkog zadrugarstva jer će im Priručnik uvijek biti "pri ruci".

Zahvaljujemo autorima tekstova u Priručniku i Hrvatskoj udruzi učeničkih zadruga, koja je omogućila izdavanje ovog Priručnika.

Urednik

Slavko Vučak

2. BITNE ODREDNICE SUVREMENE ŠKOLE

Škola: pojmovno određenje

Škola, na lat. schola, označava „učilište, učevni zavod“. Za to učilište mnogi su zainteresirani: učenici, studenti, roditelji, nastavnici, prosvjetne vlasti, ... , što je i razlogom da različiti autori i različito određuju pojam škole. Navest ćemo neke od njih: J. A. Komensky školu određuje kao radionicu čovječnosti; J. F. Herbart kao mjesto u kojem se odgaja; J. Bruner kao mjesto pripremanja mladih za snalaženje u svijetu koji se mijenja; H. von Hentig kao mjesto na kojem se živi i kao prostor na kojem se stječe iskustvo; V. Previšić kao instituciju organiziranog odgoja i obrazovanja.

Navedena (i mnoga navedena) određenja pojma škole zapravo govore da škola predstavlja specifičnu ustanovu u kojoj se na organiziran, sustavan i znanstveno-stručni način ostvaruje odgoj i obrazovanje djece, mladeži i odraslih.

Hrvatska škola: bitne odrednice

Gotovo dva desetljeća razvijamo potpuno autonomno našu hrvatsku školu (osnovnu, srednju, visoku) u složenim i specifičnim društvenim, ekonomskim, razvojnim, kulturnim okolnostima i ozračjima. A kakva je ta naša škola? Na koju se to školu misli? Je li to bilo kakva škola? To nije bilo kakva škola, to je

NOVA HRVATSKA ŠKOLA.

Ta nova hrvatska škola umnogome je već danas, a još bi više trebala (i morala) biti sutra, škola „u kojoj poučavanje i učenje (iznova) vesele, u kojoj se smije smijati i plakati, a da se čovjek ne mora za to ispričavati“ (Meyer, 2002.), škola „u kojoj učenici istudenti mogu stvaralački iskazati svoje mogućnosti i sposobnosti (Previšić, 1999.) škola „svjesna vlastite situacije i kulture“ (Stoll i Fink, 2000.). Nova hrvatska škola nije nova jer ima novu fasadu, nove uređene hodnike, učionice, kabinete, novu školsku dvoranu – iako je takvo ozračje izuzetno bitno – već je nova prije svega stoga jer su u njoj **novi učenici i studenti**. Novi učenici i studenti u školu i nastavu dolaze: iz obiteljskih domova u kojima je povećana obrazovna razina roditelja (što ima utjecaja na obrazovanje i razvoj njihove djece) iz novog okružja na kojem sve snažnije utječu ekonomski uvjeti, mediji, ulica, uvjeti školovanja, životna zbilja uopće; s povećanim individualnim razlikama. U takvim uvjetima osnovno je pitanje „o tome što bi škole trebale činiti za one koji ih pohađaju, ... , što škole mogu učiniti s obzirom na snagu drugih utjecaja. Treba li školama biti cilj puka reprodukcija

određene kulture, sredstvo asimilacije mladih u sustav ... Ili bi škole, s obzirom na promjene koje se događaju oko nas bolje učinile kad bi se posvetile jednako riskantnom, a možda i jednakom donkihotskom idealu pripremanja mladih za snalaženje u svijetu koji se mijenja a u kojim će oni živjeti?“ (Bruner, 2000.). Ovo posljednje je najvažnije, pripremanje mladih za razvoj u svijetu koji se mijenja. Za snalaženje u svijetu promjena učenici i studenti trebaju „pribaviti ‘životnu putovnicu’ koja će im omogućiti bolje razumjeti sebe i druge i na taj način sudjelovati u zajedničkim aktivnostima i životu društva“ (Delors, 1998.).

Pribavljanju „životne putovnice“ vodi ono obrazovanje koje se „mora organizirati oko četiri temeljna tipa učenja koji će, cijelog nečijeg života, na neki način biti potpornji znanja. To su: **učiti znati**, odnosno svladati instrumente razumijevanja; **učiti činiti**, kako bi se moglo kreativno utjecati na svoje okruženje; **učiti zajedno živjeti**, kako bi se sudjelovalo i surađivalo s drugim ljudima u svim ljudskim aktivnostima; **učiti biti**, nužan korak koji proizlazi iz prethodna tri“ (Delors, 1998.).

U takvom ozračju, u takvoj obrazovnoj situaciji, učenicima i studentima se pruža veća mogućnost za istraživanje, izradu jednostavnijih projekata, utvrđivanje uzročno-posljedičnih veza i odnosa, rješavanje problema, ostvarivanje ciljeva i zadataka nastave sve više u prirodnim uvjetima, školskom vrtu, učeničkoj zadruzi, školskom dvorištu, na izletu, a manje u zatvorenim prostorima škole. Time će nastavnik sve više ostvarivati nastavne sadržaje u skladu s individualnim mogućnostima i sposobnostima učenika i studenata i na taj način „podupirati individualnost“ (Key, 2000.).

Takvo pedagoško ozračje u razvoju nove hrvatske škole umnogome će pridonijeti razvoju društva znanja, što je i društveno – razvojno – političko opredjeljenje naše države.

Pripremanje mladih za razvoj u društvu znanja složena je zadaća škole, jer se priprema odnosi na usvajanje razine znanja, umijeća, razvoja sposobnosti i odgojnih vrijednosti prijeko potrebnih za svladavanje sve zahtjevnijih izazova u svijetu ubrzanih znanstvenih, tehnoloških i ukupnih društvenih promjena. U takvoj odrednici uloge škole prijeko je potrebno “da znanje, koje škola čini dostupnim, bude korisno i bitno – potpora mišljenju, povod za prosudbe i odluke, ‘egzemplarno’ za općeniti uvid” (Hentig, 2007.). I ne samo to. Na promjenu škole, promjenu “bića škole” (Pivac, 1995.) snažno utječu i njezini polaznici, zbog čega škola “mora postati drugačija jer su i djeca drugačija” (Hentig, 1997.). U takvom kontekstu valja očekivati da “škola služi odgoju narastajućeg naraštaja za samostalnost i zrelost” (Jurić, 2007.), što je znak

školi da više nego do sada prilagodi ustrojstvo, oblike, metode, opremu i “stil” odgojno-obrazovnog djelovanja prema “razvoju učenika kao individualiteta i kao člana socijalne zajednice” (Previšić, 1999.). Takva škola koja je usmjerena ka razvoju mladih kao individualiteta je zapravo škola: kvalitetna, demokratska, humana, škola očekivanja. Pođimo redom.

Kvalitetna škola. Kvaliteta škole se prepoznaje po kvaliteti odgoja i obrazovanja koje pruža svojim učenicima i studentima, u kvaliteti njihovih znanja, umijeća, sposobnosti, odgojnih vrijednosti. “Kvaliteta škole odnosi se, u pravilu, na postizanje uspjeha za sve. Uspješnost nema svoj izraz jedino u kvantifikaciji (statistika i brojevi) nego i u zadovoljstvu, postignućima, što se pak temelji na predviđanjima mogućega. Širi okvir u koji se smješta kvaliteta škole u užem se smislu odnosi na promjenu shvaćanja funkcija učenja i poučavanja te njihova odnosa koji imamo slijedom tradicije” (Jurić, 2007.). Kvaliteta odgoja i obrazovanja prijeko je potrebna u društvu znanja, jer “naše doba puno mijena obilježeno je intenzivnim razmišljanjem o tome što bi škole trebale ‘činiti’ za one koji ih pohađaju ili, što škole mogu učiniti s obzirom na snagu drugih utjecaja” (Bruner, 2000.). Pripremanje mladih za rad i život u društvu znanja, za djelovanje u takvom društvu, temeljni je odgovor na pitanje što škole trebaju činiti za one koji ih pohađaju posebice imajući na umu da škola treba biti “najbolji poligon i pedagoška klinika za svaki kurikulum, a kurikulum je program za njezino odgojno-obrazovno djelovanje” (Previšić, 2007.). Jer, „znanje se danas sve više prepoznaje kao pitanje velike ekonomske, političke i kulturne važnosti, a sasvim opravdano određuje društva u nastanku ... Kako bi ostala humana i ljudima prihvatljiva, društva znanja morat će postati društva raspodjele znanja ... koje će omogućiti korištenje komunikacijama i znanjem u prijenosu znanja ... i prostornim širenjem znanja među generacijama i kulturama“ (UNESCO, 2007.).

Da bi škola, “kojoj je osnovni zadatak prenošenje znanja, ali i vrijednosti, svjetonazora društva” (Sekulić-Majurec, 2007.), odgovorila tim izazovima prijeka je potreba njezinog kvalitetnog djelovanja, kvalitetnih odgojnih i obrazovnih poruka, jer je “kvalitetno obrazovanje (i odgoj, o. a.) jedini odgovor na probleme naših škola” (Glasser, 1994.). Valja, pritom, naglasiti da kvalitetno obrazovanje i odgoj nije lako ostvariti, jer “poboljšanje kvalitete često se opisuje kao putovanje. Ako se smatra određenim tipom putovanja, npr. uspinjanje uza stube, gornja stuba predstavlja djelotvornost prikazanu pozitivnim učeničkim rezultatima, ali se na svaku stubu valja popeti kako bi se stiglo do vrha ... na najvišu stubu – pozitivne učeničke rezultate. Nakon što se

stigne do vrha – putovanje mora ponovno početi” (Stoll i Fink, 2000.). Stoga za odgoj/obrazovanje i kažemo da predstavljaju proces, “ne postoji nešto što se zove potpuna djelotvornost, ako se ne nastavite penjati, svi su izgledi da ćete početi silaziti” poručuju Stoll i Fink (2000.).

Mnoge ljudske djelatnosti prepoznaju se po temeljnoj odrednici: kvaliteti svoga proizvoda. Kvaliteta proizvoda (automobil, odijelo, televizor, ...) čini se uglavnom dovoljnim znakom raspoznavanja uspješnosti određene ljudske djelatnosti. Odnosi li se to i na školu? Sa školom je situacija puno složenija. Složenija, jer škola radi sa živim “materijalom”, njezin proizvod nije samo kvalitetno znanje učenika / studenata već i njihov kvalitetan demokratski razvoj.

Da bi škola uspješno odgovorila ovom izazovu prijeka je potreba njezine demokratske usmjerenosti. Stoga škola treba (i mora) ostvarivati i

- **demokratsku odrednicu.** To stoga jer se društvo znanja temelji i na razvoju demokratskih društvenih odnosa među ljudima. Demokratsko društvo, koje razvijamo nepuna dva desetljeća, pretpostavlja i razvoj demokratske škole. To posebice zbog činjenice jer je škola dio ukupnog društvenog sustava, koja, ne samo da ne može ići drugim “kolosijekom”, već treba uvelike pridonositi demokratskom razvoju društva znanja. Poznato je, naime, da se školski sustav u svakoj zemlji (a tako i kod nas) temelji i na socijalno-političkoj komponenti, iz koje se ustanovljuju ciljevi i zadaće škole u određenom društvenom kontekstu. Naš društveni kontekst je društvo znanja u kojem škola s razvojem demokratskih odnosa, posebice među sudionicima odgojnog procesa, treba pridonositi bržem razvoju društva znanja u kojem je “učenik aktivni nositelj svoga razvoja” (Pivac., 1995.).

Škola uopće, a posebice hrvatska škola, treba (i mora) ostvarivati i

- **humanu dimenziju.** Ovdje je riječ o humanim međuljudskim odnosima između subjekata odgojno-obrazovnog procesa. Human odnos između učenika i nastavnika, njihovo međusobno razumijevanje, uvažavanje i povjerenje snažno pridonosi kvaliteti odgojnog djelovanja, djelovanja “za zajedničko dobro, samostalnost, pouzdanost, poštovanje drugih ... za moralni čin života” (Hentig, 2007.). Takvo odgojno djelovanje uvelike pridonosi razvoju humane škole, čija je zadaća “da učenje i poučavanje učini humanijim i djelotvornijim za sve sudionike nastavnog procesa” (Meyer, 2002.). Humanost hrvatske škole – nove škole valja promatrati i kroz činjenicu da su u njoj „novi klinci“ – novi učenici i studenti. A kako su to „novi“ subjekti u biću i razvoju škole to je i nov izazov školi. Nov izazov zahtijeva i novu prilagodbu, nov

odgojni i obrazovni rad, nov stil poučavanja i učenja, nove nastavne strategije.

Za takvu školu: kvalitetnu, demokratsku i humanu možemo kazati da je

- **škola očekivanja**. Takva škola prepoznaje se vrlo brzo: po izgledu školske zgrade i njezinog okoliša, po uređenosti hodnika, učionica i kabineta, po ozračju koje vlada između učenika, nastavnika i ostalih zaposlenika. To je škola koja je bliska životu, koja priprema učenike za rad u društvu znanja, koja živi, a ne imitira život, koja djeluje kao “brižna obitelj ... puno očekuje od svojih članova, razvija njihove prednosti, a pritom pruža uzajamnu podršku” (Stoll i Fink, 2000.), “koja je krenula na put da sama odredi svoj koncept” (Meyer, 2002.), “koja dopušta da se bića pedagoške prakse osmisli na način koji čini korak dalje u odnosu na postojeću obrazovnu zbilju” (Šoljan, N. N., 1979.), “koja slobodno bira pedagoški model organizacije nastave” (Matijević, 2001.). Takva škola predstavlja za učenike, studente, nastavnike i ostale zaposlenike ugodu i zadovoljstvo, u prostore takve škole ulazi se s osmijehom, vedrim izrazom lica i ljubavlju, ali i s povećanom odgovornošću za njezin razvoj (Vučak, S., 2007).

Na kraju

Da bi hrvatska škola (osnovna, srednja, visoka) „plovila punim jedrima“, da bi navedene odrednice uistinu dobile „pravo građanstva“ i postale školska zbilja, valja štošta promijeniti i u školi i za školu:

a) u školi – od uređenosti školskih prostora i nove školske opreme, preko humanijih odnosa između nastavnika, učenika i studenata, do (što je najvažnije) povećane kvalitete u prenošenju odgojnih i obrazovnih poruka (koje ovise, znano je, od nastavnika – njihove stručne, pedagoško-psihološke i ljudske pripremljenosti, osposobljenosti, ljubavi prema nastavničkom pozivu) i

b) za školu – od partnerskog odnosa roditelja prema školi, preko povećane brige društvenog okružja u kojem škola djeluje, do primjerenijeg materijalnog statusa i kvalitetnijeg vođenja obrazovne politike u kojoj će škola sve više postati bitan čimbenik razvoja kako njezinih učenika i studenata tako i ukupne društvene zbilje.

Literatura

- Bruner, J., 2000., *Kultura obrazovanja*, Educa, Zagreb
- Delors, J. (ur.), 1998., *Učenje: blago u nama*, Educa, Zagreb
- Glasser, W., 1994., *Kvalitetna škola*, Educa, Zagreb
- Hentig, H., 1997., *Humana škola*, Educa, Zagreb
- Hentig, H., 2007., *Kakav odgoj želimo?*, Educa, Zagreb.
- Jurić, V., 2007., *Kurikulum suvremene škole* (u: Kurikulum, ur. V. Previšić), Institut za pedagogiju FF i Školska knjiga, Zagreb
- Key, E., 2000., *Stoljeće djeteta*, Educa, Zagreb
- Matijević, M., 2001., *Alternativne škole*, TIPEX, Zagreb
- Meyer, H., 2002., *Didaktika razredne klike*, Educa, Zagreb
- Pivac, J., 1995., *Škola u svijetu promjena*, Institut za pedagoški istraživanja FF Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Previšić, V.: *Škola budućnosti: humana, stvaralačka i socijalna zajednica*, Napredak, br. 1/1999.
- Previšić, V., 2007., *Pedagogija i metodologija kurikuluma* (u: Kurikulum), Institut za pedagogiju FF i Školska knjiga, Zagreb
- Sekulić-Majurec, A., 2007., *Uloga sudionika odgojno-obrazovnog procesa u stvaranju provedbi i vrednovanju kurikuluma* (u: Kurikulum, ur. V. Previšić), Institut za pedagogiju FF i Školska knjiga, Zagreb
- Stoll, L., Fink, D., 2000., *Mijenjajmo naše škole*, Educa, Zagreb
- Šoljan, N. N., 1979., *Prema odgojnoj zajednici* (u: Društvo koje uči), Zavod za pedagogiju FF, Zagreb
- UNESCO-ovo svjetsko izvješće, 2007., *Prema društvima znanja*, Educa, Zagreb,
- Vučak, S., 2001., *Školska zbilja*, VUŠ i HPKZ, Petrinja
- Vučak, S., 2007., *Škola očekivanja i društvo znanja* (u: Pedagogija, ur: Previšić, Šoljan, Hrvatić), Hrvatsko pedagoško društvo, Zagreb

Vesna Lendić Kasalo, Vesna Marović, Emerik Munjiza

3. UČENIČKA ZADRUGA: SASTAVNICA HRVATSKE ŠKOLE

3.1. Ciljevi i zadaci učeničke zadruge

Odgojne mogućnosti učeničkih zadruga treba promatrati unutar općeg cilja i zadataka institucionalnog / školskog odgoja. Odgojni cilj i zadaci učeničkih zadruga temelje se i izvedu iz općeg fenomena odgoja, njegovog cilja i zadataka. Zbog toga ćemo ukratko ukazati na temeljna pitanja odgoja: fenomen, cilj, zadatke, kao i sustav odgojnih vrijednosti.

U povijesnom kontinuitetu odgoj se shvaćao i objašnjavao različito. U početnom određenju odgoja naglasak je na *discipliniranju*. Odgoj je *prihvatanje normi i oblika ponašanja*. Ponašanje koje je društveno prihvatljivo *pozitivno se potkrepljuje (odobravanje, pohvaljivanje, nagrađivanje)*, a koje nije prihvatljivo *negativno se potkrepljuje (osuđivanje, sprečavanje, kažnjavanje)*. (Bognar, 2001).

Nagrada, zabrana, kazna i nadzor jesu jedina sredstva kojima se *prisiljava dijete* na način života kakav provodi *valjano odgojen* čovjek. Odgoj je dužan *skršiti osobnost, autonomiju, volju*, često puta pomoću *autoriteta i straha*. Prema tome u odgoju nije ništa više potrebno, nego dijete *sapeti, skućiti* njegovu volju i trajno ju podvrći već u razvoja pod vlast autoriteta (Turić, 1906.).

Shvaćanje odgoja kao proces discipliniranja je napušteno. Odgoj se shvaća i kao proces *učenja* o vrijednostima, što je poželjno i dobro, a što je nepoželjno i loše u određenim društvima. Pri tome se bavi i odgovorom na pitanje postojanja općih, univerzalnih i neprolaznih vrijednosti. Poželjni sustav vrijednosti konkretizira se preko uzora i ideala. Tako svako društvo ima svoj novi tip idealnog čovjeka, građanina.

U suvremenom određenju odgoja sve veći naglasak je na poticanju unutrašnjeg razvoja, stvaranja povoljnih uvjeta za razvoj i samorazvoj. Umjesto autoriteta i straha odgoj se shvaća kao suradnički proces, kao proces stvaranja optimalnih uvjeta za individualni i socijalni razvoj svakog pojedinca.

Odgoj je međuljudski odnos u kojem se stvaraju uvjeti za razvoj ljudskih jedinki. Taj odnos nikada nije jednostran (jednosmjernan) u njemu se mijenjaju i odgajatelj i odgajatelj. Odgoj je odnos u funkciji rasta i razvoja. U suvremenim uvjetima odgoj se može odrediti kao: svrsishodan, namjeren, planski dvosmjernan proces između odgajatelja i odgajanika s ciljem razvoja ukupnih potencijala u funkciji savladavanja i nadogradnje kulturnih dobara (vrijednosti) u jedinstvu individualnih i socijalnih potreba.

U povijesnom kontinuitetu pojam odgoja je evoluirao od discipliniranja do razvoja, on se mijenjao, poboljšavao i humanizirao.

Opći cilj odgoja moguće je konkretizirati prema različitim kriterijima: *školskoj tradiciji, bitnim odrednicama čovjeka, psihofizičkoj strukturi čovjeka, dobi odgajnika, mjestu događanja*. Prema školskoj tradiciji opći odgojni proces moguće je razložiti na : *proces usvajanja znanja umijeća i navika; proces razvoja psihofizičkih sposobnosti i pomoć u formiranju osobnosti i karaktera (obrazovni, funkcionalni i odgojni zadatak)*. Moguća je daljnja konkretizacija prema školskoj strukturi na : *nastavu, izvannastavne aktivnosti, kulturnu i javnu djelatnost škole*.

U suvremenoj školi odgoj se događa u nastavi ali i u različitim oblicima *izvannastavnih aktivnosti*. Iz navedenog slijedi da se dio općeg cilja i zadataka odgoja realizira i kroz *učeničke zadruge*.

Prema općoj definiciji učeničke zadruge su oblici izvannastavnih aktivnosti. Učenici se u njih uključuju prema vlastitom interesu i izboru. Izvannastavne aktivnosti su znatno fleksibilnije organizirane u odnosu na nastavu: *učenici se u njih uključuju slobodno prema vlastitom izboru ,zajedno s nastavnikom-voditeljem donose program rada, organizacija je znatno fleksibilnija, nema klasičnog brojčanog ocjenjivanja*.

Po čemu su učeničke zadruge specifične u odnosu na druge izvan–nastavne aktivnosti? Učeničke zadruge su jedine *proizvodne* izvannastavne aktivnosti. Temeljni cilj učeničkih zadruga je proizvodnja i stvaranje *nove vrijednosti* realizirane kroz uobičajne proizvodne etape: planiranje i pripremanje, proizvodnja, tržišno potvrđivanje, stvaranje i raspodjela dohotka i čistog dohotka (*dobiti*). U navedenom cilju dominantna nije ekonomska dobit, ona je samo odgojno sredstvo.

No i pored toga što ekonomska dobit nije dominantna, ona mora biti ostvarena jer se na gubitcima i lošem poslovanju ne može dobro odgajati.

Valja pritom istaknuti:

1. Učeničke zadruge doprinose kvalitetnijoj realizaciji ukupnog godišnjeg plana i programa rada škole. Različite su mogućnosti u *povezivanju većine nastavnih predmeta s radom u učeničkim zadrugama*. Na globalnoj godišnjoj razini uvažavajući specifičnosti škole i učeničke zadruge potrebno je takvu suradnju planirati i programirati.
2. Kroz učeničke zadruge moguće je ostvariti vezu između *teorije i prakse*. Takva veza obično se temelji na *prirodnim oblicima učenja: sustavnom promatranju, postavljanju pokusa, sustavnom praćenju, bilježenju, zaključivanju i izvještavanju*. Ovaj proces može biti dvosmjernan od

empirijskom iskustva prema općoj teoriji ili od teorijske spoznaje prema praktičnom potvrđivanju.

3. Prirodno učenje, vezu između empirije i prakse moguće je realizirati kroz *istraživačke projekte* preko kojih se učenici uvode u *tehničke intelektualnog rada*.
4. Praktični radovi, radovi na istraživačkim projektima mogu znatno amortizirati negativne utjecaje *pretjerane intelektualizacije škole i opterećenosti učenika*.
5. Na praktičnom i teorijskom području moguće je uspostaviti dugoročnije oblike suradnje s: *gospodarskim tvrtkama, stručnim i znanstvenim institucijama*.
6. Kroz učeničku zadrugu moguće je na teorijskoj i praktičnoj razini usvojiti i prakticirati temeljne ekonomske kategorije: *planiranje, programiranje, pripremanje, proizvodnja, menadžment, dizajn, tržište, konkurencija, dohodak, dobit (čisti dohodak)*.
7. Moguće je praktičnu proizvodnju prožeti sa spoznajnom komponentom: *što, zašto, iz čega, kako?*
8. Uvažavajući specifičnosti škole, učeničke zadruge i njezinih sekcija moguće je kroz nju realizirati dijelove: *etnologijskog i eko odgoja*.
9. S obzirom na fleksibilniju organizaciju kroz učeničke zadruge moguće je poticati različite oblike *divergentnog i stvaralačkog mišljenja*.
10. Učeničke zadruge mogu poticati i zadovoljavati individualne interese i potrebe i time između ostalog biti i u funkciji *profesionalnog informiranja i usmjeravanja*
11. Kroz rad u učeničkim zadrugama potrebno je i moguće mlade poticati i osposobljavati za *racionalnijim oblicima korištenja slobodnog vremena*.
12. Učeničke zadruge su specifična mjesta u školskoj organizaciji za *samodokazivanje i korištenje pozitivnog transfera*. Uspjeh u jednom području (učeničkoj zadruzi) može se snažno transferirati i na druga područja.
13. Radom u učeničkoj zadruzi moguće je poticati stvaranje *pozitivne slike o sebi, drugima, pozitivan stav prema duhovnim i materijalnim vrijednostima*.
14. Kroz rad u učeničkoj zadruzi moguće je ostvariti i *psihoterapijsku pomoć, koristeći rad kao sredstvo odgoja*.

Vjerojatno da ovo navođenje i konkretizacija zadataka i mogućnosti učeničkih zadruga nije definitivno, da ga treba shvatiti kao početni inventar koji je moguće i potrebno dopunjavati. Također je sigurno da će svaka učenička zadruga uvažavajući svoje specifičnosti iz navedenog okvira moći realizirati neke od navedenih zadataka.

U ovom poglavlju navedene su neke mogućnosti i zadaci koji stoje pred učeničkim zadrugama. Postoje i empirijska istraživanja koja potvrđuju navedene teze o čemu će biti riječi u daljnjim poglavljima.

3.2. Osvrt na povijest učeničkog zadrugarstva

Oskudni su podaci iz povijesti učeničkog zadrugarstva jednim dijelom i zbog različite terminologije. Cuvaj u svojoj Građi za povijest školstva nema pojam učeničke zadruge. Kod njega je moguć naći pojmove: *nastava gospodarstva i kućanstva, ratarnice, školske vrtove i mala gospodarstva pri školama*. Ni kod Frankovića u Povijesti hrvatskog školstva i pedagogije sve do 1956. godine ne spominju se učeničke zadruge. U Enciklopedijskom rječniku pedagogije postoji natuknica učeničke zadruge, ali nema vremenske orijentacije. U Pedagoškoj enciklopediji učeničke zadruge vremenski se vežu uz pokret radne škole krajem XIX. i početkom XX stoljeća.

Analiza Bibliografije Napretka 1859.- 1909. ukazuje na nekoliko didaktičko-metodičkih članaka koji bi mogli imati rubnih veza s učeničkim zadrugama.

Iz Popisa učeničkih zadruga Republike Hrvatske 2003. moguće je naći više škola koje barataju s podacima utemeljenja učeničkih zadruga u njihovim školama krajem XIX. i početkom XX. stoljeća: Bribir 1880., Vrbova 1907., Dijaneš (područna škola Vrbovca) 1911., Draganić 1917., Kamešnica 1929. godine. Ovo su vrijedni i značajni podaci no zahtijevaju dodatnu analizu i provjeru. I pored navedenih poteškoća i ograničenja u daljnjem tekstu rekonstruirat će se povijesni slijed u području učeničkog zadrugarstva.

3.2.1. Predproizvodni period-prve ideje koje prethode učeničkom zadrugarstvu

Kao i svaka pedagoška pojava tako i učeničke zadruge imaju svoj razvojni put od početnih ideja do suvremenog pojma. Početna ideja često puta nije identična postojećem suvremenom stanju pa ju je teško prepoznati i vremenski točno odrediti. Ova pojava vrijedi i na području učeničkog zadrugarstva.

Učeničke zadruge nisu naš originalan školski pronalazak. One se kao vrlo jak, širok i raznovrstan pokret javljaju krajem XIX. i početkom XX. stoljeća u okvirima pokreta nove škole i reformirane pedagogije. U Parizu je već 1881. godine osnovano Školsko udruženje zajedničkog rada, 1889. u Juri Školsko udruženje za šumarstvo, 1909. godine u Aniu Federacija društva školske uzajamne pomoći ratarskih, pastirskih, voćarskih prijatelja i prijatelja šuma. Po uzoru na Francusku otvaraju se različiti oblici učeničkih zadruga u državama: Europe, Amerike, Azije i Afrike. (Biljan, 1984.).

Prve učeničke zadruge u nas, kao organizacijske forme okupljanja učenika na zajedničkom poslu, javile su se također krajem XIX. i početkom XX. stoljeća. To su bile uglavnom učeničke organizacije za štednju, za jeftinije nabavke i prodaju školskih udžbenika i pribora, zdravstvene, sakupljačke i slične akcije. Početne ideje na kojima je utemeljeno učeničko zadrugarstvo bile su u području štedno-kreditnih i sakupljačko-humanitarnih aktivnosti.

3.2.2. Početne proizvodne aktivnosti u učeničkom zadrugarstvu

Početne proizvodne orijentacije na području učeničkog zadrugarstva mogu se vezati uz mala ogledna školska gospodarstva uz pučke škole i uz školske vrtove.

Šugh 1875. godine navodi da je križevačka županija polovinu svog pokretnog imetka uložila u malo gospodarstvo uz tadašnju pučku školu i istovremeno zamolila visoku vladu “ da ustroji u povećih mjestah uz pučke škole uzorna seljačka gospodarstva” (Šugh, 1875.).

Za gospodarski i pedagoški napredak navedenih gospodarstava nužno je imati i stručan učiteljski kadar.

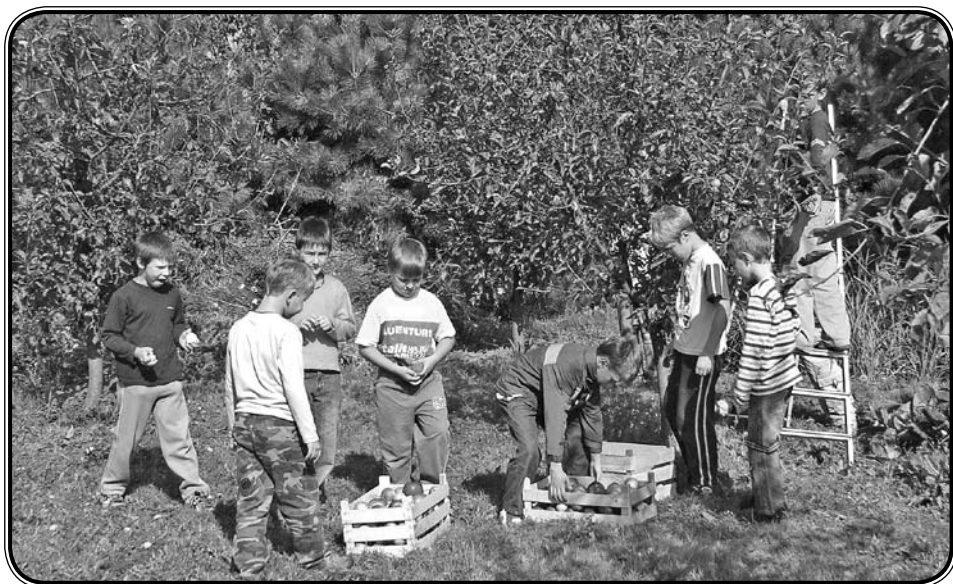
“Potrebno je, da bude sam učitelj u toliko gospodarstvu vješt, da bude znao presuditi mane seljačkog gospodarstva one okolice, gdje mu je djelokrug

opredijeljen, i da bude u stanju birati sredstva, kako bi podučavanjem povjerene im mladeži takve mane otklonio" (Šugh, 1875.).

Mala proizvodna gospodarstva uz pučke škole imaju proizvodni karakter, navode se površine, plodoredi, prinosi, prihodi proizvodnje. Učiteljeva nagrada bila je prihod od proizvodnje (ili proizvodi), a učenička stečena znanja i usvojene praktične vještine potrebne i primjenjive u vlastitom gospodarstvu (Šugh, 1875.). Ovaj navedeni oblik rada u malim gospodarstvima zadovoljava temeljni kriterij proizvodnosti za učeničke zadruge.

Moguće je utvrditi značajnu vezu između školskih vrtova i učeničkih zadruga. Budući su školski vrtovi vremenski prethodili učeničkim zadrugama to ima opravdanja da pojavnost učeničkih zadruga vežemo i uz školske vrtove. S obzirom na različiti orijentaciju dosta je teško točno i precizno odrediti početak rada školskih vrtova, no službena ih statistika prati od 1816. godine. (Službeni glasnik 1884.). Školski su vrtovi po svojoj orijentaciji bili: botanički, pokusni, proizvodni i pedagoški.

Jedno vrijeme izričit je naglasak bio na proizvodnoj funkciji školskih vrtova: proizvodnji voćnih sadnica, sadnica duda i loznih cijepova. Proizvedene sadnice besplatno su dijeljenje mještanima na školskom području kako bi se poboljšalo i unaprijedilo narodno gospodarstvo. Svaki školski vrt morao je godišnje proizvesti najmanje 500 voćnih sadnica i neodređeni broj sadnica duda i loznih cijepova. Uloga proizvodnosti školskih vrtova bila je unapređivanje

narodnog gospodarstva i odgovarajuće pripremanje mladog naraštaja za racionalnije gospodarenje na svom gospodarstvu.

Proizvodnost u školskim vrtovima još uvijek nema tržišnu orijentaciju. Proizvodi iz školskog vrta kao vid nagrade idu učiteljima. Ponekad su i najbolji učenici bili nagrađivani sa: sjemenjem, sadnicama, košnicama. Iz izloženog ima opravdanja da prve ideje iz učeničkog zadrugarstva vežemo uz neproizvodne oblike kreditno-štednih zadruga, zdravstveno-humanitarno-skupljačkih aktivnosti, kao i uz proizvodno netržišne oblike malih uzornih gospodarstva uz pučke škole i školske vrtove.

3.2.3. Učeničke zadruge proizvodne slobodne / izvannastavne aktivnosti učenika

Slobodne aktivnosti kao vannastavni oblici rada prvi put se javljaju u hrvatskom školstvu pedesetih godina XX. stoljeća. U Nastavnom planu i programu za narodne četverogodišnje i šestogodišnje škole kao i niže razrede osmogodišnje škole iz 1954. godine u strukturi se nalaze i slobodne aktivnosti (izvannastavne i slobodne aktivnosti su jednoznačni pojmovi).

U slobodne aktivnosti učenici se uključuju prema svojim interesima i željama. Kao specifična slobodna aktivnost navodi se i učenička zadruga koja je vrlo precizno definirana.

“Zadruga se definira kao organizacija djece u školi putem koje se u školu i u proces odgoja uvodi opći proizvodni rad (Biljan, 1984.). Učenička zadruga se definira kao poseban organizacijski oblik slobodnih aktivnosti s različitim proizvodnim djelatnostima (ratarstvo, povrtlarstvo, voćarstvo, peradarstvo) i kao oblik učeničkih radnih brigada kroz različite oblike društveno-korisnog rada.

U Pravilima učeničke zadruge iz Velike Kopanice 1980. godine učenička zadruga se definira na slijedeći način: “ Učenička zadruga je dobrovoljna učenička organizacija u kojoj učenici udruživanjem rada stječu radno-tehničko, ekonomsko i društveno obrazovanje i odgoj. Svojim sadržajem i oblicima rada učenička zadruga pridonosi ostvarivanju općeg cilja odgoja i obrazovanja.” (Pravila..., 1980.).

Nova kvaliteta na području učeničkog zadrugarstva je proizvodno-tržišna orijentacija. Proizvodni karakter učeničke zadruge mora se potvrditi i na: stvarnom tržištu, internom školskom tržištu ili kroz procijenjenu vrijednost.

Krajnji rezultat proizvodnje mora biti ostvareni dohodak.

“ Kako zadruga radi s novcem, zadrugari dijele čisti prihod na fondove, iz njih se nabavljaju nova sredstva za rad, knjige, školski pribor ili podmiruje dio troškova za učeničke ekskurzije” (Franković, 1958.).

Kroz proizvodnju i raspodjelu dohotka učenici su se uvodili i u tadašnje oblike učeničkog samoupravljanja.

U ovom razdoblju dominantna je bila poljoprivredna orijentacija u učeničkom zadrugarstvu (ratarstvo, povrtlarstvo, voćarstvo). Učeničke zadruge su po asortimanu sjemena i primijenjenoj tehnici i tehnologiji često puta bile uzorne za svoju društvenu sredinu. Kasnije će se kroz učeničke zadruge poticati i druge vrste proizvodnje: oživljavanje pčelarstva, obnavljanje tradicionalne proizvodnje kroz stare obrte. U gradskim školama uvode se različiti oblici umjetničko-obrtničke proizvodnje.

3.2.4. Suvremena reafirmacija i redefinicija učeničkog zadrugarstva

U devedesetim godinama XX. stoljeća zbog Domovinskog rata škole rade u otežanim uvjetima što se posebno odražava i u radu učeničkih zadruga. Više se ne održavaju smotre ni susreti niti na jednoj razini, što dodatno dovodi do slabljenja interesa i rada u učeničkim zadrugama. Osjeća se ozbiljan zastoj i nazadak u njihovom radu. Istovremeno u promijenjenim društvenim i političkim uvjetima učeničke zadruge nepotrebno dobivaju i politički konotaciju i time dodatno dolaze u težak položaj. Nije bilo daleko ni od njihove administrativne zabrane.

Nakon početnog nesnalaženja , stanje se postupno poboljšava i počinje proces reafirmacije učeničkog zadrugarstva. Obnoviteljska smotra učeničkog zadrugarstva održana je u Varaždinu 1995. godine na kojoj je sudjelovalo tridesetak učeničkih zadruga. Od 1997. godine održavaju se redovito svake godine smotre učeničkih zadruga, a u posljednje vrije i županijske kao izlučne za državnu smotru. Broj učeničkih zadruga u stalnom je porastu i sada ih ima preko dvije stotine.

Vidljiva je i velika promjena i u strukturi proizvodnje. Na početku ovog razdoblja dominirale su učeničke zadruge s proizvodnjom biološki vrijedne hrane. Danas je stanje obrnuto. Gotovo dvije trećine učeničkih zadruga bavi se izradom predmeta upotrebne vrijednosti i predmeta upotrebne vrijednosti temeljene na kulturnoj baštini. U okviru učeničkih zadruga djeluje i dosta tako

zvanih srodnih oblika, koji bi još trebali zadovoljiti proizvodni karakter da bi se mogli ravnopravno uključiti unutar učeničkog zadrugarstva. Kao izrazito nova kvaliteta unutar učeničkog zadrugarstva su istraživački radovi temeljeni na sadržajima učeničkog zadrugarstva.

Suvremeno učeničko zadrugarstvo uvažilo je kontinuitet tradicionalnih vrijednosti i određenja učeničkog zadrugarstva. Učeničke zadruge ostale su slobodna aktivnost, imaju proizvodno-tržišnu orijentaciju, rad se u njima shvaća i prakticira kao sredstvo i cilj odgoja.

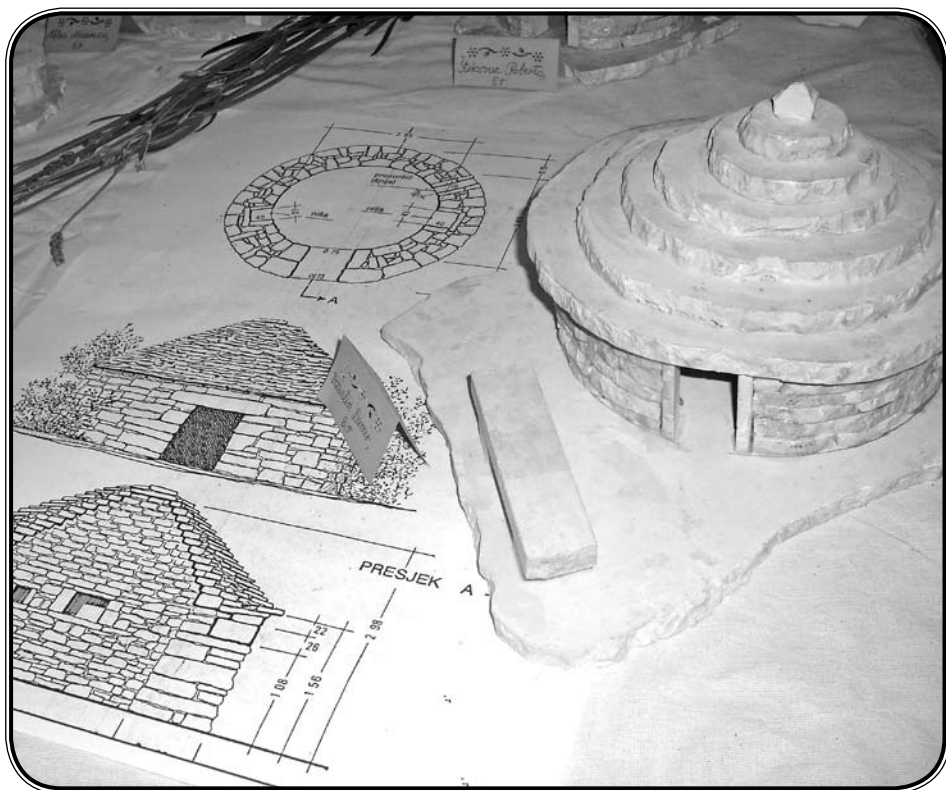
U suvremenim uvjetima trebalo bi temeljito preispitati i redefinirati pojam tržišta, tržišnih zakonitosti i vrijednosti. Da li je moguće i potrebno da se sve učeničke zadruge po vertikalni od vrtića do fakulteta potvrđuju na realnom tržištu? Treba li uvažiti specifičnost proizvodnje kroz učeničke zadruge u internim oblicima tržišta: škola, društvena sredina?

Upravljačku strukturu potrebno je mijenjati od samoupravne prema menadžerskoj, uvažavajući činjenicu da ni sama škola nije profitabilna organizacija. Da li će pri tome doći do odvajanja proizvođača i upravljača i da li je to potrebno i opravdano? Na koji način nagrađivati učenike zadrugare? Da li i dalje ostati na simboličkom i zajedničkom nagrađivanju ili uvesti novčano individualno nagrađivanje? Reafirmaciju i redefiniciju shvaćamo kao ozbiljan proces u kojem će se naći najoptimalniji odgovori i na ova otvorena pitanja imajući stalno na umu da je učenička zadruga sastavni dio odgoja i obrazovanja.

Literatura:

- Biljan, N.,1984., Odgojna funkcija učeničke zadruge, Školske novine, Zagreb
Bognar, L., 2001., Metodika odgoja, Pedagoški fakultet, Osijek
Franković, D. (ur.),1958., Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, Hrvatski pedagoško-književni zbor, Zagreb
Matasović, A., Munjiza, E., Vukovac, I., 1997., Učenička zadruga Osnovne škole "Ivan Filipović", Velika Kopanica 1957.-1997., Osnovna škola "Ivan Filipović", Velika Kopanica
Turić, J.,1906., Nauka o gojencu i o odgoju, Knjigotisak Dragutina Benka, Petrinja
Vukasović, A.,1990., Pedagogija, "Zagreb", Zagreb

3.3. Školski zakoni i učeničko zadrugarstvo

Država ima uz pravo i dužnost promicanja odgoja. „Ni jedna druga zajednica nema toliko snage i sredstava na raspolaganju u odgojne svrhe kao što to ima država“

Odgojne zadaće društvo može obavljati preko različitih pedagoških ustanova. Najčešći i najrazvijeniji oblik odgojnih ustanova je škola. Naravno, svaka škola pored svoje odgojne zadaće ima i obrazovnu, stručnu i znanstvenu zadaću, ali zadaće koje su uvijek u funkciji odgoja. Školstvo je duboko uraslo u svijest i praksu svih naroda, ono pridonosi kvalitetnom razvitku čovječanstva i obrazovanju mladeži. Napokon, ono se stalno reformira i usavršava u nastojanju da bude na korist mladom naraštaju. U započetom procesu stalnog obnavljanja i poboljšanja škola ne smije se nikako posustati. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske ustrajava na promjenama školskog

sustava što dokazuje i novi Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, kojega je 15. srpnja 2008. godine donio Hrvatski sabor (u daljnjem tekstu Zakon), koji je objavljen u Narodnim novinama 87/2008. Temeljem Zakona škola je javna ustanova u kojoj se djelatnost osnovnog i srednjeg odgoja i obrazovanja obavlja kao javna služba.

Učeničko je zadrugarstvo zaseban podsustav rada s „đacima“ u svijetu, a u Hrvatskoj ima dugu i bogatu tradiciju. Važnost učeničkog zadrugarstva sve je veća i općenito prepoznata. Ono je jedan od najstarijih oblika reformiranja javne škole, kako bi se škola ozbiljila kao škola za život i učenicima omogućilo djelatno svladavanje obrazovnih sadržaja po mjeri njihovih sklonosti, sposobnosti, predznanju i stilu učenja. Preobrazbom hrvatskog školstva, umreženim djelovanjem društveno i profesionalno pozvanih odgojitelja pridonosi se potpunijem i kvalitetnijem odgoju i obrazovanju djece i mladeži, a time razvitku hrvatske poljoprivrede, obrtništva i gospodarstva uopće, te prevenciji brojnih problema mladeži. Težište rada jest radni i proizvodni odgoj primjeren učeničkim potrebama, interesima i sposobnostima, potrebama društva, koncepciji nove hrvatske škole i mogućnostima konkretnog okruženja. Nakon što se u Hrvatskoj zajednici tehničke kulture 1995. godine pristupilo „obnovi učeničkog zadrugarstva“ tadašnje Ministarstvo prosvjete i športa donijelo je **Program učeničkog zadrugarstva u osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske** (objavljen je u Glasniku Ministarstva prosvjete i športa, broj 12, Zagreb, od 14 studenoga 1995.). Nacionalnim programom učeničkog zadrugarstva nude se, ponajprije rješenja za oživljavanje i razvitak učeničkih zadruga potvrđivanjem izvorne odgojno-obrazovne i društvene svrhe učeničkog zadrugarstva, hrvatske baštine i svjetskih iskustava. Općenito je znano da učeničke zadruge imaju sve veći pozitivan utjecaj na školu i nastavu u njoj, kao i na cjelokupni život u školi i školskom okruženju, stoga učeničku zadrugu nije zaboravio ni novi Zakon, koji je učeničkoj zadruzi posvetio članak 39. u kojemu je propisano da škola može osnovati učeničku zadrugu kao oblik izvannastavne aktivnosti sukladno statutu škole i posebnim propisima. Zakon dalje kaže da škola može stavljati u promet proizvode nastale kao rezultat rada učenika. Sredstva stečena prometom proizvoda i usluga učeničke zadruge moraju se posebno evidentirati, a smiju se uporabiti samo za rad učeničke zadruge i unaprijeđenje odgojno-obrazovnog rada škole.

Polazeći od odgojnih i obrazovnih vrijednosti učeničkog zadrugarstva i pristupa preobrazbi hrvatskog školstva (uvodenje Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda, izradba Nacionalnog curricula, pripreme za

donošenje novog Zakona, izradba pedagoških standarda) 2006. godine na inicijativu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Agencije za odgoj i obrazovanje (ranije Zavoda za školstvo Republike Hrvatske) i Hrvatske zajednice tehničke kulture, pokret učeničkog zadrugarstva na čelu sa Središnjim odborom učeničkog zadrugarstva kao ustrojstvenim oblikom Hrvatske zajednice tehničke kulture preoblikovao se u Nacionalnu udrugu učeničkog zadrugarstva kao udrugu građana ustrojenu temeljem Zakona o udrugama. Na osnivačkoj skupštini 30. lipnja 2006.g u Zagrebu osnovana je Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva i doneseni su temeljni akti. Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva (HUUZ) upisana je u Registar udruga Republike Hrvatske 1. rujna 2006. godine pri Gradskom uredu za opću upravu grada Zagreba.

Literatura

Bezić, K.,1996., Biti čovjek! Ali kako?, Karitativni fond UPT, Đakovo.

ZAKON O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI, 2008., Hrvatski sabor, Zagreb

GLASNIK MINISTARSTVA PROSVJETE I ŠPORTA, br. 12/1995., Školske novine, Zagreb

Hrvatska zajednica tehničke kulture, 2006., Tehnička kultura, Zagreb

Jelka Grđan, Vesna Lendić Kasalo, Brankica Zbanatski

4. UČENIČKA ZADRUGA I ŠKOLA

4.1. Kako osnovati učeničku zadrugu?

Učenička zadruga je složeniji i zahtjevniji oblik djelovanja učenika i njihovih voditelja dragovoljno udruženih u izvannastavne aktivnosti. Učenička zadruga u svojoj organizaciji, ustrojstvu a naročito u programu i ciljevima nadmašuje tzv. slobodne aktivnosti u školama, iako iz njih neizbježno potječe. Razlikuju se i po tome što se novčana sredstva Zadruge, bez obzira na izvore, vode preko računa Škole, ali se posebno bilježe i koriste isključivo za potrebe Zadruge.

Koraci u osnivanju učeničke zadruge:

a) kad se uoči višegodišnji interes učenika kroz postojanje srodnih slobodnih aktivnosti, te kad postoje prostorni, materijalni (oprema, pribor, alat, ...) i kadrovski (kompetentni voditelji) uvjeti, ravnatelj/ica škole stavlja na dnevni red Nastavničkog vijeća raspravu o osnivanju učeničke zadruge;

b) nakon rasprave o mogućnostima, sekcijama, aktivnostima i ciljevima, na Nastavničkom vijeću donosi se mišljenje " za „ osnivanje učeničke zadruge i kao prijedlog upućuje se Školskom odboru. Ujedno se daje i prijedlog za članove „Privremenog tročlanog zadružnog odbora“;

c) školski odbor razmatra mišljenje i prijedlog i donosi odluku o osnivanju učeničke zadruge. Ovu odluku dostavlja Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva, Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa, te upravnom odjelu za društvene djelatnosti i uredu državne uprave u županiji odnosno u službi za društvene djelatnosti Gradskog ureda. Ujedno imenuje Privremeni zadružni odbor, određuje mu zadaće i rokove;

d) Privremeni zadružni odbor provodi pripremne poslove do proglašenja osnutka i početka rada Zadruge te poslove zadružne uprave do izbora Zadružnog odbora:

- dragovoljan upis (priprema obrazac Pristupnice)
- priprema prijedlog programa rada učeničke zadruge
- priprema osnivačku skupštinu učeničke zadruge
- ostale poslove koji proizlaze i djelatnosti učeničke zadruge;

e) Osnivačku skupštinu saziva ravnatelj škole. Sudionici skupštine raspravljaju i donose odluke o slijedećim pitanjima:

- organizaciji i ustrojstvu učeničke zadruge
- o programu rada po sekcijama
- visini članarine
- predlažu Zadružni odbor : učenike, voditelje izvannastavnih aktivnosti, roditelje i suradnike učeničke zadruge
- raspravljaju i glasovanjem potvrđuju Pravila i Statut učeničke zadruge

Dakako, to su opće upute o osnivanju učeničke zadruge, one se mogu prilagoditi mogućnostima i potrebama škole koja osniva zadrugu. Kroz određeno razdoblje odluke se mogu mijenjati ovisno o razvoju zadruge.

Ogledni primjerci akata za osnivanje učeničke zadruge mogu se pronaći na internet stranici Hrvatske udruge učeničkih zadruga, Dalmatinska 12, Zagreb. Tel. i fax: 01/48 46 251, e-mail: ucenicko.zadrukarstvo@huuz.hr

4.2. Organizacija i ustroj učeničke zadruge

Učenička zadruga se u nas organizira i osniva za sve učenike u školi, koji su zainteresirani za članstvo u pojedinim sekcijama. U učeničkoj zadrugi jedne škole postoje najmanje dvije sekcije. Iznimno se učeničke zadruge mogu zasebno osnivati u matičnoj i područnoj školi, koje zbog dislociranosti međusobno ne komuniciraju, no, ovo treba smatrati izuzetkom, ne pravilom.

Kada smo donijeli Odluku o osnivanju učeničke zadruge, ona je zasigurno proistekla iz određene djelatnosti kojom se učenici zajedno sa voditeljem već bave ili žele baviti, jer ona je dragovoljna interesna udruga učenika i voditelja. Tada treba donijeti program rada zadruge koji je program rada izvannastavnih aktivnosti i dio programa rada škole. Rijetko kada učenička zadruga može biti izvanškolska aktivnost i to ako je vodi vanjski suradnik i ako ne djeluje u prostorima škole (udruge kulturnih društava, radionice udruge roditelja, zajednice tehničke kulture i sl. koje u svoje aktivnosti uključuju i djecu školskog uzrasta). Nadalje treba izvršiti ustroj sekcija i odrediti voditelje. Što se tiče sekcija, njih određuje određena djelatnost ili proizvod, no, u jednoj sekciji može biti i više podsekcija, što ovisi o broju učenika u školi i broju onih uključenih u pojedine sekcije. Na primjer povrtlarska sekcija, ako je zadruga poljoprivrednog tipa i ima veći vrt, koji ne može voditi i sa učenicima zadrukarima raditi samo jedan voditelj. Nadalje, ako je to sekcija koja se bavi izradom ukrasnih i uporabnih predmeta i ima više raznorodnih proizvoda, koji zahtijevaju različitu tehniku

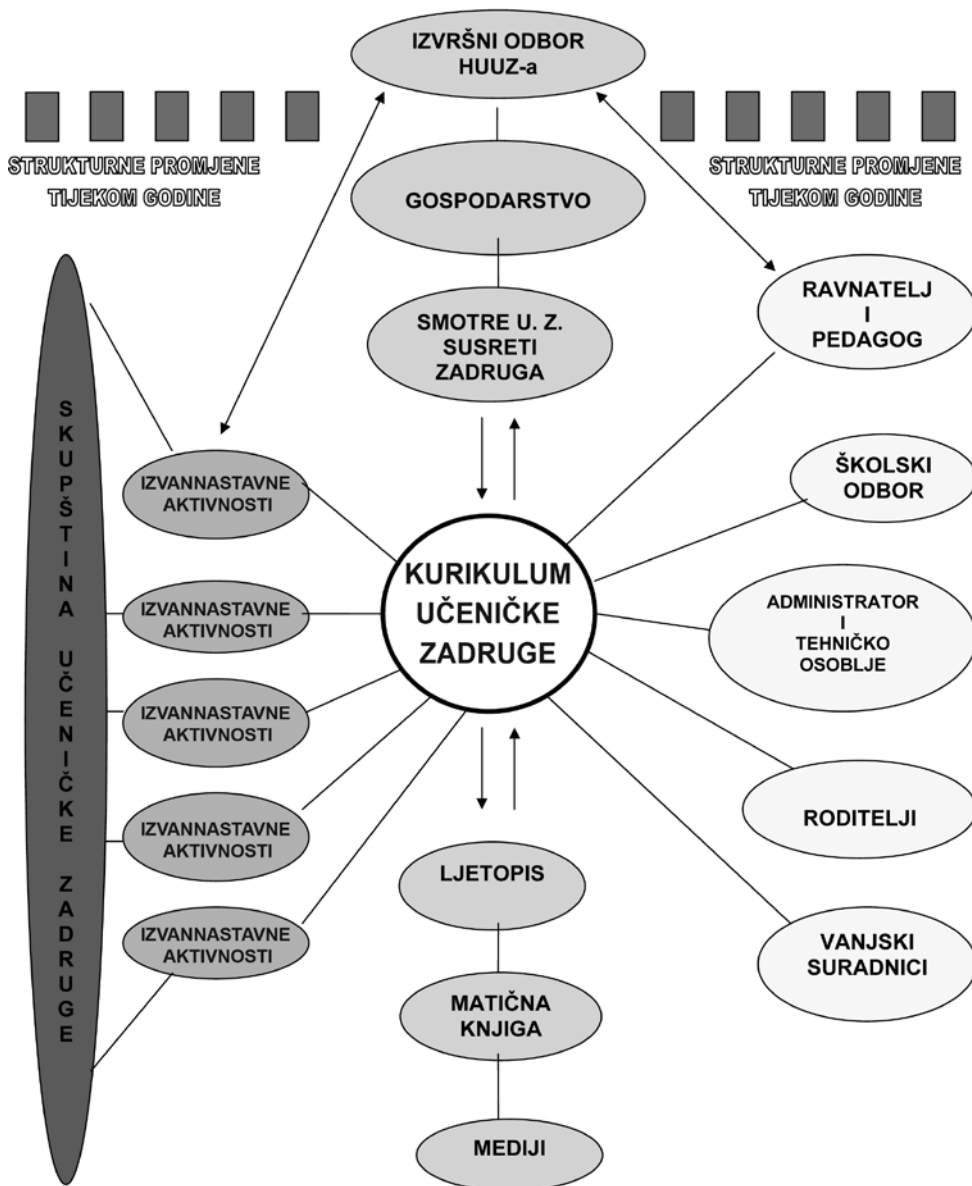

izrade, tada će te thnike izrade diktirati broj podsekcija. Pri tome treba paziti i na broj učenika koji je optimalan za rad u pojedinim skcijama. Kada se ustroje sekcije, svaki voditelj treba izraditi svoj plan i program rada, treba animirati učenike u školi za članstvo, te upisati članove svoje sekcije u Knjigu članova.

Nadalje, treba održati Osnivačku ili Godišnju skupštinu zadruga koja će imenovati Zadružni odbor, kao upravno tijelo zadruga. Skupštinu zadruga čine učenici zadrugari, voditelji sekcija, vanjski suradnici, roditelji zainteresirani za pomoć u radu zadruga, predstavnici Lokalne uprave i samouprave i počasni članovi. Zadružni odbor treba odrediti osobu koja će voditi Ljetopis zadruga (koji može biti i u formi foto albuma sa popratnim tekstom). Financijsko poslovanje i imovinu zadruga potrebno je voditi u računovodstvu škole, jer je učenička zadruga izvannastavna aktivnost koja učenicima pruža osim obrazovnog i poduzetničko gospodarstveni odgoj. Ako je učenička zadruga veća i ima veće prihode, Zadružni odbor imenuje i blagajnika, koji će zajedno sa školskim računovođom voditi ove poslove. Ovo se vodi na posebnoj kartici u računovodstvu škole. Učenička zadruga ne može imati svoje posebno računovodstvo i svoj poseban račun, kao niti svoj poseban pečat/štambilj, jer nije zaseban pravni subjekt i djeluje unutar škole kao njezina interesna skupina. Zadružni odbor može imenovati i Zadružno stručno vijeće koje čine voditelji sekcija, a ono predlaže smjernice za rad i unaprijeđenje zadruga u dogovoru sa članovima svoje sekcije, odnosno mladim zadrugarima.

Na početku svake školske godine prilikom stvaranja novog Plana i programa škole uradimo i podsjetnik za poslove koji su vezani za ustrojavanje učeničke zadruga pri našoj školi. Ovo je jedan praktičan savjet koji vam može pomoći prilikom planiranja poslova vezanih za ustrojavanje vaše zadruga. Naravno, ovaj podsjetnik možete prilagoditi vašim uvjetima, dopuniti ga ili skratiti.

Organizacijska struktura učeničke zadruge

Matija Bučar, Marija Levanić, Ana Luić, Đurđa Štajcer

5. KURIKULUM UČENIČKE ZADRUGE

Planiranje i programiranje rada nastavnika vezano je za neposredan rad nastavnika i učenika u sekcijama izvannastavnih aktivnosti učeničke zadruge i njihov rad na nivou škole koji se ostvaruje preko učeničke zadruge. To je proces odlučivanja o oblikovanju sadržaja, vremenskom raspoređivanju sadržaja tijekom obrazovnog razdoblja, proces osmišljavanja postupaka i metoda rada vodeći računa o ciljevima koje trebamo ostvariti u odnosu na učenike. Planiranje i programiranje u učeničkoj zadruzi provodi se u više etapa, a u njemu učestvuju nastavnici, učenici, roditelji i drugi sudionici zainteresirani za rad i rezultate rada u učeničkoj zadruzi.

5.1. Godišnji plan i program izvannastavnih aktivnosti

Godišnji plan i program izvannastavnih aktivnosti (sekcije) učeničke zadruge osnovni je dokument učeničke zadruge. Pomoću njega se ostvaruju ciljevi i zadaci odgoja i obrazovanja mladih zadrugara. Iz njega proizlaze druge aktivnosti koje se provode i realiziraju putem učeničke zadruge.

Prvi prijedlog programa sekcije učeničke zadruge (okvirni plan i program) dužan je izraditi nastavnik voditelj sekcije. Takav prijedlog služi kao polazna veličina i dokument na osnovu kojeg se vodi razgovor s učenicima, roditeljima i ostalim sudionicima koji na bilo koji način učestvuju u radu sekcije. Kada se obavi razgovor i rasprava sa svim zainteresiranim za rad sekcije nastavnik će napraviti konačni prijedlog plana i programa sekcije koji postaje sastavni dio Godišnjeg programa učeničke zadruge. U programu slobodnih aktivnosti moraju se razraditi slijedeći bitni elementi:

1. programski ciljevi i zadaci
2. sadržaji rada
3. metode i sociološki oblici rada
4. uvjeti rada i nastavni mediji
5. evaluacija

5.1.1. Programski ciljevi i zadaci

Formuliranje ciljeva za teme koje će se realizirati tijekom godine u okviru sekcije učeničke zadruge mora biti krajnje precizno i vrlo konkretno. Kako bi nastavnik mogao odabrati ciljeve te ih adekvatno formulirati mora dobro proučiti i poznati program dotične sekcije, uvjeta rada, stručnu literaturu, didaktička sredstva, godišnji kalendar škole i program i ciljeve školske zadruge.

Sadržaje i prateće ciljeve treba podijeliti na mjesece, predvidjeti dugoročne i srednjoročne i kratkoročne ciljeve. Kratkoročne ciljeve nastavnik će predvidjeti za pojedinačne sate u okviru dnevne pripreme. Pri tome treba imati na umu sve tri vrste ciljeva: kognitivne, afektivne (emocionalne) i psihomotoričke. Što je rad u učeničkoj zadruzi više orijentiran na učenike, što više potiče i uvažava njihovu inicijativu, imati će veći izbor ciljeva i sadržajno će bit raznovrsniji.

5.1.2. Sadržaj rada

Učenici u okviru izvannastavnih aktivnosti učeničke zadruge proizvode materijalna dobra ili obavljaju usluge koje su povezane s proizvodnim radom. Područja rada su vrlo različita od ručnog rada-rukotvorstva, (pletanje, čipkanje, vezenje, oslikavanje, modeliranje itd.) do poljoprivredne proizvodnje (vrtlarstva, cvjećarstva, voćarstva, pčelarstva i dr.) i uslužnih djelatnosti koje su povezane s proizvodnim radom (knjigovodstvene usluge, trgovina i raspodjela dr.). Iz programa sekcije proizlaze sadržaji rada. Sadržaji čine materijalnu osnovu rada i učenja i trebaju biti usredotočeni na konkretne ciljeve, odnosno mora postojati stalna funkcionalna veza između sadržaja i ciljeva. Pri tome treba voditi računa o primjerenosti sadržaja dobi učenika, njihovom predznanju i mogućnostima. Rad mora buditi strast i želju da se opet ponovi, pokaže i doživi u novom svjetlu. Od mnoštva sadržaja koji se nude za određeno područje treba odabrati one koji se mogu predstaviti kao tipični predlošci, koji su povezani s lokalnim obilježjima, tradicijom, mogu se vizualizirati i sl. Sadržaji iz sfere materijalne proizvodnje treba stalno obogaćivati suvremenim idejama i asortimanom kako ne bi zaostajali za postojećom tehnologijom. Na izložbama, smotrama, susretima zadrugara često se ostvaruju nove ideje i susret učenika sa svojim vremenom i svojom sredinom i zato ih treba unijeti u program sekcije.

5.1.3. Nastavne metode i sociološki oblici rada

Nastavna metoda je smišljen postupak kojim se nastavnik služi kako bi učenicima omogućio dolazak do programskih ciljeva uz pomoć nastavnih sadržaja (Pranjić, 2005.). Raspon metoda je velik, od misaonih do praktičnih pomoću kojih će učenik učestvuje u ostvarenju zajedničkog proizvoda ili izrade vlastitog uratka. Već su stari didaktičari naglasili kako se samo praktičnim djelatnostima može doprijeti do vrhunskih znanja, jer samo ono što sam sposoban sigurno proizvesti pouzdano znam, dok su ostala znanja korisna, ali

manje pouzdana. U okviru godišnjeg plana sekcije nastavnik će predvidjeti glavne metode za realizaciju programa. U okviru dnevne pripreme nastavnik će predvidjeti algoritam malih metodičkih koraka, bez kojih nema realizaciji zadataka. Ukoliko su učenici zaista motivirani za rad i ako je rad dobro organiziran, učenici će sami iznalaziti svoje metode rada koje prikriva kreativan zadatak.

Za one djelatnosti ili radnje koje učenici nisu u stanju sami izvoditi, potrebna im je pomoć, odnosno uvođenje koje nudi nastavnik. On im, naime, mora pokazati kako se nešto radi, kako se do nečeg dolazi. Učenici pri tome trebaju budno motriti, zapamtiti cijeli postupak te se njime služiti kao modelom u rješavanju ili obavljanju sličnih operacija (Pranjić, 2005). S tim u vezi potrebni su dobro razrađeni metodički predlošci u kojima će biti zastupljeni različiti nastavni postupci.

Radne aktivnosti, poučavanje i učenje se zbiva u krugu različiti društvenih veza i odnosa, zato je potrebno predvidjeti različite organizacijske oblike rada. Već prema tome radi li učenik sam za sebe, s učenikom pokraj sebe, ili nekim drugim učenikom iz grupe ili u većoj skupini nastavnik predviđa različite oblike rada.

Prilikom pojedinačnog rada učenik je aktivan, radi samostalno bez izravnog vodstva nastavnika ili pomoći drugih učenika. Njegove individualne sposobnosti dolaze maksimalno do izražaja. Takvi zadaci i način rada dosta je čest kod sekcija koje se bave izradom rukotvorina, uporabnih i ukrasnih predmeta. U sekcijama koje se bave poljoprivrednom proizvodnjom češće se koristi rad u grupama ili partnerski odnosi i slično.

5.1.4. Uvjeti rada i nastavni mediji

Stvarati materijalne proizvode koji će imati svoju uporabnu vrijednost ili će služiti za ishranu možemo tek onda ako su za rad sekcije mladih zadrugara stvoreni određeni uvjeti. Najčešće je to materijal i pribor za različite ukrasne i uporabne predmete, praktikumi i radionice, i radne proizvodne površine (voćnjak, vrt, maslinik, pčelinjak i dr.), alat, strojevi, tehnička sredstva za rad i dr. U pojedinim fazama rada, odnosno radnim ciklusima koristit ćemo različiti didaktički materijal koji je povezan uz određenu temu (uzorci, nacrti, skice, fotografije predmeta, video i elektronski zapisi i sl.) nastavna tehnička sredstva, (projektori) priručnu literaturu, radne listove i sl. Uvjete rada i medije treba pomno planirati jer imaju snažan učinak na učenike (emocionalno-kognitivno djelovanje). U okviru okvirnog nastavnog plana i programa treba predvidjeti

minimum uvjeta za ostvarenje programa sekcije. U dnevnoj pripremi za nastavni sat nastavnik će ovo područje detaljnije razraditi.

5.1.5. Evaluacija /vrednovanje proizvodnog rada

Vrednovati učenike znači ocjenjivati usvajanje konkretnih kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih ciljeva. Vrednovanje u suštini sadrži postupke evidentiranja, provjeravanja, mjerenja i ocjenjivanja.

Nastavnici učenike u grupama izvannastavnih aktivnosti prate na različite načine. Učenicima je veoma važno mišljenje nastavnika. Toga su dakao svjesni nastavnici i zato tome posvećuju dosta pažnje. Navesti ćemo samo neke situacije koje se dešavaju kod proizvodnog rada iz kojih proizlaze različiti postupci praćenja i vrednovanja. Nakon objašnjavanja postupaka ili pokazivanja kako se izvode pojedine radnje neki učenici vrlo brzo shvate i počinju raditi svoj zadatak. Oni vrlo uspješno dodaju svoje elemente, (nisu samo reproduktivci), efikasni su, racionalni, samostalni i slično. Oni sporiji, s manje znanja i umijeća također rade ali na dosta drugačiji način. U istoj radnoj grupi borave i rade i djeca s odgojnim teškoćama itd., itd. Evidentiranje proizvodnog rada svakog učenika neminovan je postupak nastavnika koji garantira njegovu uspješnost u ovom području rada. Zabilješke o učeniku su dio dijagnostičkog postupka, koji treba povremeno provoditi da bi rad bio uspješan. Kako će izgledati zabilješke, u kom vidu se vode, dali će to biti dosje, formular ili bilježnica, raster i sl., to je stvar svakog nastavnika i škole koja je usvojila određenu administraciju. Bitno je da zabilješke ne izostanu jer jedino tako možemo prikupiti podatke o osobnom napredovanju učenika.

Vještina je tek jedna od važnih etapa za formiranje navika, dok je navika usavršena, automatizirana vještina. Ukoliko želimo učenike dovesti do stupnja navike moramo ih provjeravati. Što nam je bio cilj, koji smo imali zadatak, kakva su naša pojedinačna i zajednička postignuća nakon određenog radnog ciklusa. Provjeravanje postignuća treba provoditi s dosta pedagoškog takta jer nisu svi učenici isti.

Proizvodni rad ima puno elemenata (kvaliteta, količina, ekonomičnost, tržišna vrijednost i dr.) koje treba povremeno isticati. Razgovor nakon obavljenog posla, analizu i predstavljanje pojedinih uradaka, odabir pojedinih proizvoda za izložbu i sl. učenici vrlo dobro prihvaćaju, a time se osposobljavaju za samovrednovanje.

Odgojne su komponente sastavni dio radnog procesa (urednost, preciznost, upornost, marljivost i dr.). Njih dakako treba isticati kako bi učenika potakli na daljnje usavršavanje.

Učenike treba uvoditi u vođenje dnevnika rada, poznavanje radnih lista, mapa, nacрта i sl. Sve su to elementi vrednovanja. Gotovi proizvod ima samo jednu ocjenu koju možemo na različite načine interpretirati, ali radni proces ima puno varijabli koje se tijekom rada različito ispoljavaju.

Na kraju određenog odgojno-obrazovnog razdoblja učenike treba ocijeniti. Rad i rezultate učenika u slobodnim aktivnostima učeničke zadruge treba ocjenjivati opisno. Na taj način nastavnik može komentirati uspješnost razvoja učenikovih sposobnosti (znanja, vještina i navika), kvalitetu uratka, odnos prema grupi, razredu, razinu njegove socijaliziranosti i mnoge druge pokazatelje koji u znatnoj mjeri služe i drugim učiteljima kao i roditeljima u praćenju razvoja njihove djece (Mijatović, 2000).

5.2. Godišnji plan i program učeničke zadruge

Učenička zadruga je školska organizacija u koju je uključeno više sekcija, odnosno grupa izvannastavnih aktivnosti, koje se bave različitim proizvodnim i proizvodno-umjetničkim programima. Izvannastavne aktivnosti čine okosnicu učeničke zadruge. Ona ima svoja tijela i organe koji koordiniraju rad mladih zadrugara, ostvaruje brojne kontakte s nastavnim, tehničkim i drugim djelatnicima škole, roditeljima, vanjskim suradnicima-stručnim osobljem iz lokalne sredine, gospodarskim subjektima i drugim sudionicima zadruge. Ustroj razvijene učeničke zadruge prikazan je na slici 1. Učenička zadruga je podsustav škole koji ostvaruje značajnu obrazovnu i odgojnu zadaću pa kao takva zahtjeva umrežavanje različitih programskih elemenata i koordiniranu aktivnost ljudskog resursa. Obzirom na način rada i djelovanja predstavlja vrlo dinamičan i otvoren podsustav koji se može uspješno funkcionirati samo onda ako je strukturirana na modelu kurikulumu. U suprotnom ona postaje “radilište” gdje svatko radi za sebe, stihijski, bez pravih rezultata, a proizvodi zadrugara ne mogu pokriti sve troškove života u zadrugi, živi se od poneke donacije, bez entuzijazma i prave perspektive.

U modelu mješovitog kurikulumu kakav je danas na djelu u većini naprednih sredina, ne traži se enciklopedijska potpunost, makar se govori o renesansi općeg obrazovanja i kulture, već se nude kurikulumске jezgre kao radne cjeline. Njih učitelj kreativno pretvara (zajedno s učenicima) u izvedbeni materijal u smislu projektnih, istraživačkih i radnih zadataka. Učitelju se prepušta da slobodno odabire organizaciju i metode rada. Ovakav se kurikulum smatra dokumentom koji treba “u praksi provesti i oživjeti”, i on vrijedi onoliko koliko ga prihvate i koliko su njime izvedbeno zadovoljni učenici, učitelji i roditelji (Previšić, 2007.).

Metodologija izrade kurikuluma učeničke zadruge složena je, zahtjeva dosta vremena i angažiranja tima koji je nosioc aktivnost. Obzirom na kalendar školske godine te iz bogatog iskustvo koje imaju naše zadruge možemo predložiti slijedeće poslove i etape (faze) programiranja:

1. izrada nacrt kurikuluma
2. rasprava o nacrtu, prikupljanje prijedloga i mišljenja
3. artikulacija kurikuluma
4. praćenje i evaluacija.

5.2.1. Izrada nacrt kurikuluma

Pripremna faza za izradu kurikuluma učeničke zadruge je vrlo bitna jer od nje ovisi konačni izgled i kvaliteta dokumenta. Ravnatelj škole formira stručni kolegij koji će obaviti određene poslove vezane za okvir školskog kurikuluma zadruge. Stručni kolegij može imati 3-5 članova. Osim ravnatelja i voditelja učeničke zadruge, obavezno članstvo čine roditelji, te ostalo osoblje. Pripremna faza traje od 25 kolovoza do 10 rujna. Stručni kolegij u tom razdoblju trebao bi obaviti slijedeće poslove:

1. izvršiti analizu rada učeničke zadruge u protekloj školskoj godini na osnovu Izvještaja o radu koji je usvojen na godišnjoj Skupštini učeničke zadruge. U analizi treba dati poseban osvrt na mišljenja i stavove učenika i roditelja, i financijsko izvješće.
2. razmotriti prijedloge programa slobodnih aktivnosti za tekuću godinu koje su izradili voditelji slobodnih aktivnosti učeničke zadruge
3. razmotriti povoljne i nepovoljne okolnosti za dugoročni razvoj učeničke zadruge. Uvid u iskustva drugih škola
4. procijeniti spremnost ekipe za timski rad i inoviranje. Osvrt na izradu projekata
5. identificirati subjekte izvan škole koji će uključiti u rad učeničke zadruge. Razvijanje partnerskih odnosa
6. izraditi nacrt kurikuluma za novu školsku godinu. Projektiranje predloženih aktivnosti, povezivanja, umrežavanje.
7. razmotriti kurikulum stručne izobrazbe i usavršavanje osoblja koje je uključeno u rad učeničke zadruge
8. dati prijedlog menadžmenta učeničke zadruge za tekuću godinu i duže razdoblje

5.2.2. Rasprava o nacrtu, prikupljanje prijedloga i mišljenja

Raspravu o nacrtu kurikuluma učeničke zadruge treba provesti na nekoliko nivoa. Cjelokupan program namijenjen je učenicima. Oni ga moraju barem poželjeti! Teško je očekivati da će djeca u nižim razredima odmah reagirati i davati svoje mišljenje. Zato je vrlo uputno da program sekcije u koju su se dragovoljno uključili sadrži različite sadržaje i mogućnosti rada. Na taj način njima se pruža prilika odabira što u ovoj fazi predstavlja prvi pedagoški i demokratski korak. Uz pomoć uglednog nastavnika posao će brzo krenuti i svi će biti zadovoljni.

Učenike se o radu i programu sekcije i školske učeničke zadruge može informirati na različite načine. Za one mlađe dobro je nešto pokazati, pročitati, ispričati. Stariji učenici vole letke, plakate, projekcije, tribine, izložbe i sl. Sve ovisi od neposrednih organizatora, i njihove želje, namjere i odgovornosti za ovaj posao. Nastavnici rutineri bit će “praktičniji”, nakon kratke obavijesti sve će riješiti. Podijeliti učenike, zadatke...i krenuti na posao. No njih čeka trnoviti put, ali o tome kasnije. U većini škola grupe slobodnih aktivnosti počinju raditi krajem rujna ili početkom listopada, nakon usvajanja programa.

Nastavnici, roditelji (barem oni koji su zainteresirani za suradnju), pedagoško osoblje, suradnici izvan škole i tehničko osoblje, dobit će nacrt u pismenom vidu kako bi mogli steći uvid u cjelokupan podsustav (učeničku zadrugu), pripremiti se i dostaviti svoje mišljenje. U nekim školama ravnatelj organizira poseban sastanak s cjelokupnim radnim timom učeničke zadruge, što je još praktičnije jer se tada lakše razrješavaju sve nedoumice.

Prihvaćene prijedloge i mišljenja treba ugraditi u kurikulum i pripremiti završnu verziju kurikuluma učeničke zadruge, ali ne i konačnu verziju jer ona u biti ne postoji. Oživotvorenje kurikuluma je događanje, rast i razvoj.

5.2.3. Usvajanje kurikulima

Usvajanje kurikuluma učeničke zadruge proceduralne je prirode. Članovi školskog odbora u pozivu za sjednicu trebaju dobiti gotov prijedlog kurikuluma učeničke zadruge. Godišnji program učeničke zadruge sastavni je dio Godišnjeg programa škole i usvaja se uobičajenim postupkom kao i ostali programi. Prihvaćene primjedbe sastavni su dio dokumenta.

Na sjednici Nastavničkog vijeća ravnatelj škole dat će kraću informaciju o Godišnjem programu, s naglaskom na praćenje i evaluaciju.

5.2.4. Praćenje i evaluacija kurikulumu

Praćenje realizacije Godišnjeg plana i programa učeničke zadruge vrlo je delikatan posao. Ono se provodi na nekoliko razina i s različitom metodologijom. Neki modeli praćenja i evaluacije prikazani su kao originalno iskustvo i obrasci u školama, zato ću navesti samo osnovne smjernice za ovaj posao

Neke škole dobro su razradile formalnu stranu vrednovanja: ocjene, pohvale, nagrade, priznanja i sl. Taj oblik vrednovanja posebno podržavaju nastavnici, škola i roditelji.

Osim unutarnje evaluacije poželjno je uvođenje zadrugara u sustav vrednovanja, ocjenjivanja i rangiranja koji se provode na županijskim smotrama i na državnoj smotri. U knjizi je detaljno prikazan sustav vrednovanja i ocjenjivanja na toj razini (protokoli za vrednovanje, sustav bodovanja, liste praćenja i dr.) pa ga izostavljam na ovom mjestu.

Poželjno je praćenje uspjeha mladih zadrugara u nastavi. Samodokazivanje, postignuća i rezultati koje ostvaruju mladi zadrugari često puta pozitivno se odražavaju na uspjeh učenika (pozitivan transfer). Tu situaciju trebaju znati i koristiti razrednici za poboljšanje općeg uspjeha pojedinca i razreda kao cjeline. Postoje istraživanja koja potvrđuju da uspješan angažman u zadrugi kod nekih učenika ostaje trajna orijentacija. Neki se od njih upisuju u srednje tehničke škole ili na fakultete gdje će profesionalizirati svoje osnovnoškolsko iskustvo.

“Financije” su osjetljiva tema u školama. Neke škole u okviru učeničke zadruge ostvaruju značajna financijska sredstva. Taj dio poslovanja treba voditi stručno i transparentno (dostupan uvid članstvu i sudionicima zadruge). Školski odbor dužan je povremeno izvršiti analizu financijskog poslovanja. Skupština učeničke zadruge usvaja financijsko izvješće. Ovo su samo neki mehanizmi i modeli evaluacije zadrugarstva. U našim školama postaja velike razlike obzirom na uvjete i način rada učeničke zadruge. Školama se mora omogućiti da ovaj segment zadrugarstva prilagođavaju svojoj situaciji.

5.3 Pripremanje nastavnika za rad u učeničkoj zadruzi

Pripremanje nastavnika za rad s učenicima u učeničkoj zadruzi možemo samo načelno komentirati i tumačiti jer postoje velike razlike u programima rada (rad u cvjetnjaku, vrtu, voćnjaku, pčelinjaku, keramičkoj radionici, likovnoj učionici i dr, bitno se razlikuju); postoje znatne razlike u dobnim granicama (od nižih razreda osnovne škole do završnih razreda srednje škole), u uvjetima za rada, iskustvu nastavnika i dr. No svima je zajedničko: imamo učenike, određene uvjeti i organizaciju rada. U didaktici smo učili različite modele pripremanja koji se pišu na obrascima, rasteru ili u bilježnicu. Oni će nam dakako pomoći ali neće u potpunosti riješiti naš cjelokupan zahtjev i odnos prema pripremanju. Kakav će te model pripremanja odabrati morate odlučiti sami. “Prije nego je potrebno da samom sebi razjasnite kojem tipu planiranja pripadate. Ubrajate li se u “kaotične planere” koji u veliku formu dopijevaju tek ako tijekom sata mogu improvizirati? Ili pak pripadate “fetišistima planiranja” koji po mogućnosti unaprijed utvrđuju minutu za minutom? Ili ste “normalan tip” koji se redovito i kratko, ali precizno priprema za nastavu? (Meyer, 2002).

Priprema nastavnika za nastavni sat u izvannastavnim aktivnostima obuhvaća raznovrsne predradnje usmjerene na uspješnu realizaciju sata. Svaka priprema ima dvije osnovne strane: sadržajnu (stručnu, materijalnu) i pedagošku (didaktičko metodičku). Sadržajnom pripremom raščlanjujemo temu koja je predviđena u planu i programu sekcije. Prilagođavamo radni zadatak učenicima, vodeći računa da se ne izgube bitni elementi struke.

Osnovni smisao pedagoške pripreme je u tome da nastavnik odabere najefikasnije didaktičko-metodičke oblike, metode i postupke za realizaciju radnih zadataka. Zatim slijedi određivanje artikulacije sata; logičko komponiranje sadržajnih elemenata, materijala, nastavnih sredstava, alata i dr. Pri tom treba predvidjeti skladno izmjenjivanje radnih metoda, odabrati sociološku formu izvođenja sata, mjesto izvođenja i sl.

Teško je predvidjeti i propisati što će se sve dešavati na satu. Tijekom sata potrebno je stalno usmjeravanje rada. Pojedinačni ili grupno usmjeravanje rada učenika veliko je umijeće, a dešava se u svakom trenutku kad je to potrebno i osnovni je pokretač stvaralačkog rada. Zaustavljanje rada, dodatna obrazloženja, usmjeravanje pažnje, uspoređivanje, uvježbavanje detalja, prešućivanje sitnih pogrešaka, duhovite dosjetke, pohvale, pokude i praštanje i bezbroj različiti pedagoških postupaka “preljeva” se iz sata u sat iz dana u dan-samo da se “dotakne cilj”, a ako se dotakne cilj onda se treba diskretno

povući. Učenici će odraditi i ono što se ne nadamo. Naši nastavnici ponekad ostanu ushićeni rješenjima i idejama koje iznjedre učenici. Fantastično! Sve je to moguće ako je algoritam zadataka, poticaja i uvjeta (ozračja) za rad na odgovarajućoj razini.

Satovi “obrade novih nastavnih sadržaja”, demonstracija na satu i slično mnogo je lakše pripremiti i odraditi jer postoji velik izbor medija koji olakšavaju taj posao. Vrlo su praktične mape i elektronski zapisi preko kojih nastavnik prikuplja edukativan i didaktički materijal koji može u svakom momentu iskoristiti. To su uskladištene informacije koje u radnom procesu mogu služiti kao njihovi posrednici.

Praćenje i vrednovanje učenika nezaobilazan je dio radnog sata odnosno dana. Dio toga obavlja se u “hodu” jer to zahtijeva naš posao (tehnološki postupak). Kroz “raspodjelu uloga” proces se može individualizirati. Najuspješniji pojedinci mogu biti voditelji grupe, pojedini poslovi su prava stvar za “neuspješne” (spore, nesigurne, neprecizne i sl.) Najbolje radove treba uvijek isticati. Ovo su samo kratke natuknice za vrednovanje jer tijekom rada otkrivaju se brojne mogućnosti.

Nastavnik koji je na prvom mjestu stručnjak-ekspert za određeno područje, posjeduje kroz teoriju i iskustvo lepezu metodičkih oblika i poznaje svoje učenike ima brojne mogućnosti uspješne realizacije, što se na kraju radnog ciklusa jasno i vidi.

U pripremanje nastave u slobodnim aktivnostima povremeno učestvuju i učenici. Oni to znadu, vole i to ih motivira na rad. Postoje različiti načini pripremanja učenika: prikupljanje različitog materijala, prikupljanje podataka, eksponata, povremeno ili stalno promatranje, obilazak ustanova, muzeja, razgovor s istaknutim ličnostima, obilazak proizvodnih pogona, radnji i sl. Pripremanje učenika za nastavu ima veliko didaktičko značenje, što treba također planirati, vodeći računa da učenike ne preopteretimo.

Bezbrojna iskustva rada i pripremanja u zadrugastvu postoje u našoj praksi. Nažalost, do sada smo ta iskustva relativno slabo prezentirali. Bez lažne patetike mogu konstatirati da u zadrugarstvu imamo izuzetno sposobne i angažirane nastavnike. Velik dio njih prošao je različite vidove stručnog usavršavanja od seminara, tečajeva, vikend radionica i danas su uspješni mentori mladim nastavnicima na koje nesebično prenose svoje radno iskustvo. (vidi poglavlje seminari i radionice za voditelje učeničkih zadruga).

5.3.1. Rutinsko planiranje i pripremanje nastave

Za razliku od sustavnog planiranja nastave, čiji se koncept obično stavlja na papir, rutinsko ima svoju logiku, koja se u najviše primjera odvija prema individualnom konceptu pojedinog nastavnika. Njegove su karakteristike slijedeće:

- nastavnik mora biti veoma dobro upoznat sa stručnom i didaktičkom literaturom, didaktičkim modelima, tehnologijom proizvodnje tako da ono na što naiđe kao korisno za nastavu može odmah operacionalizirati i time se okoristiti,

- planiranje nastave ne svodi se na ustaljeni i standardizirani redoslijed: ciljevi, metode, mediji, nego može biti varijabilno,

- nastavnik razmišlja o slijedećem satu, u slobodno vrijeme, na putu do škole, za svojim radnim stolom ili bilo gdje drugdje i bilo kada, kad naiđe na nešto zanimljivo što bi moglo biti korisno,

- nastavnik s učenicima, bira i mijenja različite, udžbenike, priručnike i literaturu, prihvaćajući od svakog ponešto,

- radni zadatak (nastavnu jedinicu) ne razrađuje unaprijed do detalja, nego mentalno predstavi tijekom sata, s ključnim elementima, skicom, koncepcijom i sl.,

- prakticira različite socijalne tehnike (pohvale, podrške, discipliniranja) i različite tehnike poučavanja (uključivanje učenika, aktiviranje nastavnog razgovora, mjere unutarnje diferencijacije itd.).

Rutinsko planiranje nastave ne mora biti povezano s površnošću, neodgovornošću, nemarom, lijenošću, kao što neki misle. U nekim slučajevima uistinu može degenerirati, ali tamo gdje je posrijedi savjesnost i odgovornost, obično je riječ o visokom stupnju profesionalnosti nastavnika (Pranjić, 2005.).

Literatura

- Franković, D.i dr.,1963., Enciklopedijski rječnik pedagogije, Matica hrvatska, Zagreb
 Matijević, M.,2004., Ocjenjivanje u osnovnoj školi, Tipex, Zagreb
 Meyer, H.,2002., Didaktika razredne klike, Educa, Zagreb
 Mijatović, A., 2000., Leksikon temeljnih pedagoških pojmova, EDIP, Zagreb
 Poljak, V., 2004., Planiranje u nastavi, Pedagoško književni zbor, Zagreb
 Potkonjak, N. i dr.,1989., Pedagoška enciklopedija 1 i 2, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, Školska knjiga, Zagreb
 Pranjić, M., 2005., Didaktika, Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb
 Previšić, V. (ur.), 2007., Kurikulum, Školska knjiga, Zagreb

5.4. Primjeri iz odgojne prakse

5.4.1. Program učeničke zadruge “STUCKA” O.Š. “Dragutin Tadijanović”, Petrinja

Mjesec: Rujan

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje, realizacija
1	2	3	4	5	6
1. Sastanak s voditeljima sekcija učeničke zadruge	- program rada sekcija - novi članovi - financijski plan - suradnici	- voditelji sekcija - ravnateljica			
2. Jesenski radovi u voćnjaku	- pomoć agronoma i tehničkog osoblja - nabavka stajskog gnojiva - popravak alata	- voditelj voćarske sekcije - roditelji - domar	-Savjeto-davna služba	- sokovi	
3. Dani jabuka	- posjeta izložbi “Stare sorte jabuka”	- voćarske sekcije	- Srednja škola Petrinja		
4. Usvajanje godišnjeg programa učeničke zadruge	- sjednica školskog odbora	- ravnateljica i voditelj učeničke zadruge	- članovi školskog odbora	- sokovi	
5. Priprema za Državnu smotru učeničkih zadruga	- priprema izložbe, istraživačkog rada i CD-a - izvješće o radu uč. zadruge - voditelj učeničke zadruge	- ravnateljica - tajnica škole	- roditelji - mentor	- dodatna potpora za dva učenika, prijevoz do Dubrovnika	

Mjesec: Listopad

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje
1. Boje jeseni	- izložbe cvječarske sekcije u auli škole	- cvječari 4. r.	- klupe, panoi, domar		
2. Izložba "Posavski motivi" Galerija "Krstó Hegedušić"	- posjeta i razgledavanje izložbe	- mlade vezilje 6.-8. r.			- knjiga utisaka
3. Berba šumskih plodova	- sakupljanje i prodaja kestena	- razrednici 5. i 6. r. i mladi zadrugari	- Šumsko gospodarstvo Petrinja		izvještaj o rezultatima
4. Državna smotra u Dubrovniku	- nastup na smotri: izložba, prodajmo izložbu, istraživački rad, demonstracija prakt. rada	- voditelj učeničke zadruge, roditelji, ravnateljica	Izvršni odbor, Županijski ured za prosvjetu	Ministarstvo prosvjete i športa, Društvene djelatnosti Petrinje	izložba postignuća
5. Prezentacija rada i dostignuća mladih zadrugara	- tematski pano i izložba "Odlični rezultati - nezaboravni susreti"	- voditelj učeničke zadruge i nagrađena sekcija	- nastavnik likovne kulture	- materijal za dekoraciju	

Mjesec: Studeni

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje
1. Zaštita voćaka	- zaštita od štetočina - izgradnja drenažnog kanala	- voćarska sekcija	Roditelji, RO "Privreda"	- strojno kopanje kanala	
2 Priprema prodajne izložbe – galerija "Krstó Hegedušić"	- reklamiranje, oblikovanje pakovanja i dr. - koncept izložbe - izrada kataloga i dr.	- vezilje i keramička sekcija	- tiskanje kataloga "Glasila"	- zakup prostora - tiskanje kataloga	izvješće o prodaji
3. Sakupljanje sekundarnih sirovina	- razvrstavanje školskog otpada u kontejnere (papir, staklo, plastika)	- 3. do 6. razred - tehnička služba škole	Odbor učeničke zadruge		izvješće
4. seminar za voditelje uč. zadruga "Nova Gradiška"	- organizacija učeničke zadruge, marketing, planiranje i programiranje i dr.	- ravnateljica	Odjel društvenih djelatnosti	- troškovi kotizacije i boravka	

Mjesec: Prosinac

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje
1. Aranžiranje cvijeća	- suhi i svježi aranžmani (radionice za učenike)	- cvjećarska sekcija	Srednja strukovna škola	- sokovi	
2. Cijepljenje voćaka	- tehnike cijepljenja voćaka (radionice za učenike)	- voćarska sekcija	Srednja strukovna škola		
3. Izbor i narudžba knjiga, TV-kaseta za školsku knjižnicu	- pregled kataloga i narudžba knjiga	- voditelji sekcije učeničke zadruge i ravnateljica	- knjižničar	- knjige i TV kasete	
4. Prodajna izložba u gradu; galerija "Krstó Hegedušić"	- prodaja odjevnih i ukrasnih predmeta od lanenog platna i keramičkih izložaka	- sekcija "vezilje" i keramičari Gradska	knjižnica i Petrinjski radio, Obrtnička radnja "Cotić" - materijal za aranžiranje,	prodajni izložci	
5. Božićne jaslíce	- kićenje Božićne jelke i izrada jaslíca (aula škole)	- keramičari	- likovni odgoj		

Mjesec: Siječanj / Veljača

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje
1. Uspjeh zadrugara u I. polugodištu	- sjednice razrednih vijeća	- pedagog škole	- razrednici		
2. Skupština zadrugara	- pohvale istaknutih zadrugara - prihodi i rashodi učeničke zadruge - obnova školskog vrta – dogovor	- odbor zadrugara	- roditelji - vanjski suradnici	- sokovi i sendviči	- nagrade - priznanja
3. Natječaji za financijska sredstva – Ministarstvo gospodarstva i malog srednjeg obrtništva RH	- prijave za natječaj – kupovina motokultivatora	- voditelj učeničke zadruge, ravnateljica	- strojar		
4. "Kumstvo" cvjećara	- suradnja i donacija cvjećarne "Kaktus"	- cvjećari 3. - 4. r.	- cvjećarna "Kaktus"		

Mjesec: Ožujak / Travanj

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje
1. Radovi u voćnjaku i vrtu	- obnova školskog vrta – zemljani radovi	- zadrugari, 3. i 4. r.	- roditelji, poljoprivredni tehničari SŠ Petrinja	- sokovi - naresci	
2. Tehnološka obrada lana	- grebenanje, snovanje	- vezilje	- voditelji	- obrada lana	
3. Ekološke aktivnosti u školi	Dan planeta Zemlja Dan zaštite voda Svjetski dan zdravlja i dr.	- ekološka sekcija	- zadrugari		
4. Oblikovanje na lanenom platnu	- tehnike bojanja s prirodnim i umjetnim materijalima	- vezilje	- akademski slikar	- obrada lana	
5. Hospitiranje studenata 4. godine u učeničkoj zadruzi "Stucka"	- hospitiranje u sekcijama	- voditelji sekcija - voditelj uč. zadruge	Visoka učiteljska škola Petrinja	- naknade za mentorstvo	

Mjesec: Svibanj / Lipanj

Program	Poslovi i zadaci	Nositelji aktivnosti	Suradnja	Finan. Sredstva	Praćenje
1. Modne kreacije i dizajn modela od lanenog platna	- oblikovanje različitih odjevnih predmeta za djevojčice	- mlade vezilje i voditeljica sekcije	- tekstilni dizajner	- troškovi šivanja	
2. Godišnja skupština uč. zad.	- izvješće o radu - izvješće o poslovanju - pohvala i priznanja mladim zadrugarima - biranje novih članova - prikaz u školskom listu i slično	- odbor uč. zad. - voditelji sekcije učeničke zadruge - ravnateljica	- nastavnici glazbene, likovne i literarne sekcije i drugi uzvanici	- troškovi zakuske i priznanja	- nagrade - priznanja
3. Županijska smotra uč. zadruga OŠ Sela - Sisak	- priprema izvješća - priprema izložbe i demonstracije zadrugara, organizacija odlaska	- odbor učeničke zadruge	- ravnateljica i suradnici u učeničkoj zadruzi	- troškovi izložbe i prijevoza	
4. Školska ekskurzija	- priprema učenika zadrugara za ekskurziju	- odbor prema odluci skupštine	- razrednici - pedagog	- troškovi ekskurzije	
5. Školski list	- prilozi učeničke zadruge za školski list	- sekcije uč. zad	- uredništvo školskog lista		

5.4.2. Plan i program pčelarske sekcije O.Š. “Dragutin Tadijanović”, Petrinja

Kapacitet: 10 – 20 košnica

Broj nastavnih sati: 70

Dobna granica: VI. – VIII. razred osnovne škole,
srednja strukovna škola

Mentor: nastavnik predmetne nastave (pčelar hobista) u osnovnoj školi, veterinarski i poljoprivredni tehničar te veterinar ili agronom u strukovnoj školi

Literatura: Belčić J. i Sulimanović -, Zlatna knjiga pčelarstva, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1982.; Hrvatska pčela – časopis za pčelare

Materijalni uvjeti: košnice, pčele, vrcaljka, pčelarski pribor, posude za med, lijekovi, medno šećerno tijesto, šećer, satne osnove

Ciljevi i zadaci:

- uvođenje novih članova u rad pčelarske sekcije
- upoznati osnovne tehnike pčelarenja
- upoznati pravilnu pripremu zaštitne opreme
- poticati znatiželju učenika kroz zanimljive primjere iz života pčela
- individualizirati rad kroz raspodjelu uloga u sekciji
- osposobiti učenike za prodaju, reklamiranje i predstavljanje proizvoda
- uvesti učenike u osnove privređivanja i raspodjelu dohotka
- poticati poduzetnički duh (konkurentnost, racionalnost, inovativnost i sl.)
- uvesti nekoliko učenika u istraživačke metode
- pripremiti jedan istraživački rad (u trogodišnjem razdoblju)
- osposobiti učenike za pisanje i predstavljanje u školskom listu i tisku
- priprema grupe za predstavljanje na smotri i izložbama
- poticati suradnju učenika, kritički osvrt i samokritiku
- upoznati učenike s zvanjem “pčelar”
- prilagoditi pedagoške mjere uvjetima rada (poticanje, vrednovanje, sprečavanje i nagrađivanje)
- povezati školsko učenje i rad u sekciji
- poticati ljubav prema prirodi, skladu i redu.

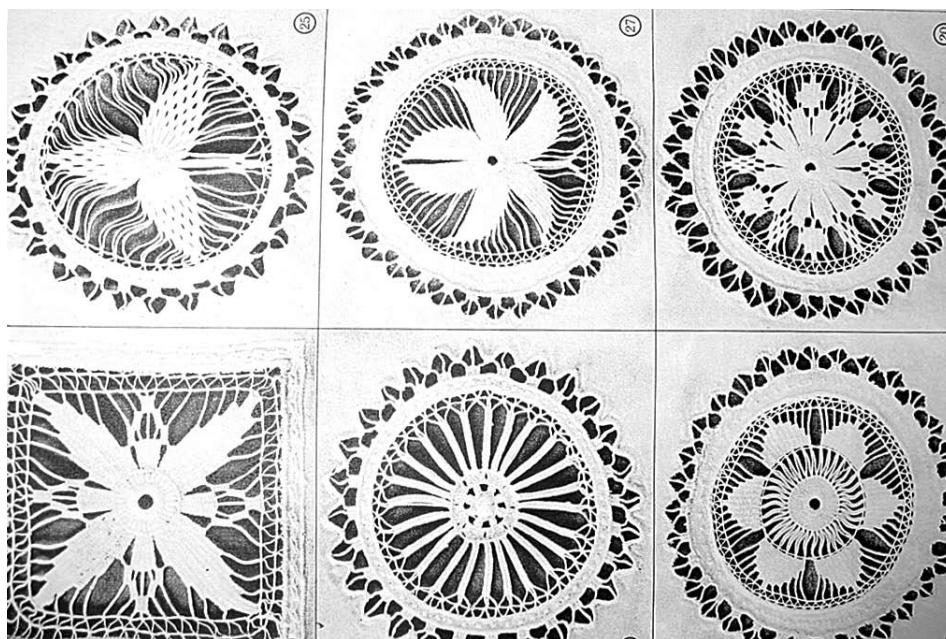

Mjesec	Sadržaj rada i programski zadaci	Broj sati	Sredstva, metode, oblici rada i vrednovanje
9.	Sastanak sekcije i usvajanje plana i programa rada	2	- uključivanje novih učenika u sekciju
	Jesenski radovi u pčelinjaku	2	- prijedlozi i dopune programa
	Gospodarske osnove pčelarenja	1	- pregled zalihe hrane i zdravstvenog stanja legla i pčela
	Jesenska prihrana pčela, zaštita od grabeža	2	- vođenje dnevnika rada i zapažanja
10.	Pojava i sanacija bolesti legla	1	- oprašivanje
	Skidanje propolisa i voska iz okvira i nastavaka	1	- prihrana šećernim sirupom i sužavanje plodišta
	Postavljanje češljeva na leta i utopljanje zajednica	1	"Napušteni pčelinjak – izvor zaraze" videokazeta ili dija pozitiv o američkoj gnjiloći i vapnenastom leglu
	Posjet obližnjem pčelinjaku	2	- školska radionica
11.	Izrada i žicanje okvira	3	
	Zaštita i dezinfekcija rezervnih dijelova košnica	2	- morfometrijske karakteristike pčela (laboratorijski rad)
	Određivanje pasminskih svojstava pčela	2	- sumporenje okvira
	Zaštita rezervnih okvira od voštanog moljca	1	- zamjena starog saća i okvira
12.	Topljenje voska	2	- jesenska zaštita od zaraze
	Apikalna terapija	2	
	Analiza rada pčelarske sekcije	1	- ocjenjivanje rada pčelara
	Priprema za skupštinu zadruga	2	
3.	Zimski štetnici pčela	2	- priprema izvještaja, panoa i izložbe
	Prvi zimski proćisni izlet i zimski obilazak pčelinjaka	1	- Pčela br. 3, 1994.
	Ekološka proizvodnja meda	1	- zaštita od malih glodavaca
			-CD-EKO-proizvodi
4.	Izrada i žicanje okvira, popravak oštećenih dijelova	3	- rad u školskoj radionici
	Prvi proljetni pregled pčela	3	- uvid nakon prezimljavanja
	Proljetna prihrana i sanacija nozemoze	3	- dodavanje mednih pogaća
	Proljetna zaštita od varoze	2	- dodavanje Bayvarol traka i sl.
4.	Proširivanje plodišta i razvoj legla	3	- dodavanje izgrađenih okvira
	Prevješavanje i dodavanje građevnjaka	3	- postavljanje saćnih osnova
	Voštanje okvira	1	
	Pojava i sanacija vapnenastog legla	2	- promjena matice i dezinfekcija okvira

Mjesec	Sadržaj rada i programski zadaci	Broj sati	Sredstva, metode, oblici rada i vrednovanje
5.	Dodavanje medišnih okvira (nastavaka) Kontrola rojevnog stanja (groznice) Vrcanje bagremovog meda Selekcija i zamjena slabih matica	2 1 3 3	- dodavanje okvira za izgradnju i plodišta i prevješavanje zrelog legla - podjela rada kod vrcanja
6.	Umjetno razrojavanje pčela Dvوماتičan način pčelarenja Priprema društava za kestenovu i livadnu pašu Prodaja meda i nabavka repromaterijala Analiza rada: pojedinačni uspjeh i doprinos unapređenju rada pčelarske sekcije	2 1 3 3 2	- formiranje nukleusa - stvaranje "super" zajednica (inovativnost) - dodavanje građevnjaka - biološko sprečavanje varoze vođenje malog knjigovodstva – blagajne - knjiga utisaka, spomenar i adresar

Nada Baksa, Blanka Dragojević, Boris Duralija, Jelka Grđan, Vesna Marović,
Božica Pandurić, Vicko Pavičić

6. ISTRAŽIVAČKI RADOVI U UČENIČKOJ ZADRUZI

Uz ostale doprinose koji obilježavaju rad u učeničkim zadrugama posebno mjesto pripada istraživačkim radovima utemeljenima na aktivnostima i djelokrugu rada u različitim sekcijama učeničke zadruge.

Istraživanje se općenito, opisuje kao aktivan, ustrajan i sustavan proces upoznavanja, proučavanja i analiziranja poradi otkrivanja, argumentiranog tumačenja i egzaktnog objašnjavanja novih činjenica i generalizacija. Ono se najčešće vezuje za odgovarajuću znanost i odabrane znanstvene metode istraživanja.

Istraživački se rad učenika zadrugara bitno razlikuje od istraživačkoga rada znanstvenika. Oni se mogu baviti najjednostavnijim oblicima istraživanja pri čemu nastoje ovladati osnovnim metodama određene znanstvene discipline kojoj pripada istraživački problem. Učenici zadrugari će, za razliku od znanstvenika, uglavnom ili bar u početku, ponovno otkrivati već otkriveno, odnosno ponovno rješavati ono što je u znanosti već riješeno. Međutim, dosadašnja iskustva s nekim istraživačkim radovima dokazuju nam da istraživačka djelatnost zadrugara, ako je pravilno ustrojena, ne ostaje samo u granicama „ponovnog otkrivanja već otkrivenog” već u njima ima elemenata pravog istinskog stvaralaštva.

U izboru istraživačkih tema valja se pridržavati stanovitih načela:

- odabrati sadržaj kojim će se postići smisao i svrha istraživačkog rada, prilagoditi temu dobi istraživača, njihovoj fizičkoj i intelektualnoj razvijenosti,
- poštovati interese, potrebe, htijenja i iskustva koja će poticati i pokrenuti na rad i stvaralaštvo,
- odmjeriti opseg i dubinu proučavanja odabranog sadržaja,
- predvidjeti vremensku opterećenost, načine i mjesto rada i sl.,
- uvažavati načelo postupnosti u radu od lakših i jednostavnijih do težih i složenijih postupaka,
- polaziti od aktualnih životno-praktičnih problema učeničke zadruge povezano s neposrednim okruženjem.

Pri koncipiranju istraživačkog rada valja poštovati neke bitne odrednice:

- točno i precizno definirati problem istraživanja (hipoteza),
- odrediti metode istraživanja,
- odabrati i detaljno opisati postupke, instrumente, tehnike i materijale nužne za istraživanje,
- predvidjeti tehnike obrade podataka,

- odrediti skupinu, zadrugara istraživača i podijeliti im dužnosti,
- planirati kalendar poslova (opseg i redoslijed),
- obaviti predračun predviđenih troškova,
- naznačiti koristi za unaprjeđivanje rada učeničke zadruge i eventualni materijalni profit.

Sudjelujući u istraživačkom radu učenici se uvode u pozorno promatranje i bilježenje pojava i promjena u prirodi, laboratoriju, na pokusnoj parceli, u voćnjaku, u radionici za izradbu nakita i suvenira, u muzeju, tvornici, seoskom gospodarstvu itd. Postupno se uvode u različita mjerenja, eksperimentiranja, tehnike rada, nužna uspoređivanja. Uče se donošenju zaključaka, izradbi tablica, grafikona, nacрта, tehničke dokumentacije, obradi podataka i sl. što je prijeko potrebno u gotovo svakoj ljudskoj djelatnosti. Pri tome se koriste različitim izvorima podataka literaturom, informacijom preko različitih medija (radio, TV, tisak, Internet i sl.).

Konačno, istraživački rad učenika ima osobito značenje u odgajanju stručnog i znanstvenog pomlatka jer mlade na vrijeme navikava da svoj rad temelje na logici znanstvenog istraživanja. Tako učenička zadruga postaje mjesto odakle se regrutiraju i budući prijatelji znanosti i budući istraživači kojima istraživački rad može postati životni poziv.

6.1. Oblikovanje pisanog istraživačkog rada

Naslovna stranica:

- Na vrhu stranice: Smotra učeničkih zadruga Republike Hrvatske
- Ispod toga: Ime i prezime autora rada
Ime i prezime mentora rada
- Na sredini stranice: naslov rada (veća slova)
- Na dnu stranice: naziv škole i zadruge, mjesto i godina

Pisani rad treba sadržavati sljedeća poglavlja:

- Sadržaj
- Uvod
- Obrazloženje teme
- Materijal i metode
- Rezultati
- Rasprava
- Zaključci
- Sažetak

- Popis literature
- Životopis
- Prilozi.

Naslov rada treba imati što manje riječi koje su sažet i točan opis sadržaja rada. U naslovu se ne smiju upotrebljavati kratice, kemijske formule i žargon.

Sadržaj

U sadržaju se nalazi popis poglavlja istraživačkog rada s naznakom strana.

Uvod

U uvodu treba sažeto opisati motive, razloge i opravdanost istraživačke teme. Mogu se objasniti i važni pojmovi (ključne riječi) nužni za bolje razumijevanje sadržaja rada.

Obrazloženje teme

U ovom poglavlju valja opisati obilježja i značenje odabranog problema istraživanja, nastaviti približnim određivanjem svrhe i predmeta istraživanja i dati kratak prijedlog za njegovo uspješno rješavanje.

Materijal i metode

Pozorno valja što potpunije opisati pribor i materijal koji se koristi (npr. instrumenti, pribori, kemikalije, tekstovi i sl.) kao i metode tj. bitne postupke koji se u radu primjenjuju (npr. promatranje, pokus, razgovor, intervju i sl.)

Rezultati

Ukratko valja jasno opisati prikupljene glavne i reprezentativne podatke tijekom istraživanja. U tekstu se treba pozivati na odabrane ilustracije i ostale priloge (slike, grafikone i tablice). Ilustracije i prilozi trebaju biti označeni brojkom i što jasnije opisani (obvezni tekst iznad tablice, odnosno ispod slike i grafikona). Cijelo poglavlje treba napisati u prošlome vremenu (npr. izveli smo, izdvojili smo, pronašli smo, itd.) navodeći činjenice, brojke i rezultate potkrijepljene statističkim i drugim analizama. Preporučljivo je upotrebljavati glagole umjesto glagolskih imenica, npr. istraživali smo, umjesto obavili smo istraživanje. Također, aktivni glagolski oblik izravniji je i kraći te jezično prihvatljiviji od pasivnoga, npr. umjesto kao što je prikazano na slici... bolje je reći slika prikazuje... ili umjesto pronađeno je da... bolje je reći pronašao sam da... ili pronašli smo da....

Rasprava

U raspravi treba istaći značenje dobivenih rezultata uspoređujući ih sa sličnima iz literature pri čemu se obrazlažu razlike i sličnosti te ističu posebnosti vlastitih dobivenih rezultata. Posebnu pozornost valja posvetiti prikazu primjenjivosti rezultata istraživačkog rada na unapređivanje aktivnosti u učeničkoj zadruzi.

Zaključci

Ukratko se na temelju dobivenih rezultata donose odgovarajući zaključci.

Sažetak

Ovo poglavlje sadrži vrlo sažet prikaz rada s nekoliko kratkih i jasnih rečenica, bez navođenja literature, ilustracija i drugih priloga.

Popis literature

Sadrži popis radova, knjiga i drugih izvora koji se navode u radu autora.

Životopis

Obuhvaća osnovne podatke o autorici/autoru/autorima rada, njihovu školovanju, uspjesima, sklonostima i slično.

Prilozi

U tome poglavlju prilažu se dokumenti rabljeni tijekom istraživanja (ankete, intervjui, grafički prilozi i sl.).

Pripomene

- Rad treba napisati na bijelom papiru formata A4, na kojemu je tekst ispisan tako da sa svake strane ostane bijeli rub od 2 - 3 cm. Tekst treba pisati s dvostrukim proredom. Stranice (osim naslovne) valja označiti brojkama. Rad se ulaže u plastičnu mapu s metalnim držačem listova.
- Rad treba biti napisan u skladu s pravopisnim i gramatičkim normama hrvatskoga jezika.
- Plakat se izrađuje na papiru veličine otprilike 100X70 cm. Na vrhu se ispiše naslov rada, ime i prezime autorice/autora, ime i prezime mentorice/mentora te naziv učeničke zadruge.
- Plakat sadržava ova poglavlja: uvod, obrazloženje teme, materijal i metode, rezultate i zaključke. Uz određena poglavlja valja priložiti najvažnije ilustracije i druge priloge. Veličina slova na plakatu treba biti čitljiva s udaljenosti od oko jednog metra.

- Kandidati koji su pozvani na državnu smotru trebaju do zadanoga roka poslati svoj istraživački rad.
- Radovi koji nisu pisani u skladu s navedenim uputama ili nisu dostavljeni do navedenoga roka ne će se uzeti u obzir.

6.2. Prezentiranje rezultata istraživačkog rada

Na Smotri se mogu izložiti i predstaviti istraživački radovi učenika V.-VIII. razreda osnovne i učenika srednjih škola, proizišli iz pokusa i istraživanja izvedenih u programu učeničke zadruge, čiji rezultati neposredno utječu na uspješnost zadruge, a koje prihvati Prosudbeno povjerenstvo. Istraživački radovi mogu biti pojedinačni ili skupni (timski).

Istraživački radovi učenika prikazuju se u prostoriji i u vrijeme koje odredi Državno povjerenstvo za provedbu državne smotre učeničkog zadrugarstva. Prikaz i obrana moraju biti javni, a za prikaz rada autor ima 15 minuta.

Prijave istraživačkih radova se podnose Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva do 1. veljače tekuće godine, pod uvjetom da prethodno nisu prijavljeni ili prikazani na državnim susretima i natjecanjima iz drugih područja, a gotov, prijavljeni, istraživački rad potrebno je dostaviti Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva najkasnije do 30. lipnja tekuće godine. Državno povjerenstvo donosi odluku o prihvaćenim prijavljenim **istraživačkim radovima**, koji će biti predstavljeni na Državnoj smotri.

6.3. Vrednovanje istraživačkog rada

- Istraživački rad može braniti jedan ili najviše dva autora.
- Za usmeni prikaz istraživačkog rada autor/autori imaju na raspolaganju 15 minuta.
- Obrana rada uključuje i provjeru znanja iz relevantnog područja s kojim je rad povezan, uključujući posebno provjeru aktivnosti autora tijekom rada.
- **Prosudbeno povjerenstvo za vrjednovanje učeničkih istraživačkih radova vrjednuje: izvornost problema istraživanja (5), primjerenost metoda i postupaka u istraživanju (5), korektnost obradbe i interpretacije rezultata (10), primjenjivost rezultata istraživanja (10), način oblikovanja rada i plakata (10), način predstavljanja rada (5), vladanje područjem iz kojega je rad izrađen (5), (ukupno 50 bodova).**

OBRAZAC ZA PRIJAVU ISTRAŽIVAČKOG RADA

Primjer za društvena istraživanja

NASLOV ISTRAŽIVAČKOG RADA: Utjecaj učeničkih zadruga na profesionalnu orijentaciju učenika		
DIJELOVI ISTRAŽIVAČKOGA PROJEKTA		
TEORETSKI DIO	Problem	Utječe li rad u učeničkoj zadruzi na profesionalnu orijentaciju zadrugara i njihovo zapošljavanje
	Hipoteze	Nema razlike između učenika zadrugara i nezadrugara u profesionalnoj orijentaciji i njihovom zapošljavanju
ISKUSTVENI DIO	Metode istraživanja -izvori podataka	Analiza školske dokumentacije, praćenje upisa učenika zadrugara u srednje škole i na fakultete. Analiza dokumentacije zavoda za zapošljavanje
	Sređivanje podataka	Unošenje podataka u tablice, izrada grafikona, matematičko-statistička obrada
	Radni tim	Navedi poimence članove tima sa titulama i zvanjima, ako ih imaju. Npr.: dr.sc. Marko Marković; Ivana Ivanović, prof.; učenici zadrugari: Zdravko Sinković, itd.
	Vrijeme trajanja	Longitudinalno istraživanje – promatrani uzorak od 2000.-2007. godine
	Troškovnik	Izvori sredstava - sredstva ostvarena u učeničkoj zadruzi, donacije i sl. Struktura troškova: Literatura Prijepis i umnožavanje istraž.rada Putni i ostali troškovi Ukupno:

NASLOV ISTRAŽIVAČKOG RADA: Doprinos plodoreda na urod krumpira		
DIJELOVI ISTRAŽIVAČKOGA PROJEKTA		
TEORETSKI DIO	Problem	Utjecaj plodoreda na prirod krumpira
	Hipoteze	Plodored značajno utječe na prirod krumpira
ISKUSTVENI DIO	Metode istraživanja -izvori podataka	Eksperiment, promatranje, matematičko-statistička obrada
	Sređivanje podataka	Mjerenje, praćenje, unošenje podataka, izrada tablica, grafikona, skica...
	Radni tim	Navedi poimence članove tima sa titulama i zvanjima, ako ih imaju. Npr.: dr.sc. Marko Marković; Ivana Ivanović, prof.; učenici zadrugari: Zdravko Sinković, itd.
	Vrijeme trajanja	Navedi orijentaciono vrijeme trajanja od početka do završetka istraživanja. Npr. 8 mjeseci, 18 mjeseci i sl.
	Troškovnik	Izvori sredstava - sredstva ostvarena u učeničkoj zadrugi, donacije i sl. Struktura troškova: Sjemenski krumpira Stajsko gnojivo Literatura Prijepis i umnožavanje istraž.rada Ostali predviđeni troškovi Ukupno:

Literatura

Kranjčev, B., 1985., Uvođenje učenika u istraživački rad (ur. Kobola A.) Školska knjiga, Zagreb.

Silobrić, V., 1989., Kako sastaviti i objaviti znanstveno djelo (drugo izdanje), Jumena, Zagreb.

Materijali Državne smotre i natjecanja mladih biologa Hrvatske, 2007.

Materijali Božice Pandurić, 2007., „ Istraživački radovi” u Power point prezentaciji,

Zbornik XIX. smotre učeničkih zadruga RH

www.azoo.hr/ Katalog natjecanja i smotri

6.4. Učenička zadruga i projekti

Društvene i gospodarske promjene koje su se u svijetu dogodile tijekom proteklih nekoliko desetljeća dovele su do spoznaje da se u učenju i poučavanju moraju koristiti nove metode. Tim metodama je zajedničko da pokušavaju biti interaktivne, odnosno da se nastoji smanjiti udio mehaničkog prenošenja znanja s nastavnika na učenike ("pasivno stjecanje znanja") i da se nastoji povećati udio "aktivnog" učenja, u kojem učenici više nego ranije na različite načine stječu nova znanja, sa što manje klasičnog učenja. Ponekada se za ove tipove učenja može čuti ime "demokratski oblici učenja". Sigurno je da je metoda "poučavanje projektom" jedna od takvih novih nastavnih metoda za koje se planira i predviđa korištenje u suvremenoj školi. Suvremena škola bez ove metode učenja je nezamisliva, a u mnogim je školama rad po projektu postao uobičajen. Jedan od vidova upotrebe metode poučavanja projektom je "projektni tjedan" kada se na ovaj način započinje ili završava nastavno razdoblje, na primjer tijekom tjedna između sjednica na kojima se zaključuju ocjene i početka školskih praznika. „Rad po projektu je učenje po smišljenom planu. Označen je samoodređenim i samostalnim suočavanjem učenika s predmetom i problemom. Pronalaženje tema, planiranje, organizacija i provođenje u velikoj su mjeri u odgovornosti učenika.“

Povezivanje znanja o jednoj pojavi odnosno zadanoj temi provodi sam učenik svojom samostalnom aktivnošću: promatranjem, gledanjem, čitanjem, mjerenjem, prikupljanjem podataka, interpretiranjem i objedinjavanjem različitih dobivenih podataka u neku cjelinu (sliku, slikovnicu, priču, članak, shemu, model, album fotografija, pano).

Integrirano poučavanje jest svako poučavanje koje je organizirano tako da omogućuje povezivanje sadržaja različitih područja (predmeta) kako bi se bolje objasnilo, razumjelo i proučilo, pa time i naučilo, određenu temu, pojam ili sadržaj učenja.

Suvremeno zanimanje za integrirano poučavanje dobilo je potvrdu opravdanosti u novim istraživanjima mozga jer je ono usklađeno (kompatibilno) s aktivnošću pojedinih moždanih područja i usmjereno je na istovremeno aktiviranje i korištenje više moždanih regija.

Projekt je najslobodniji oblik nastave. On je u potpunosti usmjeren na učenikove interese. Projektno poučavanje neki teoretičari nazivaju još i "model uronjenosti". Ovaj naziv je nastao na temelju obrađivanja određene teme sa više strana i pristupa, kako bi ju se što bolje proučilo, pa se zato smatra da su se

učenici (djeca ili jedno dijete) uronili u izabranu temu. Prednosti projektnog učenja su:

- promicanje stvaralaštva,
- samostalno bavljenje problemima i nacrtom rješavanja,
- razvijanje samostalnosti i vlastite poduzetnosti,
- samostalno organiziranje i planiranje,
- razvijanje i osnaživanje društvenog ponašanja:
društvena kompetentnost promiče se obazrivošću, sudjelovanjem, razumijevanjem, pažnjom, spremnošću na pomaganje i emocionalnom toplinom,
- natjecateljsko učenje,
- sposobnost za kritiku i sukobljavanje,
- jačanje osjećaja vlastite vrijednosti,
- dobrodošla promjena školske svakodnevnice,
- poticanje ostvarivanja nesvakidašnjih ideja.

Neki nedostaci poučavanja putem projekta su:

- često pomanjkanje motivacije,
- nedostatak iskustva u radu po projektima,
- preopterećenost,
- ocjenjivanje rada po projektima
- precjenjivanje zrelosti, odgovornosti, odraslosti i zainteresiranosti učenika.

Projekt je konkretni pothvat s ciljem učenja, kojeg skupina učenika dogovara, planira, izvodi i s ustrajnošću dovodi do kraja, ali i prekida ako za to postoji važan i valjan razlog.

Značajni i veliki projekti koje ostvaruju osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj su učeničke zadruge.

Projekt "Učenička zadruga" ima prednosti u odnosu na učenje putem projekta u nastavi.

Prednosti projekata učeničke zadruge su:

- manje organizacijske poteškoće,
- veća spremnost nastavnika na sudjelovanje u projektu, spremnost učitelja na zajedničko učenje s učenicima,
- podrška uprave škole poučavanju projektom,
- odvijanje projekta tijekom čitavog obrazovnog razdoblja,
- učenici sami uočavaju razliku u metodi rada,

- poticanje pozitivnog odnosa prema radu,
- smotre učeničkih zadruga koje su jedinstven i originalan način predstavljanja projekta.

Poučavanje projektom u učeničkoj zadruzi važan je segment obrazovanja mladih, kompetentnih, za život osposobljenih osoba.

Učenička zadruga je projekt. Projekt znači namjeru, razrađeni plan. Pisani dokument u kojem se opisuje što, kako, kada, s kim, s čim, s kojim sredstvima i slično namjerava ostvariti neka aktivnost. Svaki projekt ima određenu svrhu, cilj. Uopćeno rečeno, on ide za željenom promjenom u ponašanju ljudi, u načinu na koji sustav funkcionira ili u načinu rada neke institucije. Obilježje projekta je da se bavi problemom ili potrebama posebne grupe, koristeći pri tome nove ideje i tehnike temeljene na postojećim mogućnostima i potencijalima. Kao svrhu projekta treba odrediti posebne probleme određene ciljane skupine. U primjeru učeničke zadruge važno je projektom novčaru, donatoru, predstaviti potrebu ili problem zadruge koji se projektom želi riješiti. Najčešće provedeni projekti su oni koji teže ostvarivanju novčane potpore. No, s druge strane, iako se najčešće ističe da je najveći problem nedostatak sredstava, iskustvo je pokazalo da sredstava ima dovoljno, samo ih treba znati pronaći i iskoristiti. Upravo ovo ukazuje na potrebu kvalitetnog osmišljavanja projekta, njegova planiranja te konačno njegova provođenja. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i

športa Republike Hrvatske, ali i druga ministarstva, Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva, zatim Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja podupiru rad učeničkih zadruga. Uz njih tu su i drugi donatori/sponzori. Novčano podupiranje učeničke zadruge na obostranu je korist i za učeničku zadrugu i za novčara. S jedne strane zadrugari, mladi ljudi, uče se pravilnom gospodarenju, a s druge strane potencijalni donatori/sponzori imaju zadovoljstvo i interes poticati mlade na društveno koristan rad, pomažu prigodom obrazovanja i formiranja mladih, budućih sposobnih i kompetentnih poduzetnika. Jedan od velikih ciljeva projekta su željene promjene u ponašanju ljudi. I učenici članovi zadruge zajedno s voditeljima mogu ostvariti cilj pronalaženja novca za aktivnost zadruge, jednako kao što potencijalni donatori mogu ne samo dati određena novčana sredstva nego uputiti zadrugare na prava mjesta gdje će ta sredstva i dobiti. Sve što đacima zadrugarima treba jest znanje, inovativnost, upornost i strpljenje, mašta i odlučnost.

Upravo u cilju promoviranja i unaprjeđivanja učeničkog zadrugarstva i jačanja poduzetničkog duha u mladim ljudima, razne institucije (vladine i nevladine ustanove i udruge, čak i inozemna veleposlanstva) povremeno osiguravaju sredstva za ovu namjenu i u interesu jasnosti i razvidnosti povremeno raspisuju natječeaje za projekte na koje se učeničke zadruge mogu javiti u cilju ostvarivanja novčane potpore. Ovi natječaji se raspisuju kako u zemlji tako i u inozemstvu.

Prijedlozi koji se mogu naći na internetskoj stranici HUZZ-a su; Ministarstva (www.mzos.hr; www.min-kulture.hr; www.mps.hr; www.mzopu.hr), Banke (www.zaba.hr; www.rba.hr) i ostalo (www.ina.hr; www.nexe.hr; www.holcim.hr; www.croatia.hr; www.suncaniharvar.com; www.uredzadroge.hr; www.uzuvrh.hr; www.zaklada.civilnodrustvo.hr; www.alertonline.hr), natječaji EU (natječaj Phare 2006 za potporu projektima na području sudjelovanja mladih – 15. travanj 2008., www.ec.europa.eu; www.euic.hr), natječaji veleposlanstava (www.mvpei.hr; www.hr.emb-japan.go.jp), suradnja-povezivanje-umrežavanje (www.bz-spuz.hr; www.rustica.hr).

Kako bi se ohrabрили da uopće djeluju, da bi se aktivno uključili, poticali na suradnju, osobnu odgovornost i osobni razvoj, za sve zainteresirane koji žele prijaviti projekte donatorima, danas se organiziraju i provode edukacijske radionice, tehnička pomoć i konzultacije, prikupljaju i dijele informacije voditeljima učeničkih zadruga i pojedincima.

Preduvjet uspješnog pronalaženja sredstava za projekt je dobro planiranje i sustavna i kontinuirana razrada strategije prikupljanja sredstava.

Danas ima na tržištu mnogo priručnika ciljano napravljenih za one koji žele prijaviti projekte onim donatorima koji pri pripremi projektnih prijedloga zahtijevaju korištenje logičke matrice. Pristup po logičkom okviru (Logical Framework Approach) koristi se kao alat u planiranju i razvoju projekata s ciljem unapređenja njihove kvalitete, učinkovitosti i održivosti. Cijeli priručnici osmišljeni su tako da na konkretnom primjeru projekata što više približe korisnicima metodologiju projektnog ciklusa. Oni vode kroz svaki korak pri izradi projekta uz korištenje navedene metodologije koju mnogi smatraju zahtjevnom i vremenski dugom. Pri diskusiji o projektima s donatorima, mora se dobro poznavati i koristiti ova metodologija. Metodologija upravljanja projektnim ciklusom je standardizirala način na koji zamišljamo, razumijemo, vodimo i procjenjujemo projekt. Ona je jedinstven način komunikacije uz primjenu zajedničkih alata. Ova metodologija koristi se u programiranju, provedbi, praćenju i evaluaciji. Donatori najčešće procjenjuju projekte koristeći se određenim parametrima za provjeru kvalitete projekata pristiglih na natječaj. U Hrvatskoj ova metodologija nije više novost, a korištenje projekta na pravilan i vješt način u domaćim prilikama još uvijek predstavlja izazov. Priručnici o upravljanju projektnim ciklusom predstavljaju pokušaj stavljanja tog izazova pod kontrolu i njegovo pretvaranje u vrijedno znanje i redovnu praksu, što zaslužuje pohvalu.

Literatura

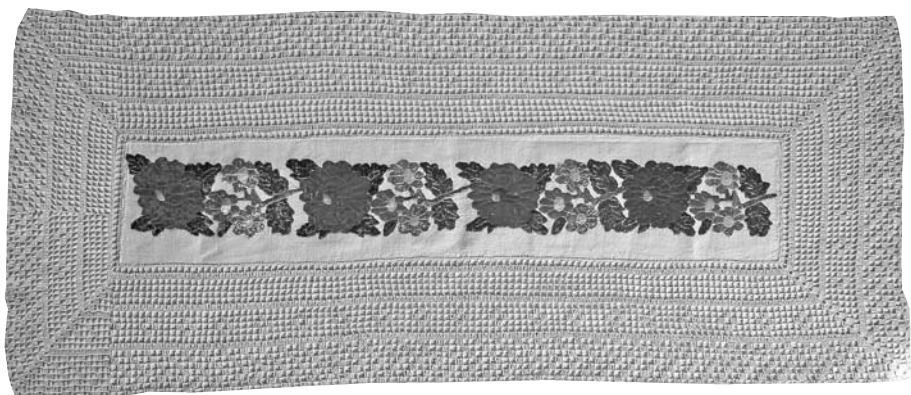
Forčić i Novota, 2004., Uokvirite svoju ideju, Smart, Rijeka
Kultur kontakt Austrija, 2002., Zajedno, Naklada Ljevak, Zagreb.
Terhart, E.2001., Metode poučavanja i učenja, Educa, Zagreb

Mate Bobanac, Miroslav Tratnik

7. GOSPODARSKE OSNOVE UČENIČKOG ZADRUGARSTVA

7.1. Od ideje do proizvoda

Što razumijevamo pod procesom razvoja novog proizvoda u učeničkom zadružnom sustavu?

Najkraće, bit politike svakog proizvoda u gospodarstvu pa tako i u učeničkoj zadruzi kao poduzetničkom vježbalištu, svodi se na utvrđivanje palete onih zadružnih proizvoda koji će se tijekom određenoga vremena pokazati najboljim. Pri tome ocjenu najboljeg rezultata treba donijeti u skladu sa specifičnom ulogom učeničke zadruge. Odluku o gospodarski, najboljem rezultatu valja donijeti temeljem usporedbe s razinom i strukturom uložених sredstava. I rizik poslovnog okruženja je istovremeno kriterij ocjene najboljeg gospodarskog rezultata odnosno usklađenosti s općom razvojnom politikom učeničkog zadružnog sustava. Obično se smatra da se postizanje tih ciljeva ostvaruje uz pomoć sljedećih aktivnosti:

- razvijanja općeg strateškog proizvodnog asortimana zasnovanog na potrebama tržišta odnosno drugih očekivanja koje učeničko zadrugarstvo treba ispuniti te potencijalom kojim ono raspolaže,

- organizacije dotoka ideja iz različitih izvora, sa svrhom da iz ideja učenika (vrlo veliki potencijal) i voditelja nastanu novi proizvodi i organizira postupak kojim se odabiru dobre ideje od manje atraktivnih- npr. kroz smotre učeničkih zadruga,

- definira i usavršava one upotrebne osobine proizvoda koje su tržišno aktualne, s obzirom na ostale osobine koje proizvod ima.

- test koncepcije i test sklonosti vezane uz proizvod

- pokusni marketing proizvoda te

- prodaja na cjelokupnomu tržištu ili njegovim marketinškim nišama kao i kontrola te prodaje.

Ideja: početak stvaranja novog proizvoda

Veliki zadružni sustavi u razvijenim zemljama imaju razvijeno kontinuirano istraživanje potrošača (njihovih želja) čija je zadaća praćenje uporabe proizvoda, prikupljanje primjedbi, nezadovoljstva, prijedloga i sugestija. Mnoge od tih informacija mogu biti itekako bitne za početni poticaj (učeničkim) zadrugama na razvoju ideje novog proizvoda ili novog načina njegova korištenja.

Svrha procesa generiranja ideja jest:

- da se dođe do potpuno novih ideja za proizvod,
- ili novih osobina za postojeće proizvode,
- ili novih načina uporabe za postojeće proizvode.

Aktivnosti usmjerene na otkrivanje ideja za nove proizvode tiču se prikupljanja postojećih ideja, od kojih neke već mogu biti u stadiju prototipa, a neke od tih istraživanja i aktivnosti mogu biti tek sugestija za poboljšanja.

U tržišnom, marketinškom pristupu u kojemu je potrošač stožerni orijentir, pri razvijanju ideje novog proizvoda moramo imati na umu da su dometi kreativnosti potrošača ograničeni.

Ako čovjeka koji se svaki dan vozi na posao tramvajem pitate koje ideje ima glede bržega i boljega prijevoza, vjerojatno će nabrojiti poboljšanja svoga dosadašnjeg sustava prijevoza: bolji vozni red, veći broj vozila, udobnija sjedala, i sl. Rijetko će se dogoditi da korisnik razmišlja o potpuno novom i imaginativnomu sustavu gradskoga prijevoza. To je ipak područje znanstvenika, tehnologa, inženjera i dizajnera (Marušić, 2001.).

Imajući na umu ta ograničenja, u tomu ranom stadiju razvoja proizvoda potrebna je velika fleksibilnost i visoka kreativnost u iznalaženju istraživačkih postupaka kojima ćemo doći do novih ideja za proizvode.

S obzirom na to da smo daleko od nekih hipoteza ili definiranoga problema istraživanja, za ovu je situaciju primjereno izviđajno istraživanje.

Vrlo široku primjenu u generiranju novih ideja ima skupni intervju. U ovome se slučaju takav intervju provodi ne samo s potrošačima, nego i sa stručnjacima.

Jedna inačica takvoga skupnog intervjua sa stručnjacima poznata je pod nazivom "brainstorming" (oluja mozgova): susret u kojemu moderator pažljivo upravlja raspravu od općenitoga prema specifičnome, s ciljem da se dođe do različitih, ponekad vrlo neobičnih ideja.

Tu ulogu organiziranja „brainstorming-a“ mogu imati voditelji učeničkih zadruga unutar učeničkog zadružnog sustava, pri čemu ne treba podcijeniti inventivnost učenika, upravo suprotno, poticati ih i organizirati ih u toj aktivnosti stvaranja ideje novog proizvoda.

Nitko ne smije kritizirati niti omalovažavati ideje drugih učenika i, sve su učeničke ideje dobrodošle, a aktivnost na razini (skupine) zadružnog inovativnog učeničkog sustava trebale bi ih razraditi i razviti, te općenito djelovati poticajno.

Uloga marketing menadžmenta u razvoju novog proizvoda

Jednom kada učenička zadruga ili više njih zajedno¹ pažljivo izvrši segmentaciju tržište, te odabrala svoje ciljne skupine budućih kupaca, identificirala njihove potrebe i odredila svoju željenu tržišnu poziciju, treba biti spremna razviti i predstaviti odgovarajući novi proizvod.

Općenito, tvrtke mogu uključiti nove proizvode u proizvodne programe kroz:

- preuzimanje i/ili
- razvoj novih proizvoda.

Preuzimanje može imati tri oblika:

- tvrtka može kupiti druge tvrtke,
- može otkupiti patent od druge tvrtke ili
- može kupiti licenciju ili franšizu od druge tvrtke.

Razvoj novih proizvoda može imati dva oblika.

- tvrtka može stvoriti novi proizvod u svojim vlastitim laboratorijima ili
- može potpisati ugovor s nezavisnim istraživačima ili tvrtkama koje se bave razvojem novih proizvoda kako bi se napravili specifični proizvodi za tvrtku.

Marketing menadžment u tome igra ključnu ulogu. Na razini učeničkog zadružnog sustava to bi značilo da zadružni marketing sve ostavi odjelu za istraživanje i razvoj (kada bi takav postojao unutar sustava-Research and Development - R&D), a ne aktivno surađivao s drugima slobodnim aktivnostima u sustavu školstva i to u svakoj fazi razvoja zajedničkog novog proizvoda.

Svaka tvrtka mora nastojati razvijati nove proizvode no tzv. zamjenski se proizvodi moraju stvarati kako bi se održala ili povećala prodaja. Nadalje, kupci žele nove proizvode, a konkurencija će učiniti sve da takve proizvode osigura.

Razvijanje ideje proizvodnog asortimana

Sukladno strategiji razvitka novog proizvoda kao opće strategije proizvodnog asortimana istraživanja su dugoročna i kontinuirana. Istraživanja su usmjerena na pronalaženje novih segmenata potrošača koji bi mogli postati ciljne skupine za neke od naših proizvoda iz strategije asortimana.

Taj dio istraživanja nije usmjeren samo na proizvod, nego na poslovno odlučivanje u cjelini.

Pri tom se istraživanju želi dobiti odgovor na pitanja:

- koje proizvode će poduzeće ponuditi,

1 Što će zavisiti od organizacijskog ustrojstva učeničkog zadružnog sustava.

- kako doći do tih proizvoda (vlastiti razvoj, licence, kupnja drugoga poduzeća, međunarodna suradnja),
- kolika će biti širina i dubina asortimana,
- kakva će biti njihova kvaliteta.

Dotok ideja u razvitku novih proizvoda

Ideje za nove proizvode ne dolaze same, osim u nekim izuzetnim situacijama posebne darovitosti pronalazača.

Nove ideje mogu dolaziti interno i eksterno iz različitih izvora. Najčešće su to prijavljeni patent, licence drugih, nezavisnih istraživačkih organizacija, sveučilišta, postojećih proizvoda naše konkurencije, od sugestija ljudi zaposlenih u poduzeću/učeničkoj zadruzi, prodajnog osoblja, od sugestija potrošača-korisnika. Tu je, svakako, i vlastito tehnološko i tehničko istraživanje i razvoj unutar učeničkih zadruga i inventivnih voditelja i cijele škole.

U našim prilikama još se uvijek veći dio ideja crpi iz vanjskih izvora. Svi ti vanjski izvori postoje, i neki od njih će vjerojatno biti poduzetniji u nudi svojih ideja. To ipak nije dovoljno, već i učenički zadružni sustav mora učiniti aktivni napor u traženju novih ideja za nove proizvode ali i nove metode u korištenju proizvoda koji se proizvode u zadruzi.

Definiranje i usavršavanje aktualnih tržišnih osobina proizvoda

Današnja razina tehnološkoga razvoja omogućuje razvoj proizvoda u tisuću varijacija i kombinacija.

Zadaca istraživanja u definiranju i usavršavanju novog proizvoda sastoji se u izdvajanju onih tržišno aktualnih. To jest utvrditi one osobine proizvoda koje *moraju* biti ugrađene u proizvod, i osobine koje *ne smiju* biti ugrađene u proizvod.

Jedan se dio toga problema rješava različitim propisima što postoje u svakoj zemlji. Tako npr. neke zemlje imaju propis da tapetirani namještaj bude proizveden od nezapaljivoga materijala, odnosno imaju zabranu upotrebe boja koje sadrže olovo (u građevinskoj stolariji), zatim dječjim igračkama, te se to strogo kontrolira.

Tvrtke bi svoj interes treba biti usmjeren prema potrošaču: odnosno što on smatra da bi novi proizvod morao imati i obratno, što proizvod ne bi smio imati.

Istraživanjima spoznajemo kakav bi proizvod trebao biti da bi se približio željama i predodžbama kupca. To postizemo različitim tehnikama istraživanja, pretežno su to ankete s nestrukturiranim pitanjima, pa možda i tehnikama u

kojima su ciljevi istraživanja prikriveni čime možemo saznati mnogo o željama potrošača glede osobina proizvoda.

Na primjer: istraživač mora saznati što još potrošači očekuju od npr. zubne paste; možda je to svjež okus i ugodan osjećaj, ali ostaje pitanje što će izazvati ugodan osjećaj i osjećaj svježine - kakav miris, u kojem omjeru, koji stupanj zaslađenosti, itd. Izražene želje tehnolozi "prevode" u konkretne sastojke i ugrađuju u proizvod, a taj dio posla nije više zadaća istraživača niti sektora za marketing. U istraživanju smo, na primjer, saznali da ljudi ne vole pastu za zube koja se jako pjeni, a sad je zadaća tehnologa da proizvede pastu za zube koja se neće pjeniti. Istraživač tržišta sigurno se ne razumije u tehnološke postupke niti treba ulaziti u tehnološke probleme. No osobine proizvoda morala bi sugerirati služba marketinga i zato je potrebna suradnja između istraživanja tržišta i razvoja proizvoda (primjer preuzet- M. Marušić).

Test koncepcije i test sklonosti vezano uz proizvod

Ideje za novi ili inovirani proizvod se odbacuju ako ih poduzeće ne može ostvariti iz različitih razloga. To mogu biti vlastite tehnološke (ne)mogućnosti, nedostatak obrazovanih stručnjaka na bilo kojemu području (tehničko, tržišno, financijsko).

Neke se ideje odbacuju i iz subjektivnih razloga. Ideje koje se poduzeću čine atraktivne za razvoj novih proizvoda prolaze postupak *testa koncepcije proizvoda*.

Glavna svrha testa koncepcije proizvoda jest utvrđivanje njegove tržišne prihvatljivosti. Ciljevi su istraživanja u okviru toga testa sljedeći:

- (a) utvrditi prvu, neposrednu reakciju potencijalnoga potrošača na ideju proizvoda,
- (b) usmjeriti nastavak razvoja projekta novoga proizvoda,
- (c) izdvojiti koncepcije koje najviše obećavaju za eventualne buduće razvojne programe,
- (d) steći osjećaj o mogućem uspjehu komercijalizacije proizvoda.

Pokusni marketing novog proizvoda

Pokusni je marketing već prva faza "pravoga" marketinga. U isto vrijeme je on i završna faza istraživačkoga procesa. Dešava se iako u rijetkim slučajevima, da proizvod na pokusnome tržištu postigne prihvaćanje ispod minimalnog i tvrtka mora odustati od lansiranja proizvoda uopće.

To znači da su sve dotadašnje ocjene segmenata, ciljne skupine, ocjena tržišnoga potencijala i sva dosadašnja istraživanja dala pogrešan rezultat.

Pokusni marketing je najčešće "generalna proba", putem koje dolazimo do

odgovora na brojna pitanja koja se ne mogu riješiti niti teoretski, niti ispitivanjem potrošača. On je prva izravna komunikacija između ponuđača i kupca; to je trenutak kad se dobiva prava slika o prihvatanju proizvoda.

Pokusni je marketing relativno složen postupak. Postoje problemi kao što je pitanje odabira područja kao pokusnog tržišta, njegove veličina, broj potrošača, dužine trajanja postupka te metode mjerenja rezultata.

Komercijalizacija proizvoda

Prodaja na cjelokupnomu tržištu ili komercijalizacija proizvoda posljednja je faza u razvoju novog proizvoda.

Tada se pretpostavlja da je istraživanje završilo i komercijalizacija proizvoda postaje temeljnom funkcijom tvrtke.

Proizvod je sada u domeni prodaje i promidžbe, servisa i održavanja te ostalih službi koje će se brinuti za njegovo daljnje dobro funkcioniranje na tržištu i u potrošnji.

Upravo to dobro funkcioniranje ponovno traži uključivanje istraživanja tržišta, jer će biti potrebna kontrola prodaje sve do kraja životnoga vijeka proizvoda.

Zašto novi proizvodi propadaju?

Nekoliko čimbenika može biti odgovorno:

- Visoko-utjecajan menadžer u tvrtki može forsirati ideju protivno negativnim spoznajama dobivenim na temelju istraživanja tržišta.
- Ideja je dobra, ali je veličina tržišta precijenjena.
- Stvarni proizvod nije dobro dizajniran.
- Novi je proizvod nepravilno pozicioniran na tržištu, nije učinkovito oglašavan ili mu je određena previsoka cijena.
- Troškovi razvoja su viši od očekivanih.
- Konkurenti uzvraćaju jače od očekivanog.

Nadalje, nekoliko drugih čimbenika smeta razvoju novih proizvoda:

- *Nedostatak važnih ideja o novim proizvodima na određenom području:* Postoji rijetko malo i samo nekoliko načina za moguća poboljšanja osnovnih proizvoda (tzv materijalom homogeni proizvodi).
- *Fragmentirana tržišta:* Oštra konkurencija dovodi do fragmentacije tržišta. Tvrtke moraju usmjeriti nove proizvode na manje segmente tržišta, a to može značiti smanjivanje prodaje i dobiti od svakog proizvoda.
- *Društvena i vladina ograničenja:* Novi proizvodi moraju zadovoljiti kriterije kao što su sigurnost potrošača i ekološka usklađenost što dodatno uvećava troškove.

- *Visoki troškovi procesa razvoja novih proizvoda:* Tvrtka obično mora generirati mnogo ideja o novim proizvodima kako bi pronašla onu koju je vrijedno dalje razvijati.
- *Nedostatak kapitala:* Tvrtke koje imaju dobre ideje ne mogu prikupiti dovoljno sredstava potrebnih za njihovo daljnje istraživanje.
- *Kraće vrijeme razvoja:* Vjerojatno će mnogi konkurenti dobiti istu ideju u isto vrijeme, a pobjeda će često pripasti najbržem. Spremne tvrtke skraćuju vrijeme razvoja korištenjem kompjutorskog dizajna i proizvodnih tehnika. Pri tome koriste strateške partnere, ranijim testiranjima koncepata i naprednim planiranjem marketinga. Pri tome koriste i novu vrstu razvoja proizvoda *zajednički razvoj novog proizvoda*, gdje među-funkcionalni timovi rade zajednički na razvoju novog proizvoda i tako smanjuju vrijeme plasmana na tržištu. Ako jedno funkcionalno područje zapne u razvoju, pokušava ga se riješiti dok ostatak tima dalje radi na razvoju ostatka proizvoda. Slikovito, zajednički razvoj novog proizvoda podsjeća na ragbi utakmicu, a ne na utrku štafeta jer članovi tima “dodaju” novi proizvod naprijed i natrag između sebe i tako napreduju prema голу.
- *Kraći životni vijek proizvoda:* Kada je novi proizvod uspješan, rivali će ga brzo kopirati. Nekada se uživala prednost od tri godine nakon predstavljanja novog proizvoda no što su ga konkurenti uspješno kopirali. Danas tvrtka i drugi rivali kopiraju proizvod za šest mjeseci, ostavljajući vrlo malo vremena da se vrati investicija.

Literatura

John E. Davish, 1970., *Experimental Marketing*, Thomas Nelson and Sons, Ltd., London
 Marušić, M. & Vranešević, T., 2001., *Istraživanje tržišta*, Adecco d.o.o, Zagreb
 Kothler, Ph., 2001., *Upravljanje marketingom, analiza, planiranje, primjena i kontrola*, Mate d.o.o., Zagreb

7.2. Tržište u učeničkoj zadruzi

Učenička zadruga je organizacija koja svoje proizvode i usluge prodaje na tržištu. Budući da je orijentirana na tržište ima sve formalne funkcije privrednog subjekta. U njoj funkcionira nabava, proizvodnja, prodaja i sve ostale funkcije pravog poduzeća.

Kako se pojavljuje na tržištu u ovom radu osvrnuti ćemo se na tržište na kojem se zadruga pojavljuje i kako bi u tu svrhu trebao funkcionirati “marketing u učeničkoj zadruzi”.

7.2.1. Pojam i definicija tržišta

Hrvatska se odvojila od Jugoslavije početkom devedesetih godina. Time je prestalo djelovati socijalističko samoupravno gospodarstvo temeljeno na planskom ili zapovjednom usklađivanju društvene proizvodnje s društvenim potrebama. Opredijelili smo se za tržišni tj. kapitalistički način ili sustav usklađivanja potreba i proizvodnje.

U društvima u kojima je izvršena podjela rada u kojima proizvođači samostalno donose poslovne odluke, a potrošači ne proizvode za svoje potrebe nego proizvode kupuju u tržišnoj razmjeni svojstven je tržišni način usklađivanja potreba i proizvodnih mogućnosti. Tržište je samostalan regulator koji usmjerava proizvođača što proizvoditi i za koga proizvoditi.

Učenička zadruga je subjekt koji se pojavljuje na tržištu i nastoji zadovoljiti potrebe potrošača. Njeno tržište u pravilu je ograničeno na lokalnoj zajednici (šk. kuhinja, štand suvenira i sl.) mada može biti i šire (proizvodnja priključnica za akumulatore) ili (na smotrama, sajmovima prodaja na štandovima i sl.).

Učenička zadruga bi trebala djelovati na tržišnim principima razmjene dobara, kada (dobra) proizvodi uč. zadruge prelaze iz vlasništva jednog u vlasništvo drugog gospodarskog subjekta. Npr. med ili jabuke proizveden u uč. zadrugi putem razmjene prelaze u šk. kuhinju ili (na tržište van škole). Proizvodnja za razmjenu je tržišna proizvodnja. Razmjena dobara vrši se za drugo dobro ili novac. (Npr. med predan šk. kuhinji, zadrugari dobivaju boravak na moru određeni broj dana u tržišnoj protuvrijednosti meda ili novac. Tržište se definira različito, nama je najprihvatljivije bilo:

Tržište je mjesto gdje kupci (potrošači) i prodavači (proizvođači) razmjenjuju dobra i usluge po jedinstvenoj cijeni, koja se stvara na tom tržištu, putem ponude ili potražnje.

Razlikujemo tri sustava gospodarenja odnosno tri tipa tržišta:

1. tržišno natjecateljski
2. centralizirani planski sustav
3. mješoviti sustav.

Čim smo utemeljili učeničku zadrugu svjesno (a ponekad i nesvjesno) smo ušli u bespoštedni žrvanj (mlyn) tržišnog natjecanja. Na tržištu ostaju samo čvrsti, hrabri i odlučni. Koliko će dugo funkcionirati uč. zadruga ovisi od ova četiri čimbenika.

7.2.2. Osnovna značajka tržišta

Slobodan izbor: kupac slobodno bira od koga će kupovati i obrnuto.

Temeljne funkcije tržišta odgovaraju na sljedeće:

1. Što i koliko čega proizvoditi

(potrebe su raznovrsne, brojne i promjenjive) svako dobro (proizvod) koji iziđe na tržište ima svoju cijenu. Tržna vrijednost je novčani izraz vrijednosti dobra. Kupci imaju potrebe i vladaju se prema svojem proračunu. Na temelju njega odlučuju što će i koliko kupiti. Dakle na pitanje što i koliko proizvoditi odgovaraju potrošači svojom kupnjom.

1. Kako nešto proizvoditi – kojom tehnologijom

Valja naći takav način kako će se proizvod proizvesti uz niže troškove. Tko ne prihvati takav način ponašanja zakonom tržišta propada. Proizvod istih svojstava, a više cijene neće nitko kupiti.

2. Informativno obavijesna funkcija

Na temelju dobre informiranosti i obavijesti donose se poslovne odluke za funkcioniranje uč. zadruga odnosno koji proizvod ili usluga na tržištu su traženi, što i kad poduzeti neku aktivnost.

3. Distributivna ili razdjelna funkcija

Ova funkcija omogućava raspodjelu ukupno ostvarenog dohotka na zadrugare koji su sudjelovali u proizvodnji ili davanju usluga putem sustava cijena (cijena rada) i međusobno dogovorenih odnosa.

7.2.3. Potrošnja, potražnja i ponuda

Analizom ponude i potražnje pokazuje se kako tržišni mehanizam “određuje”, što, kako i za koga proizvoditi.

Potreba za nekim proizvodom ili uslugom je osjećaj pomanjkanja neke stvari, dobra, usluge. Potrebe se razlikuju mogu biti pojedinačne, zajedničke i ukupne potreba za pojedinim proizvodima ili uslugama. Potrebe se javljaju prema razvitku kulture čovjekove svijesti ili su proizišle iz navike ili običaja. Postoji mnoštvo nepodmirenih potreba, a stalno se javljaju nove i nove. (telefon, mobitel, kola automobil).

Potrošnja

Čin potrošnje počinje nakon nabavke dobra. Razlikujemo neproizvodnu i proizvodnu potrošnju, osobnu zajedničku i ukupnu. Dio dohotka koji je namijenjen za zadovoljenje potreba može biti različito potrošen. Netko ima mobitele, a netko troši više na hranu, netko na odjeću, netko na zabavu, sport,

Potražnja

Potražnja je količina proizvoda ili usluga koja se pod određenim uvjetima traži na nekom tržištu. Razlikujemo individualnu i ukupnu potražnju. Individualna potražnja je ukupna količina ili vrijednost dobra koje je spreman kupiti jedan potrošač na određenom tržištu u određenom vremenskom razdoblju. Zbrajanjem individualnih potražnji dobiva se ukupna potražnja nekog dobra na tržištu. Potražnja je promjenjiva kategorija, ako se poveća cijena smanjuje se potraživana količina. Vrijedi i obratno.

Ponuda

Ponuda je robno-novčana kategorija. Ona je količina proizvoda ponuđena na tržištu uz određenu cijenu. Ponuda je u funkciji cijene, jer bez cijene ne bi bilo ponude. Svaki proizvođač i svaka roba ima svoju ljestvicu i krivulju ponude, ona može rasti i padati. Proizvođači će nastojati da ponude veću količinu kad im je cijena veća.

7.3. Marketing u učeničkoj zadruzi

Učenička zadruga je dragovoljna proizvodna i upravljačka gospodarska organizacija u kojoj učenici neposredno radeći odgajaju se i stječu znanja, vještine i navike o radu, upravljanju i gospodarenju. To je organizacija gdje se mladež prema svojem interesu i sklonosti druži kroz praktičan rad ostvarujući dobit.

Najveći problem učeničkih zadruga nije proizvesti uporabni predmet, već plasman na tržište, pronaći kupca i naplatiti isporučeni proizvod ili učinjenu uslugu. Do ovog zaključka došli smo pregledavajući pisana izvješća o poslovanju zadruga tijekom prikaza godišnjeg rada učeničke zadruga. U pravilu podnosioci izvještaja izbjegavali su prikazati novčani iznos u poslovanju učeničke zadruga.

Da bi učenička zadruga mogla uspješno poslovati mora ostvarivati naknadu za uloženi materijal, sredstva i rad. Ukoliko ostvaruje dobit kažemo da uspješno posluje. Većina zadruga je proizvodnog tipa. Obzirom na visinu proizvodnje i njezine troškove teško se mogu nositi i ravnopravno sudjelovati na tržištu sličnih industrijskih proizvoda.

Učenici zadrugari trebaju proizvoditi ekskluzivne proizvode koji na tržištu mogu postići višu cijenu, a svojem kvalitetom, asortimanom, dizajnom stvoriti prepoznatljiv proizvod. Da bi se osigurao plasman, pronašlo tržište i zainteresirani kupci potrebno je poduzeti niz aktivnosti.

Analizu i osiguranje tržišta, način prezentacije proizvoda i usluga

obrađuje posebna znanost: Marketing

Marketing → tržišтво

Korijen u riječi Mercatone → trgovac → trgovati

Početni moment za nastanak „MARKETINGA“ je industrijski – masovni način proizvodnje kada se na tržištu pojavio višak proizvoda mimo zahtjeva društva. Ponuda je bila toliko da su se stvarali stokovi mnoštva proizvoda s kojima se nije znalo kuda. Upravo ovaj višak proizvoda prisilio je gospodarstvenike da se okrenu potrošaču, njegovim potrebama i željama.

Potrošač je društveno biće u kojeg je utkan ogroman splet društvenih odnosa. On u marketingu postaje žarišna točka izvan proizvodnje. Njega treba zadovoljiti u prostoru, vremenu, posjedovanju, procjenjivanju i obavješćavanju.

Što je marketing?

I a) Marketing je društveni proces kojim putem stvaranja i razmjene proizvoda i vrijednosti s drugima, pojedinci i skupine dobivaju ono što im je potrebno i što žele.

II b) Marketing je proces upravljanja koji otkriva, predviđa i zadovoljava zahtjeve potrošača a pri tome ostvaruje profit.

III c) Marketing je proces dostavljanja pravog proizvoda ili usluge pravom kupcu, po pravoj cijeni, u pravo vrijeme.

Prema tome marketing predstavlja višeslojnu koordiniranu primjenu ekonomske znanosti, psihološke, sociološke, tehnološke, političke, odnose s javnošću. Osim toga, tu su uključene razne druge aktivnosti: organizacijske, upravljačke, informatičke i još niz drugih rubnih znanosti, do religijskih.

Koncepti marketinga

Postoji više konceptata marketinga. To ovisi s kojeg aspekta promatramo. Koncept proizvodnje: Zasniva se na visokoj i efikasnoj proizvodnji sa širokom prodajnom mrežom. Potrošač će biti orijentiran dostupnom jeftinom proizvodu. Zbog raskoraka između proizvodnje i potreba velikih zaliha nastaje problem sa zalihama proizvoda.

Koncept prodaje: Cilj je proizvođača usmjeren na promociju i agresivnu prodaju. Kupac potrošač ako ne zna za proizvod neće ga ni kupiti.

Marketinški koncept

Cilj je proizvodnja za poznatog kupca. Potrebno je pažljivo odrediti ciljna tržišta s potrošačeva stajališta. Tak kad se zna komu će se proizvod prodati i kakav proizvod treba biti pristupa se proizvodnji.

Ključna riječ je „potrošačevo zadovoljstvo“.

Argumenti: Potrošač kupuje ponovo.

Potrošač povoljno govori drugima.

Manje pozornosti posvećuje reklamama konkurencije.

Kupuje i druge proizvode istog proizvođača (učeničke zadruge).

Tablica 1 *Usporedba prodajnog i marketinškog koncepta*

	Početno polazište	Centar pažnje	Sredstvo	Rezultat	Odnos prema kupcu
Prodajni koncept	Tržište	Postojeća proizvodnja	Prodaja i reklama	Profit kroz količinu prodaje	Nebriga za kupca
Marketinški koncept	Tržište	Potrebe potrošača	Integrirani marketing	Profit kroz zadovoljstvo potrošača	Učvršćivanje veze s kupcem

Kako uspješno plasirati proizvode na tržište

Izvršiti analizu tržišta – prikupiti što više informacija o sljedećem:

- Obilježje tržišta,
- Odrediti ciljano tržište (područje: lokalno, regionalno, šire) potencijalni kupci,
- Utvrditi ima li na tržištu istih ili sličnih proizvoda,
- Utvrditi kolike količine proizvoda ili usluga zahtjeva potencijalno tržište,
- Kakvo pakovanje, kakva dostava, promocija,
- Kolika je moguća visina prodajne cijene.

Pristup analizi potencijalnog kupca

Izvršiti vlastito istraživanje potencijalnog tržišta. Prije osobnog kontakta s potencijalnim kupcem prikupiti što više informacija o njegovim planovima i željama i usporediti sa vlastitom ponudom. Dobra informiranost ostavlja dobar dojam u pregovorima i mogućoj suradnji.

Marketinška strategija i izrada marketinškog plana

Utvrđivanjem prednosti koje imamo u vlastitoj sredini (podrška lokalne sredine, prosvjetnih vlasti, roditelja i sl.) izrađujemo i marketinški plan koji obuhvaća:

- a) Ciljano tržište / kupci; mogućnosti su slijedeće:
 - Poseban prodajni prostor prikladno uređen i dostupan kupcima uz školu ili u samoj školi,
 - Lokalne trgovine, supermarketi i sl.,
 - Lokalni hoteli i restorani, agencije,
 - Zdravstvene ustanove, škole, fakulteti,
 - Državne institucije, uprava, privatne firme,
 - Tržnice,
 - Udaljena tržišta u državi posebice turističke destinacije;
- b) Proizvodi definiranih svojstava:
 - Kvaliteta proizvoda,
 - Količina,
 - Kontrola kvalitete proizvoda,
 - Prepoznatljivost proizvoda (veličina i način pakiranja, ime, logo proizvoda);
- c) Cijene:
 - Određivanje cijene koja pokriva troškove, ostvaruje profit i konkurentna u odnosu na iste i slične proizvode.
- d) Dostava proizvoda kupcu:
 - Pakiranje i skladištenje (čuvanje kvalitete proizvoda),
 - Način prijevoza – dostave,
 - Način naplate (gotovina, čekovi, popust, odgoda i sl.);
- e) Način prodaje:
 - Individualno (izravna prodaja) od vrata do vrata,
 - Zajednička prodaja (preko posebnih marketinških zadruga),
 - Veletrgovcima i dr.;
- f) Promocija:
 - Osiguranje stalne kvalitetne usluge,
 - Promocija proizvoda (način oglašavanja u sredstvima priopćavanja).

Što proizvoditi?

Proizvod je plod ljudskog rada i umijeća stvoren da na tržištu bude razmijenjen uz uvjet pune naplate truda i znanja te materijalnih troškova utrošenih u procesu proizvodnje.

- a) Proizvoditi on što je moguće primjereno mogućnostima učenika zadrugara obzirom na njihove psihofizičke sposobnosti, a nedostaje na tržištu.

Svojom inovacijom idejom zainteresirati potencijalne kupce za proizvode koji će izazvati znatiželju, a potom i potrebu za proizvodom.

To mogu biti razne:

- Robe (uporabni predmeti, prehrambeni artikli...),
- Usluge (prijepis, umnažanje, fotografiranje, mala pošta...),
- Ideje.

Zadovoljiti potrebe i želje kupaca

- b) Bitne osobine proizvoda:

- Kvaliteta - zakonska (propisi za neke artikle),
- Potrošačka (okus, boja, miris, kemijski sastav...),
- Asortiman – raznovrsnost dobara i usluga koje nudi učenička zadruga,
- Pakiranje – ambalaža i grafički dizajn, praktično i svrsishodno privlačno za potrošača,
- Etiketiranje – informativno i zanimljivo – etiketa je promocija proizvoda,
- Označavanje proizvod – marka proizvoda,
- Ime marke,
- Zaštitni znak (figure, simboli...),
- Prodajni servis – garancija za proizvod – uslugu,
- Reklamacija,
- Pokusni marketing – plasirati proizvod u manjim količinama da bi se osjetila potražnja,
- Da bi se vidjeli nedostaci proizvoda.

Mogućnosti prodaje

- Pojedinačna prodaja,
- Prodaja preko marketinški zadruga.

- a) Pojedinačna prodaja

- Izravna prodaja – krajnjem potrošaču,
- Prodaja posrednicima.

b) Vrste izravne prodaje

- Samoberba,
- Prodaja školskom dvorištu,
- Prodaja a tržnici na malo,
- Prodaja na seljačkim sajmovima ili drugim prigodni sajmovima i izložbama,
- Prodaja potrošaču na kućni prag,
- Prodaja velikim potrošačima (bolnice, ustanove, druge škole ...),
- Prodaja veletrgovcima.

7.4. Propagandne aktivnosti

a. Propagandne konstante

U ekonomskoj propagandi uglavnom su obuhvaćeni naziv (ime) poduzeća – „učničke zadruge“, zaštitni znak, ime proizvoda, kućna boja, propagandni stil. Sve navedeno pod jednim imenom nazivamo „**Ekonomске konstante**“.

Ukratko ekonomske konstante su i promocijska sredstva koja izabire svaka tvrtka (zadruga) samostalno s ciljem da je kupac,- potrošač zapamti (bilo po usluzi, nižim cijenama i sl.), da privuče pozornost što više potrošača koji će koristiti ili trošiti njene proizvode. Zbog toga ime učeničke zadruge treba biti pravilno odabrano, jednostavno, čitko i lako pamtljivo. Previše sličnih imena može dovesti do zabune (mnogo poduzeća počinje sa CRO- Croatia trans, Croatia Lines i sl.).

b. Zaštitni znak

(eng. : *trade mark*; njem. : *Schutzmarke*)

Zaštitni znak vuče svoj korijen od prvih individualih proizvođača koji su na svoje proizvode stavljali imena, kratice svojih imena ili neke simbole kojima bi označavali, dokazivali i štitili kvalitetu svog rada, svoje ime i prava. Danas je zaštitni znak simbol koji služi za zaštitu proizvođača i potrošača od eventualnih patvorina , kao znak za razlikovanje od istih ili sličnih proizvoda i garancija kvalitete i kvantitete. On je simbol i garancija kvalitete i kao takav stvara kod potrošača povjerenje u zaštićeni proizvod. Prema tome su osnovni zadaci zašitnog znaka:

1. zaštititi proizvođača od patvorina ili sličnih proizvoda
2. zaštititi potrošača garantiranjem kvalitete i kvantitete proizvoda pod tim imenom
3. poslužiti brzom raspoznavanju i razlikovanju od sličnog proizvoda
4. jamčiti stalnost kvalitete

Izgled i propagadno rješenje zaštitnog znaka

Zaštitni znak obično se izrađuje u obliku žiga, pečata ili vinjeta s naročitim tipom slova, natpisa, crteža, simbola. Mora biti izrađen tako da se može lako uporabiti u bilo kojoj veličini na bilo kojem proizvodu.

Zaštitni znak mora biti što jednostavniji i likovno i simbolički tako riješen da se brzo uoči i lako pamti. Mora biti specifičan, originalan po izgledu, da bi se razlikovao od drugih sličnih znakova.

Kod zaštitnih znakova su eksperimentalna ispitivanja pokazala da oblik i način rješenja djeluje na pamćenje i prepoznavanje.

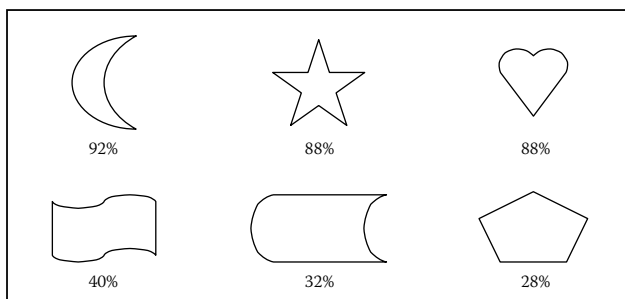
U knjizi "Psychology of Advertising"- Brutt, na temelju istraživanja sastavljena je tablica o tome kako pojedini oblik zaštitnog znaka djeluje na prepoznavanje, odnosno pamćenje.

Tablica 2 *Djelovanje i prepoznavanje zaštitnog znaka na pamćenje*

Zaštitni znak koji prikazuje	Potreban broj predocjenja za	
	prepoznavanje	Prisjećanje(sjećanje)
slika	1.0	3.4
oblik	1.8	4.0
riječ	2.6	4.7
slovo	5.8	7.1

Prema knjizi "Psychology of Advertising"- Brutt

Sliku je bilo dovoljno jedanput pokazati da se odmah prepozna i nešto više od tri puta da se zapamti. Iz tablice se vidi da su slova uporabljena u zaštitnom znaku najteža za pamćenje i prepoznavanje.

Slika 1

Ispitivanja su pokazala da se oblici u gornjem redu lakše pamte nego oni u donjem redu. To se vidi iz naznačenih postotaka zapažanja. Lakše se pamti određena forma: mjesec, zvijezda, srce, nego neodređena forma.

Ako zaštitni znak predstavlja slova, a ujedno je to i naziv zadruge, ona moraju biti čitka. Zaštitni znak ne mora predstavljati osnovnu djelatnost učeničke zadruge. On može biti slobodno izabran, motiv ili simbol. Npr. Tvornica čarapa "Ključ" ima zaštitni znak lik ključa, učenička zadruga „Plemka“ npr. može uzeti zaštitni znak krušku.

Jednostavan simbol ili lik uz intenzivnu propagandu lakše se pamti od zaštitnog znaka koji je sastavljen od više elemenata i zapravo izgleda kao vinjeta, etiketa koja kad se smanji nije niti čitka kako treba, a nije ni dobro vidljiva.

Slika 2 *Tipska slika za naslove (imena) pojedinih poduzeća.*

Kao i kod učeničkih zadruga tako i kod zaštitnih znakova javlja se oponašanje i plagiranje. Velik broj zaštitnih znakova kemijske industrije ima obavezno nacrtanu retortu a tvornice metalne industrije crtež zupčanika. U popisu učeničkih zadruga imamo više puta korišten naziv „Jabuka“, „Lipa“, „Maslina“, „Mrav“,

Postoje i znakovi s mnogo teksta, npr. „Pošterkanac“, OŠ Skrad iz Skradina i sl. Ti se tekstovi kad se taj znak smanji ne mogu pravilno razaznati i pročitati. Ako se uzme u obzir još i to da se u tekstu obično pojavljuju i ostali dekorativni elementi kao što su razne vitice, linije. Kružnice, onda takav znak potpuno gubi obilježje zaštitnog znaka i teško je prepoznatljiv.

Zaštitni znak mora biti prilagođen tako da ga možemo povećati i na pet metara i smanjiti na pet milimetara, a da uvijek bude vidljiv i uočljiv. Dobar primjer je zaštitni znak „Mercedesa“. Kod izbora zaštitnog znaka ne smije se jednostavno imitirati, jer slični znakovi mogu dovesti do zabune.

Zaštitni znak, ime proizvoda, ime učeničke zadruge, predstavljaju propagandne konstante, pa ih zbog toga treba registrirati i zaštititi. Zaštitni se znakovi, imena poduzeća i imena proizvoda zaštićuju kod Instituta za registraciju zaštitnih znakova u Zagrebu, a za inozemstvo se znak i ime moraju registrirati kod Međunarodnog instituta u Ženevi. Za učeničke zadruge bar za sada dovoljna je registracija u HUUZ-u.

Postoji još jedna vrsta zaštitnog znaka koja se upotrebljava u ekonomskoj propagandi, a to su zaštitne figure ili maskote. Sjetimo se „Zagi“, vjeverica, simbol Univerzijade u Zagrebu 1987. g.

Zaštitne figure mogu same po sebi biti zaštitni znak ili se mogu uporabiti uz zaštitni znak kao simbol za neki proizvod ili uslugu. Te figure predstavljaju ljude i životinje u pokretu ili mirovanju.

Uz realne likove postoje i simbolističke ili izmišljene figure uz intenzivnu propagandu i publicitet mogu postati izvrsna propagandna konstanta koja se može koristiti u raznim varijacijama.

Slika 3 Poznate zaštitne figure „Zagi“, „Univerzijada '87.“, „Michelin“ guma, „Gavrilović“ salame.

c. Propagandna poruka

Osnovni princip propagande je u zahtjevu, da ona bude prilagođena onome kome je namijenjena. To znači da treba biti prilagođena kulturi, obrazovanju i potrebama potrošača. Boja ima u različitim kulturama različito značenje (npr. u Meksiku se dobro prodavala smrznuta morska hrana bez posebne propagande jer su glavni faktor prodaje bile boje Meksičke zastave). Prilagođavanje oglasa motivima i potrebama potrošača je osnovni zadatak ako se želi uspjeti na tržištu.

Propagandna poruka je vrsta poticaja i informacija potrošaču o proizvodima ili uslugama različitim sredstvima i prijenosnicima ekonomske propagande. Da bi uspjeh i učinak propagandne poruke bio bolji važno je kombinirati prijenosnike poruke.

Prijenosnici su: novine, tjednici, časopisi, školski list, televizija, radio razglas, sajmovi, smotre.

Novine

Novine su jedno od najraširenijih prijenosnika za širenje propagandnih poruka i publicitet pojedinih proizvoda i usluga.

Tjednici i časopisi školski list i ostale publikacije. Mnogobrojne revije i časopisi koji se tiskaju, značajno su sredstvo za propagandu i publicitet.

Televizija

Svrha TV- propagandne poruke je prenošenje osnovne ideje slikom, riječju i zvukom.

Propagandna poruka mora biti slikovito sažeta zbog ograničenost vremena prikazivanja i vrlo visoke cijene koštanja

Radio

Poslije novina i televizije je jedan od najraširenijih brzih prijenosnika propagandnih poruka.

Razglasi

Obično su lokalnog karaktera. Vrlo je pogodan kad se želi apelirati i utjecati na određenu grupu slušatelja.

Sajmovi i smotre

U suvremenom poslovanju sajmovi i smotre predstavljaju „tržište u malom“ na kome dolaze do izražaja više li manje gotovo sve promocijske aktivnosti. Smotre učeničkih zadruga izvanredna su prilika da učenici zadrugari predstave na tržište svoje proizvode.

d. Propagandni stil

(eng. : *advertising style*; njem.: *Werbestil*)

Ako propagandnist uspije propagandnim sredstvima stvoriti specificiran stil, koji se svojim propagandnim i likovnim rješenjem i koncepcijom ističe i odvaja, takav stil stvara jedinstveno, cjelovito djelovanje, brzo se zapaža i pamti. Propagandni stil može dugi niz godina izvrsno djelovati. Može se izraziti naročitim likovnim rješenjem u obliku pojedinih sredstava, načinom pisanja, naročitim opremom i sl. taj stil tada zadržava u svim sredstvima ekonomske propagande. I pojedina propagandna sredstva (oglas, prospekt i sl.) mogu trajnom upotrebom postati propagandne konstante s izvrsnim djelovanjem.

Pod propagandnim stilom treba shvatiti pojedine propagandne akcije i vizualne reprezentacije koje se zbog specifičnog likovnog i propagandnog rješenja, uz stalno ponavljanje, izdvajaju i tijekom vremena učvršćuje u svijest potrošača, brzo uočavaju, prepoznaju i postaju konstante.

e. Jedan primjer marketinga u učeničkoj zadruzi

- Marketinški plan učeničke zadruge „Ježeva kućica“

- Osnovna škola Ježević
- Učenička zadruga „Ježeva Kućica“
- Učenička zadruga djeluje u Splitsko-dalmatinskoj županiji
- Organizirana je u više sekcija: Pčelarska sekcija
Keramička sekcija
Mlade tkalje.

Članovi učeničke zadruge „Ježeva kućica“ proizvode različite proizvode od prehrambenih, kao što je med i drugi pčelinji proizvodi (pelud, propolis i pripravci od propolisa) do predmeta od keramike, a tkalje tkanjem na tkalačkom razboju izrađuju tkanine tradicionalnih motiva svojeg zavičaja namijenjene pohrani, čuvanju nakita i svakodnevnoj uporabi.

Proizvodi učeničke zadruge su visoke kvalitete, lijepo oblikovani, primjerene veličine, te praktične uporabe. Kontinuirano se mogu proizvoditi. Zadruga može dugoročno zadovoljiti potrebe lokalnog tržišta Županije, pa i šire.

- Proizvodnja se može odvijati tijekom cijele godine.
- Učenička zadruga ima prostor i opremu za kontinuiranu proizvodnju.
- Zadrugom rukovodi osoba koja ima marketinškog iskustva i smisla za organizaciju proizvodnje.

Ciljano tržište i kupci

1. Područje Splitsko-dalmatinske županije (po potrebi i šire), lokalna sredina, dom za nezbrinutu djecu, vlastita škola (med), specijalizirane male trgovine (butik), suvenirnica, hotelska kuća, turistička zajednica.
2. Proizvodi: a.- pčelinji proizvodi: med, vosak, cvjetni prah, propolis, derivati od propolisa (bočice spreja) za zaštitu od infekcija, matična mlječ, pčelinji otrov za ljekarničke potrebe.
b.- predmeti od keramike: svjećnjaci, starinske uljne svjetiljke, nakit, keramičke škrinjice za pohranu nakita, stalci za salvete, vaze.
c.- predmeti od tkanine sa starinskim motivima zavičaja: ženski ukrasni pas, torbice za kozmetiku, torbice za sitne dnevne potrepštine.
3. Cijene će pojedinim kupcima (suvenirnica, butik, hotelske kuće) biti ugovorene kao unikatni oblikovani predmeti izrađeni dječijom rukom na dan dostave.
4. Pakiranje i ambalaža: -Predmeti od pčelinjih proizvoda bit će u posebno

oblikovanim staklenim posudama za med, veličine 250 dag, 500 dag i 900 dagsa prikladnim etiketama i tekstom o načinu degustacije, konzumiranja i ljekovitosti određenih vrsta meda. Pakovanja će biti obilježena deklaracijom učeničke zadruge sa svim pripadajućim podacima(klasa, masa, datum, pakovanja, vijek trajanja, oznaka proizvođača). Pakovanje za butik prodaju bit će u dodatnoj ambalaži od kartona za jednu i dvije staklenke.

- Pelud kao proizvod bit će pakirana u staklenke posebnog oblika u tri veličine 100 dag, 200 dag, 300 dag, sa svim potrebni napisima i oznakama, te načinom konzumiranja. Na posebnoj etiketi bit će napisano o ljekovitosti -Propolis; prirodni antibiotik otopljen u alkoholu pakirat će se u staklene, tamno obojene posude (flašice) od 100 ml i 200 ml kao raspršivač (sprej). Na naljepnici će biti svi natpisi i oznake sukladno pravilnicima i zakonskim odredbama.
 - Matična mlječ: otopina u razrjeđenom alkoholu pakirat će se u tamno obojenim staklenim flašicama od 100 ml i 200 ml u obliku raspršivača. Etiketa će biti posebno dizajnirana kako bi se očigledno razlikovala od raspršivača propolisa. Natpisi i oznake sukladno pravilnicima i zakonskim odredbama.
 - Vosak; sirovina za izradu raznih predmeta ,kao suvenir oblikovan u kalupu sa dodatkom prirodnih mirisa u raznim oblicima, kao svijeće za prigodne ugođaje u restoranima, dnevnim boravcima, na svadbama ili blagdanima(Božić, Uskrs). Pakovanja će biti različito prilagođena prigodnom papiru različito dizajnirano sa ukrasnim detaljima.
 - Pčelinji otrov, sirovina za ljekarničku proizvodnju, pakovat će se u tamnu staklenu ambalažu od 100 ml. Natpisi i oznake sukladno pravilnicima propisa ljekarničke struke.
 - Keramički proizvodi ; na prikladnom mjestu imat će naljepnicu, oznaku proizvoda, oznaku učeničke zadruge. Pakovanje će biti u posebnim kutijama od kartona, oslikane crtežima učenika zadruga.
 - Tkalački uradci; imat će etiketu sa oznakom proizvoda učeničke zadruge. Pakovanje u posebnim kutijama s otvorom (prozorom) prekrivenim celofanskim prozirnim papirom, kako bi se vidjela struktura tkanine, motiv i boja proizvoda.
5. Dostava; članovi zadruge u koliko rade i kod kuće, dužni su proizvode dostaviti na vrijeme u učeničku zadrugu. Voditelj zadruge s upravom škole dogovorit će dostavu nabavljaču, (butik, suvenirnica, turistička zajednica, hotelska kuća).

6. Marketing; promidžbu proizvoda organizirat će voditelj učeničke zadruge sa voditeljima sekcija i ravnateljem škole stalnim kontaktima s potencijalnim kupcima kojima će ponuditi uzorak. Tiskat će se promotivni letci, objaviti će se u lokalnim glasilima.

7.5. Boja i ime proizvoda

(eng. : *brand name*; njem.: *Markenartikel*)

Radi što boljeg plasmana i lakšeg propagiranja, proizvodima je potrebno dati specifično ime i marku.

Nadjevanje imena nekom proizvodu ima nekoliko prednosti:

- imenom proizvoda odvajamo proizvod od istih ili sličnih konkurentskih,
- dobro izabranim i zvučnim imenom stječemo popularnost i u toku određenog vremena to ime može postati pojam, odnosno sinonim za određeni proizvod,
- dobro izabranim imenom olakšava se poslovanje i trgovanje (u trgovini se proizvod najčešće traži po imenu, pa je prodavaču i potrošaču na taj način posao olakšan) (Milka čokolada).

Primjeri:

Danas se još uvijek britvice za brijanje nazivaju "žileti", iako je to samo poznata marka za britvice "Gillette".

"Kalodont" je isto tako postao sinonim paste za zube, a to se postiglo u prvom redu dobro izabranim imenom, a u drugom redu dobrom intezivnom propagandom i publicitetom.

Isto tako "Aspirin" je postao sinonim tableta za glavobolju, a "Celofan" ta prozirni omotni papir. "Digitron" je postao sinonim za prenosive kalkulatore.

Iz ovih nekoliko primjera vidi se koliko je značenje propagande u stjecanju popularnosti dobro izabranog imena. Intezivnom propagandom takvo ime postaje sinonim za traženi proizvod. Kad potrošač jednom stekne povjerenje u propagirani proizvod traži ga pod tim imenom i teško se od njega odvika. Na našem tržištu tako su poznata imena: "Vim", "Nivea", "Kalodon", "Franck", "Vegeta" i ...

Glavne karakteristike imena dobrog proizvoda (marke)

1. Ime proizvoda mora biti individualno, tj. ne smije podsjećati na bilo koji proizvod iste ili slične proizvodnje.
2. Ime ne smije biti teško za čitanje, a ako je, potrošaču treba protumačiti

kako se čita. Ljudi se ustručavaju tražiti proizvod čije ime ne mogu pročitati i razumjeti.

3. Ime proizvoda ne smije biti neozbiljno (npr. Jabi-jabučni sok i sl.). Mora se paziti da ono ne vrijeđa nacionalne i druge osjećaje bez obzira na to je li proizvod namijenjen domaćem ili stranom tržištu. Mora se paziti da ime ne zvuči neozbiljno ili čak neukusno na stranom jeziku.
4. Dobar proizvod ne smije sadržavati pridjev kao ime proizvoda, npr. lijep ukusan i sl., jer svako ima pravo reći za svoj proizvod da je lijep i ukusan.
5. Ime mora biti što kraće da se lakše pamti, ili ako je duže mora biti tako komponirano da je zvučno ili ritmički ujednačeno.

Uglavnom postoji deset tipova ili grupa imena proizvoda:

1. Imena proizvoda koja ne opisuju proizvod i ne podsjećaju na proizvod, npr. "Opatija" (cigarete), "Golub" (toaletni papir) i sl.
2. Izmišljena imena proizvoda, npr. "Kodak" (filmovi i kamere), "Kviki" (kikiriki) i sl.
3. Adaptacija imena da se identificira upotreba ili svrha proizvoda npr. "Dentix" (zubni rendgen-film), "Zirodent" (pasta za zube) i sl.
4. Osobna imena npr. salama "Gavrilović", keksi "Kraš", vinjak "Badel" i sl.
5. Kratice izvedene iz imena tvornica, npr. "Karbofix" (ljepilo), "Efke" (film)
6. Strane riječi i fraze, npr. "Chat noir" (parfem), "Deliketes" (juhe) i sl.
7. Inicijali i brojevi, npr. "TAM" (automobili), "505 s crtom" (bomboni) i sl.
8. Geografska imena i pojmovi, npr. "Jadran" (čarape), "Croatia" (baterije)
9. Povijesna i mitološka imena, imena poznatih osoba, npr. "Tomislav" (pivo), "Gillette" (nožići za brijanje), "Jamnica" (voda za piće)
10. Imena proizvoda koja stvaraju psihološku atmosferu, npr. "Samo ti", "Volim te" (čokolade).

Da bi se odabralo dobro ime potrebno je katkad mnogo vremena i studioznog rada. Izabrati dobro ime nije samo stvar propagandista, nego i potrošača koji treba reagirati na to ime. Poželjno je anketirati potrošača prije odabira imena, te kod uvođenja imena proizvoda treba analizirati proizvod i imena konkurentnih proizvođača, da se ne bi izabralo isto ili slično ime.

Ime treba biti čitko i sa svojim sastavom suglasnik i samoglasnik treba biti zvučno. To je osobito važno u propagandi korištenja radija ili TV kod medija.

Ime proizvoda možemo, kao i naziv poduzeća i zaštitni znak, zaštititi i registrirati kod nadležnih patentnih ureda.

Slika 4 Tipska slova za imena proizvoda

Kućna boja i boja proizvoda

(eng. : house color; njem.: Hausfarbe)

Mnoga poduzeća uzimaju određenu boju kao svoju "kućnu boju". Ona se tada upotrebljuje i pojavljuje u svim sredstvima ekonomske propagandnoj. Pojavljuje se kao osnovna boja natpisa, naziva poduzeća (na prospektu, propagadnoj ploči i sl.), a može se pojaviti i kao osnovna boja svih proizvoda. Stalnom uporabom iste boje postiže se značajan vizualni i propagandni učinak.

Boja ima i psihološki utjecaj na ljude. Boje imaju veliko značenje u životu čovjeka i mogu izazvati kod njega različite reakcije. Kod doživljavanja boja, specijalno kad se govori o ugodi i neugodi, veliku ulogu igraju prošlo iskustvo i navike. Stav potrošača prema određenim bojama je važan. I stavovi mogu biti utjecaj preferencija boja, ali se oni mogu mijenjati stjecanjem znanja i slično.

Kod ispitivanja preferencija boja mora se znati o kakvom se predmetu radi jer ljudi preferiraju drugačiju boju kad kupuju npr. hladnjak, a drugačiju kod kupnje odijela ili nekog drugog proizvoda. Kod kupnje na preferenciju boje odlučuju različiti predmeti koje potrošač već ima u svojoj kući. Različite kombinacije i faktor slaganja boja vrlo često postaju odlučujući.

Djelovanje pojedinih boja

(a) Bijela boja

Bijela boja je obično simbol čistoće, nevinosti i sličnih stvari, ali ispitivanja pomoću različitih psiholoških testova pokazuju da bijelo još iz djetinjstva nepovoljno djeluje na ljude, jer često asocira na lječnika, zubara, bolnicu i sličnu neugodu. Bijela boja u podsvijesti čovjeka podsjeća na zimu, hladnoću, neživu prirodu. U ekonomskoj propagandi rijetko se nailazi na propagandne kreacije u čistoj bijeloj boji. Bijela boja nerijetko izaziva asocijacije na zimski dan ili neugodno sjećanje na maglovito jutro.

(b) Crvena boja

Crvena boja djeluje uzbuđujuće, toplo, ohrabrujuće. Prema nekim psihološkim ispitivanjima oni koji vole crvenu boju navodno su aktivni, živahni, okrenuti prema vanjskom svijetu. Prema tim ispitivanjima crvena boja djeluje stimulirajuće, stimulira duševnu i fizičku energiju čovjeka. Često se klasificira u tzv. "tople", odnosno "uzbuđujuće" boje.

(c) Plava boja

Plava boja izaziva osjećaj smirenosti. Prema nekim psihološkim ispitivanjima oni koji vole plavu boju su tromi, okrenuti sebi. Ali to je sporno, jer postoje ljudi koji preferiraju plavu boju, drugačiji su od onih koji opisuju ispitivanja. Po svom psihološkom djelovanju to je "hladna", "umirujuća" boja.

(d) Zelena boja

Djeluje umirujuće i zagrijavajuće. Ta boja izaziva psihičko smirenje i spokojstvo, slično kao i plava. Sve prelazne nijanse između plave i zelene imaju isto djelovanje.

(e) Žuta boja

Djeluje uzbuđujuće i zagrijavajuće. Prema nekim ispitivanjima pojačava mišićnu djelatnost, djeluje na čovjeka stimulativno. Djeluje slično kao crvena ili narančasta, odnosno sve prelazne nijanse od žutog do crvenog.

Kod ispitivanja boja moraju se uzeti u obzir različiti faktori, od zemljopisnog, preko iskustvenog do stava čovjeka i mnogih drugih. U ocjeni boja ne smije se zanemariti faktor mode. Ljudi mogu jednu boju ne voljeti, ali je nose jer je te sezone u modi. Osjetilne vrijednosti pojedinih boja utvrđene su

pokusom. Ispitanici su poredane boje promatrali i odgovarali kako one djeluju na njihovo osjećajno stanje, rezultati su sljedeći:

Tablica 3 *Djelovanje boje na osjećajno stanje ispitanika*

boja	Djeluje		
	uzbudjivo	umirujuće	Potišteno
Crveno	56	0	0
tamnonarančasto	59	0	0
žutonarančasto	55	6	0
žuto	55	6	0
žutozeleno	14	39	0
zeleno	28	32	5
plavozeleno	32	23	0
plavo	11	21	30
ljubičastoplavo	0	17	45
ljubičasto	0	6	54

Prema knjizi „Light and Color in Advertising“

Ljudska raspoloženja prema bojama mogu služiti kao indikator u pojedinim propagandnim sredstvima.

Često puta kod kupnje odlučuje boja proizvoda i omota, a kvaliteta se nalazi na drugom mjestu.

Tablica 4 *Pretpostavljena boja kod žena i muškaraca*

Boja	%muškaraca koji vole	%muškaraca koji ne vole	%žena koje vole	%žena koje ne vole
crveno	22	6	42	8
narančasto	5	27	8	31
žuto	2	32	5	8
zeleno	7	15	9	21
plavo	42	12	9	23
ljubičasto	18	7	18	9
bijelo	3	1	8	0

Prema Hollingworthu, Advertising and Selling, N.Y.1925.g.

Boje koje su u kontrastu stavljaju predmet u prvi plan pozornosti, dok ga zatvorene boje često skrivaju, pa ga potrošači ne zamjećuju. Svjetlije boje udaljuju predmet jer ne zadržavaju pogled koji kao da prolazi kroz njih. Istaknute boje primiču predmet i dobiva se utisak kao da predmet ide prema nama. Zato je odabir boje od velikog značaja kako za kućnu boju, tako i za boju proizvoda i valja je pravilno izabrati.

Zaključak

Propagandne konstante važan su dio promocijskih aktivnosti i zato trebaju biti pravilno odabrane i trebaju činiti cjelinu.

Ime učeničke zadruge treba biti pravilno odabrano, jedinstveno, čitko i lako pamtljivo. Previše sličnih imena može dovesti do zabune. U hrvatskoj postoji velik broj tvrtki koja počinju na CRO (Croatia Airlines, Croatia Lines i sl.) i na AGRO (Agrokoka, Agrokomerc i sl.). Od velike je važnosti da ime zadruge bude jedinstveno, jer slična imena mogu dovesti do zabune.

Zaštitni znak jednako je važan, a možda i važniji za tvrtku od samog imena, jer ponekad ljudi lakše pamte zaštitni znak od imena.

Gill Dorfles: "Zaštitni znak je ona točka u kojoj se isprepliće nekoliko ideja: ideja praktičnosti i funkcionalnosti s idejom estetičnosti i simboličnosti. Iz toga proizlazi da uspješan zaštitni znak mora biti lako uočljiv i smjesta prepoznatljiv, te da uz vizualnu aktivnost posjeduje jasnoću i djelotvornost poruke".

Ime proizvoda važno je jer njime odvajamo proizvod od istih ili sličnih konkurentnih proizvoda.

Boja mora biti pravilno odabrana jer boje djeluju različito na različite grupe potrošača. Npr. za mlađu grupu potrošača treba odabrati življe i šarenije boje, dok za stariju grupu treba odabrati mirnije i tamnije boje.

Svako poduzeće treba odrediti svoj stil po kojem je prepoznatljivo na tržištu. Propagandni stil jednako je važan za poduzeće kao i ostale propagandne konstante pa ga treba pravilno odabrati.

Većina poduzeća posvećuje svojim propagandnim konstantama dovoljno pozornosti, ali postoje i ona poduzeća koja ne pokazuju dovoljno pozornost i ne rade pravi odabir. Velik broj poduzeća kopira propagandne konstante drugih, a najčešće su to ime proizvoda i zaštitni znak. (Npr. Reebuk je oponašanje imena Reebok. Abidas je oponašanje imena Adidas. Tri paralelne crte zaštitni su znak Adidasa, ali ih neka manje poznata poduzeća oponašaju.)

Kopiranje imena ili zaštitnog znaka kratkoročno je vijeka i ako postoji dobit ona je kratkoročna jer kupca se može prevariti samo jedanput, a drugi put će obratiti pozornost na ono što kupuje.

Uspješno napravljen zaštitni znak je znak kompanije NIKE koji ima oblik kvačice. Jednostavan je, lako se pamti i prepoznatljiv je u svim veličinama i bojama.

Loše riješen zaštitni znak je onaj koji ima previše sadržaja i kad se smanjuje postaje nejasan. Neka poduzeća nakon što uoče problem, redizajniraju svoje zaštitne znakove. Dobro izabrane propagandne konstante daju dugoročne rezultate u poduzeću.

Literatura

- Kolega, A., Kovačić, D., 1995., Uspješna prodaja, Priručnik za seljačka obiteljska gospodarstva, Tržništvo
- Kolega, A., 2001., Hrvatsko poljoprivredno tržište, Tržništvo
- Petz, B., 1980., Psihologija u ekonomskoj propagandi, DEPH, Zagreb
- Sudar, J., 1984., Promotivne aktivnosti, Informator, Zagreb
- Radman, M., 1996., Agrarni marketing obiteljskih gospodarstava u Hrvatskoj, Projekt 1996-2002, Zagreb
- Mikšić, M., Borbaš T., 2003., Marketing ključ do profita i zadovoljnih potrošača, Hrvatski zavod za poljoprivrednu savjetodavnu službu, Zagreb
- Marušić M., Vranešević, T., 2001., Istraživanje tržišta, ADECO, Zagreb
- Petz, B., Šulek I., 1993., Psihologija u prodaji, Školska knjiga, Zagreb
- Sudar, J., Keller, M., 1991., Promocija, Informator, Zagreb

7.6. Školski vrtovi i njihova gospodarska uloga

Uvod

Školski vrtovi jedan su od prvih organiziranih oblika edukacije za obiteljska gospodarstva u Hrvata. Škola pored opismenjavanja mladih i starijih od svog početka promiče suvremene tehnologije obrade zemlje, uvodi nove biljne sorte, podučava o boljim i korisnijim pasminama domaćih životinja, razvija i unapređuje pčelarstvo. Pored ovih aktivnosti škola je vrlo uspješno osposobila domaćinstvo da racionalno prerađuje, skladišti i koristi poljoprivredne proizvode. Školski vrt u pravilu je uz školu, pa škola postaje okupljalište gdje mještani i oni iz bliže okolice neposredno se upoznaju sa suvremenijim dostignućima u poljodjelskoj djelatnosti.

1. Pojam i veličina školskog vrta

Školski vrt je svaki uređen i oblikovan prostor u odgovarajućem školskom okolišu sa adekvatnom podlogom u kojoj se mogu razvijati i rasti biljne kulture. On se u pravilu nalazi neposredno uz školu, a može se urediti u samoj školi ili drugom zatvorenom ili otvorenom školskom prostoru. Podloga za bilje može se urediti u odgovarajućim posudama (sanducima, loncima i si). Prema tome u svakoj školi imala ona zemljište uz školu ili ne treba urediti školski vrt.

Škole u pravilu raspolažu sa dovoljnim zemljišnim površinama za uređenje školskog vrta. Iskorištenost školskog zemljišta izravno ovise o brizi za školskom imovinom ali i uporabi školskog vrta u nastavne svrhe i u poboljšanju standarda ishrane učenika u školskoj kuhinji. Nekorištenje zemljišta ima višestruku štetu u gospodarskom i obrazovnom smislu. Školi su povjerena sredstva pa je dužna da ih primjereno koristi.

Normativi nekih zemalja kao bruto-površina školskog zemljišta po učeniku iznosi:

- Austrija (u perifernim dijelovima Beča) oko 26 m²,
- Engleska oko 100 m² (34 m² školskog zemljišta i 66 m² sportskog igrališta),
- u Švicarskoj od 25 do 30 m²,
- u Francuskoj 14 -18 m² za niže, a 16-21 m² za više razrede osnovne škole,
- u Rusiji 24 m² za osmoljetke u centru, a 26-30 m² za školu na periferiji,
- u SAD oko 160 m² - ovom brojkom su obuhvaćeni tereni za igru i sport koji služe i za potrebe dijela grada ili naselja u čijem se središtu oni nalaze,

- u Nizozemskoj su površine školskog dvorišta vrlo male, ali zato se u blizini Škole nalaze veliki tereni za igru i šport rašireni po gradu u pravilnim razmacima na udaljenosti do 500 m od škole.

U našoj zemlji do Drugog svjetskog rata površine školskog zemljišta kretale su se od 5 m² do izuzetno 20 m² po učeniku. Danas se smatra optimalnim u gradskim školama 35 m² a u seoskim 45m² bruto površine po učeniku uključujući u njih i sportske površine.

Prvim školskim vrtom smatra se botanički vrt u Heidelbergu osnovan 1593. godine. U njemu su učenici radili pokuse i gajili biljne kulture. Po uzoru na njega u Njemačkoj je 1856. godine država odredila da se uz svaku Školu osnuju pokusni vrtovi. Približno u isto vrijeme i druge europske zemlje, kao Belgija i Nizozemska, u školske programe uvrstile su uređenje školskih vrtova. Uređenju i organiziranju školskih vrtova Njemci su značajniju pozornost posvetili gospodarskoj komponenti, a za Belgijance i Nizozemce i druge, veće značenje imala je pedagoška komponenta. Bez obzira na vrstu komponente obje su doprinjele općem razvoju poljodjelstva.

2. Razvoj školskih vrtova

Poljoprivredna proizvodnja jedna je od najstarijih ljudskih djelatnosti stoga i zanimanje poljoprivrednik spada u prazanimanje. Prva iskustva i znanja o proizvodnji hrane stjecala su se iz neposrednog rada, a prenosila su se gledanjem i oponašanjem onoga što su radile prethodne generacije.

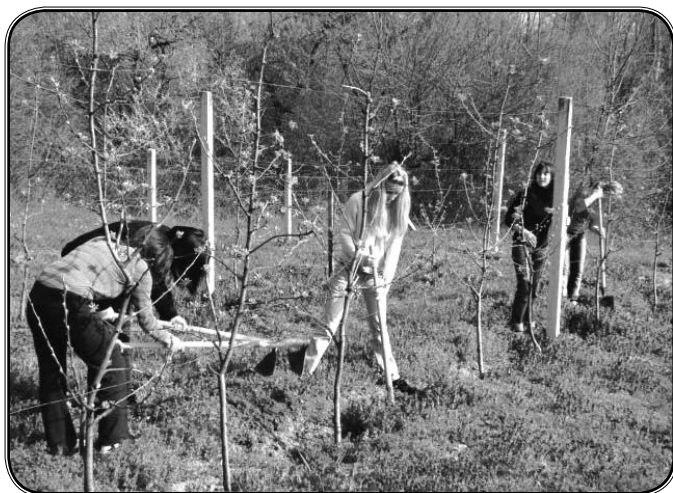
S općim razvojem društva krajem 17. stoljeća pojavljuje se i potreba za boljim te racionalnijim načinom rada i proizvodnje općenito, a proizvodnje hrane posebno. Državna vlast zapadno europskih zemalja odlučuje da se elementarno obrazovanje o poljodjelstvu ugradi u pučkoškolske nastavne programe. U Austrijskoj carevini od 1790. godine učenici pučkih škola poučavaju se kako se sade; različite vrste žita, korun, repa, grašak, konoplja, lan.² Državni interes u Hrvatskoj je da se mladi poučavaju o poljoprivredi kroz obrazovne sadržaje očit je u podatku da je 1807. godine u Bjelovarskoj glavnoj školi (neka vrsta niže gimnazije) u nastavni program četvrtog razreda uvršteno obrazovanje o poljodjelstvu i marvogojstvu. I Bečki dvor bio je zainteresiran za bolje organiziranu, racionalnu i rentabilnu poljoprivredu zbog državnih interesa. To je vrijeme kraja feudalnih društvenih odnosa i razvoja mlade buržoazije spremne za rad na kapitalističkim principima ostvarivanja profita. Država je imala znatna poljoprivredna poduzeća, a trebala su joj ne samo

2 Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od početka do 1985. Službeni podaci, Zagreb 1896, str. 16, Ibid str. 18.

veleposjednička već i razvijena seljačka gospodarstva, gdje bi radili koliko toliko obrazovani ljudi. U zemljama Austrijskog carstva Zakonsku osnovu školstvo je dobilo 1860. godine, a pučkoškolski nastavni programi imali su predmet "gospodarstvo za pučke škole".³ Utjecaj mlade buržoazije na brže i radikalnije društvene promjene odrazio se i na školski sustav. Dolazi do reorganizacije pučkih škola 1874. godine i od tada se organiziraju više i niže pučke škole. U višim pučkim školama, uz sedam općih predmeta, uređeni su i ovi strukovni predmeti:

- prirodopis, s osobitim obzirom na gospodarstvene prirodnine,
- agrikulturna služba i prirodoslovlje,
- računovodstvo i gospodarstveno knjigovodstvo,
- mjerstvo i mjerstveno risanje s gospodarstvenim graditeljstvom i praktičnim zemljomjerstvom,
- gospodarstvo i gospodarska tehnologija, popularno narodno, marvogojstvo
- prostoručno risanje,
- tumačenje najvažnijih zakona za gospodare,
- gospodarske radnje.

3 Ibid str: 23.

Pojačana briga državnih vlasti u Hrvatskoj i Slavoniji za unapređenje poljoprivrede uradilo je donošenjem zakona 14. listopada 1874. godine. Temeljem paragrafa 38. "...mora uz svaku pučku školu za praktično vježbanje učenika biti školski vrt".⁴ Time je škola dobila i obvezu da unapređuje poljoprivredu te odgaja i obrazuje buduće poljoprivrednike. Uzor i poticaj za donošenje zakonske odluke u Hrvatskoj i Slavoniji o obveznom uređenju školskih vrtova bio je lijepo uređen školski vrt u Vrbovcu, koji je osnovan i uređen još 1840. godine. Od 1844. do 1894. godine u Vježbaonici zagrebačke preporondije Miroslav Cugšvert izdavao je časopis "Školski vrt".

Od najranijeg uzrasta djecu treba učiti ljubavi prema zemlji i biljnim kulturama, tehnologiji obrade zemlje, sađenju biljnih vrsta kultiviranju, čuvanju, skladištenju, preradi i korištenju.

Uređenje školskih vrtova u tradiciji Hrvatskog školstva datira znatno ranije. Prema Spomenici Osnovne škole Markovac iz Vrbove (Brodsko-posavska županija) zapisano je da je pokusni školski vrt utemeljen 1771. godine. "1858. osnovan je pokusni vrt na istočnoj strani cintora. Ovdje mi je pripomenuti da su u Krajini osnovani pokusni vrtovi već godine 1771., pa je jedan takovi vrt bio osnovan i u Vrbovi na zemljištu Kainerovu kbr. 17., što se nalazi iznad zemljišta Vida Cindrića kbr. 45. i Mate Bogdešića kbr. 40, a i danas se zove "dudinjak" (Petak A., 1998). Vjerujemo da bi se u školskim spomenicima pronašao podatak i o ranije utemeljenim školskim vrtovima. U svakom slučaju razvoj školstva a time i školskih vrtova od samog početka je sustav unapređuje poljoprivrede.

Pedagoški teoretičari devetnaestog stoljeća imaju različito mišljenje i ocjene za pedagoške vrijednosti uređenja i rada učenika u školskim vrtovima. Jedni u školskom vrtu vide izuzetnu pedagošku korist, a drugi ističu loše strane. Naš uvaženi pedagog Davorin Trstenjak o tome kaže: "U školskom vrtu priučava se mladež radinosti i redu što je svijetu potrebno i važno, a budi i uzpinje joj ljubav za prirodu, plemeni srce, knosaćut i dobar ukus." Početkom 20. stoljeća da bi školski vrtovi ispunili pedagojsko gospodarsku funkciju, poželjno je bilo da imaju slijedeće: 1) najznačajnije crnogorično i bjelogorično bilje, 2) dio za divljake i cjepnjak, 3) gospodarsko pokusolište, 4) predstavnike jestivog i ljekovitog i otrovnog bilja, 5) dudinjak, 6) povrtnjak, 7) cvijetnjak, 8) pčelinjak, 9) vinograd gdje postoje uvjeti. Radom u vrtu djeca su stjecala određena znanja vještine i navike o gajenju i njegovanju biljnih kultura.⁵

Razvoj i uređenje školskih vrtova u Hrvatskoj i Slavoniji nakon donošenja novog školskog zakona bio je veoma brz. Do kraja 1874. godine već je uređen 201 školski vrt, a 10 godina kasnije 463 vrta.

4 A. Petak: Tehnička kultura u Hrvatskoj, Zagreb 1992. str. 230.

5 Munjiza, E.: Školski vrtovi u osnovnim školama do 1918. godine, str. 94 do 120.

Tablica 1 Osnivanje vrtova po godinama

Godina	Broj vrtova	Povećanje u %
1874.	201	-
1875.	214	6,47
1876.	226	12,44
1877.	247	22,89
1878.	263	30,85
1879.	290	44,28
1880.	312	55,22
1881.	337	67,66
1882.	364	81,09
1883.	408	102,98
1884.	463	130,35
1885.	495	146,27

Tablica izrađena prema podacima: Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom školske godine 1884/5., Zagreb, 1886.

Godine 1885. preostalo je 300 pučkih škola koje još nisu osnovale školski vrt.

Školski nadzornici toga doba nadzirali su organizaciju i pedagoški rad škola, ali i stanje u školskim vrtovima o čemu su podnosili izvješća. U takvom izvješću za 1885.g. stanje školskih vrtova ocijenjeno je ovako: 293 (59%) vrta bila su u dobrom stanju, 136 (28%) u srednjem i 66 (13%) u lošem stanju. Deset godina kasnije, tj. 1895.g. od 1045 školskih vrtova u dobrom stanju bilo je 711 (68%) vrtova, u srednjem 218 (21%), te lošem stanju 116 (11%) školskih vrtova. Za nemar i nebrigu o školskim vrtovima državna uprava predviđela je različite kaznene mjere i sankcije za učitelje.

Većina učitelja sa zadovoljstvom je radila i vodila uređivanje školskih vrtova, te poticala natjecateljski duh među učenicima i školama. Mnogi školski vrtovi postali su uzor seljacima za vlastita gospodarstva. Neposredno su pridonosili bržem razvoju i unapređivanju lokalnog poljodjelstva uzgajanjem sadnica koje su dijelili seljacima bez naknade.

Značaj koji je državna uprava pridavala uređivanju školskih vrtova vidljiv je i po obveznim tečajevima koje je organizirala za vrijeme školskih praznika za učitelje radi njihova obrazovanja u poljodjelskim poslovima. Na primjer, 1884., 1885. i 1886.g. na Gospodarskom i šumarskom učilištu u Križevcima na takvim tečajevima sudjelovao je 51 učitelj.

Vlada je 15. svibnja 1884. godine svojom naredbom br. 4576 propisala program za učitelje polaznike tečaja:

- Umnožavanje voćaka sjemenjem, izdanci i šibani
- Sjemenište, zasadnjak, cjepljenjak
- Razni načini oplemenjivanja
- Uzgoj kotlaša, šiljaša, patuljaka, kordunaša, brajdaša
- Obrezivanje voćaka visokih i niskih, grane plodnice, jalovke, mlazovi
- Njega mladih i starih voćaka oko korjenja, stabla i krošnje
- Bolesti voćaka na korjenu, kori, stablu, na granama i na lišću
- Prijatelji i neprijatelji voćaka u životinjstvu
- Izbor vrsti voćaka s osobitim obzirom na trgovinu s voćem
- Berba, spremanje pojedinih vrsti voća
- Uporaba voća: sušenje, kandiranje, kuhanje, moštenje, destiliranje i pekmezi.

Predviđeno je bilo da se program realizira u deset dana s pedeset sati nastave⁶. Osim toga, na tečaju su se razmjenjivala stečena iskustva na radu u vrtovima i suradnji sa seljacima s obzirom na specifičnosti kraja i podneblja u kojima su službovali učitelji.

Izuzetno edukativni značaj za seosko stanovništvo imali su školski vrtovi u kojima je organizirana proizvodnja sadnica koje su se seljacima dijelile bez naknade.

Tablica 2 *Sadnice u školskom vrtu*

Broj sadnica/vrsta sadnica	1890.g.	1895.g.
Divljake	1.019.272	1.069.733
Cjepovi	421.523	436.725
Trsovi	207.043	184.233
Dudovi	594.188	533.602
Američki trsovi	-	38.799
Šljive	-	3.907
<i>od toga podijeljeno i na rasad poklonjeno</i>		
	1890.g.	1895.g.
Voćke	118.677	132.409
Trsovi	17.952	35.586
Dudovi	99.357	105.009
Američki trsovi	-	70.173

Izvor: Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od njenog početka do konca 1895.g. službeni podaci, Zagreb 1886. str. 62

⁶ Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom godine 1884/5.

Prema statističkim podacima procjenjuje se da je od školske godine 1883/84. do 1914/15. iz školskih vrtova podijeljeno 3,178.435 voćnih sadnica, 1,526.113 sadnica trsja, 1,621.996 sadnica dudu i 647.134 sadnice američke loze (Munjiza E. 1995). Uz školske vrtove razvijali su se i pčelinjaci. Učitelji koji su poznavali pčelarstvo vrlo često su uz školski vrt uredili pčelinjak. Prenoseći znanja i vještine pčelarenja na učenike poticali su razvoj pčelarstva. Učenici koji su pokazali osobitu sklonost prema pčelarstvu, a savladali osnovna znanja i vještine iz pčelarstva dobivali su besplatno pčelca određene težine kojeg su nosili kući da bi ustrojili vlastiti pčelinjak. Broj školskih pčelinjih zajednica kretao se od 5 do 15 zajednica.

Učitelji koji su završili tečajeve i usvojili agrotehnička znanja bili su od 1887. godine obvezni u vrijeme školskih praznika prenositi znanja i iskustva učiteljima i seljacima iz najbliže okoline. Ovi tečajevi bili su kratki i trajali su dva do tri dana. Učitelji su propagirali uvođenje novih biljnih sorti, životinjskih pasmina i tehnika uzgoja. Svojim djelovanjem širili su znanje iz prirodno-znanstvenih disciplina te razvijali svijest o zaštiti prirode. Školski vrtovi, posebno na selu, bili su okupljalište đaka, roditelja i drugih građana koji su s učiteljem oplemenjivali prirodu kako bi im dala više nego tradicionalni načini obrade. Tako je seoska osnovna škola odigrala zapaženu ulogu u profesionalnom obavješćavanju i osposobljavanju poljodjelaca te usmjeravanju učenika za daljnje obrazovanje u poljodjelskoj struci. Utjecalo je i na formiranje i razvoj ekološke svijesti i uravnoteženost odnosa čovjeka i prirode.

Kako bi se nastavna i odgojna komponenta školskih vrtova što više promicala, 20. rujna 1883. godine naredbom Zemaljske vlade br. 10457 utvrđeno je da teritorijalne političke oblasti na svom području ustroje uz svaku pučku školu ograđeni školski vrt od najmanje 30 ara. (Stvarna veličina vrtova kretala se od 9 do 36 ara). Naredbom br. 4054 od 10. travnja 1884. godine izdan je tloris školskog vrta za pučke, građanske i više djevojačke škole s napomenom koje vrste voća i povrća i korisnog bilja mogu gajiti učenici u školskim vrtovima. Na popisu je bilo oko 180 biljnih vrsta kuhinjskog uljevitog, mastiločkog, predivog, sočivnog i mirodijnog bilja.

Učenici su za marljivost, uloženi trud i efikasan rad u školskom vrtu nagrađivani, odnosno mogli su nositi kući sjeme, sadnice, trsove itd. Stimulirani su i učitelji i to napredovanjem u službi i novčano. Dijeljenjem sadnica proizvedenim u školskim vrtovima vlast je uspjela vrlo brzo proširiti proizvodnju i poboljšati asortiman i kvalitet poljoprivrednih kultura za koje je imala interes.

Učinkovito i brzo djelovanje pokazala je vlast kada je zavladała bolest vinove loze ("trsov ušenac"). Naredbom od 9. prosinca 1886. godine broj 11.506

zabranjena je sadnja domaće vinove loze u školskim vrtovima.⁷ Naredbom br. 2500 od 16. ožujka 1889. godine počela se saditi američka sorta vinove loze.

Da bi se djeca što bolje uputila u poljodjelske poslove Vlada je uvela 1893. godine u pučku školu obuku iz slijedećih predmeta:

- voćarstvo,
- vinogradarstvo,
- vrtlarstvo i poljodjelstvo.

Tablica 3 *Županijske i gradske škole 1893/4. u kojima se poučavalo o gospodarstvu*

Županija ili grad	broj škola u kojima se poučuje u gospodarstvu	broj škola s obukom u				broj ope- tov-nice u kojima se poučavaju u gospodarstvu
		gospodarstvu uopće i u vrtlarstvu	voćarstvu	pčelarstvu	svilarstvu	
Ličko-krbavsko	94	81	81	41	-	79
Modruško-riječka	98	2	97	16	4	-
Zagrebačka	180	179	179	78	57	-
Varaždinska	97	97	78	78	97	95
Belovar-križevačka	156	2	131	64	69	153
Požeška	154	154	154	85	20	161
Virovitička	120	120	120	37	59	140
Srijemska	206	139	201	77	155	145
Grad Zagreb	-	3	1	-	-	-
Grad Osijek	6	2	4	2	-	1
Svega	1111	779	1046	478	461	774
Godine 1893/4.	1071	935	1085	585	627	960
Godine 1894/5. više manje	40 -	- 156	- 39	- 107	- 166	- 186

Izvor: Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od njegova početka do konca 1895. str. 64

⁷ Školstvo u Hrvatskoj i Slavoniji od najranijeg početka do konca 1895. Službeni podaci, Zagreb 1886. str. 62

Velika većina škola (94,15%) uložilo je znatan napor u organizaciju i gajenju kultura, nešto manje (70,12) bilo je zastupljeno opće gospodarstvo i vrtlarstvo. Pčelarstvu se posvetilo 43,02% škola, a gotovo jednako svilarstvu (41,49%).

Uz redovne škole organizirane su i škole opetovnice s ciljem da se gradivo koje su učenici naučili u redovnim školama, obnavlja i dopunjava na nedjeljnim tečajevima. Naredbom državne vlasti 1888.godine opetovna obuka ima trajati dvije do tri godine. Prema zamisli zakonodavca one imaju unaprijeđivati u prvom redu “gospodarski boljitak” što se podudara sa nakanom vlade da se uz pučke škole ustroje gospodarska društva. Opetovnice prema tome imaju da nadomjeste gospodarska društva u onim mjestima gdje se nemogoše osnovati društva. Škole opetovnice doprinjele su razvoju gospodarstva i širenju znanja o vrtlarstvu, voćarstvu, pčelarstvu i svilarstvu. Od ukupnog broja pučkih škola u organizirano poučavanje o gospodarstvu uključeno je 774 ili preko 69,6% svih pučkih škola.

Rang škola u kojima se poučavaju o gospodarstvu po županijama i gradovima s opetovnicama

Rang	Županije ili gradovi	Broj škola	Rang	Opetovnice
1	Srijemska	206	5	145
2	Zagrebačka	180	-	-
3	Belovar-križevačka	156	3	153
4	Požeška	154	2	161
5	Virovitička	120	1	140
6	Modruško-riječka	98	-	-
7	Varaždinska	97	3	95
8	Ličko Krbavska	94	4	79
9	Grad Zagreb	-	-	-
10	Grad Osijek	6	6	1
	Ukupno	1111		744

Rad i organizacija opetovnica bila je nejednako rasprostranjena po županijama. Najveća pažnja organizaciji opetovnica posvećena je u Virovitičkoj, Požeškoj, Varaždinskoj i Belovarsko-Križevačkoj županiji. Razvoj pučkih škola u tim županijama doprinjeli su i ugledni građani. U Varaždinskoj županiji treba istaknuti hrvatskog pjesnika dr. Stjepana Ilijaševića, koji je puno učinio za pučku školu, a svojim je djelima obogatio pučku školsku književnost.

U gradovima kao što su Zagreb i Osijek, zatim županijama Zagrebačkoj i Modruško-riječkoj gotovo da nije bilo opetovnica u kojima se poučavalo o gospodarstvu. To je logično jer gradskoj mladeži koja se nije orijentirala na poljoprivrednu proizvodnju takav vid obrazovanja nije bio neophodan, već su bili više orijentirani prema drugim zanimanjima, raznim zanatima, trgovini i umjetnosti. Iako je Zagreb bio značajan kulturni centar, u njemu i cijeloj županiji zadržani su tradicionalni feudalni odnosi koji nisu vodili dovoljnu brigu o obrazovanju seljaka. Viši civilni sloj imao je negativan stav prema pučkom obrazovanju. Smatralo se "... da je dosta ako dijete nauči nešto katekizma i računstva, a što je više da mu samo škodi" <?>. Neorganiziranju i zapostavljanju opetovnica pridonijela je djelom i katolička crkva koja je zvanično imala nadzor nad školama i učiteljima. U većini slučajeva crkvene vlasti odnosile su se prema učiteljima kao prema slugama. Posebno su mjesni župnici svojim postupcima učinili to da su učitelji bili nezainteresirani za svaki rad, pa i rad u opetovnicama. Držali su slugarski odnos, koji je neprimjeren za ljude koji obrazuju mladi naraštaj pa su opstruirali rad na razne načine.

Rad u školskim vrtovima odvija se uvijek u izvanškolskom vremenu. (slično kao sada slobodne aktivnosti p. MB.). Već tada u samom početku organiziranog obrazovanja u osnovnim školama izvršena je podjela poslova na muške i ženske poslove. Neke poslove radili su dječaci, a druge djevojčice, Podijeljenost poslova prema spolnoj strukturi temeljila se na psihofizičkim mogućnostima djece - dječacima su bili namjenjeni grublji i fizički teži poslovi. Povijesni izvor kaže da učenici IV. i V. razreda nižih pučkih škola, a naročito opetovnica: "... imadu se pridržavati na radnje u školskom vrtu, koje gotovo imadu stajati:

- a) za dječake u njegovanju i oplemenjivanju voćaka i vinove loze,
- b) za djevojčice u povrćarstvu".

Obveza uređivanja školskih vrtova u nas zadržala se do reforme škole 1952. godine, a tada obveza prestaje. Nakon toga školski vrtovi održavali su se samo u školama s učiteljima entuzijastima.

7.7. Školski vrtovi u Hrvatskoj krajem 20. stoljeća

1. Uzorak

Da bismo došli do relevantnih podataka o stanju školskih vrtova izradili smo anketni upitnik. Preko ministarstva za prosvjetu i šport distribuirali smo ih 1996. godine u 778 osnovnih škola u Republici Hrvatskoj. Zbog okupacije i ratnih aktivnosti anketom nisu obuhvaćene škole sa kojima Ministarstvo nije bilo u komunikaciji. Upitnikom su obuhvaćene grupe pitanja koje su se odnosile na osnovne podatke o školi, utemeljenju školskog vrta, vlasništvu i površinama zemljišta, zatim o kulturama koje se najčešće uzgajaju, čime se obrađuje zemljište, tko obrađuje zemlju. Posebna grupa pitanja odnosila se na prihode iz vrta i utrošku tih prihoda. U prikazivanju rezultata koristili smo se numeričkim prikazom i postotnim računom.

2. Rezultati i interpretacija

Analizom dobivenih upitnika utvrdili smo da je na upitnik odgovorilo 607 škola, što čini 78,02% ukupno odaslanih upitnika. Uzorak su činile 53,71% škola sa sela, a iz grada 46,13%. Jedna škola nije odgovorila na pitanje selo ili grad.

Tablica 3a Školski vrtovi u Hrvatskoj po županijama

R.br.	Županija	Broj škola s vrtovima	Vlastito zemljište - ha -	Obradivo zemljište - ha -
1	Zagrebačka	20	16.51	4.76
2	Krapinsko-zagorska	22	5.97	5.36
3	Sisačko-moslavačka	6	4.06	3.93
	Kotar Glina	-	-	-
4	Karlovačka	4	1.88	1.58
5	Varaždinska	17	10.01	4.17
6	Koprivničko-križevačka	16	8.92	3.22
7	Bjelovarsko-bilogorska	17	3.2	1.06
8	Primorsko-goranska	9	12.38	2.55
9	Ličko-senjska	2	0.29	0.11
10	Virovitičko-podravska	7	6.18	9.99
11	Požeško-slavonska	6	2.91	2.58
12	Brodsko-posavska	14	7.17	5.72
13	Zadarsko-kninska	3	0.27	0.27
	Kotar Knin	-	-	-
14	Osječko-baranjska	15	6.01	5.05
15	Šibenska	5	0.85	0.24
16	Vukovarsko-srijemska	5	7.41	5
17	Splitsko-dalmatinska	22	4.49	2.58
18	Istarska	7	3.49	2.12
19	Dubrovačko-neretvanska	6	1.16	0.2
20	Međimurksa	8	1.7	0.89
21	Grad Zagreb	21	6.32	2.29
22	Ukupno	232	111.18	63.66

Prema tablici broj 3a Krapinsko-zagorska županija ima najveći broj školskih vrtova. U prvih pet županija svrstane su još kako slijedi: Splitsko-dalmatinska, Grad Zagreb, Županija Zagrebačka, Varaždinska i Bjelovarsko-bilogorska županija.

Zagorje je kraj u kojem su ljudi ustrajni i tradicionalisti. Ono što prihvate, što je lijepo i dobro, a smatraju korisnim nastoje očuvati. Ljubav prema zemlji ("grunt") posebno je kod njih izražena zato se u Krapinsko-zagorskoj županiji tako očuvala tradicija njegovanja i uređenja školskih vrtova. Zemljište koje je na raspolaganju uz školu vrlo racionalno je iskorišteno. Svega 0,61 hektar ukupnog školskog zemljišta nije uređeno.

U Splitsko dalmatinskoj županiji održavaju se vrtovi od davnina. Kultura uređenja vrta ("đardina") ukorjenjena je davno. Utjecaj su mediteranske klime, Francuske i Talijanske kulture a posebno je naglašen estetski dio krajobraza. Na splitskom i kaštelanskom području utemeljene su prve poljodjelske škole još u 18.stoljeću. Utjecaj ovih škola osim korisnog jestivog vrtlarskog bilja razvio je kulturu njegovanja ukrasnog bilja. Nije slučajno, da je uz osnovnu školu u Kaštel Lukšiću razvijen arboretum, koji je zaštićen kao spomenik prirode od 1986.godine. Uređenost zemljišta oko škole u ovoj županiji je manja nego u škola Krapinsko zagorske županije i iznosi 42,53%. Krševiti krajobraz oko škola doprinio je da se zemljište teško može obraditi i oplemeniti.

Županija Grad Zagreb ima 21 školski vrt. Velika većina ovih vrtova nalazi se uz prigradske škole. U prigradskim naseljima roditelji učenika imaju zemlju ili barem najnužniju okućnicu. Kultura održavanja i uređenja okućnice prenešena je i na djecu, a vrijedni nastavnici nesebično daju doprinos i svoje slobodno vrijeme posvećuju školskom vrtu. Površine kojima raspolažu škole ove županije iznosi 6,32 hektara. Obraduje se u školskim vrtovima 36,23% površina. Gradske škole koje posjeduju znatne površine zemljišta nedovoljno uređuju školske vrtove.

U Zagrebačkoj županiji postoje znatne školske zemljišne površine od 16,51 hektara. Iskorišteno je i obrađeno u školski vrt svega 28,83% zemljišta. Iako postoje relativno dobri preduvjeti za uređenje školskih vrtova zbog relativno velikih školskih zemljišnih parcela nastavnici i učenici obrađuju manje od trećine zemljišta. Velik dio površina ostavljen je kao travnjak. Osim vrta uz ove škole bilo bi potrebno zasaditi voćnjak.

Varaždinska i Bjelovarsko-bilogorska županija imaju podjednak broj školskih vrtova. Za školski vrt u Varaždinskoj županiji iskorištava se 41,65% ukupnog školskog zemljišta, a u Bjelovarsko-bilogorskoj oko 33,12%. U obje

županije slični su prirodni uvjeti, ali kultura njegovanja i uređenja vrta oko zgrada, pa i oko škole razvijenija je u Varaždinskoj županiji. U Varaždinskoj županiji razvijen je osjećaj za krajobraz, posebno uređenje parkova oko dvoraca i kurija i oko groblja.

Kako su u nas školski vrtovi davno utemeljeni zanimalo nas je stanje školskih vrtova sada.

Tablica 4. Školski vrtovi u Hrvatskoj

Školski vrt	Broj školskih vrtova	%
Postoji	240	39,54
Ne postoji	321	52,88
bez odgovora	46	7,58
<i>Ukupno</i>	<i>607</i>	<i>100</i>

Izvor: Bobanac, M., Život i škola, br. 2, Osijek 1994.

Oko 40% škola odgovorilo je da ima školski vrt. Ovdje se pod pojmom školski vrt podrazumijeva zemljišni prostor za uređenje školskog vrta, a ne uređen i održavan školski vrt. Zbog toga imamo i uskraćen odgovor na ovo pitanje kod 46 škola i ako imaju zemljišni prostor. Uređenih i održavanih školskih vrtova imamo znatno manje nego prije sto godina. Godine 1895. bilo je 1.045 školskih vrtova. U Hrvatskoj ima oko 34,76% škola koje uređuju i obrađuju školski vrt.

Po uređenju okoliša prepoznaju se stanovnici. Prvi dojam svakog doma pa tako i škole ostavlja utisak na posjetitelja. Ostavimo učeniku i posjetitelju ugodu krajobraza škole. Utemeljenje i održavanje uređenog školskog vrta je različito.

Tablica 5 Utemeljenje školskih vrtova

Godina utemeljenja	Broj vrtova	%
Do 1950.godine	33	5,44
1950. do 1960.	25	4,12
1960. do 1970.	52	8,57
1970. do 1980.	38	6,26
1980. do 1990.	39	6,43
od 1990. nadalje	24	3,95

Većina škola (65,24%) nije dala podatak od kada im djeluje školski vrt. I škola koja je 1874.godine bila uzor po kojem je donešena Zakonska odredba da uz školu mora biti školski vrt uskratila je odgovor na pitanje. Ovakav stav škola upućuje nas na nedovoljnu brigu njegovanja i poznavanja školske tradicije i važnosti školskog vrta.

Relativno stabilne gospodarske prilike između 1960. i 1970.godine povoljno su djelovale na otvaranje školskih vrtova.

Jedan broj škola nema vlastiti zemljišni prostor, ali ipak imaju uređen školski vrt. Zanimalo nas je tko su vlasnici zemljišta na kojem je uređen školski vrt.

Tablica 6 *Vlasništvo zemljišta školskih vrtova*

Vlasnik zemljišta	Broj škola	%
Škola	241	39,70
Mjesna zajednica	6	0,99
Poljoprivredni kombinat ili polj. zadruga	5	0,82
Ostali vlasnici	35	5,77
Bez odgovora	319	52,55
<i>Ukupno</i>	<i>607</i>	<i>100</i>

Želja i ljubav prema uređenju školskog vrta učinila je da je 7,58% školskih vrtova uređeno na zemljištu vlasništva drugih subjekata. Više od polovice škola nije odgovorilo na pitanje o vlasništvu zemljišta. Nepoznavanje tko je vlasnik zemljišta ukazuje na nedovoljnu brigu za školsku imovinu. Sva imovina do skoro smatrala se društvenim vlasništvom što je značilo svačije i ničije pa je zato izostao mar o imovini.

Površina zemljišta uz školu je bitna kako bi se moglo isplanirati i urediti zemljište za vrt.

Tablica 7 *Površine zemljišta u školskom posjedu*

Površina zemljišta	Broj škola	%
do 500m ²	68	11,20
do 1000m ²	61	10,05
do 10000m ²	111	18,29
preko 10000m ²	29	4,78
<i>bez odgovora</i>	<i>338</i>	<i>55,68</i>

Velik broj škola nije odgovorio na ovo pitanje što potvrđuje našu raniju tvrdnju o nedovoljnoj brizi za školskom imovinom. Škole raspolažu sa dovoljnim zemljišnim površinama za uređenje školskog vrta. Još u prošlom stoljeću smatralo se da je za školski vrt dovoljno 30 ari. Na toj površini škola je trebala zasaditi 180 različitih biljnih vrsta kuhinjskog uljevitog mastiljačkog predivog, sočivog, mirodijskog bilja.⁸

Iskorištenost školskog zemljišta izravno ovisi o brizi za školskom imovinom ali i uporabi školskog vrta u nastavne svrhe kao i u poboljšanju standarda ishrane učenika.

Tablica 8 Korištene površine zemljišta za školski vrt

Površine zemljišta	Broj škola	%
do 500m ²	79	13,01
500 do 1000m ²	38	6,26
1000 do 10000m ²	68	11,20
preko 10000m ²	17	2,80
Neobrađuje se	405	66,72
Ukupno	607	100

Škole posjeduju zemljište ali ga neobrađuju (66,72%), niti ga koriste. Nekorištenje zemljišta ima višestruku štetu u gospodarskom i obrazovnom smislu. Školi su povjerena sredstva pa je dužna da ih primjereno koristi.

Gajenje biljnih kultura ima višestruku korist. Školski vrt može poslužiti neposredno kao nastavni poligon (pokusolište) za predmete biologiju, kemiju i fiziku, a posredno i za druge predmete (likovnu kulturu). Isto tako školski vrt izvorište je dopunske svježe hrane za školsku kuhinju.

⁸ Izvješće o stanju školstva u Hrvatskoj i Slavoniji svršetkom 1884/5. str. 46.

Tablica 9 *Biljne kulture koje se najčešće uzgajaju u školskom vrtu*

Biljne kulture	Frekvencija	%
Voće	42	6,92
Povrće	52	8,57
Cvijeće	36	5,93
Žitarice	15	2,47
Voće-cvijeće	13	2,14
Voće-povrće	60	9,88
Voće-žitarice	7	1,15
Povrće, svijeće	5	0,82
Ne uzgaja ništa	377	62,11
Ukupno	607	100

Većina škola ne uzgaja ništa u školskom vrtu. Najviše je zastupljeno voće i povrće, zatim cvijeće. Sijanje žitarica veoma malo je zastupljeno. Uzgajanje žitarica prepušteno je vanjskim subjektima, a škola u pravilu dobiva naknadu za iznajmljeno zemljište u različitim oblicima.

Da bi se školski vrt mogao obraditi potreban je različit alat i mehanizacija, koji su u pravilu nedostatni.

Tablica 10 *Mehanizacija i alati za obradu vrta*

Mehanizacija, alati i usluge	Broj škola	%
Traktor	12	1,98
Motokultivator	42	6,92
Kosilica	27	4,45
Ručni alat	7	1,15
Privatne usluge	1	0,16
Usluge zadruga ili kombinata	0	0
Nedostaju alati i mehanizacija	518	85,34
Ukupno	607	100

Velika većina škola ne posjeduje dovoljno alata i mehanizacije (85,34%). Samo mali broj škola posjeduje traktor, motokultivator ili kosilicu.

Ručno obrađuje vrt sedam škola, a jedna koristi privatne usluge. Izostala je suradnja poljoprivrednih zadruga i kombinata u pomoći obrade školskog

vrtu sa svojom mehanizacijom. Nalazimo se u vremenu pretvorbi iz društvenog u privatno vlasništvo, gdje proces pretvorbe posebno u poljoprivredi nije dovršen, tu se može tražiti razlog u izostanku pomoći ovih organizacija kod obrade školskog zemljišta.

Kako u vrtu treba mnogo ljudskog rada u njemu su najviše angažirani učenici i djelatnici škole. U manjem broju škola koriste se usluge djelatnika koji nisu zaposleni u školi. Osnovna vrijednost školskog vrtu je u edukaciji učenika i poticanje ljubavi prema prirodi. Uz ove vrijednosti u vrtu se ostvaruje prihod. Materijalna vrijednost u pravilu je mala. Velika većina škola (91,10%) prikazalo je da neostvaruje nikakav prihod. Oko 7% škola prikazalo je prihod do 2000 kuna, a više od ovog iznosa prikazalo je deset škola. Četiri škole ostvarile su prihode veće od 40.000 kuna. Zbog neriješenog načina prikazivanja financijskog poslovanja i nemajući vlastiti financijski subjektivitet velika većina škola se sustegnula da prikaže prihod ostvaren u školskom vrtu.

Prihod ostvaren u školskom vrtu najviše se troši u školskoj kuhinji, zatim održavanju škole i okoliša, a najmanje za školske eskurzije.

Zaključak

1. Hrvatsko školstvo je sa dugom tradicijom u njegovanju školskih vrtova. Među ostalim i po tome je prepoznatljivo u Europi, jer 1874.godina zakonski je utemeljeno da škola mora imati školski vrt.
2. Školski vrtovi više su zastupljeni u prigradskim i seoskim sredinama. Oni su poticaj za razvoj ljubavi prema očuvanju prirode i odabiru budućeg zanimanja.
3. Sada imamo manje školskih vrtova nego prije 150 godina. Ministarstvo prosvjete i športa treba ponovo regulirati obvezu nadzora i uređenja školskih vrtova, zbog pedagoških, ekonomskih, ekoloških i drugih razloga.
4. Svaka škola može i mora imati školski vrt bez obzira dali ima zemljište u okruženju škole ili ne. Postoje različiti načini da se uredi školski vrt i u samoj školi.
5. Na Pedagoškoj akademiji nužno je pokrenuti uvođenje adekvatnog predmeta za izvannastavne aktivnosti u koje spada školski vrt.
6. Ministarstvo prosvjete i športa obvezatno je brinuti se o korištenju školske imovine, a tako i zemljišta za školske vrtove.
7. Učenike i nastavnike treba stimulirati za dobro uređen školski vrt, kao što se to radilo prije sto i više godina. Posebnu pažnju posvetiti stvaranju

ekoloških vrtova sa proizvodnjom biološki vrijedne hrane.

8. Školi je neophodno osigurati potreban alat i mehanizaciju, a prihode i rashode iz školskog vrta voditi na posebnom računu kao poseban prihod škole.
9. Školski vrt je dopunski izvor hrane za školsku kuhinju.

Literatura

Bobanac, M., Tratnik, M., 1995., Racionalizacija i proizvodnja biološki vrednije hrane, Hrvatski biološki zbornik radova, Zagreb

Bobanac, M., Razvitak školskih vrtova i njihov utjecaj na poljoprivredno obrazovanje u Hrvatskoj, Život i škola, br. 2/1994..

Franković, D., 1958., Povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj, Pedagoško književni zbor, Zagreb

Munjiza, E., Školski vrtovi u osnovnom školstvu Hrvatske do 1918.godine

Pancer, O., 1984., Suvremena hortikultura organizacija, ekonomika i humanizacija rada, Zrinski, Čakovec

Pedagoška enciklopedija 2, 1989., Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd, Školska knjiga, Zagreb

Petak, A., 1992., Tehnička kultura u Hrvatskoj, HZTK, Zagreb

Trstenjak, D., 1883., Školski vrt u selu 1883.g., Zagreb, Hrvatski pedagoški književni sabor, Zagreb

Dragica Benčik, Vladimira Brezak, Božica Carević, Mirjana Jerčić, Stjepan
Krupa, Vesna Marović, Emerik Munjiza, Vicko Pavičić, Vesna Stančin

8. UČENIČKA ZADRUGA U RAZVOJU OSOBNOSTI UČENIKA

8. 1. Razvijanje radnih navika i moralnih osobina

U objašnjenju odgoja danas je prihvatljiva dinamička teorija. Ljudski razvoj rezultat je nasljednog potencijala, poticajne odgojne sredine i samoaktivnosti odgajnika. Potencijal predstavlja početnu osnovu (mogućnost) iz koje se mogu razviti različite sposobnosti (intelektualne, izražajne, osjetilne, motoričke) i interesi. Kvantiteta i kvaliteta njihovog razvoja između ostalog ovisi i o poticajnoj sredini (odgoju). Iz navedenog slijedi da su interesi zadani, ali i dani kamo mogućnost razvoja postojećih i otvaranja novih.

Škola kao odgojno-obrazovna ustanova pored ostalih zadataka ima i zadatak razvoja postojećih i stvaranja uvjeta za razvoj novih interesa. Zbog toga je školska struktura evoluirala. Nekada je vladao znak jednakosti između škole i nastave. U suvremenoj školi to ni približno više nije slučaj. Suvremena škola znatno je širi i bogatiji pojam od pojma nastave. Danas u školi uz nastavu ravnopravno egzistiraju različiti oblici: izvannastavnih aktivnosti, kulturna i javna djelatnost škole, socijalno-zdravstvena zaštita, profesionalno informiranje i usmjeravanje itd.

Na području poticanja postojećih i stvaranja uvjeta za razvoj novih interesa posebno značajnu ulogu imaju izvannastavne aktivnosti. Već je ranije rečeno da učeničke zadruge imaju specifično mjesto unutar izvannastavnih aktivnosti zbog svog proizvodnog karaktera. S obzirom na proizvodni karakter od učeničkih zadruga se očekuje da će među ostalim zadacima posebno doprinijeti na području formiranja radnih navika i poželjnih moralnih osobina.

Radne navike mi mogli definirati kao proces i kao cilj. One su pozitivan stav prema duhovnim i materijalnim vrijednostima, želja i potreba da se u procesu proizvodnje aktivno sudjeluje, snažna potreba na području radne upornosti i dosljednosti, egzistencijalna potreba.

Sustav moralnih osobina moguće je odrediti kao pozitivan stav prema sebi, drugima, duhovnim i materijalnim vrijednostima.

Uz teorijski jasan stav prema navedenim kategorijama postavlja se pitanje ostvaruje li odgoj, pa time i odgoj kroz učeničke zadruge navedene vrijednosti. Uz teorijske analize i špekulacije na ovom području postoji više empirijsko-eksperimentalnih istraživanja, nešto više na općoj razini i znatno manje na razini učeničkih zadruga.

Veliko empirijsko istraživanje na području stavova mladih o sustavu vrijednosti izvršeno je između 1972. i 1976. na uzorku od 2.426 učenika

osnovnih i srednjih škola u Hrvatskoj. Ispitanici su procjenjivali značajnost 30 moralnih vrijednosti među kojima se nalaze i one iz područja rada. Rezultati ovog istraživanja objavljeni su u monografiji *Moralne kvalitete naših učenika* (opširnije Vukasović, 1977.).

Sliku o sebi i nivo samopoštovanja istražio je Vujčić na semantičkom diferencijalu od 42 kategorije među kojima se nalaze i kategorije iz područja rada (opširnije Vujčić, 1981.).

Odgojne ideale mladih i sustav vrijednosti istražili su Munjiza i Skender. S otklonom od gotovo trideset godina i nešto drugačijom metodologijom dobili su slične rezultate kao i Vukasović, što pored ostalog ukazuje na relativnu stabilnost stavova na području sustava vrijednosti (opširnije Munjiza i Skender, 2005.).

Stav prema radnim vrijednostima mladih u istočnoj Slavoniji istražila je Peko. Rezultati ukazuju da se mladi dobro osjećaju u radu, i da im rad pomaže u stvaranju pozitivne slike o sebi i drugima (opširnije Peko 2004.).

Znatno je manji broj istraživanja koji se bave odnosom rada u učeničkim zadrugama i formiranim sustavom vrijednosti. Prvo značajnije veće teorijsko i empirijsko istraživanje iz ovog područja izvršio je Biljan. On je od 30 vrijednosti koje je ispitivao Vukasović izabrao deset: marljivost, nesebičnost, samokritičnost, upornost, discipliniranost, patriotizam, urednost, kritičnost, odanost, strpljivost, internacionalizam.

Ovaj sustav moralnih vrijednosti ispitivao je među učenicima koji su radili i koji nisu radili u učeničkim zadrugama. Utvrdio je statističku značajnost razlike rezultata na razini 0,05 između stavova učenika zadrugara i nezadrugara. Ova statistička značajnost ukazuje da razlika nije nastala slučajno, nego kao rezultat rada u učeničkoj zadruzi.

Slijedeće značajnije empirijsko istraživanje vezano za rad u učeničkoj zadruzi i stavovima prema radu i moralnim vrijednostima izvršili su Peko, Munjiza i Cindrić. U istraživanju su sudjelovale škole koje imaju učeničke zadruge iz 13 županija Republike Hrvatske. Iz svake škole koje su ušle u uzorak sudjelovalo je šest učenika: tri učenika koji su radili u učeničkoj zadruzi i tri učenika koji nisu radili u učeničkoj zadruzi.

Učenici u uzorku izjednačeni su po svim bitnim karakteristikama: spol, mjesto stanovanja (grad, selo), razred, školski uspjeh. Jedina razlika među ispitanicima bila je ta da li jesu ili nisu radili u učeničkoj zadruzi. Na temelju navedene razlike formirane su dvije skupine ispitanika: jednu skupinu su činili učenici koji nisu radili u učeničkoj zadruzi, a drugu koji su radili. Prosječna

dužina rada u učeničkoj zadruzi iznosila je tri godine što se smatra dovoljnim da bi mogla uvjetovati razlike u stavovima.

Ispitanici su na skali semantičkog moralnog diferencijala procjenjivali 21 moralnu vrijednost po načelu suprotnih značenja (marljiv-lijen). Ispitanici su procjenjivali slijedeće moralne vrijednosti: discipliniran, marljiv, dobronamjeran, skroman, pošten, iskren, pravedan, odlučan, uporan, strpljiv, savjestan, pouzdan, aktivan, samostalan, druželjubiv, ponosan, poduzetan, odgovoran, štedljiv, snalažljiv, dosljedan.

I u ovom istraživanju učenici zadrugari u svojim stavovima prema moralnim vrijednostima razlikuju se od učenika nezadrugara. Uočena razlika također je statistički značajna, što znači da nije nastala slučajno nego kao posljedica rada u učeničkoj zadruzi. Od 21 promatrane moralne vrijednosti učenici zadrugari su se u 13 procijenili značajnijim intenzitetom, što znači da su: discipliniraniji, marljiviji, skromniji, pošteniji, iskreniji, pravedniji, odlučniji, savjesniji, aktivniji, poduzetniji, odgovorniji, štedljiviji i snalažljiviji od učenika nezadrugara (opširnije Peko, Munjiza, Cindrić, 2005.).

Empirijska istraživanja potvrđuju teorijske postavke i očekivanja o značajnosti odgojne uloge i mogućnosti učeničkih zadruga. U oba empirijska istraživanja potvrđena je statistički značajna razlika između učenika koji rade i koji ne rade u učeničkoj zadruzi.

U vrijeme odgojne atrofije, narušenog sustava vrijednosti, različitih oblika asocijalnih ponašanja u školskoj strukturi postoje učeničke zadruge s prilično jasnim odgojnim mogućnostima.

8.2. Afirmacija individualiteta učenika

Ličnost je vrlo kompleksna, integrirana cjelina, koja se *razvija* pod utjecajem: *nasljeđa, društvene sredine (odgoja) i samoaktivnosti*. Kompleksna i integrirana cjelina je jedinstvena organizacija: *fizičkih, psihičkih i psihosocijalnih osobina* koje su karakteristične za pojedinca. Ličnost je istovremeno i *dinamička* struktura što ukazuje na njezinu *promjenjivost*.

Ličnost se ispoljava u stavovima i odnosima prema *drugima i sebi*. Stav prema sebi je zapravo *samosvijest, ja, individualitet*.

U procesu formiranja individualiteta posebno je značajno formiranje *pozitivne, ali i realne (objektivne) slike o sebi*. Pozitivna slika o sebi je *vjera u sebe: ja mogu, ja znam, ja vrijedim, ja hoću, ja pripadam*. Pozitivna slika o sebi ima snažnu *motivacijsku* ulogu na *ustrajnosti* na započetim aktivnostima i u *otvaranju* novih aktivnosti.

Stvaranje pozitivne slike o sebi je i u uskoj vezi s *pozitivnim transferom*. Pozitivan transfer označava sposobnost prenošenja *uspjeha s jednog na drugo područje*. Zbog toga u pedagogiji i postoji načelo *pozitivne orijentacije*, koji ukazuje na povoljnije odgojne rezultate temeljene na uspjehu. Umjesto traženja *neznanja, nesposobnosti, neuspjeha pod svaku cijenu odgojno je znatno efikasnije potvrđivanje uspjeha (koji mora biti stvaran, a ne irealan)*. Realna slika o sebi označava da se ona uglavnom *slaže, poklapa* sa slikom koju o nama imaju *drugi*.

Individualitet je podloga za pedagoški pojam *individualizacija*. Ako je individualitet oznaka za osobno, pojedinačno, ono što *bitno određuje svakog pojedinca*, tada odgoj i obrazovanje mora uvažavati navedenu odrednicu. Iz navedenih razloga slijedi da odgoj i obrazovanje ne mogu biti *jednaki za sve*, da se oni moraju *diferencirati* do te mjere da zadovolje *individualne* razlike i *potrebe* svakog pojedinca s obzirom na: *psihofizičke sposobnosti, interesna područja, tempo rada, napredovanja itd.* (Enciklopedijski rječnik pedagogije, 1963., Pedagoška enciklopedija 1989.)

Na području individualizacije u *institucionalnoj nastavi* postoji niz ograničenja: *broj učenika u razredu, isti propisani plan i program isti, izvori znanja*. Ova ograničenja u nastavi se amortiziraju na različite načine: *različitim vrstama nastave (redovita, izborna, dopunska, dodatna, fakultativna), organizacijom nastave na tri razine, didaktičko-metodičkim inovacijama*.

U odnosu na nastavu izvannastavne aktivnosti pružaju *znatno bolje mogućnosti* na području individualizacije i individualiteta: *slobodan izbor, manje skupine, nepropisani program, fleksibilnija organizacija vlastiti izbor sadržaja rada, oblika i načina*. Među izvannastavnim aktivnostima djeluju i učeničke zadruge sa već iznijetim specifičnostima. U daljnjem tekstu analizirat će se mogućnosti učeničkih zadruga u poticanju i razvoju učeničkog individualiteta. Već po svom određenju učeničke zadruge pružaju niz mogućnosti na području podrške i razvoja individualiteta među kojim navodimo:

8.2.1. Sadržajne

Učeničke zadruge sadržajno pokrivaju vrlo široko područje. Već gruba klasifikacija potvrđuje navedenu tvrdnju. Prema suvremenom ustrojstvu sve učeničke zadruge je moguće klasificirati u tri sadržajna područja:

- Učeničke zadruge u kojima dominira proizvodnja biološki vrijedne hrane.

- Učeničke zadruge u kojima dominira izrada uporabnih i ukrasnih predmeta.
- Učeničke zadruge u kojima dominira proizvodnja uporabnih i ukrasnih predmeta temeljenih na kulturnoj baštini.

Praksa pokazuje da je unutar svake od navedenih kategorija moguće formirati na desetke pojedinačnih sekcija. Ovako veliki broj različitih sekcija omogućava većini učenika da zadovolje postojeće interese ili da ih potaknu na otvaranje novih.

8.2.2. Organizacijske

Kao i ostale izvannastavne aktivnosti i učeničke zadruge se temelje na potpuno slobodnom izboru. Učenici se prema vlastitom izboru mogu odlučiti za rad u jednoj ili više sekcija učeničke zadruge. Iako je poželjno no ipak nije obvezno da učenik ostaje duže vrijeme vjeran sekciji i učeničkoj zadruzi. On na početku svake školske godine ima mogućnost novog izbora ili potvrđivanja postojećeg.

Učeničke zadruge su znatno fleksibilnije organizirane u odnosu na ostale izvannastavne aktivnosti. Rad ne mora biti uvijek u isto vrijeme i trajati određeno propisano vrijeme. Rad u učeničkoj zadruzi ovisi o sezoni i količini posla. Rad u učeničkoj zadruzi može biti tako organiziran da je poslije svakog rada/aktivnosti vidljiv i individualni doprinos svakog pojedinca. Vidljivost i mjerljivost rada snažno motivira. Ništa tako ne snižava motivaciju kao nevidljivost rezultata, čest neuspjeh i frustracije.

8.2.3. Proizvodno-kreativne

Sve sekcije učeničkih zadruga moraju biti proizvodne, no one se mogu međusobno znatno razlikovati po mogućem stupnju kreativnog izraza. Ima učenika koji više vole sigurnost i rad po modelu što će utjecati na njihov izbor sekcija. Ima pak učenika koji su izrazito stvaralačko-kreativni. Za njih u učeničkim zadrugama postoji veliki broj sekcija kroz koje mogu izraziti i razvijati različite oblike stvaralačke kreativnosti.

Učenici koji imaju sposobnost divergentnog mišljenja (različito od onog po poznatom modelu) moći će svoje potencijale i sposobnosti izraziti kroz kreativne proizvode, inovacije, istraživačke radove.

8.2.4. Praćenje i vrednovanje rada

Ništa tako snažno ne motivira kao spoznaja o uspješnosti rada. Da bi spoznaja bila realna i objektivna posebno je usustaviti i određenu metodologiju. U daljnjem tekstu iznosimo iskustva na ovom području Osnovne škole “Ivan Filipović” iz Vel. Kopanice.

U dobro organiziranom poslu moguće je lakše pratiti i vrednovati rad. Pošli smo od pretpostavke da je svaki rad mjerljiv. U tom smislu donijeli smo Pravilnik o praćenju i vrednovanju rada.

U praćenju rada osnovna jedinica je radni sat (45 minuta). Prosječan radni sat vrednovan je s 5 bodova. Ukoliko se učenik posebno zalaže može dobiti još dodatna 1 ili 2 boda, što ukupno može iznositi 6 ili 7 bodova.

Ukoliko učenik loše radi, ometa druge, pravi sitnije štete, oduzima mu se 1 ili 2 boda, što znači da može dobiti 3 ili 4 boda.

Težinu posla, zalaganje učenika na kraju radnog dana, procjenjuje grupa učenika zajedno s voditeljem sekcije. Da bi evidencija bila precizna i dostupna izrađena je evidenciona tablica.

8.2.5. Pohvaljivanje i nagrađivanje učenika

Pohvaljivanje i nagrađivanje učenika vrši se na temelju radnog doprinosa, a regulirano je Pravilnikom o pohvaljivanju i nagrađivanju učenika zadru-gara.

Navedeni Pravilnik predviđa individualno i kolektivno pohvaljivanje i nagrađivanje. Sekcija pohvaljuje učenika ako u toku školske godine zaradi naj-manje 350 bodova, a Savjet zadruge za zarađenih 450 i više bodova.

Nagrada je oblik materijalnog primanja (najčešće se radi o primjerenoj knjizi). Nagradu može dobiti pojedinac ili sekcija. Pojedincu nagradu dodjelju-je Savjet, a sekciji Skupština učeničke zadruge. Nagrada je popraćena pismen-im dokumentom. U pravilu iz svake sekcije najvredniji učenik tekuće školske godine dobiva nagradu. Za nagradu ga predlaže sekcija, a odobrava ju Savjet.

Svake godine dodjeljuje se jedna vrjednija nagrada za dobar kontinu-irani četverogodišnji rad. U zadruzi se posebno stimulira vjernost učeničkoj zadruzi. Za kontinuirani dvogodišnji rad ako mu je suma bodova u svakoj godini najmanje 150 učenik dobiva priznanje i brončanu značku. Za kontinu-irani trogodišnji rad uz minimalnu sumu bodova od 130 u svakoj godini učenik dobiva priznanje i srebrenu značku. Priznanje i zlatnu značku učenik dobiva za kontinuirani četverogodišnji rad uz minimalnu sumu bodova od 110 u sva-koj godini.

Poseban oblik stimuliranja je odlazak na zajedničku stručnu ekskurziju. Na nju ide prvih 50 učenika zadrugara prema radnom doprinosu.

8.2.6. Pozitivan transfer u odnosu na nastavu

Već smo ranije tvrdili da je uspjeh snažno motivacijsko sredstvo i da ima sposobnost transferiranja. Uspjeh u učeničkoj zadruzi pože povećati stupanj samopouzdanja i doprinijeti poboljšavanju i nastavnog uspjeha. Pored toga postoji niz mogućnosti povezivanja nastave i rada u učeničkoj zadruzi koji mogu poboljšati znanje i sposobnosti.

Niz teorijskih znanja iz različitih predmeta mogu se dodatno praktično povezati u učeničkoj zadruzi. Isto tako mnoga sustavna promatranja i pokusi mogu poslužiti kao početni izvor spoznaje u nastavnom radu. Istraživačkim projektima također je moguće povezati rad u učeničkoj zadruzi i nastavi. Interdisciplinarna znanja, kao i znanja stečena u povezanosti teorije i prakse su znatno trajnija i dublja. Sve ovo navedeno dovodi da stvaranja pozitivne slike o sebi, vjeru u sebe, samosvjesnosti odnosno individualitet.

8.2.7. Mogućnosti javnog nastupanja

Vrlo izrazita potreba i jako motivacijsko sredstvo je javno prikazivanje našeg uspješnog rada. Zbog toga je neophodno potrebno omogućiti učenicima javno prikazivanje rezultata svoga rada kroz: smotre, susrete, izložbe, izlaganja, praktične radove i demonstracije. Svaka javna pohvala i priznanje snažno motivacijski djeluje i potiče na daljnji rad, a posebno vertikalno napredovanje kroz nastupe na županijskoj i državnoj razini.

Iz izloženog je vidljivo da učeničke zadruge imaju vrlo široke i različite mogućnosti u poticanju i razvoju individualiteta. Pri tome se moramo ograditi od ekstremnog *individualizma* (koji je poznat kao pedagoški pravac pedocentrizma krajem XIX. i početkom XX. stoljeća), koji počiva na tezi o pravu pojedinca na potpuno prirodni razvoj i gdje društvo nema pravo ni mogućnost određivati cilj odgoja. Poželjni pojam individualiteta sadrži i socijalnu komponentu. Svaki pojedinac treba dobiti šansu i uvijete za maksimalni razvoj svojih kapaciteta koji dobivaju konačni smisao i potvrdu u socijalnoj zajednici.

Učeničke zadruge po svojoj organizaciji samostalnog i zajedničkog rada osiguravaju ravnotežu između individualiteta i socijaliteta.

Literatura

- Biljan, N., 1984., Odgojna funkcija učeničke zadruge, Školske novine, Zagreb
- * 1963., Enciklopedijski rječnik pedagogije. Matica hrvatska, Zagreb
- Munjiza, E., Skender, B., 2005., Odgojna vrijednost suvremene nastave (u: Suvremena nastava, ur. Peko, A.) Filozofski fakultet, Osijek
- Peko, A., 2004., Radne vrijednosti mladih (u: Problemi mladih u istočnoj Slavoniji, ur. Bogнар, L.), Filozofski fakultet i Visoka učiteljska škola, Osijek
- Peko, A., Munjiza, E., Cindrić, M., 2005, Uloga učenjskih zadruga u razvijanju samopoštovanja, Zbornik učiteljske akademije u Zagrebu, Zagreb
- Vujčić, V., 1981., Proturječnosti u moralnom odgoju, Školska knjiga, Zagreb
- Vukasović, A., 1977. , Moralne kvalitete naših učenika, JAZU, Zagreb

8.3. Specifična uloga učeničkog zadrugarstva u razvoja stvaralačkog ponašanja učenika: primjeri iz odgojne prakse

a. Učenička zadruга "Jabuka", Osnovna škola Milke Trnine, Križ

Učenici se u našoj zadruzi uče poslovima u voćnjaku jabuka. Ti poslovi traju tijekom cijele godine. Tako počinjemo u zimi za blagog vremena rezidbu voćaka.

U proljeće traje košenje trave.

U ljeto se mora obaviti zelena rezidba voćaka.

U jesen se vrši berba i prodaja jabuka.

Ti poslovi se moraju obaviti na vrijeme kako bi se postigli kakvi-takvi rezultati u poslovanju.

Na taj način učenici se uče kontinuiranom i pravovremenom izvršavanju radnih obaveza. Taj posao utječe i na njihove pozitivne moralne osobine, a to su briga i pažnja posvećena uzgoju nasada, a u privatnom životu to se preslikava na njihovu osobnost i stav prema obitelji i njezinim članovima.

Učenici zadrugari se uče u voćnjaku kako treba biti dobar voćar ili agronom općenito. Tijekom osnovne škole usadi im se ta ljubav tako duboko da neki od njih nastavljaju studij na Agronomskom fakultetu, a neki koji ne studiraju podižu svoje voćnjake u kojima stječu zaradu i tako uzdržavaju sebe i svoje obitelji.

Neki od učenika npr. rado se bave prodajom jabuka i taj posao ih upućuje na buduće zanimanje trgovca.

Pojedini učenici se nauče kvalitetno obrezivati voćke pa s tim znanjem mogu danas-sutra zaraditi dodatan prihod za život.

Mladi ekolozi u školskom voćnjaku su podigli sjenicu sa slamnatim krovom koji služi za leglo osica, prirodnih zaprašivača. Također su uredili i odlagalište za zelene grančice i travu iz voćnjaka.

Tako u voćnjaku ima raznoraznih poslova koji mogu zadovoljiti sklonosti učenika prema određenoj vrsti poslova.

U našoj učeničkoj zadrugi učenici uče kako svojim radom mogu stvoriti određeni proizvod i inovčiti ga na tržištu. Taj rad ih uči da to nije lagan posao i da treba uložiti puno truda da bi se uzgojilo voće. Tako shvaćaju da nema zarade na brzinu, da u sve što žele moraju uložiti puno sati rada i odreći se svog slobodnog vremena.

Također nauče da niti jedan posao, a naročito fizički posao koji oni rade u voćnjaku nije sramotan, već dapače, nauče se ponositi plodovima svoga rada.

Školski voćnjak je kabinet na otvorenome i služi za nastavu prirode, biologije i slobodnih aktivnosti. Voćnjak povezuje teoriju i praksu pa učenici naučeno znanje mogu primijeniti u praksi, to jest u radu u voćnjaku.

Prilikom berbe jabuka u voćnjaku učenici nauče kako biti dobar poduzetnik.

Prodajući jabuke učenici moraju nabavljati ambalažu i tako traže na internetu proizvođače sanduka jabučara za berbu. Pronalaze najjeftinijeg proizvođača, ali taj mora biti i najbliži našem mjestu stanovanja jer udaljenost poskupljuje cijenu sanduka.

Učenici moraju također tražiti sponzore za prijevoz sanduka kako ih ti sanduci ne bi koštali više od samih jabuka koje prodaju. Osim toga moraju pronaći i tržište za svoj proizvod tj. Jabuke. To je također zahtjevan posao. Nude jabuke putem faks poruka, zatim putem radio reklame, pa putem oglasne knjige u školi, u obliku plakata nude jabuke po mjestima stanovanja, a i usmeno šire propagandu.

Da bi uspješno poslovali moraju znati izraditi i financijski plan poslovanja. Tu moraju znati kolika im je zarada da bi je mogli rasporediti prema prioritetima. Najprije moraju podmiriti troškove poslovanja, a tek onda vidjeti što im ostaje za raspodjelu.

Učenici ostatak prihoda troše na nagrade zadrugarima, na izlete, smotre, izložbe i propagandu.

Ekološka grupa izvannastavnih aktivnosti naše škole surađuje sa voćarskom sekcijom tijekom cijele godine. Uz njih i voćari nauče puno iz ekologije, a ekolozi nauče puno od voćara jer su te dvije djelatnosti tijesno vezane ako želimo održati zdrav život i okoliš.

Uzgajajući osice u voćnjaku ekolozi doprinose boljem oprašivanju jabuka a samim time i boljem urodu. Učenici upoznaju prirodni ciklus oprašivanja biljaka i povezanost biljnog i životinjskog svijeta. Tako čuvaju prirodnu ravnotežu i život na Zemlji.

Kompostom koji proizvedu u voćnjaku, ekolozi smanjuju unos umjetnog gnojiva prilikom prihranjivanja voćaka. Tako se smanjuje zagađenost tla i podzemnih voda.

Na inicijativu ekološke grupe naše škole voćari su u voćnjaku posadili stare sorte jabuka kao što su jabuka Repica i jabuka Kanada. Te sorte treba malo prskati i tako proizvodimo zdravu hranu.

Zanimljivo je to da su najbolji zadrugari u našoj školi već niz godina učenici koji nisu odlični učenici i oni učenici koji znaju imati opomene u svojem ponašanju. Oni se uvijek odazivaju na poziv svojeg učitelja voditelja u rezidbu i berbu. Nije im teško ništa raditi i prednjače u tim poslovima. Tako su našli područje rada u kojem oni mogu biti prvi i mogu biti uzor svojim vršnjacima, a učenici toga uzrasta to neprekidno žele.

U radu s učenicima u voćnjaku stvara se jedna atmosfera prijateljstva i međusobnog povezivanja, tj. Pomaganja jednih drugima. To je takav posao da pojedinac ne može sam postizati značajne rezultate i uviđa da zajedništvo dovodi do željenog cilja.

Izleti zadrugara i nagrađivanje odvlače učenike barem za neko vrijeme s ulice i lošega društva. Tu učenici uče pozitivne vrijednosti koje će ponijeti u život.

b. Učenička zadruga “Ivančica”, O.Š. Ivanec

*„Umjetnik vrsni nema neke misli,
a da u mramoru ona već ne spava,
i ruka sama tada cilj postizava,
kad se pokorava njegovoj zamisli.“⁹*

Kreativnost je ljudska sposobnost koja čini čovjeka otkrivaateljem skrivenoga, pronalazačem nepoznatoga, izumiteljem novih predmeta i naprava, kreatorom raznih djela, pokretačem promjena...

Kreativna inteligencija:

- sposobnost smišljanja novih ideja,
- rješavanje poteškoća na originalan način,
- maštanje, ponašanje i djelotvornost iznad razine većine ljudi.

Čimbenici utjecaja na kreativnu inteligenciju:

- lijeva i desna strana mozga (podjednako služenje),
- zapisivanje bilježaka / kreiranje mentalnih mapa (‘učiniti misli vidljivima’),
- lakoća izražavanja (brzina i tečnost iznošenja novih ideja),
- fleksibilnost (stvaranje različitih ideja, prelazak s jedne na drugu, gledanje iz različitih kutova, korištenje svih osjetila),
- originalnost (ideje koje su jedinstvene, neobične),
- razrađivanje i širenje ideja (od centra u svim smjerovima),
- asociranje.

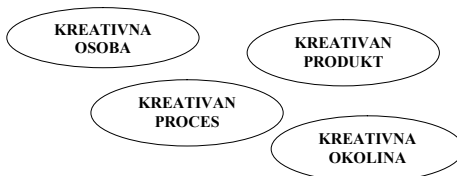
Sve to može dijete ako je u njemu probuđena stvaralačka dimenzija.

„Ne znaš što možeš, dok nisi probao.“¹⁰

„Ako se ne odvažiš i ne pokušaš, nećeš znati možeš li!“¹¹

Da bi se poticali i razvijali ljudski talenti potrebna je društvena podrška i klima, a i čovjek sam koji u sebi nosi niz mogućnosti za razvoj, koje su u početku skrivene, pa ih treba najprije otkriti, a onda i razviti.

Kategorije kreativnosti:

⁹ Michelangelo, iz Soneta, 1547.

¹⁰ Natpis u jednom vrtiću.

¹¹ Natpis na jednoj razglednici

U odgojno obrazovnom procesu presudnu ulogu ima učitelj koji kroz vlastitu kreativnost nalazi najbolju motivaciju da potiče i razvija kreativnost učenika. Najljepši primjer toga nalazimo u radu s učenicima u učeničkoj zadruzi. U školskom okružju učeničke zadruge imaju velike mogućnosti za poticanje kreativnosti djece jer je svakom djetetu omogućeno (ili treba biti omogućeno) da u radu pokaže svoje vlastite sposobnosti, mogućosti i kreacije. Prepoznamo različite činitelje kreativnosti poput škole, obitelji ili zajednice, tj. društva koji utječu na razvijanje ili sputavanje razvijanja stvaralačkog ponašanja učenika.

Učenička zadruga i njezini članovi već su svojim aktima ozakonili specifičnu i temeljnu ulogu učeničkog zadrugarstva, a to je stvaralaštvo - kreativnost, otvorili vrata produktivnom stvaralačkom radu, tvoračkoj sposobnosti i radnoj energiji.¹²

Stvaralaštvo je prije svega velik, stalan i naporan rad, ustrajan i neumoran jer u radu na pamet padaju razne ideje koje se razmatraju i pokušavaju realizirati. Kreativnost može ispuniti čitav život, uvijek se možemo usavršavati, učiti, otkrivati novo. Jedna spoznaja rađa želju za novom, jer čovjeka privlači sve što je novo i tajnovito, učeći naučimo sve odgovore, um nije samoi u znanju već i u vještini da se znanje koristi pri djelovanju, govorio je još Aristotel.

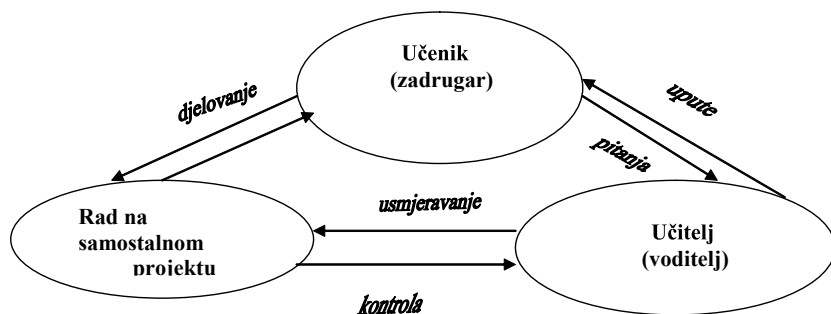
U školskim uvjetima, naročito u učeničkoj zadruzi možemo poticati kreativno mišljenje, učenici rado sudjeluju u novim postupcima, i stvaraju originalne ideje koje u tradicionalnoj nastavi ne dolaze do izražaja. Osim kreativnosti povećavamo i aktivnost učenika i njihovu suradnju u cjelokupnom procesu kada nastaje neki proizvod u učeničkoj zadruzi. Učenik u učeničkoj zadruzi radi dragovoljno, odabire rad u njoj zbog svojih sklonosti, sposobnosti, interesa. Rad u zadruzi omogućuje mu da do izražaja dođu njegove kreativne sposobnosti, učenik predlaže, osmišljava i izrađuje proizvod, vrjednuje ga, predstavlja javnosti te brine o marketingu i njegovoj prodaji i tako se razvija u osobu koja će u budućnosti biti sposobna svoj svakodnevni posao prožeti kreativnim idejama.

Poticanje učenikove kreativnosti ovisi ponajprije o tome koliko učitelji razumiju njezinu važnost u cjelokupnom radu pri nastanku proizvoda u učeničkoj zadruzi.

12 Pravila učeničke zadruge, Temeljne odredbe, čl. 1., 6., 7., 10., 13., 18., 19. www.huuz.hr/dokumenti/Akti-ZaOsnivanjeUcenickeZadruge.doc (14. 8. 2008.)

U kreativnoj nastavi voditelj u suradnji s učenikom idejno oblikuje kurikulum, rad je individualiziran jer kreće od učenika prema učeniku, znanstveni predložak postavlja se kao izazov s kojim upoznajemo učenike, a izričaj je učenikov vlastiti put, ekspresija i postignuće.

Kreativno mišljenje članova učeničke zadruge pridonosi:

- učimo čineći,
- većoj samostalnosti učenika, bilo da rade samostalno, u paru ili u skupini,
- kroz rad istodobno ostvaruju učenje i kritičku analizu vlastitog rada, a to je potrebno za stvarno mijenjanje i napredovanje,
- omogućuje djeci slobodu izbora te se uspostavlja slobodno i otvoreno ozračje, a samoizražavanje se ohrabruje, vrjednuje i cijeni,
- uči razumijevati ideje djece i učitelja međusobno te unaprjeđuje učenje u timu,
- uči primjenjivati pučku, tradicionalnu, standardnu ili suvremenu tehnologiju,
- upoznaje i primjenjuje nove tehnike,
- uči djecu prihvaćati "kritičke prijatelje" - osobe koje daju savjete i surađuju s učiteljem u akcijskom istraživanju,
- ohrabruju se da nadograđuju ideje ostalih sudionika („oluja ideja“),
- postiže se psihološka sigurnost, a ona ovisi ponajprije o sigurnoj okolini
- djeca se osjećaju sigurno kada većina ostalih osoba prihvaća da dijete ima bezuvjetnu vrijednost,
- kreativnost, aktivnost i suradnja dovode do cilja,
- pri izlaganju učeničkih radova učenici sami vrše samoprocjenjivanje, provode selekciju, a to pripomaže uklanjanju straha i izgrađivanju

- samopouzdanja, što je važan preduvjet za kreativne procese,
- potiče se djetetova kreativnost u obitelji,
 - izgrađujemo prave vrijednosti i ponašanje,
 - odgajamo kritične ljude koji znaju cijeniti uspjeh drugoga i od vlastitog neuspjeha ne čine dramu već izazov,
 - rabiti različite kreativne tehnike koje potiču suradnju, povećavaju produktivnost, kreativnost i inovativnost¹³.

Cjelokupan rad u učeničkoj zadruzi treba biti prožet kreativnošću koja započinje od izbora ideje, što i kako će se raditi, gdje će se raditi i kako postići cilj. Tu je „samoizvedba“ najvažnija.

Kreativnost pretpostavlja hrabrost samostalnog mišljenja, doživljavanja, rada, vrjednovanja. Zbog toga rad u učeničkoj zadruzi ima sljedeće zadatke:

- razvija ljubav i poštovanje prema radu te razumijevanje svrhe rada,
- razvijanje razumijevanja proizvodnje i navika na sudjelovanje u društveno korisnim radovima,
- razvija navike rukovanja osnovnim alatima i materijalima,
- razvija crte karaktera:
aktivnost, inicijativu, izdržljivost, marljivost, upornost, istrajnost, točnost, urednost
- razvija moralna svojstva:
savjesnost, osjećaj dužnosti, discipliniranost, duh natjecanja i suradnje, domoljublje
- razvija stvaralačke sposobnosti djece,
- razvija smisao za lijepo i samokritičnost.

13 Na internetskoj adresi www.mycoted.com/index.htm moguće je naći opise 200 tehnika kreativnog mišljenja

8.4. Ekološki odgoj u razvoju učenika

Gotovo smo svakodnevno svjedoci kako znanstvene spoznaje s područja ekologije prožimaju skoro sve djelatnosti suvremena čovjeka. I u sveukupnom odgoju i obrazovanju današnje mladeži značajan segment čini ekološki odgoj koji se najdjelotvornije ostvaruje kroz različite praktične aktivnosti učenika, osobito u učeničkim zadrugama. U raznolikim programima rada učeničkih zadruga, poglavito onima s poljoprivrednim usmjerenjima kroz upoznavanje relevantnih postupaka u obradi tla, izboru i uzgoju najboljih odlika biljaka i pasmina životinja utemeljenom na najnovijim spoznajama u koje su ugrađene i ekološke zakonitosti i principi održavanja zdrava okoliša, učenici će na najprimjereniji način razumjeti potrebu ekološkoga gospodarenja koje povoljno utječe na zdravlje i kvalitetu čovjekova života. Na toj osnovi razvijat će se i poželjan odnos i ljubav prema prirodi, cjelokupnom čovjekovu okolišu i njihovim vrijednostima.

8.4.1. Pojam ekološkog odgoja

Sveukupna promišljaja suvremenog čovjeka o njegovom okolišu, očuvanju zdravlja, kvaliteti i kulturi življenja, racionalnom gospodarenju i unapređivanju i zaštiti prirode i okoliša u cjelini imaju snažan utjecaj na sustav odgoja i obrazovanja, a poglavito na ekološki odgoj mladih. U tim razmatranjima prijeko je potrebno naznačiti neka osnovna pojmovna određenja ekologije kao znanosti i zaštite okoliša. Prema postavkama našeg znanstvenika- ekologa, akademika M. Meštrova, ta dva pojma valja razlikovati ali i objediniti u njihovom međudjelovanju. On ekologiju određuje kao znanost koja proučava odnos između žive i nežive komponente prostora. Budući da se održavanje žive i nežive prirode temelji na uzajamnim odnosima organizama i nežive prirode, ekologija je ujedno „ekonomija“ žive prirode, znanost o organskoj proizvodnji i rasporedu organske tvari u prirodi, o gustoći vrsta živih bića i o održavanju živoga svijeta u cjelini. Ona obuhvaća spoznaje o zakonitostima odnosa organizama, populacija, životnih zajednica i staništa u ekosustavima i u cjelovitoj biosferi. Iako je ekologija nastala u okviru bioloških znanosti ona je po svojoj prirodi inetrdisciplirana znanost na razini, prije svega, prirodnih znanosti. Na rezultatima njihovih istraživanja temelji se njezina praktična primjena u poljoprivredi, šumarstvu, zdravstvu, tehnici, tehnologiji i dr. Dalje se na nju nadograđuju društvene znanosti i djelatnosti kao što su prostorno planiranje, ekonomija, pravo i drugo.

Zaštita okoliša temelji se na dostignućima ekološke znanosti, ali prelazi njezine okvire i zahtjeva mnogo širi koncept razmišljanja i djelovanja pojedinaca i cijeloga društva. Dakle, pojam ekološkog odgoja i odgoja za zaštitu okoliša ne odnosi se samo na ekološko obrazovanje već i na jedinstveni integralni odgoj koji čine prirodno i djelatnošću čovjeka izgrađeno okruženje sa svim njihovim pojavnim oblicima koje valja shvatiti, planirati i izgrađivati kao sastavni dio ukupnog razvoja objedinjujući prirodna, socijalna, kulturna i druga gledišta.

Intenzivnija ekološka edukacija ostvaruje se u čitavu svijetu nakon Stockholmske konferencije (1972.) kada se otvaraju pitanja vezana uz institucionalne i izvaninstitucionalne oblike odgoja i obrazovanja za okoliš. Za ilustraciju citirat ćemo iz „Deklaracije o načelima“ ulomak iz Načela 19 u kojem se između ostalog kaže: „Obrazovanje u ekološkim pitanjima, za mlade naraštaje kao i za odrasle, s posebnim obzirom prema podprivilegiranim, bitno je za proširenje temelja prosvijećenog mišljenja i odgovorno ponašanje pojedinaca, poduzeća i zajednica u zaštiti i poboljšanju okoliša u njegovoj punoj ljudskoj dimenziji...“

Međutim, ekološki odgoj valja promatrati s dva stajališta: odgoj za zaštitu okoliša i odgoj za zaštitu prirode. U prvom se aspektu može govoriti o potrebi usvajanja nekih kriterija ponašanja poštivanjem stanovitih normi i postupaka kako ne bi ugrozili svoj okoliš dok se u zaštiti prirode promišljaju mogućnosti smanjenja onečišćenja i degradacije prirode kao i iscrpljivanja prirodnih resursa te zaštita posebnih dijelova prirode koji su zakonski regulirani (nacionalni parkovi, rezervati i sl.). Često se spominje još i termin odgoj za okoliš koji je šira i općenitija kategorija i odnosi se općenito na čovjekov *oikos* koji uključuje prirodni okoliš i umjetno stvorenu okolinu sa svim svojim prirodnim i kulturnim vrijednostima, koje su dio ukupnog stvaralaštva čovjeka.

Općenito uzevši, ekološki odgoj uključuje primjenu određenih načela, pristupa i postupaka kojima se ostvaruju njegovi ciljevi i zadaće. Jedan od njih je cjelovito sagledavanje prirode na temelju razumijevanja odnosa živih bića i okoliša, tj. održavanja živih bića u njihovu prirodnom staništu pri čemu se ostvaruje dinamička ravnoteža na temelju brojnih međudjelovanja svih činilaca u biosferi. Ali te informacije što ih učenici dobivaju putem različitih oblika poučavanja ne znače još uvijek ekološki odgoj i ne garantiraju da će to znanje u većoj mjeri utjecati na poželjno ponašanje učenika. Stoga je nužno osigurati uvjete koji će omogućiti da se informacije ugrade u ekološke stavove i uvjerenja što će bitno utjecati na promjene ponašanja u skladu s ekološkim zakonitostima. Upravo je to moguće provesti radom u učeničkoj zadruzi kao mjestu praktične primjene ekološkog odgoja.

8.4.2. Kako pristupiti ekološkom odgoju?

Općenito se smatra da je najsvrhovitije ekološki odgoj postaviti kao nastavno načelo sveukupnog odgoja, dakle načelo koje se više ili manje provodi kroz gotovo sve nastavne predmete, a osobito kroz izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, pa tako taj odgoj nužno prelazi uže okvire prirodoslovlja. Pri tome valja u prvom redu isticati potrebu optimalnog i razumnog gospodarenja prostorom u skladu s ekološkim zakonitostima i u tom smislu razvijati pravilan odnos prema tehnološkom progresu koji se mora maksimalno uskladiti s ekološkim normama, stavovima stručnjaka i zakonskim odredbama kako zadovoljavanje sadašnjih potreba ne bi dovelo u pitanje zadovoljavanje potreba budućih naraštaja.

Posve je jasno da kontinuitet u spoznavanju ekoloških činjenica, kriterija i normi valja maksimalno uskladiti s mogućnostima učenika primjereno njihovoj dobi. Tako će kod učenika mlađih razreda osnovne škole naglasak biti na doživljavanju prirode u izvornoj stvarnosti i na poticanju emocionalne komponente, dok će se učenici starijih razreda moći više usmjeriti na razumijevanje odnosa u živoj i neživoj prirodi i na potrebu svojega ponašanja u skladu s tim odnosima. Kasnije, na početku srednje škole kada je znanje učenika znatno šire i potpunije, a životno iskustvo mnogo veće,

može se očekivati kvalitetniji razvoj ekološke svijesti i ekološke kritičnosti, a kod najstarijih srednjoškolaca i znatno djelotvornije ekološko ponašanje i učinkovito djelovanje utemeljeno na ekološkim kriterijima poželjnog ekološkog prosuđivanja. Naravno, spomenute etape i komponente ne javljaju se odvojeno već su u stalnoj kombinaciji ali je često jedna od njih u jednom od navedenih razdoblja učenikova života jače naglašena. U formiranju cjelovitije ekološke kulture bitno je istaći da treba osim na kognitivnu, djelovati i na afektivnu sferu učenika jer bez toga nema razvoja voljne komponente koja je prijeko potrebna za sustavno i potpuno ekološko djelovanje i poželjno ekološko ponašanje.

Drugi pristup u ostvarivanju ciljeva i zadaća ekološkog odgoja valja temeljiti na stjecanju znanja, vještina i navika u različitim aktivnostima učenika koje se odnose na promatračke i misaone i ponajviše na praktične aktivnosti. U tom sklopu treba naći pravo mjesto u raznolikim programima koji se provode u učeničkim zadrugama kao i u drugim izvannastavnim aktivnostima.

8.4.3. Neke aktivnosti učeničkih zadruga u ostvarivanju ekološkog odgoja

Organizirano promatranje fenoloških pojava u izvornoj ili umjetno uređenoj prirodi, uočavanje normalnih i neuobičajenih promjena tijekom razdoblja životnog ciklusa biljaka i životinja, te poduzimanje mjera za njihovo popravljivanje (sušenje biljaka, zaostajanje u rastu, naglo ugibanje životinja, nestajanje nekih vrsta ptica iz njihove postojbine i sl.). Nadalje, golemo je značenje nastavnih ekskurzija u odabrane dijelove prirode, posebno one zaštićene u cilju njihova boljeg upoznavanja čime se snažno djeluje na razvijanje emocionalne komponente učeničke svijesti te ljubavi prema vrijednostima i bogatstvima svoje domovine.

Posebnu važnost u izboru učeničkih aktivnosti, osobito u okviru učeničkih zadruga s poljoprivrednom usmjerenjem, čine različiti oblici biljne proizvodnje koja je i prilično zastupljena u dosadašnjoj praksi. U tom sklopu vrlo su respektabilni radovi na tzv. pokusnim parcelama kao i na većim ili manjim proizvodnim površinama. Osobitu vrijednost imaju pokusi s različitim biljnim kulturama na kojima se ispituju raznoliki faktori koji utječu na njihov rast i razvitak do pune rodnosti pri čemu učenici samostalno putem istraživačkih postupaka i relevantnih agrotehničkih metoda usvajaju nove spoznaje i donose kvalitetne zaključke koji se zatim mogu primijeniti u široj praksi. Poznati su u dosadašnjem radu naših učeničkih zadruga brojni primjeri

istraživačkih radova učenika koji se temelje na različitim aktualnim temama iz područja gospodarstva, osobito biljne i stočarske proizvodnje, a proistječu iz lokalne sredine i svojim rezultatima pozitivno utječu na njihovo unapređivanje na čemu su učenici često zavrijedili priznanja i pohvale.

U kontekstu ovih razmatranja navest ćemo nekoliko značajnih spoznaja iz suvremene poljoprivrede koje učenici mogu upoznati kroz najrazličitije oblike poljoprivredne proizvodnje neposrednim radom u učeničkim zadrugama te ih korisno primijeniti u široj poljoprivrednoj praksi, osobito u školskim vrtovima i na zadružnim parcelama te u manjim gospodarstvima, osobito na selu.

- Tako učenici trebaju steći saznanja o tome da je poljoprivredno tlo osnova života na Zemlji, jer samo na njemu mogu zelene biljke uz pomoć Sunčeve energije, vode i ugljikova dioksida stvarati biomasu potrebnu za hranu svih živih bića na Zemlji. Osim toga, trebaju shvatiti da tlo kao supstrat treba pažljivo održavati jer je ono središte brojnih korisnih organizama koji čine skladan ekosustav. Poznato je da iz stijena djelovanjem fizikalno-kemijskih činitelja u prosjeku nastaje godišnje svega oko 0,08 mm tla.
- Upoznat će, nadalje, da se u intenzivnoj industrijskoj proizvodnji radi postizanja maksimalnih priroda tlu dodaju (često i prekomjerno) umjetna mineralna gnojiva, pesticidi i različiti veterinarsko-farmaceutski proizvodi, koji često uništavaju živi svijet u tlu (gujavice, puževi, kukci i njihove ličinke, gljivice, bakterije i sl.) i tako nepovoljno djeluju na plodnost tla i njegovu strukturu.
- Uočit će da takva poljoprivredna proizvodnja troši previše neobnovljivih izvora energije, uzrokuje znatnu eroziju tla i osiromašuje i obezvrjeđuje prirodni krajolik. Sve to dovodi do zdravstvenih tegoba koje uzrokuje sadržaj škodljivih i otrovnih tvari u živežnim namirnicama od čega najviše stradaju djeca.
- Saznat će da se za racionalnu obradu tla na takvim velikim površinama koriste veliki i teški strojevi koji nepovoljno djeluju na strukturu tla jer se tlo zbija, pa je često ugrožen rast biljaka, čime je pojačana i erozija tla.
- Činjenica je da se gnojica kao otpadni proizvod industrijskog držanja stoke često u prevelikim količinama iznosi na polja što ima za posljedicu unošenje prekomjernog dušika koji nepovoljno utječe na kakvoću tla i pridonosi uz mineralna gnojiva, pesticide, teške metale i dr. onečišćenju podzemnih voda koje su neupotrebne za piće, a u jezerima i obalnim vodama nitrati i fosfati uzrokuju prekomjeren rast algi i vodenih biljaka (eutrofikacija), uslijed čega dolazi do razgradnje mrtve biljne mase i do manjka kisika i uginjanja riba i

drugih vodenih organizama te ostalih neželjenih pojava.

- Učenici će o nekim spomenutim pojedinostima najviše saznati s teorijskog stajališta, a u praksi učeničkih zadruga posebno mjesto trebaju dati idejama i naputcima koji proizlaze iz tzv. organsko-biološke poljoprivrede, i koji su više dostupni na manjim parcelama učeničkih zadruga kao i na obiteljskim gospodarstvima. U tome pristupu mnogi koriste dragocjena, bogata iskustva ekoimanja s certificiranim ekološkim prehrambenim proizvodima koje objedinjuje Udruga ekoloških poljoprivrednih proizvođača Hrvatske.
- Učenici će, nadalje, spoznati da su glavni činitelji organsko-biološkog gospodarenja tlo-biljka-životinja-čovjek, koji se u svojim životnim procesima međusobno potiču. U tako zatvorenom proizvodnom krugu, tlo je važan dio ustroja i ima posebnu zadaću. Biljka za svoj zdravi razvitak potrebnu hranu prima putem korijena iz sastojaka nastalih trošenjem minerala tla. Biljka i tlo trebaju postići najviše mogući zajednički suživot. Tlo koje sadrži organske tvari (humus) iznad 3-5% plodno je i bez umjetnih gnojiva.
- Budući da gnojidbeni zahvati trebaju biti maksimalno usmjereni k održavanju i povećavanju prirodne plodnosti tla, osnovu gnojidbe trebaju prvenstveno sačinjavati stajski gnoj i kompost od biljnih otpadaka. Isto tako na proizvodne površine ne bi se smjelo unositi više dušika od onih količina koje se u okviru plodoreda osiguravaju putem stajskoga gnoja, komposta i tzv. zelene gnojidbe.
- Organsko-biološko gospodarstvo prepoznatljivo je osobito po plodoredu s raznolikim biljnim vrstama, u kojemu se mahunarkama kao biološkim sakupljačima dušika iz atmosfere, posredstvom dušikovih bakterija (*Rhizobium sp.*) pridaje posebna pozornost. Pri tome vrlo je bitno znati koje se biljne kulture podnose, a koje ne i koji redoslijed kultura daje najbolji prinos. Valja istaći da se danas mogu nabaviti sojevi *Rhizobium sp.* uzgojeni u laboratoriju i u suhom stanju pakirani, koji se pomiješaju sa sjemenom mahunarke i tako unose u tlo. Na taj način bakterija odmah stupa u simbiotski odnos s mahunarkom i osigurava biljci, putem vezanja atmosferskog dušika, dušikove spojeve, a istodobno bakterija od biljke prima vodu, ugljikohidrate i vitamine.
- I obrada tla zajedno s naglašenom organskom gnojidbom potpomaže mikrobiološke tokove u tlu. Ona bi se, u pravilu, trebala obavljati bez okretanja tla i u površinskom sloju što se u povrtnjaku postiže rahljenjem pomoću tzv. vila kako bi se sačuvao živi svijet u tlu, a time i plodnost tla. Na većim se površinama potrebno produbljivanje oranice postiže dubokim

podrivanjem i mehaničkim rastresanjem tla. Ovim agrotehničkim mjerama postiže se veća otpornost usjeva spram bolesti i štetnika te povoljno stanje korova koje ne utječe na urod. Ako se ipak ukaže potreba za suzbijanjem bolesti i štetnika valja dati prednost sredstvima biološkog podrijetla (bakterije, virusi, gljivice, kukci i dr.) u vrlo razumnoj kombinaciji s kemijskim sredstvima koja bi trebala biti biorazgradiva.

- U neposrednoj poljoprivrednoj praksi učeničkih zadruga, koja umjesto primjene isključivo konvencionalne industrijske poljoprivredne proizvodnje s golemim umjetnim intervencijama, uvodi i prokušane postupke organsko-biološke poljoprivrede i time zastupa i u svijetu prihvaćen integralni pristup u uzgoju biljaka što ima svoj odraz i na uzgoj životinja, put je u kojem valja tražiti najbolja na konkretnim prilikama utemeljena rješenja.
- U ekološkom pristupu zaštiti biljaka osnovno je održavanje biološke ravnoteže na obradivim površinama, tj. primjenjivanje postupaka kojima se potiče održavanje i razmnožavanje korisnih životinja koje uništavaju štetnike i tako osiguravaju bolji prinos (održavanje živica u kojima se životinje sklanjaju i razmnožavaju, postavljanje pojilišta i hranilišta, tzv. „malčiranje“ manjih površina, npr. povrtnjaka, sadnja nekih biljaka uz korisne kulture koje štetnici ne podnose itd.)

Iz svega proizlazi da u raznolikoj poljoprivrednoj proizvodnji, a to je u učeničkim zadrugama najčešće biljna proizvodnja, valja respektirati novije spoznaje i primjenjivati one metode i postupke koji osiguravaju proizvodnju zdrave hrane što je i jedan od bitnih ciljeva skladnog ekološkog gospodarenja preko kojega se stječu značajne komponente ekološkog odgoja.

Stoga su učeničke zadruge prava mjesta na kojima se stječu prava znanja i praktična iskustva u području najkvalitetnije poljoprivredne proizvodnje utemeljene na procesima, koje u najvećoj mjeri regulira sama priroda odnosno suživot svih živih bića u suglasju s ekološkim zakonitostima u kojima kvantiteta neće ići na uštrb kvalitete kako bi se što učinkovitije izbjegle teške posljedice po sveukupan život u prirodi.

U tim će se okolnostima uz neposredan i primjeren istraživački i proizvodni rad učenika u bilo kojem obliku poljoprivredne proizvodnje i drugih djelatnosti moći zasigurno očekivati od naše mladeži jedan suvremeniji stav u odnosu na suprotnosti koje danas postoje između gospodarstva uopće, a posebno poljoprivrede i okoliša. Isto tako valja očekivati da će mnogi učenici koji su preko rada u učeničkoj zadrugi stekli stanoviti gospodarski i ekološki odgoj i praktično poljoprivredno obrazovanje i sami postati dobri poljoprivrednici

ili će u svojem daljnjem školovanju stasati u stručnjake i znanstvenike koji su našoj domovini i te kako potrebni.

Važne sastavnice ekološkog odgoja stječu se i u drugim aktivnostima kojima se sve više bave učeničke zadruge. To se ogleda u proizvodima utemeljenim na njegovanju narodne baštine svoga kraja (čipke, zlatovez i sl.), izradi uporabnih i ukrasnih predmeta, posebice keramičkih proizvoda, oplemenjivanju odbačenih predmeta (staklene boce, keramičke pločice, tekstil i sl.), koji dobiju novu uporabnu vrijednost. Posebno valja istaći akcije skupljanja sekundarnih sirovina, osobito papira, od kojih se reciklažom dobivaju novi proizvodi (korice za knjige, notese, kalendare...). Nisu rijetke ni aktivnosti nekih učeničkih zadruga na oživljavanju starih zanata, brizi o očuvanju spomeničke baštine i običaja svoga kraja i poduzimanju mjera njihova njegovanja i zaštite.

Mogli bismo nabrojiti još mnoge aktivnosti i akcije kojima se zadrugari bave, kao što su proizvodnja voćnih sadnica, uzgoj biljaka lončanica i rezanog cvijeća, uzgoj voća i povrća, uzgoj pčela, zatim akcije ozelenjavanja i pošumljavanja okoliša, održavanje različitih tematskih radionica, priređivanje izložbi kao i prigodnih plakata, primjerice uz manifestacije povodom Dana planeta Zemlje, Svjetskog dana zaštite okoliša, Međunarodnog dana biološke raznolikosti, Svjetskog dana voda itd.

Svakako da spomenute aktivnosti, akcije, poticaji i podrške u osmišljavanju ekološkog odgoja znače mnogo u stjecanju korisnih savjeta i informacija ali to neće imati željenu učinkovitost u pogledu poželjnog ekološkog ponašanja ako mladi ne izgrade čvrste stavove i uvjerenja koji su zapravo mostovi između znanja i ponašanja. Tome može uvelike pridonijeti osobni interes za aktualne probleme, zatim ponašanje pojedinaca i grupa u učenikovu okruženju (roditelji, nastavnici, televizija, tisak, ...). Osim toga valja u većoj mjeri koristiti neka novija načela, pristupe i postupke i težiti ostvarivanju koncepta cjelovitosti ekološkog odgoja koji čini nužnu integraciju prirodoslovnih, društvenih, estetskih, zdravstvenih, socioloških, psiholoških i drugih aspekata. Stoga učenike treba u što većoj mjeri staviti u poziciju aktivnog sudionika u proučavanju ekoloških problema, njihova praćenja i donošenja učinkovitih zaključaka, sudjelovanjem u različitim istraživanjima, u akcijama društveno korisnog rada i slično.

Isto tako zadrugari trebaju znati djelotvorno sudjelovati u raspravama o ekološkim problemima, braniti svoje stavove, pronalaziti realne kompromise, argumentirano se suprotstavljati tuđem mišljenju i tako se postupno osposobljavati za realno prosuđivanje i donošenje odluka. Nisu na odmet ni konkretni pothvati kao što su npr. peticije, protesti i pritisci na mjerodavna

tijela vlasti, pogotovo ako postoje nepoštivanja zakonskih odredbi, čime se učenici uče primjeni demokratskih metoda u odnosu na ekološke propuste.

Umjesto zaključka

Na kraju, nužno je istaći da ekološki odgoj koji uključuje i odgoj za zaštitu prirode i unapređivanje čovjekova okoliša nije neko konačno stanje koje se svim navedenim aktivnostima može postići tijekom školovanja, već je to proces koji se odvija čitavoga života, u koji se neprestano uključuje nova životna stvarnost koju valja postupno rješavati u skladu s ekološkim normama i na razini svekolikog promišljanja suvremene civilizacije.

Literatura

- Cifrić, I., Ekološka edukacija i moderno društvo, *Socijalna ekologija*, br. 2/1993 .
- Čížek, J., 1995., Organsko-biološka poljoprivreda, Sinopsis TV serije, RTV, Zagreb
- De Zan, I., Ekologijski odgoj i odgoj za zaštitu okoliša u sustavu odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. *Socijalna ekologija*, br. 2/1993.
- Drutjons, P., Pladoyer für eine andere Unwelterziehung, *Unterricht Biologie*, 134/1998.
- Hudek, J., Suvremeniji pristup u ostvarivanju ekološkog odgoja, *Život i škola*, br.3/1990
- Meštrov, M., Ekologija- sadržaj i domet, *Život i škola*, br. 3/1990
- Pavičić, V., Uloga prirodoslovno-ekološkog odgoja i obrazovanja u razvoju gospodarstva i zaštite okoliša, *Socijalna ekologija*, br. 2/1993
- Pavičić, V., 1995., Učenička zadruga, ekološki odgoj i razvoj ljubavi spram prirode (u: *Obnova učeničkog zadrugarstva s prikazom rada učeničkih zadruga Republike Hrvatske*, ur. Petak, A.), Hrvatska zajednica tehničke kulture, Zagreb

8.5. Ekonomsko-poduzetnička komponenta u razvoju učenika

Poduzetništvo je način života u kojem se promjene prihvaćaju kao izvori prilika a ne prijetnji, a prijetnje prihvaćaju kao promjene koje se mogu pretvoriti u prilike.

Bit poduzetništva je u nemiru, u stalnom traženju novih ideja, u maštovitosti prigodom pronalaženja novih mogućnosti u poslovanju, u nekonvencionalnosti prigodom ostvarivanja promišljenih novih ideja. Poduzetništvo znači pouzdanu intuiciju, kvalitetu procjene, te vještinu i borbenost. Poduzetništvo je cjelina znanja i vještina kako uočiti priliku i kako priliku pretvoriti u poduhvat, osobni ili profesionalni (Singer).

Poduzetništvo obuhvaća širok spektar sposobnosti: od intuicije do imaginacije, od kreativnosti do ideje, od ideje do prilike, od prilike do pothvata, od etičnosti i hrabrosti do optimizma. Ono se ne dobiva rođenjem, nego se, kao i svako drugo znanje i vještina, osvajaju učenjem. Poduzetnici se stvaraju, a ne rađaju.

Poduzetništvo je kompetencija koja osobi omogućuje da uspješno vodi vlastiti život, pri tome je važno biti samopouzdan a ne samodopadan, odlučan a ne arogantan, odvažan a ne nepromišljen. Kompetencija poduzetništva ima aktivnu i pasivnu komponentu: istovremeno sadrži sklonost prema poticanju promjena i sposobnost prilagodbe i korištenja inovacija uzrokovanih vanjskim okolnostima. Poduzetnost uključuje preuzimanje odgovornosti za vlastite postupke, razvijanje strateških vizija, postavljanje ciljeva te motiviranost za uspjeh.

U ocjenjivanju poduzetnika nije se formirao jednoznačan i jasan stav o tome tko su i što su zapravo poduzetnici. Isto tako se ne zna kako ih vrednovati, da li kao društvu korisne heroje, ili kao ljude koji se žele lako i brzo obogatiti, ili kao društveno korisne osobe koje žele unaprijediti svoj posao da bi bolje zarađivali i bili na korist sebi i drugima.

S druge strane, također je vrlo važno što mislimo o svojoj poduzetničkoj aktivnosti. Tek iz kritičke, prema vani otvorene svijesti o svojoj poduzetničkoj spremnosti, proizlazi snaga i odlučnost za poduzetničkim radom. Jednako kao što vlastite poduzetničke snage možemo procijeniti jedino ako se uspoređujemo s drugima, tako se i na razini države sveukupno poduzetništvo može procijeniti usporedbom s drugom državom odnosno skupinom država i to temeljem nekih zadanih parametara.

Danas se u Republici Hrvatskoj sve značajnije shvaća, potiče i prakticira poduzetništvo. Jednako kao što se pojedinačno poduzetnici uspoređuju i ocjenjuju između sebe tako se i 2002. godine Republika Hrvatska uključila u veliki međunarodni projekt Global Entrepreneurship Monitor (GEM), kako bi se uspoređivala s drugim zemljama.

Projekt GEM pruža osnovu za vertikalno i horizontalno uspoređivanje, korištenjem jedinstvenog konceptualnog okvira istraživanja i jedinstvenih indikatora. Vertikalno uspoređivanje omogućava svakoj zemlji praćenje promjena u svom okruženju, odnosno efekte primijenjenih politika i instrumenata. Horizontalno uspoređivanje omogućava svakoj zemlji međunarodno uspoređivanje u istom, realnom vremenu, odnosno izbor odgovarajućeg mjerila, referentnih vrijednosti (benchmark-a).

GEM je pokrenut 1999. godine i jedinstveni je međunarodni istraživački pothvat. On polazi od definicije da je poduzetništvo “bilo koji pokušaj pokretanja novog poslovnog pothvata, kao što je samozapošljavanje, nova poslovna organizacija ili ekspanzija postojećeg poslovnog pothvata od strane pojedinca, timova ili već postojećih organizacija.”

Iskustvo razvijenih i dinamičnih zemalja je pokazalo da poduzetništvo generira ne samo nova i uspješna poduzeća, nego da je poduzetnički duh ključan za sposobnost promjene demokratskog društva u cjelini.

Cilj je ostvariti takvu poduzetničku kulturu gdje će ljudi različite životne dobi, različitog spola i različitog prethodnog iskustva lako započinjati svoj novi posao.

GEM je inicijativa istraživača s London Business School i Babson College-a iz Bostona, radi proučavanja povezanosti poduzetništva i ekonomskog rasta. Projektom se žele dobiti odgovori na sljedeća pitanja:

- Razlikuju li se razine poduzetničkih aktivnosti od zemlje do zemlje i kolike su te razlike?
- Jesu li razlike u poduzetničkoj aktivnosti povezane s ukupnim ekonomskim rastom zemlje?
- O čemu ovise te razlike?

Preporuke GEM istraživanja daju važan oslonac u oblikovanju gospodarske politike i programa.

Poduzetništvo u školstvu

Razvijanje ekonomsko-poduzetničke kompetencija kod učenika predstavlja novost u hrvatskom obrazovnom sustavu. Nova škola podrazumijeva

odrastanje i razvijanje učenika osposobljenih za život i profesiju koji trebaju više različitih kompetencija. Pojedinaac mora posjedovati kompetencije koje će mu omogućiti učinkovitu prilagodbu stalno promjenjivoj okolini. Ključne su kompetencije određene pomnim razmatranjem psihosocijalnih obilježja koje omogućuju uspješan život pojedinca, ali i funkcionalno društvo u suvremenom svijetu. Kompetencije koje su usvojene tijekom obveznog školovanja treba nastaviti razvijati, usavršavati i održavati tijekom čitavog života. One predstavljaju prijenosni, višefunkcionalni skup znanja, vještina i stavova potrebnih svakoj osobi za njezino osobno ispunjenje i razvoj, društvenu uključenost i zapošljavanje. Sustav školovanja treba omogućiti da pojedinac ima temeljni kapital znanja, stečevine znanja nad kojima će tijekom cjeloživotnog učenja lako i brzo nadograđivati konkretna znanja i vještine koje će mu u jednom trenutku biti potrebne. Učimo da bismo znali, vježbamo da bismo bili vješti, a što radimo da bismo bili kompetentni? Kompetenciju stječemo učeći iz vlastitog i tuđeg iskustva, usmjereni na odnos „kako“, i „zašto“.

Formalno obrazovanje može imati dvojak utjecaj na razvoj kompetencija na način da pomaže razvoj kompetencija kod učenika, međutim, s druge strane da ga u jednom trenutku i koči i sputava. Kompetencije se mijenjaju i razvijaju tijekom cijeloga života. One nisu vezane uz određeni predmet, već su zamišljene kao generičke ili transverzne te se odnose na šire, međupredmetne ciljeve. Kod učenika treba razvijati osobnu kompetenciju (samopouzdanje, motiviranost za uspjeh, kritičko mišljenje) i društvenu kompetenciju (suradivanje, umrežavanje, promjenjivost uloga). Razvijanjem osobne i društvene kompetencije stvaraju se uvjeti za poduzetničku kompetenciju (inicijativa, proaktivnost, kreativnost, realizacija ideje, preuzimanje rizika) i upravljačku kompetenciju (rješavanje problema, planiranje, komuniciranje, odlučivanje, preuzimanje odgovornosti).

Okolina mora doprinositi da djeca razumiju neke temeljne pojmove poduzetništva prije nego što uđu u proces obrazovanja. U oblikovanju ljudi, pa tako i djece, za poduzetnički život pomaže i proučavanje socijalnog nauka Crkve. Ona se zalaže za model poduzetništva u kojem će biti humaniji odnos prema zaposlenima, za veći stupanj socijalne pravde i sl. Bez dobrog poznavanja socijalnog nauka Crkve ne može se očekivati djelovanje u skladu s njenim načelima u poduzetništvu, tim više što se preko 90% stanovnika Republike Hrvatske izjašnjavaju kao katolici.

Škola mora pomoći mladim ljudima u generiranju poduzetničkih vještina i ponašanja. Ona mora poticati i razvoj pozitivnih stavova prema promišljenom preuzimanju rizika, što je sastavni dio poduzetničkih aktivnosti i samog

poduzetničkog ponašanja. Poticanje povezivanja s drugim i promišljenog preuzimanja rizika u školskom okruženju može se smatrati važnim preduvjetom za uspješan razvoj poduzetnog karaktera kod učenika.

Podučavati poduzetništvo znači razvijati i poticati kod učenika kreativnost, inicijativu, neovisnost, timski rad. To se ostvaruje kroz poučavanje projektom, učenje kroz igru, prezentiranje jednostavnih slučajeva i posjetima lokalnim tvrtkama.

Ključne kompetencije prema Europskom referentnom okviru (Europska komisija, 2004.) su: komunikacija na materinjem jeziku; komunikacija na stranim jezicima; matematička pismenost, znanost i tehnologija; digitalne kompetencije; učiti kako učiti; interpersonalne, interkulture, socijalne i građanske kompetencije; poduzetništvo (inovativnost i poduzetnost) i kulturna osviještenost.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske intenzivno radi na promjenama osnovnoškolskog sustava. Prepoznata je i važnost poduzetničkog obrazovanja i razvijanje poduzetničke kompetencije. Razvojni dokumenti upućuju na prisutnost navedenih kompetencija, ali analiza otkriva vrlo nisku povezanost između onog što je navedeno u dokumentu "Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.-2010.g", koje je objavilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa 2005 godine i konkretnih mjera. U sustavu formalnog obrazovanja premalo se pažnje posvećuje obrazovanju za poduzetništvo. Istraživanja pokazuju da se u hrvatskim osnovnim školama ne nude sustavno poduzetnički sadržaji i aktivnosti. Također se ni tijekom formalnog strukovnog obrazovanja učenike ne priprema za poduzetničku aktivnost i ulazak na tržište rada.

U Republici Hrvatskoj je potrebno stvoriti određene preduvjete za sustavno uključivanje poduzetništva u škole. Kroz nastavne programe treba poticati razvijanje poduzetničkih osobina ličnosti te kontinuirano razvijati znanja i svijest o profesionalnim i poduzetničkim osobnim mogućnostima i o društveno odgovornom poduzetništvu. To je način kako bi se mladi u hrvatskim osnovnim školama osnažili i obučili za poimanje svijeta kao skupa prilika koje omogućavaju ostvarenje vlastitih interesa, ideja i stremljenja, što istovremeno ne znači gušenje tuđih sličnih želja, stremljenja i ciljeva. Treba razvijati i poticati vještine samostalnih postavljanja ciljeva, organiziranja i sustavnog pristupa njihovom ostvarenju. Vještine samostalnog postavljanja ciljeva i planiranja rezultata razvijaju se kroz praktično iskustvo primjene tih vještina u školskom okruženju i izvan njega. Ove bi se vještine mogle adekvatno poticati u školskom

okruženju tako što će učenici imati veću autonomiju u postavljanju vlastitih ciljeva u školskim aktivnostima, u njihovom planiranju i u praćenju vlastitog napretka u rješavanju zadataka.

Određeni broj škola njeguje razvoj poduzetničke kulture. U primjere dobre prakse u razvoju poduzetništva danas se mogu uvrstiti škole s projektima učeničke zadruge. U njima se odvija konkretan proizvodni rad. Stvaraju se proizvodi koji imaju uporabnu i tržišnu vrijednost. Zadrugari kupuju i nabavljaju materijal, opremu i sredstva za rad. Pri tom primaju i obavljaju i određene usluge. Ulažu znanje, vještine i sposobnosti stvarajući nove proizvode. Proizvode stavljaju u promet, reklamiraju, prodaju, podmiruju troškove, ostvaruju određenu dobit i drugo. Na taj način učenici uče temeljne postavke marketinga i organizacije proizvodnje. Stavljanjem proizvoda u promet (školska kuhinja i sl.) te trgovanjem i prodajom proizvoda, neposredno ili posredno ostvaruju financijsku dobit koja se knjigovodstveno evidentira. Određene financijske pokazatelje prate i učenici. Oni na taj način stječu osnovna znanja o privređivanju, prihodu, rashodu i ostvarenoj dobiti, podnose izvješća o radu te uz pomoć voditelja (svojih učitelja i nastavnika), organiziraju upravljačke strukture učeničke zadruge. Hrvatski model učeničkog zadrugarstva razvija se na tradicijskim osnovama, i s naglašenom ekološkom komponentom.

Osim proizvodnih programa učeničke zadruge imaju mogućnost izvođenja pokusa, izrade proizvodnih i istraživačkih radova i malih školskih projekata. One pri tome surađuju s proizvodnim poduzećima, privatnim poduzetnicima, obiteljskim gospodarstvima i znanstvenim ustanovama. Time se otvara mogućnost povezivanja, suradnje i timskog angažiranja. Pozitivna iskustva koje imaju škole u razvoju poduzetničkih kompetencija treba prenositi i na druge škole. Pri tome treba imati na umu da se ovdje ne radi o zadrugarstvu u obliku kakav je bio u socijalističkim zemljama. Istina je da sam naziv zadruga i zadrugarstvo kod određenog broja osoba stvara neugodnu asocijaciju na neka prošla vremena. Isto tako, ovdje se ne radi ni o zadruzi kao udruženju seljaka koja je temelj razvitka hrvatske poljoprivrede jer potiče seljačko gospodarstvo poduzetničkog tipa. Zbog ovoga, kao i zbog potreba razvijanja poduzetničke kompetencije (o čemu je već bilo riječi u uvodnom dijelu); razmišlja se o promjeni naziva za školsko zadrugarstvo, odnosno učeničke zadruge.

Nastavnim planom i programom za osnovnu školu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske podupire razvoj poduzetništva kroz izvannastavne aktivnosti, u što spadaju i učeničke zadruge. Zakonom o osnovnom školstvu, propisuje se da osnovna škola može osnovati učeničku

zadrugu kao oblik izvannastavne aktivnosti učenika te organizirati drugi društveno koristan rad učenika. Zakon dalje kaže da osnovna škola može stavljati u promet proizvode nastale kao rezultat rada učenika u učeničkoj zadruzi. U dijelu koji se odnosi na sredstva iz prometa proizvoda i usluga učeničke zadruge kaže da se ona moraju posebno evidentirati, a mogu se iskorištavati isključivo za rad zadruge (Zakon o osnovnom školstvu, čl. 31).

Poučavati poduzetništvo u školi znači razvijati kod učenika uz kreativnost, inicijativnost, neovisnost, timski rad i osviještenost o mogućnostima samozapošljavanja, samopouzdanost, pozitivan odnos prema samostalnosti i budućem životu. Ukratko, poduzetnički duh gradi sposobnost za budućnost. Poduzetništvo je priprema za budućnost.

8.6. Učenička zadruga u razvoju zdravlja učenika

Uvod

„Gradimo viziju sustava odgoja i obrazovanja za opće dobro i slobodu svih, jer nije nevažno koliko učenika i studenata uspijeva ili ne uspijeva u sustavu.

Ne možemo dopustiti školovanje budućih gubitnika, odrastanje mladih ljudi bez perspektive, osobito u vlastitoj domovini.

Ako sustav odgoja i obrazovanja omogući učenicima i studentima da usvoje znanja prema međunarodnim standardima, da zavole učenje, znanje i razviju vlastite sposobnosti te shvate što je to odgovorno djelovanje u demokratskom društvu, Hrvatska će imati sigurnu budućnost.“

Koncepcija promjena odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj, 2002.

Značaj obrazovanja u suvremenom društvu

Razvijene zemlje obrazovanje ističu kao nacionalni prioritet. Primjenjuju strategije obrazovanja koje najviše pridonose gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvoju društva, ali i osobnom razvoju njegovih članova. Smatra se da je kvalitetno obrazovanje pretpostavka društvenog rasta, a time i kvalitete života svih građana.

Uvaženi ekonomisti ističu da porast općeg stupnja obrazovanja treba biti glavni prioritet zemlje koja teži k ostvarivanju većeg životnog standarda (Hall, 2002)¹⁴ te da je kvaliteta obrazovanja čak i važnija od kvantitete obrazovanja (Hanusek i Kimko).¹⁵

Najrazvijenije zemlje vrše stalne promjene i intervencije u svojim nacionalnim sustavima obrazovanja. Fleksibilan sustav daje mogućnost obrazovanju za pravovremeno i učinkovito reagiranje na nove društvene okolnosti i znanstvene spoznaje povezane s uspješnim odgojem i obrazovanjem.

14 Hall, R. The Value of Education: Evidence from Around the Globe. U: Lazear E. P. Education in the Twenty-first Century. Stanford: The Hoover Institution. 2002; str. 25-40.

15 Hanusek, E., Kimko D. Schooling, Labor Force Quality, and the Growth of Nations. The American Economic Review. 2000; 90 (5), 1184-1208.

Promjene hrvatskog sustava odgoja i obrazovanja

Promjene koje se danas događaju u našem obrazovnom sustavu temelje se na brojnim domaćim i stranim analizama postojećeg stanja i kvalitete hrvatskog sustava odgoja i obrazovanja. Većina tih analiza je izrađena zadnjih petnaestak godina. One jasno pokazuju da stanje i kvaliteta našeg obrazovanja ne odgovaraju potrebama razvijenog društva.

Prema Izvješću Obrazovnog komiteta Centra za suradnju s nečlanicama OECD-a o Hrvatskoj (OECD, 2000.),¹⁶ hrvatski obrazovni sustav zahtijeva ozbiljnu rekonstrukciju kako bi se modernizirao te postao učinkovitiji i usporediv s europskim.

S promjenama koje su u tijeku naš bi se obrazovni sustav trebao uskladiti i približiti obrazovnim politikama najrazvijenijih zemalja. Suvremene obrazovne politike se temelje na preporukama koje daju međunarodne organizacije koje se bave obrazovnom politikom: OECD, UNESCO, ILO, Vijeće Europe i Europska komisija te Svjetska zdravstvena organizacija i Svjetska banka za razvoj.

Vrsta i dinamika uvođenja i provedbe promjena u hrvatskom sustavu odgoja i obrazovanja najjasnije su određene strateškim dokumentom „Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.“¹⁷

Preporuke za poboljšanje sustava odgoja i obrazovanja

Na temelju izvršenih studija stanja i kvalitete hrvatskog sustava odgoja i obrazovanja date su brojne preporuke za njegova poboljšanja. Preporuka koja se čini iznimno značajnom za status izvannastavnih aktivnosti, a osobito učeničkog zadrugarstva u suvremenom hrvatskom školstvu, glasi:

„hrvatski učenici trebaju načine podučavanja koji potiču odgovornost, učenike nagrađuju za poduzetnost, usmjerenost na drugačiji način razmatranja i rješavanja problema, dopuštaju učenje iz pogrešaka, te korištenje činjenica i ideja u smislenom okruženju i uvjetima.“

OECD, 2001.¹⁸

Posebnost učeničkog zadrugarstva, u odnosu na ostale izvannastavne aktivnosti koje se danas održavaju u hrvatskim školama, je u tome da ono stavlja naglasak na stjecanje kompetencija učenika iz gospodarsko-poduzetničko i radno-tehničko područja.

¹⁶ Projekt: Strategija razvitka Republike Hrvatske-Hrvatska u 21. stoljeću. Vlada Republike Hrvatske. Ured za strategiju razvitka Republike Hrvatske. 2001. Dostupno na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bela_knjiga-toc-cro-hrv-t02.pdf

¹⁷ „Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010“. Zagreb.2005. Dostupno na: http://www.national-observatory.org/docs/85-05a_WB_Programme_for_education.pdf

¹⁸ OECD. 2001c. Thematic Review of National Policies for Education: Croatia. Paris: OECD. 2001.

Program učeničkog zadrugarstva u osnovnim i srednjim školama¹⁹ kaže da učenici kroz učeničko zadrugarstvo stječu, proširuju i primjenjuju znanje, stječu radne navike i razvijaju sposobnosti, svijest i znanje o održavanju prirodne ravnoteže, inovativnost, poduzetnost, kooperativnost, snošljivost, odgovornost i znanstveni pristup stvarnosti.

U suvremenom hrvatskoj školi navedena preporuka OECD-a može se uspješno ostvariti daljnjim razvijanjem i unapređenjem izvannastavnih aktivnosti, a osobito učeničkog zadrugarstva.

Zdrav razvoj djece i mladih

Zdravlje je, kao i obrazovanje, osnovno ljudsko pravo, nužno za osobni, društveni i ekonomski razvoj.

Osnovna škola se smatra temeljem sustava odgoja i obrazovanja. Kao odgojno-obrazovna, socijalna i kulturna ustanova koju obvezno polaze sva djeca do petnaeste godina života, ona predstavlja jedinstveno okruženje, gdje se sustavnom brigom za zdravlje i primjerenom zdravstvenom edukacijom - stjecanjem znanja, navika, stavova i ponašanja koja pogoduju zdravlju, kroz relativno kratko vrijeme može uspješno unaprijediti zdravlje cjelokupnog stanovništva.

Svjetska zdravstvena organizacija preporuča da se strategija promocije zdravlja, kao i neophodnu međusektorsku suradnju stručnjaka na tom području, ugradi u nacionalne obrazovne sustave. Briga za zdravlje i promicanje zdravlja kroz obrazovanje sve se više prepoznaje kao bitni element razvoja zdravlja, a time i društva u cjelini.

Stječe se dojam da je u sadašnjim ključnim dokumentima vezanim za odgoj i obrazovanje poput „Nastavni plan i programu za osnovnu školu“²⁰ nedovoljno jasno uočava, naglašava i promiče značaj zdravlja, odnosno zdravog rasta i razvoja djece i mladih, u usporedbi sa suvremenim sustavima visokorazvijenih zemalja.

U našem sustavu ne postoji jedinstveni program zdravstvenog odgoja – edukacije, koji bi se provodio tijekom cijelog školovanja, s naglaskom na primjerenost razvojnoj dobi i potrebama učenika. Nastavne teme vezane za zdravlje obrađuju se minimalno, tek kao mali dijelovi programa pojedinih nastavnih predmeta. Predviđena je ciljana, ali prekratka, zdravstvena edukacija samo za pojedine (određene) dobne skupine učenika. Postoji više prijedloga

¹⁹ Program učeničkog zadrugarstva u osnovnim i srednjim školama Glasnik Ministarstva prosvjete i športa br. 12. Zagreb:1995.

²⁰ Nastavni plan i program za osnovnu školu. MZOŠ. Dostupno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2202>

zdravstvenih programa za više razrede osnovne škole, ali se ništa od toga ne provodi za sada.

Minimalnom satnicom zdravstvenog odgoja nije moguće osvijestiti, a kamo li značajnije utjecati na zdravlje učenika. Stjecanja znanja i navika, stavova, a osobito pozitivnih obrazaca ponašanja, je iznimno dugotrajan proces.

Primjera za suvremene sustave obrazovanja koji uspješno promiču zdravlje ima mnogo. Kao uspješni primjeri s najdužom tradicijom spominju se obrazovni sustavi nordijskih zemalja, Australije i Kanade. Najnoviji primjeri takvog pristupa strukturnim promjena (reformama) obrazovanja predstavljaju „No Child Left Behind“²¹ u Sjedinjenim Američkim Državama i „Every Child Matters“²² u Velikoj Britaniji.

Prevladava mišljenje da je uloga škole nezamjenjiva u promicanju zdravog razvoja i provođenju mjera primarne prevencije,.

Smatra se da je stvar civilizacijskog dosega sprječavanje tzv preventabilnih bolesti i zdravstvenih problema koji su izravno povezani sa znanjem, navikama, stavovima i ponašanjem pojedinca, odnosno s njegovim životnom stilom.

Ciljanim programiranjem i djelovanjem u okviru izvannastavnih aktivnosti može se značajno pridonijeti zdravlju i zdravom razvoju djece i mladih.

Povezanost zdravlja i obrazovanja

Službena definicija zdravlja usvojena od Svjetske zdravstvene organizacije glasi: „Zdravlje je stanje potpunog tjelesnog, duševnog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i iznemoglosti“.²³

Ova definicija je u stalnoj upotrebi od 1948. godine. I danas je općeprihvaćena, jer jasno podržava suvremeno poimanje zdravlja koje naglašava važnost cjeline i međuovisnost tjelesnog, duševnog i socijalnog blagostanja.

Poznato je da je zdravlje pojedinca određuje biološka osnova i okolina u kojoj živi. Sve je više pokazatelja koji govore da društvene odrednice zdravlja poput obrazovanja, socio-ekonomskih uvjeta, kulture, tehnologije, okoliša, ali i kvalitete međuljudskih odnosa koje pojedinac ostvaruje, imaju izuzetno značajan, ali dvojaki učinak na zdravlje. Čimbenici okruženja mogu pogodovati, ali u ugrožavati zdravlje pojedinca i zajednice.

21 No Child Left Behind. United States Department of Education. Dostupno na: <http://www.ed.gov/nclb/landing.jhtml>

22 Every Child Matters. Dostupno na: www.everychildmatters.gov.uk/strategy/

23 Jakšić Ž. Zdravlje. U: Jakšić Ž, Kovačić L. i sur. Socijalna medicina. Zagreb: Medicinska Naklada. 2000. str. 25 – 46.

Postoje brojni pokazatelji o izravnoj i neizravnoj povezanosti obrazovanja i zdravlja. U razvijenim zemljama ta se povezanost sistematično prati već nekoliko desetljeća.

U opsežnoj evaluaciji literature o povezanost zdravlja i obrazovnog statusa²⁴ na prostorima Sjedinjenih Američkih Država (SAD) navode se brojni autori koji su u svojim znanstvenim radovima potvrdili tu vezu: Kitagawa i Hauser (1973), Pincus, Callahan i Burkhauser (1987), Berger i Leigh (1988), Sobel i Stunkard (1989), Kenkel (1991), Adler i svi (1994), Sander (1995), Christenson i Johnson (1995), Elo i Preston (1996), Leigh i Dhir (1997). Meara (2001) te Deaton i Paxson (2001).

Uočeno je da odrasle osobe s višim stupnjem obrazovanja mentalno i tjelesno bolje funkcioniraju, rjeđe boluju od visokog tlaka, emfizema i dijabetesa, rjeđe svoje zdravlje doživljavaju lošim, rjeđe se žale na anksioznost i depresiju te manje izbjavaju s posla radi bolovanja. Bolje obrazovni manje puše, rjeđe piju prekomjerne količine alkohola te imaju manje problema s prekomjernom težinom.

Interesantno je da osobe višeg obrazovnog statusa češće eksperimentiraju s psihoaktivnim supstancama (droga), ali rjeđe imaju problema s ovisnošću o njima.

Važna je i spoznaja da osobe višeg obrazovnog statusa češće koriste usluge preventivne medicine poput imunizacije, mamografije, Papa-testa i kolonoskopije, a kronične bolesti, primjerice dijabetes i povišeni krvni tlak, drže uspješnije pod kontrolom.

Na temelju podataka dobivenih u istraživanjima na području SAD-a, u navedenoj se evaluaciji literature zaključuje da ljudi s višim obrazovanjem žive dulje, a to potvrđuju i podatci za Kanadu (Mustard, i svi. 1997), Izrael (Manor, i svi. 1999), Europu, Rusiju (Shkolnikov, i svi. 1998) te za zemlje u razvoju poput Bangladeša (Hurt, i svi. 2004), Koreju (Khang i svi. 2004), i Kinu (Liang, i svi. 2000).

Budući da podatci iz razvijenih zemalja, zemalja u tranziciji te zemalja u razvoju, potvrđuju korelacijski odnos između trajanja školovanja i trajanja života, može se zaključiti da ljudi s višim obrazovanjem svugdje u svijetu žive dulje.

Za kreatore obrazovne politike značajna je spoznaja koju je potvrdilo

24 Cutler D.M., Lleras-Muney A. Education and Health: Evaluating Theories and Evidence. National Bureau of Economic Research. Working Paper 12352. Cambridge, MA. 2006. <http://www.nber.org/papers/w12352>

više autora.^{25, 26, 27} Zakonskim propisima s kojima je produljeno trajanje obaveznog školovanja u Engleskoj, Irskoj, Danskoj i Švedskoj, postiglo se značajno poboljšanje zdravlja stanovništva tih zemalja.

Pojedine države spoznaje stečene dugogodišnjim praćenjem i istraživanjem povezanosti zdravlja i obrazovanja vrlo uspješno primjenjuju u kreiranju nacionalnih politika zdravstva i obrazovanja. Tako je u Velikoj Britaniji (UK) pokrenuta opsežna inicijativa s ciljem ublažavanja postojećih nejednakosti u zdravlju građana (health disparities) putem obrazovanja.²⁸

Promocija pozitivnog razvoja

Spoznaja o postojanju čimbenika koji pogoduju ili ugrožavaju zdrav razvoj i zdravlje pokrenula je brojna istraživanja na tom području. U proteklih dvadesetak godina istraživanja na području tzv. zaštitnih i rizičnih čimbenika ukazuju na presudni utjecaj psihosocijalnih uvjeta odrastanja na zdrav razvoja djece i mladih ljudi, odnosno na nastanak problema u njihovoj prilagodbi. U znanstvenoj i stručnoj literaturi paralelno koegzistiraju dvije temeljne paradigme, odnosno dva pristupa: (1) na probleme (deficite) orijentiran – fokusiran pristup; te (2) pristup promocije pozitivnog.

Benson P.²⁹, dugogodišnji predsjednik Search Institute iz Minneapolisa, ugledne znanstvene organizacije čija je osnovna djelatnost istraživanje i promicanje zdravog razvoja djece i mladih ljudi u socijalnom kontekstu, smatra da se ta dva pristupa mogu promatrati kao „dvije strane medalje“.

Na probleme (deficite) fokusirana paradigma se pojavila nešto ranije, povijesno je dominantnija i još uvijek zastupljenija u državnim dokumentima, medijima i svakodnevnoj komunikaciji.

Osnovno obilježje ovog pristupa je da naglašava društvene probleme (tzv. rizične čimbenike razvoja) te rizična ponašanja. Najčešće se koristi terminima poput siromaštvo, disfunkcionalna obitelj, nesigurno susjedstvo i škole, negativni pritisak vršnjaka, malodobne trudnoće, konzumiranje droge,

25 Oreopoulous P. Do Dropouts Drop Out Too Soon? Wealth, Health, and Happiness from Compulsory Schooling. 2003.

26 Arendt J.N. Does Education cause better health? A panel data analysis using school reform for identification. *Economics of Education Review*. 2005; 24:149-160.

27 Spasojevic J. Effects of education on adult health in Sweden: results from a natural experiment. PhD dissertation (City University of New York Graduate Center, New York). 2003.

28 Dostupno na: <http://www.dh.gov.uk/PolicyAndGuidance/HealthAndSocialCareTopics/HealthInequalities/fs/en>

29 Benson P. Connecting Resiliency, Youth Development, and Asset Development in a Positive-Focused Framework for Youth. U: Henderson N., Bernard B., Sharp-Light N. (ur.). *Resiliency in Action: Practical Ideas for overcoming risks and building strengths in youth, families, and communities*. Gorham, Mc: Resiliency in Action, Inc. 1999;117-120.

prekid školovanja, antisocijalno i nasilničko ponašanje i sl.

U tom se pristupu negativna razvojna iskustva i aktivnosti umanjuju i kontroliraju kroz prevenciju, ranu intervenciju, specijalizirane servise i tretman kada problemi eskaliraju.

Pristup orijentiran na promociju pozitivnog javlja se početkom 1990-tih. Polazi od definicije zdravlja, odnosno zdravog razvoja. Budući da zdravlje nije samo puko odsustvo bolesti i iznemoglosti, već i stanje potpunog tjelesnog, duševnog i socijalnog blagostanja, tako niti „zdrav razvoj“ nije isto što i „razvoj bez problema“ (problem-free), na koji je usredotočen pristup orijentiran (fokusiran) na probleme.

Pristup orijentiran na promociju pozitivnog ističe važnost stvaranja optimalnih društvenih uvjeta za uravnotežen i cjelokupan razvoj kognitivnih, emocionalnih i socijalnih kapaciteta djece i mladih ljudi, uz istodobno jačanje njihovih osobnih snaga.

U relevantnoj literaturi vezano za pristup promocije pozitivnog susrećemo termine „pozitivan razvoj mladih“ (PYD; positive youth development) i „zdrav razvoj mladih“ (healthy youth development) koji se shvaćaju kao sinonimi. Pozitivni ili zdrav razvoj ostvaruje se putem tri koncepta: (1) otpornost (resiliency), (2) razvoj mladih (youth development) te (3) razvojne prednosti (asset development).

Ovaj pristup djecu i mlade vidi kao potencijal koji će se razviti u zdrave i uspješne odrasle osobe ukoliko im se osiguraju primjereni uvjeti za zdrav razvoj tzv. razvojne prednosti. Search Institute³⁰ iz Minneapolisa je na temelju znanstvenih studija utvrdio da postoji 20 vanjskih i 20 unutarnjih razvojnih prednosti, ukupno njih 40. Istraživanjima je potvrđeno da čim više razvojnih prednosti dijete ili mlada osoba uživa zdravije se razvija, odnosno manifestira manje rizičnih ponašanja, ali i suprotno.

Potrebno je naglasiti da i školsko okruženje sa svojim obilježjima ima izravan utjecaj na razvoj djece i mladih. Postoje čimbenici u školi koji djeluju povoljno, ali i čimbenici za koje je dokazano da djeluju izuzetno nepovoljno, na zdravlje i zdrav razvoj djece i mladih³¹.

Najnoviji podatci Svjetske zdravstvene organizacije potvrđuju da se intervencijama na socijalne odrednice zdravlja postižu najbolji rezultati unapređenja zdravlja i podizanju kvalitete života pojedinca i zajednice.

30 <http://www.search-institute.org/assets/>

31 Samdal O, Nutbeam D i svi. Achieving health and educational goals through schools: A study of the importance of school climate and students' satisfaction with school. *Health Ed Res* 1987; 13(3):383-397.

U kontekstu pojedinačne i društveno-političke odgovornosti za zdravlje pojedinca i zajednice potrebno je naglasiti da djeca i mladi zbog svojih psihofizičkih i razvojnih obilježja ne snose odgovornost za svoje zdravlje. Za njihovo zdravlje potpunu odgovornost snose odrasle osobe iz zajednice u kojoj oni žive.

Ponašanje djece školske dobi u vezi sa zdravljem

Međunarodno istraživanje „Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi“ (HBSC)³², koje podupire Svjetska zdravstvena organizacija – Regionalni ured za Europu provodi se u 36 zemalja Europe i Sjeverne Amerike. Svrha je istraživanja pružiti uvid u zdravlje djece i adolescenata te što bolje razumjeti ponašanja u vezi sa zdravljem i stilove življenja u određenom društvenom kontekstu i okruženju. Za našu zemlju istraživanje je proveo Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Rezultati upućuju na brojne i ozbiljne probleme u našem školskom sustavu.

U kontekstu ovog prikaza važan je podatak da je postotak učenika koji jako vole školu vrlo nizak. U dobi od 11 godina je to 17% dječaka i 25,8% djevojčica, u dobi od 13 godina 5% dječaka i 9% djevojčica te u dobi od 15 godina 5,9% dječaka i 6,4% djevojčica.

Prema ovim se podacima Hrvatska u odnosu na Europu našla na samom dnu ljestvice (za 11 godina peto mjesto od dna, za 13 godina posljednje, a za 15 godina pretposljednje mjesto).

Značajnim se također čini i podatak da u dobi od 15 godina tek svaka druga učenica (53,6%) smatra da učenici u njenom razredu vole biti zajedno i to je najniži podatak u ovoj kategoriji u odnosu na ostale zemlje sudionice u istraživanju.

Ovi podaci su uznemiravajući i trebalo bi ih vrlo ozbiljno shvatiti ukoliko se zna da je osjećaj povezanosti i pripadnosti školi pretpostavka uspješnog tijeka i završetka školovanja, odnosno jedan od najznačajnijih zaštitnih čimbenika u razvoju rizičnih ponašanja.

Pojmovi djeca i mladi „u riziku“ i rizično ponašanje se danas vrlo često upotrebljavaju, ali se interpretiraju i definiraju različito u području obrazovanja, medicine, psihologije i dr. Tako primjerice OECD smatra da su u riziku djeca koja nisu uspješna u školi.

³² Kuzman M, i svi. Ponašanje u vezi sa zdravljem u djece školske dobi 2001/2002. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. 2004. Dostupno na: www.hzjz.hr

U suvremenim se pristupima obrazovanju inzistira na bliskoj suradnji zdravstvenih, prosvjetnih i stručnjaka drugih struka, odnosno na multidisciplinarnom pristupu.

Naše bi društvo reformu sustava odgoja i obrazovanja trebalo shvatiti kao resurs putem kojeg sve profesije i institucije koje se bave djecom i mladima mogu i trebaju dati svoj prinos boljoj budućnost naše zemlje, stvaranjem uvjete za zdrav rast i razvoj djece i mladih.

Promjene u životima djece kroz promjene socijalnog okruženja uvijek počinju s odraslima.³³

Stanje u našim školama

Postoji istraživanje još iz ranih devedesetih godina koje ukazuje na ozbiljne probleme u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju. Vulić – Prtorić³⁴ je 1992. izvršila ispitivanje o povezanost anksioznosti, uspjeha u školi i sociometrijskog statusa učenika osnovne škole. Prema tom istraživanju veliki broj učenika tijekom osnovnoškolskog obrazovanja osjeća anksioznost pri provjeravanju znanja, pred važne događaje u školi ili u stresnim razdobljima: pri polasku u školu, pri prijelazu iz “nižih” u “više” razrede te završetkom osnovnoškolskog obrazovanja. U većini slučajeva ta anksioznost ostaje neprepoznata jer se često manifestira kroz stidljivost, povučenost ili pak agresivnost, neposlušnost i sl. Ovo ispitivanje obavljeno je s ciljem da se utvrdi u kojoj mjeri je anksioznost povezana sa školskim uspjehom i sociometrijskim statusom učenika. Ispitanici su bili desetogodišnjaci, 141 djevojčica i 143 dječaka. Prema dobivenim rezultatima može se zaključiti da se dječaci i djevojčice kod nas ne razlikuju u svom doživljavanju anksioznosti, što nije slučaj u većini sličnih istraživanja u svijetu. Rezultati pokazuju da se visoko anksiozni učenici značajno razlikuju po školskom uspjehu i svom sociometrijskom statusu od nisko anksioznih učenika. Ovi rezultati upozoravaju da je anksioznost rasprostranjena pojava među učenicima osnovne škole (učenici navode u prosjeku 6 do 7 simptoma ispitne, odnosno opće, manifestne anksioznosti od mogućih 15). Anksiozni osjećaji imaju izuzetno snažan i interferirajući utjecaj na uspjeh u školi te na učenikovu prihvaćenost među vršnjacima. Zabrinjavajuće je što su ti utjecaji tako snažno isprepleteni već u prvim godinama školovanja.

33 Zdrava škola. Europska mreža škola koje promiču zdravlje - hrvatski projekt. Dostupno na: <http://64.233.183.104/search?q=cache:aMaLamWnJgUJ:www.hzjz.hr/aktivnosti/zdrskol.htm+Promicanje+zdravlja+u+%C5%A1koli.&hl=en&ct=clnk&cd=5>

34 Vulić - Prtorić A. Ispitivanje povezanosti anksioznosti, uspjeha u školi i sociometrijskog statusa učenika osnovne škole. Primijenjena psihologija. 1992; 13(1-4): 53-63.

Mušanović, Vrcelj i Zloković³⁵ upozoravaju na emocionalnu nepismenost učitelja i školu koju se može smatrati izvorom nedovoljne brige i nasilja nad djecom, gušenja slobode, sigurnosti i prava na posebnost. Emocionalna neosjetljivost i izostanak tolerancije, autoritarna praksa, te niz kazni, vidljivih ili nevidljivih, koje se u školi primjenjuju važni su razlozi što se brojna djeca u školi osjećaju loše, pokazuju strah od škole i učitelja. Tvrde da su mnoge škole „opasne“ škole upravo s obzirom na posljedice koje nastaju uslijed emocionalne neosjetljivosti za različite probleme i potrebe djece. Pozivaju se na svoja istraživanja iz 2003. godine o sadržajima školske komunikacije. Tvrde da brojne sadržaje komunikacije u razrednom diskursu nedvojbeno možemo svrstati u kategoriju „emocionalno zlostavljanje učenika“ ili pak u ostale kategorije „pedagoški neprimjerenih ponašanja nastavnika“ poradi kojih djeca školu doživljavaju kao neugodnu pa stoga i različito reagiraju na probleme na koje nailaze.

Navode da učenike najviše smeta nepravedno ocjenjivanje gdje se ocjena dodjeljuje kao kazna, te negativan emocionalni odnos koji rezultira omalovažavanjem i etiketiranjem učenika.

Upozoravaju na pojavu da sustav i natjecanja u sadašnjem školskom sustavu u odnosu na planiranu svrhu odgoja i obrazovanja nerijetko inverzno funkcioniraju – uspjesi učenika služe profesionalnoj promociji „zaslužnih“ učitelja, a učenici su samo kolateralne žrtve sustava pri čemu je razvoj njihove nadarenosti nevažan. Tvrde da je jedna od osnovnih pretpostavki stvaranja sigurne i poticajne škole je emocionalna kompetencija ili emocionalna pismenost nastavnika.

Ispitivanje kvalitete školskog sustava iz perspektive učenika na našem je prostoru bila gotovo nepoznanica do unazad par godina. Takva istraživanja su uobičajena praksa u razvijenim zemljama. Rezultati istraživanja o stanju u našim školama sa stajališta učenika ukazuju na ozbiljne probleme u sadašnjoj odgojno-obrazovnoj praksi. Istraživanje koje je proveo Bezinović³⁶ imalo je za cilj istražiti stavove srednjoškolca prema vlastitoj školi, odnosno kako ona izgleda iz njihove perspektive. Dobiveni su rezultati apsolutno poražavajući za zagovornike postojećeg stanja u obrazovanju. Prihvatljivo zadovoljstvo školom iskazuje svega 3,6% učenika, dok je 26,8% učenika izrazito nezadovoljno svojom školom, strah od škole iskazuje čak 78,8% djevojaka i 67,5% mladića, pretjeran

35 Mušanović M, Vrcelj S, Zloković J. Emocionalna pismenost učitelja i razvoj nadarene djece u školi. 2003. Dostupno na: <http://www.ffri.hr/pedagogija/radovi-2.asp.htm>

36 Škola iz perspektive učenika: Smjernice za promjene. Dostupno na: <http://www.idi.hr/matura/razno/publikacije.htm>

negativni stav prema nastavnicima iskazuje 73,8% djevojaka i 71,2% mladića, a previsok osjećaj nekompetentnosti za školu iskazuje 52,7% učenika.

Bognar³⁷ je proveo istraživanje sa studentima da bi dobio odgovore na slijedeća pitanja: koje osobe studenti navode kao značajne u svom odgoju; koje karakteristike imaju te osobe; koje odgojne postupke su koristile; kakva je uloga nastavnika u njihovom odgoju?

Većina značajnih osoba za odgoj učenika (69%) je iz uže i šire obitelji, što ujedno ukazuje na važnost obitelji u odgoju djece. Nastavnici su zastupljeni nešto više (12,5%) nego prijatelji vršnjaci (10%). Ovaj pokazatelj govori o utjecaju naše škole u procesu odgoja.

Bratanić³⁸ je provela istraživanje u osnovnoj školi. U istraživanju su sudjelovali učenici i učitelji čiji je zadatak bio da sa svog motrišta procjene, ovisno o svom doživljaju, odnose u školskoj sredini. Procjenjivali su objektivno iste situacije.

Pokazale su se brojne razlike u procjenama učitelja i učenika. Utvrđeno je da učenici izražavaju pozitivnije stavove i imaju bolje mišljenje o učitelju kao uzoru te zajedničkom druženju izvan nastave, nego što to sami učitelji očekuju ili izražavaju.

Ovo istraživanje također potvrđuju postojanje straha u školi, odnosno straha prema učitelju. Od 454 učenika obuhvaćenih ovim istraživanjem njih 44,80 % strah osjećaju ponekad, često 20,90 %, uvijek 16,50 %, a istodobno kod učitelja prevladava stav da straha od škole nema!

Autorica tvrdi da su problemi na koje upozoravaju rezultati ovog ispitivanja povezani s pedagoškom kompetentnosti učitelja, o kojoj bi trebalo više brinuti u procesu osposobljavanja i izobrazbe razrednih i predmetnih učitelja. Ukazuje na potrebu osposobljavanja učitelja za točniju percepciju osjećaja učenika. Smatra da treba učitelje senzibilizirati za otkrivanje osjećaja i emocionalnih stanja učenika, koja su često prikrivena.

U svom istraživanju Bilić i Zloković³⁹ dolaze do podatka da 36 % osnovnoškolske djece školu percipira kao opasnu sredinu jer nastavnici: guše osjećaj pravde (40%), guše osjećaj učenikove slobode (38%), ne pokazuju toleranciju (37%), ne osiguravaju uvjete potrebne za emocionalno dobro osjećanje učenika (36%), ne pokazuju razumijevanje i brigu prema učenicima (33%), ne ulijevaju osjećaj povjerenja i osjećaj sigurnosti u njihovoj blizini (32%), ne uspostavljaju pozitivnu interakciju s učenicima (32%), neempatični

37 Bognar L. Metode i postupci u odgoju. Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu. 2004; 6 (1): 7-16

38 Bratanić M. Paradoks odgoja: studije i eseji. 3. izd. - Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada; 2002.

39 Bilić V, Zloković J. Fenomen maltretiranja djece. Zagreb: Naklada Ljevak; 2004.

su i ne pružaju učeniku različite oblike podrške i pomoći (82%), skloni su verbalnim konfliktima (26%), ne osiguravaju tjelesnu sigurnost u školi (23%), skloni su tjelesnim konfliktima s učenicima (7%).

Autorice ističu da dobiveni rezultati upućuju na nužnost promjene odnosa i načina djelovanja svih subjekata unutar škole kao odgojno-obrazovne institucije. Ponajprije se to odnosi na uspostavljanje takve sredine koja omogućava fleksibilnost i humanost uzajamnih odnosa, a to, između ostaloga, pridonosi i podizanju razine brige o učenicima i njihovim potrebama.

Smojver-Ažić, Rački, i Živčić-Bećirević⁴⁰ na temelju svojih ispitivanja uočavaju neprimjerenu praksu kažnjavanja. Ističu da je u našim školama sadašnja uobičajena praksa dominantnog penaliziranja učenika s eksternaliziranim problemima neprimjerena, jer ih to samo zadržava u "moru negativnosti". Naglašavaju važnost stjecanja pozitivnih iskustava radi zadržavanja djece s problemima u školskom sustavu.

Opomenuti učenici značajno više krše pravila, agresivniji su, imaju više problema pozornosti i viši rezultat na skali sklonosti kriminalu u odnosu na pohvaljene učenike. Pohvaljeni učenici imaju značajno više samopoštovanje od drugih dviju skupina učenika – onih koji nisu imali nikakve pedagoške mjere i oni s kaznama.

Ističu da rezultati ovog istraživanja sugeriraju da se pedagoške mjere izriču učenicima koji i sami kod sebe procjenjuju više ometajućih ponašanja, pa iz toga proizlazi da se pohvalama nagrađuju već uspješni učenici, a opomenama se kažnjavaju oni s više problematičnog ponašanja.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da se u našoj sadašnjoj školskoj praksi učenicima s problemima još uvijek ne daje mogućnost stjecanja pozitivnih iskustava kako bi ih se zadržalo u školskom sustavu, što je u potpunoj suprotnosti intencijama suvremenih obrazovnih sustava.

Cindrić⁴¹ navodi podatak da jedan nekompetentan učitelj tijekom svojeg radnog vijeka upropasti pet tisuća (5.000) učenika.

Svi navedeni rezultati istraživanja ukazuju na višestruke probleme u našem odgoju i obrazovanju. Također se pokazalo da objektivno iste situacije u školskom okruženju bitno različito doživljavaju učitelji i stručnjaci – odrasle osobe, odnosno djeca i mladi - učenici. Suvremene reforme sustava odgoja i obrazovanja u svijetu su nezamislive bez „glasa učenika“, odnosu bez opsežnog

40 Smojver-Ažić S, Rački Ž, Živčić-Bećirević I. Problemi u ponašanju i osobine ličnosti opomenutih i pohvaljenih učenika. Napredak. 2005; 146 (1): 5-16.

41 Cindrić M. Profesija učitelj u svijetu u Hrvatskoj: obrazovanje, zapošljavanje, radne norme, plaće, napredovanje u zvanju, odlazak u mirovinu. Velika Gorica (Zagreb): Persona; 1995.

ispitivanja i uvažavanja njihovih potreba, stavova i doživljaja u odgojno-obrazovnom procesu.

Ukoliko se promjenama sustava odgoja i obrazovanja želi postići kvalitativni pomak te istinska usmjerenost sustava na učenika, onda je nužno činiti učestala preispitivanja potreba i doživljaja učenika u odgojno-obrazovanom iz njihove perspektive.

Izvanastavne aktivnosti i učeničko zadrugarstvo u hrvatskim uvjetima

Kada se govori o pozitivnom učinku izvanastavnih aktivnosti u literaturi engleskog govornog područja u pravilu se koristi izraz „benefit „ čiji doslovni prijevod glasi dobrobit, korist .

Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti su pojmovi koji se često poistovjećuju ali u ovom prikazu su shvaćene i definirane prema Enciklopedijskom rječniku pedagogije:⁴² „Vanrazredni rad obuhvaća sve radove i aktivnosti učenika u školskom životu koje se vrše izvan obaveznog nastavnog programa“, a „vanškolski rad obuhvaća sve radove i aktivnosti u vanškolskom životu, koje zajednički organiziraju škola, učeničke i društvene organizacije i porodica ...”

Definicija glasi: „Izvanastavne aktivnosti su oblici aktiviranja, rada i života učenika u školi koji se organiziraju izvan nastavnog rada kao učeničke skupine, društva, grupe, sekcije i zadruge“.

Hrvatska stručna i znanstvena literatura vrlo oskudno obrađuje ovo područje odgoja i obrazovanja.

Puževski⁴³ izvanastavne i izvanškolske aktivnosti opisuje kao realnost našepedagoškez biljei smatra ih značajnom komponentom odgoja i obrazovanja. Izvanastavne i izvanškolske aktivnosti vidi sastavnim i ravnopravnim dijelom cjelokupne strukture odgojno-obrazovnog rada naše škole. Navodi da životna zbilja zahtijeva promjene prvenstveno u sveobuhvatnijem okretanju škole odgojnim potrebama mladih.

Naglašava da će škola morati sve manje biti škola u dojučerašnjem gledanju, institucija samo nastave, a sve bi više morala biti nositelj organiziranog učenja i raznovrsnih društvenih, kulturnih i prosvjetnih akcija i programa.

Smatra da škola u budućnosti neće biti samo izvor različitih obrazovnih programa nego prvenstveno organizator, poticatelj i koordinator njihove

42 Franković D., Pregrad Z., Šimleša P. Enciklopedijski rječnik pedagogije. Zagreb: Matica Hrvatska; 1963.

43 Puževski V. Škola otvorenih vrata. Jastrebarsko: Naklada Slap; 2002.

realizacije. Ističe da po načinu života i rada škola treba biti životna radna zajednica za društveni odgoj mladih u kojoj oni, uz pomoć pedagoških radnika i sve više drugih odraslih žive, uče i rade u jednoj humanoj i demokratskoj atmosferi, te tu zadovoljavaju i svoje različite životne potrebe u izvannastavno i u slobodno vrijeme.

Značajke izvannastavnih aktivnosti i učeničkog zadrugarstva u našim školama

Uvažavajući hrvatsku zbilju, odnosno brojne emocionalne, komunikacijske, ponašajne i dr. poteškoće učenika te prisutni strah od škole, pretpostavka je da se eventualnim povećanjem satnice za izvannastavne aktivnosti, a time i za učeničko zadrugarstvo, u okviru planiranog produljenog boravka učenika u školi, može bitno pridonijeti smanjivanju tih problema, odnosno zdravom razvoju djece i mladih.

Značajke izvannastavnih aktivnosti koje se vide kao izvori većeg zadovoljstva učenika školom, odnosno umanjivanja gore navedene problematike, su slijedeće: (a) to su jedini sadržaji koje učenici (i učitelji) mogu slobodno birati i u njih se uključivati prema svojim osobnim interesima, talentima i potrebama; (b) to su jedine organizirane aktivnost u školi koje se ne ocjenjuju.

Imajući na umu suvremene spoznaja o čimbenicima koji imaju pozitivan učinak na zdrav razvoj djece i mladih, sadržaji rada, principi organiziranja, izvođenja i vrednovanja rada učenika u izvannastavnim aktivnostima, a osobito u učeničkom zadrugarstvu, pridonose zdravom razvoju djece i mladih iz slijedećih razloga:

- produžuju boravak djece i mladih u školi čime se povećava njihova sigurnost te potiče i jača njihova navika sadržajnog (konstruktivnog) korištenja slobodnog vremena;
- za vrijeme uključenosti djeca i mladi imaju stalnu potporu, skrb i nadzor educirane odrasle osobe;
- aktivnosti se ostvaruju u skladu s pedagoškim standardima propisanim od nadležnog ministarstva, a ipak sukladno specifičnim, pojedinačnim uvjetima i potrebama učenika i škole;
- motivirani i educirani voditelji - u pravilu aktivnosti organizira i provodi učitelj koji ima pozitivan stav - aktivnosti slobodno bira u skladu sa svojim potrebama i specifičnim interesima koje možda nema prilike ostvariti u svom redovnom radu u nastavi: npr. ekološke i humanitarne

ideje i inicijative, likovne aktivnosti, tradicijski zanati, baština, razne kreativnosti kao što su rad s glinom, ručni rad, cvjećarske skupine, poljoprivreda i vrt i druge slične aktivnosti;

- voditelja aktivnosti - učitelj ima status mentora - zadovoljan učitelj sa svojim stavovima, navikama i ponašanjem, postaje dobar model odrasle osobe za uključene učenike;
- učenici se dragovoljno uključuju, mogu na demokratskim principima, ravnopravno predlagati konkretne sadržaje i aktivnosti rada u skupini te predlagati raspodjelu prihoda nastalim radom – osposobljavanje za život i svijet rada,
- način rada i odlučivanja u grupi daje učenicima mogućnost da se osjete uvažavanima od učitelja i vršnjaka, čime se stvaraju uvjeti za izgrađivanje, jačanje i razvoj samopouzdanja, odnosno pozitivnog identiteta kod djece i mladih.
- rad učenika se odvija u manjim skupinama, a u takvim uvjetima se lakše ostvaruju dodatne prilike za izgradnju dobrih odnosa (zbližavanje) učenika i učitelja, ali i učenika međusobno, čime se stvaraju preduvjeti za učenikovo doživljavanje osjećaja prijateljstva i brige u školskoj sredini;
- učenici, osobito oni u višim razredima osnovne škole, odluku o uključivanju u pojedine aktivnosti donose na temelju osobne procjene svojih sposobnosti i talenata - redovna nastava takvu mogućnost ne daje. Mogućnost planiranja i donošenja odluka potiču i jačaju razvoj socijalne kompetencije;
- cilj nije pružanje mogućnosti najспособnijima, što je ustaljena praksa u našoj redovnoj nastavi, već stvaranje uvjeta u kojima će svi uključeni učenici imati priliku razvijati osjećaj uspjeha, zadovoljstva i samopoštovanja, princip „Uspjeh za sve“;
- često se prakticira grupni rad učenika na principima suradničkog učenja, pri čemu nije prioritet isticanje pojedinačnih rezultata već se ističu grupni rezultati. Potiče i postiže osjećaj pripadnosti grupi;
- promoviraju se pozitivne vrijednosti, uz poštovanje osobnosti i potencijala svakog učenika;
- razvija se poduzetnički duh – stvaranje proizvoda za tržište – dobit - raspoređivanje dobiti;
- uz jasno postavljene granice i očekivanja, pohvala, poticaj, ohrabrenje

i usmjeravanje su najčešća pedagoška sredstva, kojima se učitelji – voditelji koriste u radu u izvannastavnim aktivnostima;

- suradnja i usmjerenost na lokalnu i širu zajednicu – nabava materijala, promocija i prodaja proizvoda.

Nažalost, za sada nisu rađena nikakva ozbiljnija istraživanja o učincima uključenosti učenika u učeničko zadrugarstvo niti izvannastavne aktivnosti u našim školama,

Postoji podatak da su Peko, Munjiza i Cindrić⁴⁴ ispitivali razlike u samopoštovanju između učenika zadrugara i učenika nezadrugara. Proveli su istraživanje na uzorku od devedesetšestoro (96) djece viših razreda osnovnih škola u Republici Hrvatskoj u kojima postoje učeničke zadruge. Iz svake županije uključena je jedna škola. Rezultati tog istraživanja su potvrdili da učenici radom u učeničkoj zadruzi razvijaju pozitivno samopoštovanje.

Ranije se u stručnim krugovima prosvjetnih djelatnika rijetko govorilo i pisalo o ovim aktivnostima, zadnjih godina sve se učestalije objavljuju informacije u stručnim glasilima (Školske novine) o pedagoškim vrijednostima tih aktivnosti. Između ostalih nedavno je objavljen podatak kako je u razvijenom zemljama (Engleska) ustaljena praksa pojedinih elitnih škola da svoje učenike ne upisuju na temelju postignutih ocjena već na temelju uključenosti u izvannastavne i izvanškolske aktivnosti.

Raduje svaka promjena stavova o pedagoškoj vrijednosti učeničkog zadrugarstva i izvannastavnih aktivnosti učenika uopće, jer iskustva razvijenih zemalja nam pokazuju što smo sve propustili, ali kvalitetnom reformom sustava odgoja i obrazovanja situacija se može promijeniti za dobrobit budućih generacija učenika.

Inozemna iskustva o pozitivnom učinku (dobrobiti) izvannastavnih aktivnosti za uključene učenike

SAD imaju dugu i bogatu tradiciju u organiziranju izvannastavne aktivnosti. Organizirali su ih već u vrijeme Drugog Svjetskog rata⁴⁵ za djecu zaposlenih roditelja u ratnoj industriji. Sada se u SAD provode brojne i vrlo heterogene izvannastavne aktivnosti u odnosu na ciljeve i sadržaj programa te na način, trajanje i vrijeme izvođenja: za djecu (Child Care) i za mlade (Youth

⁴⁴ Peko A, Munjiza E, Cindrić M. Uloga učeničkih zadruga u razvijanju samopoštovanja. Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu. 2005; 7(1): 49-62.

⁴⁵ Dryfoos J G. The Role of the School in Children's Out-of-School Time. The Future of Children. When School is Out. 1999; 9 (2):117-134.

Development); u školi ili lokalnoj zajednici; svaki dan prije ili nakon škole; jednom tjedno ili više puta tjedno; za vrijeme ljetnih i zimskih praznika; kao povremeno volontiranje i humanitarne aktivnosti te druge rjeđe opcije.

Posljednjih se godina uočava stalan i rapidan porast uključivanja djece i mladih u takve aktivnosti.

Prema podacima US Department of Education i Mott Foundation⁴⁶ roditelji preferiraju školu ispred svih ostalih mjesta, kao lokaciju za izvođenja izvannastavnih programa.

National Institute on Out-of-School Time⁴⁷ za 2005. godinu procjenjuje da od 49 milijuna američke djece i mladih u dobi od 6 -17 godina te oko 4 milijuna u dobi od 5 – 12 godina trebaju biti najhitnije uključeni u odgovarajuće programe, jer slobodno vrijeme provode bez nadzora odrasle osobe. Izražavaju zabrinutost jer 44% američkih obitelji nema nikakvu pomoć društvene zajednice u zbrinjavanju djece i mladih nakon redovne nastave.

Najpoznatiji nacionalna udruga koja provodi aktivnosti učeničkog zadrugarstva je „4 H Club“⁴⁸. Ova udruga postiže izvrsne rezultate potvrđene znanstvenim evaluacijama i uživa izniman ugled na nacionalnom nivou. Najnoviji program izvannastavnih aktivnosti u SAD koji u potpunosti financira država je „21ST Century Community Learning Centers“⁴⁹ (boravak djece u školi, prije ili iza nastave). Ovi su Centri osnovani na zahtjev roditelja koji su tražili od država osigura sigurnost njihove djece u vrijeme njihove zaposlenosti. Centri rade pri osnovnim i srednjim školama. Osnovni cilj ovog programa su bolja obrazovna postignuća učenika, ali provode i aktivnosti usmjerene na poticanje pozitivnog razvoja djece i mladih. Prednost pri uključivanje u program imaju djeca koja dolaze iz zaposlenih obitelji slabijeg imovinskog statusa i visokorizičnog susjedstva. Program 21st CCLC je sastavni dio obrazovne reforme „No Child Left Behind“.

U SAD se vrše brojna istraživanja, analize, studije i evaluacije programa koji se provode s ciljem iznalaženja i razvijanja novih pristupa, modela i metoda rada, kako bi se osigurala što bolja obrazovna postignuća, odnosno bolja kvaliteta života djece i mladih, ali i čitave zajednice.

Novija istraživanja mišljenja djece i mladih u dobi od 8 -18 godina pokazuju da oni nisu zadovoljni raznovrsnošću ponuđenih programa u njihovoj

46 Mott Foundation(1998). Special report: 21st Century Community Learning Centers. Retrieved November 12, 2003, Dostupno na: <http://www.mott.org/publications/pdf/MIFv2n3.pdf>

47 National Institute on Out-of-School Time. Center for Research on Women at Wellesley Centers for Women. Wellesley College. Dostupno na: www.niost.org/publications/Factsheet_2005.pdf

48 Dostupno na: www.4-h.org/

49 Dostupno na: www.ed.gov/21stcclc

zajednici⁵⁰. Žele više izvannastavnih aktivnosti koje su vezane za umjetnost, provođenje vremena s mentorima, te znanja o budućoj karijeri.

Northwest Regional Educational Laboratory je 2001.⁵¹ na temelju opsežnih istraživanja definirao indikatore kvalitete za izvannastavne programe.

Indikatori kvalitete su: sigurnost, zdravlje i prehrana, organizacija, obilježja programa, programsko osoblje, prostor za izvođenje, aktivnosti te vrijeme izvođenja.

Istraživanja pokazuju da djeca koja dolaze iz obitelji slabijeg imovinskog statusa i visokorizičnog susjedstva uključena u izvannastavne aktivnosti postižu bolje rezultate na standardiziranim testovima znanja⁵², aktivnosti usmjerene na obrazovna postignuća radije pohađaju mlađi učenici.⁵³ Uočeno je da pojedini čimbenici iz obiteljskog okruženja pridonose uključivanju djece: karakteristike roditelja, etnička pripadnost djece, ekonomski status te utjecaj majke.⁵⁴

Novija istraživanja sugeriraju da programi izvannastavnih aktivnosti mogu imati značajnu kompenzatornu ulogu za mlađu djecu koja su rizična u smislu usporenijeg razvoja i ta djeca imaju najveću dobit od uključenosti.⁵⁵

Premda nema jednoznačnih podataka o tome koliko bi vremena djeca trebala provoditi u izvannastavnim aktivnostima da to ima pozitivni učinak na njihov razvoj, u jednoj studiji se navodi podatak da djeca koja su imala umjerene količine (1-3 sata tjedno) od odraslih osoba nadgledanih i na dijete orijentiranih aktivnosti, postižu bolju socijalnu kompetenciju u usporedbi s djecom koja nisu bila uključena u programe ili su bila uključena više od 4 sata tjedno.⁵⁶

50 Junior Achievement. Nearly one-in-five kids wants more variety in after-school programs, according to new poll. Colorado Springs; 2004. Dostupno na: http://www.ja.org/about/about_newsitem.asp?StoryID=224

51 Northwest Regional Educational Laboratory. After-School Programs: Good for Kids, Good for Communities. Research-Based Indicators of Quality After-School Programs. Dostupno na: <http://www.nwrel.org/request/jan99/article7.html>

52 Caughy, M., DiPietro, J., & Strobino, D. Day-care participation as a protective factor in the cognitive development of low-income children. *Child Development*, 1994; 65, 457–471.

53 Grossman, J. B., Price, M. L., Fellerath, V., Jucovy, L. Z., Kotloff, L. J., et al. Multiple choices after school: Findings from the extended-services schools initiative. Philadelphia, PA: Public Private Ventures. 2002. Dostupno na: http://www.ppv.org/ppv/publications/assets/116_publication.pdf

54 Laird, R. D., Pettit, G. S., Dodge, K. A., & Bates, J. E. The social ecology of school-age child care. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 1998; 19, 341–360.

55 National Institute of Child Health and Development Early Child Care Research Network. Modeling the impacts of child care quality on children's preschool cognitive development. Northwestern University, Working Paper; 2002. Dostupno na: <http://www.spp.gatech.edu/current-students/exams/Spring-2005-article.pdf>.

56 Pettit, G. S., Laird, R. D., Bates, J. E., & Dodge, K. A. Patterns of after-school care in middle childhood:

Opsežnom studijom ⁵⁷ (MARS, 2005), je provedena analiza brojnih ranijih istraživanja i studija o utjecaju izvannastavnih aktivnosti na dobrobit djece i mladih. Prema toj studiji napredak u akademskim postignućima kod uključenih učenika u svojim su istraživanjima izvijestili autori (Posner i Vandell 1994; Baker i Witt 1996; Carlisi 1996; Hamilton i Klein 1998; Schinke, Cole i svi. 1998; Hamilton, Le i svi. 1999; Johnson, Zorn i svi. 1999; Huang, Gribbons i svi. 2000; Huang 2001; University of California Irvine 2002; Espino, Fabiano i svi. 2004).

Da djeca i mladi uključeni u izvannastavne aktivnosti ostvaruju bolje odnose sa odraslim osobljem u školi te vršnjacima, odnosno da uključenost u izvannastavne aktivnosti doprinosi uspješnijem funkcioniranju učenika u svojim su studijama potvrdili (Rosenthal i Vandell 1996; Pierce, Hamm i svi. 1999).

U novije vrijeme među istraživačima postoji sve veća suglasnost da programi izvannastavne aktivnosti mogu pridonijeti poboljšanju obrazovnih postignuća, ali naglašavaju da bi bilo točnije i prikladnije govoriti o potpori u razvoju djece i mladih, odnosno stvaranju preduvjeta za akademski uspjeh, što je značajan čimbenik za zdrav razvoj općenito. Sve više istraživača u svojim nalazima sugerira da izvannastavni programi imaju brojne pozitivne posredne učinke na djecu i mlade: jačaju interesa za učenje, razvijaju društvenu (socijalnu) kompetenciju, pozitivno utječu na ponašanje i očekivanje uspjeha, razvijaju vještine vođenja, potiču uključenost roditelja. Pozitivni utjecaj izvannastavnih aktivnosti na razvoj radnih navika, jačanje kognitivnih i nekognitivnih potencijala te smanjenje rizičnih ponašanja potvrđuju brojni istraživači, kao i pozitivan utjecaj na motivaciju i angažman u učenju, koje se smatra glavnim čimbenikom akademskog postignuća.

U istraživanju o povezanosti izvannastavnih aktivnosti i pozitivnog razvoja djece i mladih (Eccles i Gootman 2002)⁵⁸ su identificirali osam obilježja izvannastavnih programa koja doprinose pozitivnom razvoju: (1) fizička i psihološka sigurnost; (2) odgovarajuća struktura; (3) odnosi puni podrške: mentorstvo - savjetovanje, programi namijenjeni radu jedan na

risk factors and developmental outcomes. Merrill-Palmer Quarterly.1997; 43, 515–538.

57 Massachusetts After-School Research Study (MARS). Report. Department of Education and the Massachusetts Office of Child Care Services. Dostupno na :<http://www.nmefdn.org/uimages/documents/MARS-FR.pdf>.

58 Eccles JS, Barber B L, Stone M, Hunt J. Extracurricular Activities and Adolescent Development. Journal of Social Issues, 2003 [PDF] umich.edu

jedan, rad u malim grupama, koji pridonose dobrim odnosima između mladih i odrasle osobe; (4) prilike za razvijanje osjećaja pripadnosti; (5) pozitivne društvene norme; (6) podrška za razvoj osjećaja osobne učinkovitost: prilike za autonomiju, preuzimanje odgovornosti, i izazova; (7) prilike za razvoj vještina; te (8) integracija utjecaja obitelji, škole i društva.

Značajan broj istraživanja potvrđuje da učenici koji su uključeni u izvannastavne aktivnosti redovitije pohađaju školu, imaju bolji odnos prema školskim obavezama, pokazuju veći interes za studij, imaju bolje radne navike, bolje interpersonalne vještine, manje odustajanja od škole, bolje izvršavaju domaće zadaće, manje vremena provode u nezdravim aktivnostima i postižu bolje ocjene prema opsežnoj studiji National Institute on Out-of-School Time iz 2003.⁵⁹

Australija provodi i organizira izvannastavne aktivnosti na vrlo sličan način kao što se radi i u našim školama, u smislu mjesta njihovog organiziranja i provođenja, sadržaja ponuđenih aktivnosti te učestalosti odvijanja aktivnosti. Longitudinala studija (Longitudinal Surveys of Australian Youth)⁶⁰ koja je provedena 2002. naglašava rezultat studije provedene u Velikoj Britaniji 1996. kojom se potvrdilo da se entuzijazam učenika u izvannastavnim aktivnostima odražava na cjelokupan doživljaj pozitivnog iskustva učenika školom. Rezultati dobiveni u Australiji govore da učenice općenito imaju veću uključenost od muških kolega, učenici čiji su roditelji višeg socio-ekonomskog i obrazovnog statusa su imaju najbolju uključenost - uključenost pada razmjerno s obrazovanjem roditelja, učenici koji planiraju studirati bili su više uključeni u izvannastavne aktivnosti od učenika koji nemaju takve planove. Navodi se da uključivanje učenika u izvannastavne aktivnosti u školi ovisi o njihovoj prosudbi školske klime. Veću uključenost učenika u izvannastavne aktivnosti imale su škole čiji su učenici prosuđivali da je školska klima u njihovim školama dobra. Indikatori dobre školske klime su stručni učitelji, učinkovita disciplina, visoka obrazovna postignuća i prisutan pozitivni duh (spirit) u školi. Učenici koji su bili općenito sretni sa školom i s učenjem su bili više uključeni u izvannastavne aktivnosti od učenika koji nisu bili uključeni. Studijom je dokazano da školsko okruženje ima važan utjecaj na uključivanje učenika u školske aktivnosti.

⁵⁹ How Afterschool Programs Can Most Effectively Promote Positive Youth Development as a Support to Academic Achievement. Dostupno na: <http://www.niost.org/WCW3.pdf>.

⁶⁰ Longitudinal Surveys of Australian Youth. Student Engagement with School: Individual and School-Level Influences. Research Report Number 27. Australian Council for Educational Research. Dostupno na: <http://www.acer.edu.au/research/projects/lsay/reports/lsay27.pdf>.

U međunarodnom ispitivanju znanja (PISA 2000)⁶¹ sudjelovali su 15 godišnji učenici iz 43 države. Uz ispitivanje znanja ispitani su i stavovi i navike učenika. Željelo se ispitati povezanost rezultata pismenosti sa stavovima i navikama učenika. Izvannastavne aktivnosti su uzete kao jedan od najvažnijih indikatora učenikove angažmana u školi (Student Engagement at School).

Analiza rezultata je pokazala da su tzv. “top students “, dakle učenici koji imaju najbolje rezultate na ispitima čitalačke i matematičke pismenosti, su ujedno i najprivrženiji školi, te s najjačim osjećajem pripadnosti školi.

Umjesto zaključka

*„Najsretniji ljudi nisu oni koji imaju ono što je najbolje,
već oni koji najbolje iskoriste ono što imaju.“*

(Nepoznati autor)

Literatura:

Delors, J., 1998., Učenje: blago u nama,, Educa, Zagreb

Hall, R., 2002., The Value of Education: Evidence from Around the Globe (u: Lazear E. P. Education in the Twenty-first Century. Stanford: The Hoover Institution)

Hanushek, E., Kimko D. Schooling, Labor Force Quality, and the Growth of Nations. The American Economic Review. 2000; 90 (5), 1184-1208.

Projekt: Strategija razvitka Republike Hrvatske-Hrvatska u 21. stoljeću, Vlada Republike Hrvatske, Ured za strategiju razvitka Republike Hrvatske, 2001. Dostupno na: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/bela_knjiga-toc-cro-hrv-t02.pdf
„Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010“. Zagreb.2005. Dostupno na: http://www.national-observatory.org/docs/85-05a_WB_Programme_for_education.pdf

OECD, 2001., Thematic Review of National Policies for Education: Croatia. Paris

61 Student Engagement at School .A Sense of Belonging and Participation .Results from PISA 2000. OECD 2003. Dostupno na: http://Www.Pisa.Oecd.Org/Document/52/0,2340,En_32252351_32236159_33688628_1_1_1_1,00.Html

Marica Berdik, Matija Bučar, Blanka Dragojević, Jelka Grdan,
Vesna Marović, Brankica Zbanatski

9. PROGRAM NATJECANJA I SMOTRI UČENIČKIH ZADRUGA

Izvannastavne aktivnosti osobit su oblik rada u osnovnim i srednjim školama koje obogaćuju život škole i često joj daju posebnosti po kojima je ona prepoznatljiva u svom okružju. Raznovrsnost programa, sadržaja, oblika i metoda rada koji se ostvaruju u izvannastavnim aktivnostima zahvaljujući entuzijazmu prosvjetnih djelatnika, koji su nositelji tih aktivnosti, otvaraju vrata škole prema svom okružju: prema drugim školama, učenicima i učiteljima, prema stručnjacima i stručnim udrugama te na taj način omogućuju afirmaciju učenika i učitelja.

Svrha je izvannastavnih aktivnosti da omogućuju iskazivanje i ostvarivanje posebnih zanimanja i sklonosti, da otkrivaju i njeguju darovitost, da potiču stvaralaštvo, da omogućuju stjecanje znanja i umijeća, da promiču opću komunikacijsku kulturu, humanizam, socijalizaciju i rekreaciju, zdravlje, kulturnu razonodu, da pripremaju za obiteljski i društveni život, da odgajaju u duhu domoljublja, a nadasve da razvijaju učenikovu osobnost i kreativnosti.* citat⁶²

HNOS omogućava znatno učinkovitiju izvanučioničku nastavu, naročito interdisciplinarnu terensku nastavu i razne oblike suradničkog učenja koji se upravo u izvannastavnim aktivnostima mogu odlično primjenjivati.

Rezultata rada, znanje, vještine, sposobnosti i kompetencije koje su postigli učenici i njihovi učitelji u izvannastavnim aktivnostima predstavljaju na natjecanjima i smotrama.

Natjecanje je pravilima određen postupak iskazivanja sposobnosti, vještina i znanja učenika/ca u praktičnim i proizvodnim aktivnostima učeničke zadruge, a mogu se iskazivati pojedinačno ili u skupini. Sudjelovanje na smotrama i natjecanjima mora proizlaziti iz programa izvannastavnih aktivnosti učeničke zadruge. Natjecanja i smotre organiziraju jedan ili više organizatora, a neposredno provode i kontroliraju povjerenstva (općinska, županijska i državna) sastavljena od kompetentnih stručnjaka. Kriteriji i instrumenti za procjenu uspješnosti natjecatelja moraju biti precizni, jasni i dostupni svim sudionicima. Kriterije za prosudbu donosi državno povjerenstvo. Natjecanje podrazumijeva ljestvicu poretka koja proizlazi na temelju rezultata. Konačni poredak na općinskim i županijskim natjecanjima objavljuje se u pisanom obliku (pisano izvješće i glasila natjecanja).

62 Katalog natjecanja i smotri učenika i učenika osnovnih i srednjih škola Republike Hrvatske u 2007., str. 17

9.1. ŽUPANIJSKE SMOTRE I NATJECANJA

9.1.1. Pripreme, organizacija i način rada

Županijske i međuzupanijske smotre te smotra učeničkih zadruga Grada Zagreba obvezna su sastavnica pripreme državne smotre: izlučna su za državnu smotru. Njihov program i pravila moraju biti usklađeni s pravilima za pripremu i provedbu državne smotre: pripremaju se i održavaju temeljem posebnih naputaka Hrvatske udruge učeničkih zadruga, s tim što se škole-domaćini tih smotra odabiru na isti način kao domaćini županijskih natjecanja i susreta u drugim izvannastavnim aktivnostima. Naputci se dostavljaju nadležnim tijelima županija i Grada Zagreba najkasnije do 1. ožujka. Pravila izlaganja eksponata na izložbi, prikaza rada i postignuća, pismeno izvješće te prikaz praktičnog rada istovjetna su onima na državnoj smotri. Ove smotre, u pravilu, traju jedan dan.

Županijska je smotra obvezna u županiji u kojoj djeluje najmanje devet učeničkih zadruga. Županijsku smotru organizira i provodi županijsko povjerenstvo koje na prijedlog Županijskog odbora učeničkog zadrugarstva ili Izvršnog odbora podružnice, imenuje županijski upravni odjel za društvene djelatnosti u suglasnosti sa službom za društvene djelatnosti ureda društvene uprave u Županiji i Hrvatskom udrugom učeničkih zadruga.

Povjerenstvo za pripremu i provedbu smotre Grada Zagreba imenuje Gradski ured za obrazovanje i šport u suglasnosti sa Zagrebačkom zajednicom tehničke kulture i Hrvatskom udrugom učeničkih zadruga. Županijsko je povjerenstvo dužno obavijestiti škole u kojima djeluju učeničke zadruge i Hrvatsku udrugu učeničkih zadruga o svom sjedištu, mjestu i datumu održavanja županijske smotre, izraditi pravila sudjelovanja na smotri i osigurati uvjete za izložbu i prikazivanje rada i postignuća.

Osam dana nakon županijske smotre, a najkasnije do 15. srpnja, županijsko je povjerenstvo dužno Hrvatskoj udruzi učeničkih zadruga dostaviti izvješće o održanoj smotri s iscrpnim pregledom sudionika i naznakom programskim skupinama u kojima su nastupili, s bodovnom listom i popisom prikazanih učeničkih istraživačkih radova iz programa zadruga te s rang listom sudionika.

Ako županijsko ili međuzupanijsko povjerenstvo ne dostavi izvještaj u roku, Hrvatska udruga učeničkih zadruga i Povjerenstvo za provedbu državne smotre učeničkog zadrugastva samostalno odabire učeničke zadruge iz konkretne županije (a) koje će nastupiti na državnoj smotri.

Međuzupanijske smotre pripremaju se na isti način, s tim što se održavaju kada u susjednoj ili susjednim županijama djeluje manje od devet učeničkih

zadruga. Domaćin međžupanijske smotre jest županija s devet ili većim brojem učeničkih zadruga, ali se postignuća prezentiraju zasebno i prosudbeno povjerenstvo odvojeno ocjenjuje učeničke zadruge svake županije.

9.1.2. Uloga škole domaćina županijske smotre

Škola koju je odredio županijski odbor kao domaćina smotre treba osigurati sljedeće uvjete:

- prostor za izložbu radova i radionički prostor u kojem se može nesmetano i sigurno provesti praktičan rad
- prostorije i tehničke uvjete za rad županijskog povjerenstva
- kulturno-umjetnički program za učesnike smotre i uzvanike
- edukativan ili kulturno-zabavni program za učenike/ce poslije natjecateljskog dijela smotre
- prehranu

9.1.3. Prosudbena tijela i način vrednovanja na županijskim i međžupanijskim smotrama

Prosudbena povjerenstva čine kompetentni i nezavisni stručnjaci, koji surađuju s učeničkim zadrugama ili se stručno i znanstveno bave učeničkim zadrugarstvom. Većina članova prosudbenog povjerenstva (među)županijske smotre imenuje se iz redova članova Državnog povjerenstva. Povjerenstvo a broji 5-9 članova ovisno od broja učeničkih zadruga. U sastavu prosudbenog povjerenstva ne bi smio biti voditelj, član ili sl., iz učeničke zadruge koja sudjeluje na toj županijskoj ili međžupanijskoj smotri.

Predsjednik županijskog povjerenstva prije smotre saziva sastanak prosudbenog povjerenstva, na kojem predlaže metodologiju i organizaciju rada povjerenstva, obraća se učesnicima smotre i objavljuje način rada, prati i koordinira rad povjerenstva, proglašava rezultate natjecanja te sastavlja pismeno izvješće o smotri koje dostavlja Hrvatskoj udruzi učeničkog zadrugarstva. Vrednovanje rada, bodovanje i rangiranje vrši se na osnovu ocjenjivačkih lista (protokola) koje utvrđuje državno povjerenstvo (tablica 1,2,3,4).

Osim navedenog, uloga domaćina i prosudbenog povjerenstva je stvaranje tople radne atmosfere prilikom prezentacije radova, uvjete za druženje i stvaranje novih poznanstava i iskustava mladih zadrugara. Primjedbe i sugestije trebaju djelovati afirmativno, vodeći računa o vrlo različitim uvjetima u kojima rade učeničke zadruge.

Sadržaji i aktivnosti mladih zadrugara svrstane su u sljedeće programske skupine:

- A. poljoprivredna proizvodnja,
- B. izrada uporabnih i ukrasnih predmeta,
- C. njegovanje narodnog umijeća, rukotvorstva i starih zanata.

Prosudbeno povjerenstvo za vrednovanje programa i postignuća učeničkih zadruga vrednuje:

1. program rada, ustroj i razvijenost zadruge
2. odabir izložaka (reprezentativnost za program i način rada i postignuća mladih, tehnička ispravnost i urednost dokumentacije i izložaka) te estetski izgled izložaka i izložbenog prostora
3. poštivanje održivog razvitka u radu zadruge i prinosi oplemenjivanju i uređenju okoliša
4. njegovanje narodne baštine, odnosno baštine svoga kraja
5. sadržajna potpunost, korektnost i preglednost tekstualnog izvješća (pregleda-prikaza) te može bitnih prikaza u drugim medijima
6. kakvoća izlaganja (usmenog prikaza)
7. praktičan rad i vladanje radnim procesom.

Kod praktičnoga rada učenika vrednuju se:

1. primjerenost odabranih dijelova procesa proizvodnje za prikaz proizvodnje
2. primjerenost, potpunost i urednost tehničke dokumentacije
3. opremljenost pomagalicama (opremom, alatom i priborom)
4. organizacija i način rada
5. kakvoća i estetski izgled izratka
6. kakvoća usmenog izlaganja
7. funkcionalnost izratka.

Prosudbeno povjerenstvo za vrednovanje učeničkih istraživačkih radova vrednuje:

1. izvornost problema istraživanja
2. primjerenost izabrane metode
3. korektnost obrade i interpretacije rezultata
4. praktična svrsishodnost i primjenjivost rezultata za unapređivanje rada zadruga

5. način oblikovanja rada
6. način predstavljanja rada (jezgrovitost i korektnost izlaganja)
7. vladanje područjem iz kojega je rad.

Županijske i međužupanijske smotre te smotra učeničkih zadruga Grada Zagreba obvezna su sastavnica pripreme državne smotre: izlučne su za državnu smotru.

Prosudbeno povjerenstvo za vrednovanje programa i postignuća učeničkih zadruga na županijskim i međužupanijskim smotrama vrednuje prikaz rada i postignuća učeničke zadruge i rangira prvo, drugo i treće mjesto posebno za osnovne škole, srednje škole i posebne odgojno-obrazovne ustanove.

Na Državnu smotru pozivaju se najbolje zadruge s županijskih i međužupanijskih smotri, u postotku prema teritorijalnoj zastupljenosti, a ne prema broju bodova. Time je izbjegnuta neujednačenost i subjektivnost zbog većeg broja povjerenstava.

9.2. DRŽAVNA SMOTRA

Državna smotra učeničkih zadruga je mjesto prezentacije svega najboljeg što imamo u učeničkim zadrugama Republike Hrvatske. Pravo nastupa na Državnoj smotri imaju zadruge koje su postigle najbolje rezultate na županijskim smotrama. Na državnoj smotri nema ljestvice poretka. Ona nema natjecateljski karakter, već predstavlja smotru postignuća i kvalitete županijske razine. To se u prvom redu odnosi na rezultate u tekućoj školskoj godini, ali i na njihovo višegodišnje postignuće. Kreatinost, produktivnost, poduzetnički duh, inovativnost, korektnost u međusobnoj komunikaciji, samo su neke od komponenti modernog i kvalitetnog zadrugarstva.

Broj mladih zadrugara i voditelja koji sudjeluju na Smotri kao službeni predstavnici ovisi o broju sekcija, postignućima i posebnostima zadruge i određuje se primjenom ovih kriterija:

- a) učenička zadruga s dvije sekcije: dva mlada zadrugara i jedan voditelj,
- b) učenička zadruga s tri i više sekcija: tri zadrugara i jedan voditelj,
- c) učenička zadruga u odgojno-obrazovnoj ustanovi za djecu i mladež s posebnim potrebama: broj mladih zadrugara istovjetan je onome u točkama a) i b) a broj voditelja povećava se za 1,
- d) učenička zadruga čiju prijavu učeničkoga istraživačkog rada prihvati Povjerenstvo za odabir: jedan do dva mlada zadrugara i jedan mentor.

9.2.1. Obvezni oblici predstavljanja postignuća i stvaralaštva učeničkih zadruga na županijskim natjecanjima i državnoj smotri

Izložba

Učenička zadruga odabire izložke kojima će pokazati raznovrsnost, bogatstvo i kakvoću svoga rada.

Izlagачi moraju izložke odabrati i postaviti prema kriterijima estetskog izgleda i racionalne organizacije i uporabe prostora, te da odabirom izložaka, pribora i postupaka ne dovedu u pitanje sigurnost sudionika, izlagачa i posjetitelja. Izložba je i prodajno mjesto. Prodani izložci ne smiju se predati kupcu i udaljiti s izložbenog prostora do zadnjeg dana izložbe četiri sata prije zatvaranja.

Povjerenstvo za pripremu i uređenje izložbe dužno je s izložbe isključiti učeničku zadrugu, koja ne poštuje spomenute naputke.

Tekstualna izvješća

Na izložbi obvezno se izlažu tekstualna izvješća o učeničkoj zadruzi temeljem posebnog obrasca kojeg izrađuje Hrvatska udruga učeničkih zadruga, a treba sadržavati:

- 1.osnivanje i razvoj zadruge, ustroj, kretanje stalnih i povremenih članova sekcija i cijele zadruge, struktura Zadrugnog odbora,
- 2.imovina zadruge: opis i vrijednost imovine (u kunama) koju koristi,
- 3.program rada i djelatnosti sekcija,
- 4.suradnja s mjesnim okruženjem,
- 5.osposobljavanje mladih zadrugara i voditelja,
- 6.rezultati rada zadruge i postignuća mladih zadrugara:
 - proizvodni rezultati s prihodima i rashodima u protekloj godini,
 - uporaba(korištenje) prihoda i raspodjela dobitka,
 - marketing, humanitarno djelovanje, sudjelovanje na manifestacijama i dobivena priznanja.

Primjerak tekstualnog izvješća treba biti dostavljen Županijskim odborima učeničkog zadrugarstva najkasnije 25 dana prije početka županijske smotre, kao i Povjerenstvu za provedbu državne smotre učeničkog zadrugarstva najkasnije do 15.srpnja tekuće godine.

Usmeni prikaz

Mladi zadrugari obvezno usmeno predstavljaju sudionicima Smotre i posjetiteljima izložbe rad zadruge. Usmeno predstavljanje rada zadruge može trajati najviše 10 minuta, a mora obuhvatiti bitne sastavnice programa rada zadruge i postignuće zadruge s težištem na proteklih 12 mjeseci.

Praktičan rad

Praktičan rad mladih zadrugara, kojim ono demonstriraju (prikazuju) proizvodne aktivnosti svoje zadruge, obavezan je, a izvodi se u sklopu izložbe ili u posebnom prostoru, poštujući sigurnosne uvjete mjere zaštite na radu.

Naputci za pripremu nastupa na smotri zajedno s obrascima za izvještaj o programu i postignućima učeničke zadruge obznanjuju se na web stranici Hrvatska udruga učeničkih zadruga www.huuz.hr i učeničkim se zadrugama dostavljaju do 31.ožujka tekuće godine.

9.2.2. Neobavezni oblik predstavljanja

Izlaganje i predstavljanje rezultata učeničkih istraživačkih radova izvedenih u programu učeničke zadruge

Na Smotri se mogu izložiti i predstaviti istraživački radovi učenika od V.-VIII.razreda osnovne i učenika srednjih škola proizišli iz pokusa i istraživanja u programu učeničke zadruge, čiji rezultati neposredno utječu na uspješnost zadruge, a koje prihvati Prosudbeno povjerenstvo. Istraživački učenički radovi prikazuju se u prostoriji i u vrijeme koje odredi Povjerenstvo za provedbu državne smotre učeničkog zadrugarstva. Prikaz i obrana moraju biti javni, a za prikaz rada autora ima 15 minuta.

Prijave se podnose Hrvatskoj udruzi učeničkih zadruga do 1.veljače 2007. godine na propisanim obrascima koje se obznanjuju na web stranici Hrvatske udruga učeničkih zadruga **www.huuz.hr** gdje će biti objavljen protokol pripreme i predstavljanja učeničkih istraživačkih radova. Istraživački radovi prijavljuju se pod uvjetom da prethodno nisu prijavljeni ili prikazani na državnim susretima i natjecanjima iz drugih područja.

9.2.3. Vrednovanje i prezentiranje rezultata

Vrednovanje učeničkih zadruga oduvijek je postojalo, a ovisilo je od ciljeva i zadataka učeničkog zadrugarstva u određenom povijesnom razdoblju. Rad i proizvodi rada u učeničkoj zadrugi su konkretni proizvodi (čipke, plodovi vrta, voćnjaka, keramički proizvodi i sl.) U te proizvode uloženo je manji ili više

ljudskog rada i umijeća, znanja, oni imaju svoju uporabnu vrijednost, manje ili više su dopadljivi zbog pakovanja i opreme proizvoda i sl. Rad u učeničkoj zadruzi je specifičan zato ga ne možemo ocjenjivati kroz školski sustav dokimologije koji vrijedi u obrazovnim predmetima (hrvatski jezik, biologija, matematika i sl.) U rad učeničke zadruge su uključeni različiti sudionici: učenici, nastavnici, roditelji, vanjski suradnici i dr. Svaki od navedenih suradnika participira prema svojim mogućnostima dio rada i znanja u jedan ili više zajedničkih proizvoda koji se ostvaruju i predstavljaju dio zadružnog proizvoda. Raščlanjivanje njihovog doprinosa bilo bi besmisleno. Zato vrednovanje rada u učeničkim zadrugama mora biti sveobuhvatno i objektivno.

Učeničke zadruge koje učestvuju na državnoj smotri, predstavljaju najviši domet zadrugarstva na području svoje teritorijalne jedinice (općina, županija ili regija). One su taj plasman izborile u vrlo oštroj konkurenciji županijskih natjecanja jer se učeničke zadruge sve se više timski ekipiraju, postižu iz godine u godinu veću kvalitetu pa time i konkurencija postaje sve veća. Svrha vrednovanja na državnoj smotri nije rangiranje na osnovu postojećih protokola i skalera jer su taj posao netom obavile županijske prosudbene komisije. Postojeći instrumentariji, koji se inače koriste na županijskom natjecanjima služe samo kao okosnica za procjenjivanje. Na osnovu izvješća i analiza iz prethodne godine, te izvješća županijskih komisija državno povjerenstvo utvrđuje glave strateške pravce vrednovanja.

Svrha prezentiranja rada mladih zadrugara i njihovog vrednovanja na državnoj razini je isticanje kvalitativnih pomaka za pojedino razdoblje, za pojedino područje ili regiju, isticanje kvalitativnih pomaka u pojedinim elementima (uporabna, estetska, umjetnička, ekološka vrijednost proizvoda i sl., izvrsnost u vještinama, inovativnost, marketinški rezultati, organizacija rada, ostvarena dobit i tržišna orijentacija, posebna odgojna postignuća i sl.), isticanje kvalitativnih pomaka u pojedinim programskim skupinama i sl. Ono mora imati između ostalog i savjetodavni karakter. Prema pravilniku o nagrađivanju na državnoj smotri se dodjeljuju nagrade najboljim učenicima i mentorima za postignuća u protekloj godini.

Vrednovanje nadalje ima svrhu korekcije ili poticanja onih elemenata koji znatno odstupaju od prosjeka, koji koče, ili unapređuju rad, koji imaju šire društveno značenje (racionalizacija, udruživanje i povezivanje, projektno organiziranje, i dr.), isticanje onih elemenata koji se koriste u istraživanjima i slično.

Pristup vrednovanju na državnoj razini je također drugačiji, u odnosu na županijske smotre. Voditelji izvannastavnih aktivnosti i učeničkih zadruga postaju sugovornici i procjenitelji za pojedine elemente vrednovanja. Na okruglom stolu iznose se primjeri, vrše analize, suprostavljaju mišljenja i predlažu sugestije za unapređivanje zadrugarstva. Cilj je unaprijediti zadružni korpus na široj osnovi. Tek grupiranjem i rangiranjem pojedinih strukturnih elemenata uočavaju se određeni kvalitativni pomaci učesnika smotre na osnovu kojih se utvrđuje strategija zadrugarstva za slijedeću godinu. Rezultate vrednovanje i smjernice razvoja zadrugarstva Predsjednik državnog povjerenstva objavljuje u Zborniku smotre.

Državna smotra mora biti mjesto okupljanja, druženja, mjesto na kojem će se učiti i izmjenjivati iskustva a ne takmičiti jer su pred nama drugi ciljevi i zadaci u odnosu na županijske smotre koje imaju izlučni karakter. Rad zadrugara i prosudbenih komisija mora se odvijati u pozitivnom ozračju. Višednevni boravak i rad sa prijateljima, mentorima, komisijama i drugim suradnicima u organizaciji državne smotre mora biti nagrada učenicima i voditeljima za uloženi trud i rad tijekom školske godine i prilika da se još ponešto nauči.

Ocjenjivačke liste:

____. **SMOTRA UČENIČKIH ZADRUGA** _____ **ŽUPANIJE**
PROSUDBENO POVJERENSTVO

**PROTOKOL ZA VRJEDNOVANJE POSTIGNUĆA UČENIČKIH ZADRUGA I MLADIH ZADRUGA
 ŠKOLA S REDOVITIM PROGRAMIMA**

Učenička zadruga _____

1. Vrijednovanje rada i postignuća sekcija u programskoj skupini (a) poljoprivredna proizvodnja		
Redni broj	kriteriji	najveći broj bodova
1.	Program rada, ustroj i razvijenost zadruge - organizacija (ustroj) zadruge: broj programskih skupina i broj sekcija, broj članova po sekcijama, - raznovrsnost aktivnosti u realizaciji programa rada, inovativnost, i poduzetništvo - opremljenost zadruge s posebnim osvrtom na poljoprivredne površine, strojeve, alat i drugu opremu i objekte..., broj košnica, pribor i opremu za pčelarstvo.... - realizacija i raspodjela prihoda	10
2.	Odabir, reprezentativnost i estetski izgled izložaka i izložbenog prostora - reprezentativnost eksponata za djelatnost zadruge i prikaz novih postignuća mladih - kakvoća i funkcionalnost i estetski izgled izložaka i ukupnog izložbenog prostora - prepoznatljivost identiteta: logo, ambalaža, deklaracija, katalozi i dr.	10
3.	Njegovanje baštine svoga kraja u oplemenjivanju i zaštiti okoliša - ekološki principi u proizvodnji (plodored, gnojidba, kompostišta, biološka zaštita, malčiranje, mamci za štetnike i dr., biološke metode u sprječavanju bolesti pčela - raznovrsnost biljnih vrsta (povrće, začinsko, ljekovito bilje, cvijeće, voćke, grmlje...) i zastupljenost starih otpornih autohtonih sorata - dekorativnost vrta, dodatni elementi u vrtu, cvjetnjaku i voćnjaku, kućice za ptice i dr.	10
4.	Ostali vidovi prikaza rada učeničke zadruge - sadržajna potpunost, korektnost i preglednost pisanih izvješća i druge zadružne dokumentacije (isprava, planova i programa rada, ..) - prikaz u drugim medijima (foto, filmski, video, elektronski zapisi)	5
5.	Usmeno izlaganje prikaza zadruge - poznavanje ustroja, rada i novijih postignuća zadruge - pripremljenost izlaganja koje obuhvaća bitne sastavnice	5
6.	Praktičan rad - primjerenost odabranih dijelova procesa proizvodnje i organizacija i način rada - primjerenost, potpunost i urednost tehničke dokumentacije - opremljenost pomagalicama - kakvoća funkcionalnost i estetski izgled izratka - kakvoća usmenog izlaganja	10
	Ukupno	50

Član Prosudbenog povjerenstva

____. SMOTRA UČENIČKIH ZADRUGA _____ ŽUPANIJE
PROSUDBENO POVJERENSTVO

PROTOKOL ZA VRJEDNOVANJE POSTIGNUĆA UČENIČKIH ZADRUGA I MLADIH ZADRUGA
 ŠKOLA S REDOVITIM PROGRAMIMA

Učenička zadruga _____

2. Vrijednovanje rada i postignuća sekcija u programskoj skupini (b) izrada uporabnih i ukrasnih predmeta		
Redni broj	kriteriji	najveći broj bodova
1.	Program rada, ustroj i razvijenost zadruge - organizacija (ustroj) zadruge: broj programskih skupina i broj sekcija, broj članova po sekcijama, - raznovrsnost aktivnosti u realizaciji programa rada, inovativnost, i poduzetništvo - opremljenost zadruge (strojevi, alati i druga oprema i objekti) - realizacija i raspodjela prihoda	10
2.	Odabir, reprezentativnost i estetski izgled izložaka i izložbenog prostora - reprezentativnost ekspanata za djelatnost zadruge i prikaz novih postignuća mladih - kakvoća i funkcionalnost i estetski izgled izložaka i ukupnog izložbenog prostora - prepoznatljivost identiteta: logo, ambalaža, deklaracija, katalozi i dr.	10
3.	Njegovanje baštine svoga kraja - oblikovanje uporabnog ili ukrasnog predmeta primjenom elemenata i motiva iz povijesne baštine, kućne radinosti, tradicijskih obrta i pučkog stvaralaštva svoga kraja - razvoj suvenira na osnovi elemenata baštine - uporaba tradicionalnog pribora, alata i strojeva	5
4.	Ostali vidovi prikaza rada učeničke zadruge - sadržajna potpunost, korektnost i preglednost pisanih izvješća i druge zadrugne dokumentacije (isprava, planova i programa rada, ..) - prikaz u drugim medijima (foto, filmski, video, elektronski zapisi)	5
5.	Usmeno izlaganje prikaza zadruge - poznavanje ustroja, rada i novijih postignuća zadruge - pripremljenost izlaganja koje obuhvaća bitne sastavnice	5
6.	Praktičan rad - primjerenost odabranih dijelova procesa proizvodnje i organizacija i način rada - primjerenost, potpunost i urednost tehničke dokumentacije - opremljenost pomagala - kakvoća, funkcionalnost i estetski izgled izratka - kakvoća usmenog izlaganja	15
Ukupno		50

Član Prosudbenog povjerenstva

____. SMOTRA UČENIČKIH ZADRUGA _____ ŽUPANIJE
PROSUDBENO POVJERENSTVO

**PROTOKOL ZA VRJEDNOVANJE POSTIGNUĆA UČENIČKIH ZADRUGA I MLADIH ZADRUGA
 ŠKOLA S REDOVITIM PROGRAMIMA**

Učenička zadruga _____

3. Vrijednovanja rada i postignuća sekcija u skupini (c) njegovanje narodnog umijeća, rukotvorstva i starih zanata		
Redni broj	kriteriji	najveći broj bodova
1.	Program rada, ustroj i razvijenost zadruge - organizacija (ustroj) zadruge: broj programskih skupina i broj sekcija, broj članova po sekcijama, - raznovrsnost aktivnosti u realizaciji programa rada, inovativnost, i poduzetništvo - opremljenost zadruge (strojevi, alati i druga oprema i objekti) - realizacija i raspodjela prihoda	10
2.	Odabir, reprezentativnost i estetski izgled izložaka i izložbenog prostora - reprezentativnost eksponata za djelatnost zadruge i prikaz novih postignuća mladih - kakvoća i funkcionalnost i estetski izgled izložaka i ukupnog izložbenog prostora - prepoznatljivost identiteta: logo, ambalaža, deklaracija, katalozi i dr.	5
3.	Njegovanje baštine svoga kraja - oblikovanje elemenata i motiva iz graditeljske baštine, kućne radinosti, tradicijskih obrta i pučkog stvaralaštva svoga kraja (replika) uporaba i oblikovanje motiva, elemenata ili fragmenata graditeljske baštine, kućne radinosti, tradicijskog obrta na nekom uporabnom ili ukrasnom predmetu - razvoj suvenira na osnovi elemenata baštine - uporaba tradicionalnog pribora, alata i strojeva	10
4.	Ostali vidovi prikaza rada učeničke zadruge - sadržajna potpunost, korektnost i preglednost pisanih izvješća i druge zadrugne dokumentacije (isprava, planova i programa rada, ..) - prikaz u drugim medijima (foto, filmski, video, elektronski zapisi)	5
5.	Usmeno izlaganje prikaza zadruge - poznavanje ustroja, rada i novijih postignuća zadruge - pripremljenost izlaganja koje obuhvaća bitne sastavnice	5
6	Praktičan rad - primjerenost odabranih dijelova procesa proizvodnje i organizacija i način rada - primjerenost, potpunost i urednost tehničke dokumentacije - opremljenost pomagalicama - kakvoća funkcionalnost i estetski izgled izratka - kakvoća usmenog izlaganja	15
Ukupno		50

Član Prosudbenog povjerenstva

____. SMOTRA UČENIČKIH ZADRUGA _____ ŽUPANIJE
PROSUDBENO POVJERENSTVO

PROTOKOL ZA VRJEDNOVANJE POSTIGNUĆA UČENIČKIH ZADRUGA I MLADIH ZADRUGA
ŠKOLA S REDOVITIM PROGRAMIMA

Učenička zadruga _____

3. Vrijednovanja rada i postignuća sekcija u skupini (c) njegovanje narodnog umijeća, rukotvorstva i starih zanata		
Redni broj	kriteriji	najveći broj bodova
1.	Program rada, ustroj i razvijenost zadruge - organizacija (ustroj) zadruge: broj programskih skupina i broj sekcija, broj članova po sekcijama, - raznovrsnost aktivnosti u realizaciji programa rada, inovativnost, i poduzetništvo - opremljenost zadruge (strojevi, alati i druga oprema i objekti) - realizacija i raspodjela prihoda	10
2.	Odabir, reprezentativnost i estetski izgled izložaka i izložbenog prostora - reprezentativnost eksponata za djelatnost zadruge i prikaz novih postignuća mladih - kakvoća i funkcionalnost i estetski izgled izložaka i ukupnog izložbenog prostora - prepoznatljivost identiteta: logo, ambalaža, deklaracija, katalozi i dr.	5
3.	Njegovanje baštine svoga kraja - oblikovanje elemenata i motiva iz graditeljske baštine, kućne radinosti, tradicijskih obrta i pučkog stvaralaštva svoga kraja (replika) uporaba i oblikovanje motiva, elemenata ili fragmenata graditeljske baštine, kućne radinosti, tradicijskog obrta na nekom uporabnom ili ukrasnom predmetu - razvoj suvenira na osnovi elemenata baštine - uporaba tradicionalnog pribora, alata i strojeva	10
4.	Ostali vidovi prikaza rada učeničke zadruge - sadržajna potpunost, korektnost i preglednost pisanih izvješća i druge zadrugne dokumentacije (isprava, planova i programa rada, ..) - prikaz u drugim medijima (foto, filmski, video, elektronski zapisi)	5
5.	Usmeno izlaganje prikaza zadruge - poznavanje ustroja, rada i novijih postignuća zadruge - pripremljenost izlaganja koje obuhvaća bitne sastavnice	5
6	Praktičan rad - primjerenost odabranih dijelova procesa proizvodnje i organizacija i način rada - primjerenost, potpunost i urednost tehničke dokumentacije - opremljenost pomagalicima - kakvoća funkcionalnost i estetski izgled izratka - kakvoća usmenog izlaganja	15
Ukupno		50

Član Prosudbenog povjerenstva

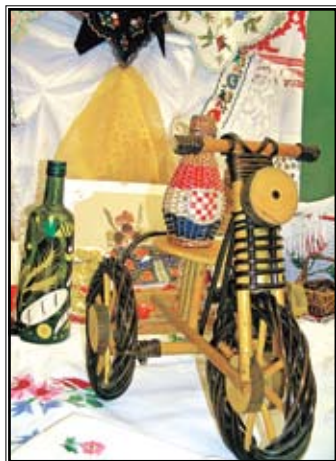

Marica Berdik, Blanka Dragojević

10. HRVATSKA UDRUGA UČENIČKOG ZADRUGARSTVA

Programske osnove HUUZ-a

Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva osnovana je *30. lipnja 2006.* zahvaljujući inicijativi Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, Ministarstva gospodarstva, rada i poduzetništva, Agencije za odgoj i obrazovanje (tadašnji Zavod za školstvo), Hrvatske zajednice tehničke kulture te učeničkih zadruga Republike Hrvatske. Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva djeluje kao neprofitna pravna osoba i kao takva članica je Hrvatske zajednice tehničke kulture, a djelatnosti Udruge od nacionalnog značenja su za razvitak i promicanje učeničkog zadrugarstva.

Temeljni ciljevi Udruge jesu:

1. povezivanje i usmjeravanje rada Udruge i drugih oblika učeničkog zadrugarstva, razvitak i promicanje hrvatskog učeničkog zadrugarstva, te bolji opći status, vrednovanje i nagrađivanje učeničkog zadrugarstva;
2. kontinuirano stvaranje iznimno vrijednih postignuća učeničkog zadrugarstva usklađenim djelovanjem članica Udruge i razvijanjem svijesti o mogućnostima, dosezima i potrebi primjene suvremenih znanstvenih, tehničkih i tehnoloških dostignuća;
3. osigurati instrumentarij za stalni razvoj obrazovnih i odgojnih ciljeva učeničkog zadrugarstva u hrvatskom školskom sustavu, s posebnim naglaskom na radni i gospodarski odgoj;
4. osigurati stručnu i materijalnu pomoć učeničkom zadrugarstvu te osigurati stalni stručni razvoj;
5. njegovanje duge i bogate tradicije učeničkog zadrugarstva u Hrvatskoj .

Udruga navedene ciljeve postiže tako što obnaša sljedeće zadaće:

1. organizira aktivnosti usmjerene općem prihvatanju, unapređivanju, razvitku učeničkog zadrugarstva u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima i ustanovama koje odgajaju djecu i mladež;
2. ustrojava i izvodi obrazovanje i osposobljavanje voditelja učeničkih zadruga i stručnih suradnika u učeničkom zadrugarstvu;
3. organizira smotre učeničkog zadrugarstva na županijskoj, međuzupanijskoj i državnoj razini;
4. potiče razvoj, suradnju i umrežavanje učeničkih zadruga te razvitak međuzupanijske suradnje u učeničkom zadrugarstvu;
5. surađuje s nadležnim tijelima države i jedinicama područne i lokalne samouprave, a osobito zastupa interese i predstavlja učeničke zadruge pred prosvjetnim tijelima i vlastima te drugim čimbenicima;

6. odabire učeničke zadruge i priprema njihovo predstavljanje na domaćim smotrama i drugim priredbama učeničkog zadrugarstva;
7. organizira nakladničku djelatnost u području učeničkog zadrugarstva;
8. izgrađuje i razvija vlastiti informacijski sustav, ustrojava i vodi Registar učeničkih zadruga;
9. skrbi o primjerenoj zastupljenosti informacija o učeničkim zadrugama, mladim zadrugarima, voditeljima i njihovim postignućima u sredstvima javnog priopćivanja, te izdaje glasilo Udruge;
10. prati razvitak i dostignuća učeničkog zadrugarstva u svijetu, te o tome informira svoje članice;
11. organizira i provodi međunarodnu suradnju u području učeničkog zadrugarstva i to bilateralnu i multilateralnu međunarodnu suradnju, predstavlja hrvatsko učeničko zadrugarstvo u Međunarodnom udruženju učeničkih zadruga (L'Alliance Internationale de la Coopération Scolaire - AICS) te odabire i priprema učeničke zadruge za nastup na međunarodnim smotrama, sajmovima i drugim manifestacijama učeničkog zadrugarstva;
12. skrbi o stavljanju u promet proizvoda i usluga učeničkih zadruga, te inicira izmjene i dopune propisa koji to uređuju
13. obnaša i druge poslove i zadaće utvrđene Statutom ili drugim aktima.

Članstvo HUUZ-a

Članice Udruge su učeničke zadruge osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova, te centara za odgoj i obrazovanje Republike Hrvatske. U ovom trenutku u Hrvatsku udruhu učeničkog zadrugarstva učlanjeno je 200 učeničkih zadruga (popis članica može se vidjeti na web stranici HUUZ-a).

Prava i obveze svih članica Udruge jesu:

- skrb o razvitku, unapređenju i promicanju učeničkog zadrugarstva;
- sudjelovanje u utvrđivanju zajedničke politike i programa Udruge, u ostvarivanju ciljeva Udruge, zajedničkih interesa i u rješavanju drugih pitanja od zajedničkog interesa;
- sudjelovanje u kreiranju i provođenju programa rada Udruge sukladno svom potencijalu i postignućima;
- predlaganje i provođenje mjera i aktivnosti radi što učinkovitijeg ostvarivanja ciljeva i zadaća Udruge, te pokretanje rasprave o pitanjima djelatnosti i rada Udruge;
- međusobna suradnja radi postizanja zajedničkih ciljeva i sudjelovanja u

- aktivnostima od zajedničkog interesa;
- odlučivanje o sredstvima i imovini Udruge i drugim pitanjima utvrđenim ovim Statutom i drugim aktima;
- pridržavanje odredbi Statuta i drugih akata Udruge, te pisanih i uobičajenih pravila rada i ponašanja u učeničkom zadrugarstvu;
- pravo biranja u tijela upravljanja udruge;
- odgovorno provođenje odluka i zaključaka tijela Udruge i preuzetih obveza;
- redovito plaćanje članarine i članskih doprinosa prema Odluci o članarini;
- čuvanje, podizanje i zaštita ugleda i interesa Udruge.

Tijela i organi upravljanja HUUZ-a

Djelovanje Udruge i rad svih njezinih tijela su javni i utemeljeni na demokratskim načelima.

Udrugom upravljaju članice Udruge putem svojih zastupnika/ca i u Skupštini i tijelima Udruge. Zastupnik/ca u skupštini je voditelj/ica učeničke zadruge članice Udruge.

Tijela Udruge jesu:

1. Skupština,
2. Izvršni odbor Skupštine i
3. Nadzorni odbor Skupštine.

Skupština Udruge

Skupština je predstavničko i najviše tijelo Udruge, a čine je zastupnici/ce redovnih članica udruge. Skupština Udruge radi u sjednici, Izborna zasjedanje Skupštine održava se u pravilu jedanput u četiri godine, a redovna sjednica Skupštine održava se po potrebi, a najmanje jednom godišnje.

Skupština Udruge:

a) razmatra:

- program djelovanja i druge programske akte Udruge;
- izvještaje o radu tijela Udruge;
- druga pitanja značajna za djelovanje Udruge;

b) utvrđuje:

- osnovne elemente politike djelovanja Udruge sadržane u njezinim programima;
- način osiguranja, raspodjele i korištenja sredstava kojima se Udruga služi za postizanje svojih ciljeva;

c) donosi:

- Statut Udruge i njegove izmjene i dopune;
- Pravilnik o članstvu u Udruzi
- Pravilnik o osnivanju i načinu rada podružnica Udruge;
- Poslovnik Skupštine;
- Odluku o unutarnjem ustrojstvu Udruge, sastavu i izboru tijela Skupštine i radnih tijela Udruge;
- programe djelovanja Udruge i njezinih tijela;
- Godišnji financijski plan (proračun) i godišnji financijski izvještaj Udruge;
- odluke po prigovorima na akte što ih u okviru svoje nadležnosti donosi Izvršni odbor;
- druge akte utvrđene ovim Statutom odnosno zakonom;

d) bira i razrješuje:

- predsjednika/cu Udruge;
 - Izvršni odbor Skupštine Udruge;
 - Nadzorni odbor Skupštine Udruge
- Skupština raspravlja i odlučuje i o drugim pitanjima utvrđenim zakonom i koja joj povjere članice Udruge.

Izvršni odbor Skupštine

Izvršni odbor je izvršno tijelo Skupštine Udruge, koje obnaša svoje poslove utvrđene Statutom između zasjedanja Skupštine. Izvršni odbor ima jedanaest (11) članova/ica. Predsjednik/ca i tajnik/ca Udruge članovi/ce su Izvršnog odbora po položaju, a devet (9) članova/ca bira Skupština iz svog sastava. Prigodom predlaganja članova/ica Izvršnog odbora, Skupština skrbi o odgovarajućoj zastupljenosti članica Udruge u njegovom sastavu, kao i o regionalnoj pripadnosti s obzirom na brojnost članica Udruge iz pojedine županije.

Članovi/ce Izvršnog odbora biraju se na vrijeme od četiri (4) godine i mogu biti ponovno birani. Mandat članova/ica Izvršnog odbora vezan je uz mandat zastupnika/ca u Skupštini.

Nadzorni odbor Skupštine

Nadzorni odbor skrbi o zaštiti pravilnosti poslovanja Udruge, tj. prati i nadzire provođenje općih akata i odluka tijela Udruge te nadzire odgovorno i gospodarski svrsishodno raspolaganje sredstvima. Nadzorni odbor ima 3 člana koje predlaže i bira Skupština iz svog sastava, a mandatom od 4 godine.

Predsjednik/ca, zamjenik/ca predsjednika/ce i tajnik/ca Udruge

Predsjednik/ca Udruge je dužnost na koju može biti izabran samo državljanin/ka Republike Hrvatske, i to renomirani/a voditelj/ca učeničke zadruge s osobitim postignućima i zaslugama u učeničkom zadrugarstvu. Predsjednika/cu Udruge bira Skupština Udruge na vrijeme od četiri godine, s time da može biti više puta biran/a. Predsjednik/ca Udruge predsjednik/ca je Izvršnog odbora po položaju.

Predsjednik/ca Udruge saziva Skupštinu i Izvršni odbor, usklađuje rad tijela Udruge, predstavlja i zastupa Udrugu u zemlji i inozemstvu i obavlja druge poslove predviđene Statutom i poslovnicima Skupštine i Izvršnog odbora. Predsjednik/ca se skrbi da rad Udruge bude pravilan i zakonit, u skladu sa tendencijama razvitka učeničkog zadrugarstva.

Predsjednik/ca Udruge odgovoran/na je za svoj rad Skupštini Udruge.

Predsjednika/cu Udruge u slučaju njegove/njezine privremene odsutnosti ili spriječenosti zamjenjuje **Zamjenik/ca predsjednika/ce** s punim ovlastima, kojeg/kuju bira Izvršni odbor iz svojih redova na mandat od četiri godine.

Udruga **ima tajnika/cu Udruge** kojeg/u bira i razrješava Izvršni odbor.

Tajnik/ca Udruge poslove obavlja profesionalno, a za svoj rad odgovara Skupštini, Izvršnom odboru i predsjedniku/ci Udruge.

Radna tijela

Dio zadaća iz svog djelokruga rada Skupština i Izvršni odbor mogu povjeriti savjetima, odborima, povjerenstvima, uredništvima i drugim stalnim i privremenim radnim tijelima.

Odlukom o ustanovljenju radnih tijela utvrđuju se njihov djelokrug rada, zadaće, sredstva, ovlasti, način rada, sastav, trajanje mandata i odgovornost za obavljanje poslova.

Javna priznanja i nagrade

Radi odavanja javnog priznanja za rad na postizanju ciljeva Udruge i za iznimna postignuća i osobit doprinos razvitku učeničkog zadrugarstva,

te radi poticanja na aktivnosti koje tome pridonose, Udruga dodjeljuje svoja priznanja i nagrade. Vrsta, izgled i oblik, kriteriji i postupak dodjele javnih priznanja i nagrada Udruge određeni su Pravilnikom o dodjeli javnih priznanja i nagrada.

Sve navedeno regulirano je Statutom Udruge, koji je temeljni opći akt Udruge i svi drugi opći akti moraju biti u skladu s odredbama Statuta (www.huuz.hr).

Sjedište Hrvatske udruge učeničkog zadrugarstva je u sklopu zgrade Hrvatske zajednice tehničke kulture, a Stručna služba Hrvatske zajednice tehničke kulture obavlja za Udrugu administrativno-stručne, pravne, tehničke, analitičko-planske, knjigovodstvene, pomoćne i njima slične zadaće.

HRVATSKA UDRUGA UČENIČKOG ZADRUGARSTVA

Dalmatinska 12

10000 Zagreb

Tel/fax: 01/48 46 251

e-mail: ucenicko.zadrugarstvo@huuz.hr

www.huuz.hr

Marica Berdik, Blanka Dragojević

11. USTANOVE KOJE SKRBE O UČENIČKOM ZADRUGARSTVU

Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva u svom svakodnevnom radu surađuje s brojnim institucijama koje pomažu razvoju učeničkog zadrugarstva na razne načine: stručnom pomoći i savjetovanjem, financiranjem projekata Udruge i učeničkih zadruga, suradnjom u izdavačkoj djelatnosti, razmjenom iskustava (primjeri dobre prakse), ... Riječ je o:

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
www.mzos.hr

Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva
Ulica grada Vukovara 78
10000 Zagreb
www.mingorp.hr

Ministarstvo poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja
Ulica grada Vukovara 78
10000 Zagreb
www.mps.hr

Agencija za odgoj i obrazovanje
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
www.azoo.hr

Hrvatska zajednica tehničke kulture
Dalmatinska 12
10000 Zagreb
www.hztk.hr

Hrvatska agencija za malo gospodarstvo
Prilaz Gjura Deželića 7
10000 Zagreb
www.hamag.hr

Hrvatski savez zadruga
Gajeve 2a
10000 Zagreb
www.zadruga.hr

Zdenka Čukelj

12. UČENIČKA ZADRUGA I HNOS

UVOD

Pojam zadrugarstva nastao je u Engleskoj sredinom 19. stoljeća, u vrijeme koje povijest pamti po raspadu feudalizma. Kako bi se na tlu Hrvatske unaprijedio obrt i trgovina prve zadruge nastaju nekoliko godina kasnije nego u Europi. Zadruge nisu povezivale samo obrtnike i poljoprivrednike, već nastaju i u školama. U Hrvatskoj ima učeničkih/školskih zadruga koje neprekidno djeluju dulje od 200 godina, onih koje su nakon duže stanke ponovno započele s radom, te zadruga koje su tek započele s radom.

U čemu je vrijednost učeničke zadruge 21. stoljeća? Razlikuje li se odgojni i obrazovni rad u redovnoj nastavi od rada u školskoj zadruzi? Mogu li mladom čovjeku znanja, sposobnosti i vještine stečene radom u učeničkoj zadruzi koristiti u redovitoj nastavi i budućem životu? Postoji li u školi potreba učitelja/učiteljica za povezivanjem odgojnoga i obrazovnoga rada s radom učeničkih zadruga i kako ga ostvariti? Ovo su samo neka od pitanja na koja ćemo pokušati odgovoriti.

12.1. Promjene u sustavu odgoja i obrazovanja

Odgojni i obrazovni proces i pristup nastavi tijekom prošlosti mijenjao se sukladno promjenama društva. Strategije odgoja i obrazovanja trebaju omogućiti nacionalni razvoj i razvoju pojedinaca. Analize koje su provedene u našoj državi pokazale su da „stanje školskog i neškolskog obrazovanja u Hrvatskoj ne odgovara razvojnim potrebama razvijenog društva“ (Pastuović i sur., 2001).

Kako se mijenja naše društvo, kako napreduje znanost i tehnologija mijenja se i poimanje i pristup u radu s učenicima koji se očituje i u cjelokupnom pristupu odgojnoga i obrazovnoga procesa. U prošlosti se nastavni proces u većini obrazovnih sustava zasnivao na učenju i reprodukciji znanja, a danas se temelji na razumijevanju i primjeni stečenoga znanja, spoznaja i vještina u praktičnom životu. U prošlosti je temelj rada bio propisani nastani plan i program, a uspješnost rada učitelja temeljena je prvenstveno na učeničkoj reprodukciji naučenoga.

Nova znanja i spoznaje zahtijevaju i promjene u odgoju i obrazovanju. Ako znamo „da će cjelokupno znanje onoga što danas znamo za dvadeset pet godina predstavljati tek 10-15% postojećeg znanja (Peko, 2007), razumljivo je da nitko od nas s pouzdanošću ne može znati što će našim učenicima koje danas poučavamo biti potrebno za život i rad. Za H. Hentiga, profesora pedagogije

na Sveučilištu u Bielefeldu te jednoga od najboljih reformnih pedagoga u Njemačkoj, suvremena je škola – zajednica u kojoj se živi, stječe iskustvo i pomaže odrastati (Hentig, 1997.).

Prateći pravce razvoja sustava odgoja i obrazovanja u Europi i svijetu i Hrvatska prepoznaje potrebu preobrazbe školskog sustava prema novim zahtjevima vremena.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti u dokumentima pod nazivom „*Deklaracija o znanju*“ (2002.) i „*Deklaracija o znanju i primjeni znanja*“ (2003.) ukazala na potrebe promjena u sustavu odgoja i obrazovanja.

Republika Hrvatska zacrtala je strategiju razvoja i promjena odgojnoga i obrazovnoga sustava u dokumentu *Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.* te je zbog brzih društvenih i gospodarstvenih promjena, te promjena na tržištu rada, navedena potreba usklađivanja i povezivanja obrazovanja na svim razinama kao i osposobljavanje odraslih (MZOS, 2005.).

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa pokrenulo je 2005. godine projekt pod nazivom „*Hrvatski nacionalni obrazovni standard*“ kojim započinju promjene u sustavu osnovnoškolskoga odgoja i obrazovanja sukladno zahtjevima i potrebama gospodarstva i društva. Promjene se temelje na tradiciji i posebnosti višestoljetne nastavne prakse hrvatskoga školstva i svjetskim suvremenim promjenama u odgoju i obrazovanju, a ciljevi su usmjereni na učenike koji će u društvu znanja biti spremni i sposobni uključiti se u gospodarski sustav Hrvatske i Europe. I učeničke su zadruge dio tradicije hrvatskoga školstva.

12.2. Škola i učenička zadruga

Odgojni i obrazovni proces ostvaruje u školi se ostvaruje se redovnom, izbornom dodatnom i dopunskom nastavom, ali i kroz izvannastavne aktivnosti.

12.2.1. Ciljevi – kompetencije

Mlade naraštaje treba pripremati za djelovanje u uvjetima budućih promjenjivih potreba, pa je zajedno sa socijalnim i gospodarstvenim partnerima važno procjenjivati buduće potrebne profile radne snage” (MZOS, 2005.). Na temelju strategije u *Nastavnom planu i programu za osnovnu školu* među ciljevima je navedeno da je potrebno „osigurati sustavan način učenja o svijetu, prirodi, društvu, ljudskim dostignućima, o drugima i sebi; poticati i

kontinuirano unaprjeđivati intelektualni, tjelesni, estetski, društveni, moralni, duhovni razvoj učenika, u skladu s njegovim sposobnostima i sklonostima; stvoriti mogućnosti da svako dijete uči i bude uspješno, osposobiti učenike za učenje, naučiti ih kako učiti i pomoći im u učenju, pripremiti učenike za mogućnosti i iskušenja koja ih čekaju u životu ...“ (MZOŠ, 2006.).

U skladu s navedenim ciljevima, odgojni i obrazovni rad je usmjeren na razvoj učenika vodeći računa o društvenim, političkim, gospodarskim, informacijsko-tehnološkim, globalizacijskim i drugi promjenama.

Današnji su ciljevi odgoja i obrazovanja orijentirani na cjeloživotno obrazovanje te usmjereni na učenika. S ciljem kvalitetnijeg odgoja i obrazovanja u svim se državama svijeta čine promjene koje će pridonijeti poboljšanju kvalitete poučavanja/učenja te osposobljavanju mladoga čovjeka za život u 21. stoljeću.

U *Strategiji za izradbu i razvoj nacionalnog kurikulum*a definirani su opći ciljevi nacionalnoga kurikulum a koji „izražava usmjerenost na osobni razvoj učenika, njegovo osposobljavanje za kvalitetno življenje, aktivno i odgovorno sudjelovanje u kulturnom, gospodarskom, znanstvenom i općem društvenom napretku zemlje u uvjetima razvoja društva znanja i globalizacije“ (MZOŠ, 2007.), te posebni ciljevi nacionalnoga kurikulum a koji su usmjereni na razvoj kompetencija učenika, a među navedenima su i kompetencije koje učenika trebaju osposobljavati za: „život i rad u stalno promjenljivim uvjetima; cjeloživotno učenje i obrazovanje“ i „socijalnu integraciju i život u heterogenim društvima“ (MZOŠ, 2007.).

Na temelju nacionalnih kurikulum a, nastavnih planova i programa te školskih kurikulum a ciljeve mogu definirati i učeničke zadruge. Učenička zadruga Osnovne škole Vladimira Nazora, Postire, zacrtala je sljedeće ciljeve:

- „pobuditi i razviti svijest o nužnosti rada za čovjekov život;
- razvijati i njegovati radne navike te odgovornost, inovativnost, samostalnost, poduzetnost, snošljivost i potrebu za suradnjom kao bitne sastavnice stvaralačkog odnosa spram rada;
- omogućiti stjecanje, produbljivanje, proširivanje i primjenu znanja te razvoj sposobnosti bitnih za gospodarstvo i organizaciju rada;
- razvijati znanstveni pristup stvarnosti, svijest o mogućnostima, dosezima i potrebi primjene suvremenih znanstvenih, tehničkih i tehnoloških dostignuća u proizvodnji;
- pridonositi prijenosu znanja iz nastave u praktične djelatnosti zadruge i, obrnuto, znanja iz rada u zadruzi u nastavu;

- razvijati kod učenika ljubav prema prirodi i vrijednostima koje je čovjek stvorio svojim radom te svijest o nužnosti očuvanja ravnoteže u prirodi i zaštiti okoliša;
- omogućiti najveći mogući razvitak sposobnosti učenika i ostvarenje osobnih interesa, a time i samopotvrđivanje te spoznaju vlastitih sklonosti i sposobnosti
- pripremati učenike na izbor školskih programa i budućeg zanimanja...“(*** Učenička zadruga “Podježice”, O.Š. Postire, 2006.).

Usporedimo li ciljeve Nastavnom planu i programu za osnovnu školu, ciljeve Strategije za izradbu i razvoj nacionalnog kurikulumu i ciljeve Učenička zadruga Osnovne škole Vladimira Nazora, Postire svima je zajednička uska povezanost odgoja i obrazovanje s gospodarskim potrebama društva, tj. stjecanjem kompetencija koje će mladome čovjeku omogućiti uključivati cjeloživotno obrazovanje i uključivanje u proces rada.

Prema *Europskom referentnom okviru* „Ključne kompetencije predstavljaju prijenosni, višefunkcionalni sklop znanja, vještina i stavova potrebnih svakoj osobi za njezino osobno ispunjavanje i razvoj, društvenu uključenost i zapošljavanje. Ključne kompetencije treba razviti do kraja obveznoga školovanja, a one služe kao osnova za daljnje učenje u okviru cjeloživotnog učenja (EC: Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje: Europski referentni okvir, 2004).

U Europskom referentnom okvir iz 2004. godine definirane su ključne kompetencije: komunikacije na materinjem i stranom jeziku, matematička pismenost i osnovne kompetencije u znanosti i tehnologiji, digitalne kompetencije, „učiti kako učiti“, interpersonalne i građanske kompetencije, poduzetništvo te kulturna ekspresivnost. (Commision of the European Communities, 2001).

Ključne se kompetencije ne ostvaruju kroz jedan nastavni predmet već cjelokupno školsko obrazovanje, a to znači i kroz izvannastavne aktivnosti. Izvannastavne su aktivnosti najčešće povezane s nastavnim sadržajima pojedinih predmeta, ali se već dulji niz godina potiče interdisciplinarnost u pristupu i realizaciji odabranih aktivnosti. Navedene se aktivnosti vrlo često ostvaruju kroz praktičan rad, istraživanje i projekte, a uključivanje učenika u neku od njih, osobni je odabir.

Ciljevi nastave ostvaruju se poučavanjem/učenjem. Za razliku od poučavanja/učenja na redovnoj nastavi, koje je još uvijek prvenstveno usmjereno na stjecanje znanja i činjenica, izvannastavne aktivnosti najčešće su

usmjerene na razvijanje sposobnosti i vještina, ali i znanja.

Prema istraživanju B. Baranovića i sur. (2007.) učenici škola u kojima djeluju školske zadruge stječu više poduzetničkih kompetencija, a „Poduzetništvo obuhvaća i sposobnost pojedinca da sam potakne promjene i sposobnost prihvatanja, podržavanja i prilagođavanja inovacijama koje donose vanjske okolnosti. Poduzetništvo uključuje preuzimanje odgovornosti za vlastite postupke, pozitivne ili negativne, razvoj strateške vizije, postavljanje ciljeva i njihovo ostvarivanje, te motivaciju za uspjehom“ (Baranović, B. i sur. 2007).

Ministarstvo gospodarstva rada i poduzetništva svjesno vrijednosti koje su potrebne za razvoj kompetencija učenika pokrenulo je 2006. godine projekt „Učenička zadruga i učenička poduzeća“ s ciljem stvaranja pozitivnog odnosa učenika prema radu i pozitivne poduzetničke klime u školama.

12.2.2. Programi

Nastavni se programi svih država svijeta temelje na vlastitoj kulturi i tradiciji. Planovi i programi mijenjaju se sukladno potrebama društva. Nitko od nas ne možemo znati koja će znanja biti potrebna učenicima koje poučavamo, tj. hoće li im nastavni sadržaji iz nastavnoga programa i u kojoj mjeri omogućiti život i rad. Zbog toga učitelji/učiteljice u školama Europske unije i razvijenoga dijela svijeta kroz školske kurikulare prilagođavaju programe prema potrebama i interesima svojih učenika, ali i sredine i potreba lokalne sredine u kojoj škola djeluje. Nastavni bi program trebao omogućiti učenicima učenje bez teškoća, a mnogi učenici. Za razliku od Nastavnoga plana i programa kojim su nastavni sadržaji i ishodi (obrazovna postignuća) definirani, programi učeničkih zadruga odraz su osobitosti kraja u kojem je škola smještena, interesa učenika, ali i kompetencija voditeljima/voditeljicama učeničkih zadruga.

Programi učeničkih zadruga umjereni su na:

- poljoprivrednu proizvodnju i proizvodnju hrane;
- izradu uporabnih i ukrasnih predmeta;
- njegovanje narodnog umijeća, starih zanata i pučkog stvaralaštva;
- istraživačke radove iz programa zadruga.

12.2.3. Aktivno učenje i poučavanje

Nova se znanja i spoznaje u današnje vrijeme povećavaju brže no ikada u povijesti čovječanstva. Često čujemo kako učenici učeći određene nastavne sadržaje postavljaju pitanje „Što će mi to?“ ili „Kada će mi to trebati u životu?“ Njemački pedagog H. Meyer navodi kako se „Način na koji većina učitelja danas poučava učenike, nije se promijenio u posljednjih sto godina: *pouči, testiraj, ocijeni*, pouči još, ponovno testiraj i ponavlaj poučavanje-testiranje-ocjenjivanje do kraja godine. I poučavanje i učenje gotovo uvijek završava testom. U sustavu ocjenjivanja ocjenama od 1 do 5, svaki se test ocjenjuje pojedinačno, a konačnu ocjenu čini prosjek ocjena tih testova“ (Meyer, 2005).

Poučavaju li se naši učenici na navedeni način, nije čudno što se učitelji/ učiteljice često žale kako su učenici nezainteresirani za rad na redovnoj nastavi. Ako su učenici pasivni, javljaju se i neželjene posljedice poput slabijih rezultata, ometanja nastavnoga procesa ili neopravdanog izostajanja s nastave. Istovremeno, neki od tih učenika ostvaruju izuzetno dobre rezultate u izvannastavnim aktivnostima. Svatko od nas postavio bi si pitanje što je tome razlog? Jedan od odgovora nalazimo kod engleskoga psihologa Charlesa Deforgesa: „Djeca idu u školu da bi učila. Ako ništa ne nauče, znači da školovanje ne valja... U prirodnoj okolini uče brzo i lako. Škola je mjesto gdje djeca uče sadržaje koje rijetko susreću u prirodnoj okolini. Tu uče prirodne znanosti, povijest, geografiju i ostale školske predmete. Od njih se očekuje da nauče te predmete imajući u vidu kako će im to znanje trebati kasnije u životu. Zbog usmjerenosti prema dugoročnim ciljevima i ponešto apstraktnom znanju, školsko učenje uopće nije prirodno. Kako bi se mogla nositi s tim zahtjevima djeci treba nešto više od prirodnih sposobnosti. Moraju naučiti kako učiti i kako pripremiti svoje umove za djelotvornu uporabu“ (Desforges, 2001). Iz navedenoga je moguće zaključiti kako je jedan od bitnih preduvjeta uspješnoga poučavanja odabir nastavih oblika, metoda i strategija, ali i mjesta poučavanja.

I danas se u pedagoškoj literaturi često citira Konfucijeva (551. pr.Kr. - 479. pr.Kr.) izreka:

*„Reci mi i ja ću zaboraviti,
Pokaži mi i ja ću možda zapamtiti,
Uključi me i ja ću razumjeti.“*

Amerikanac Brad Green kao ravnatelj škole sa svojim je učiteljima i učenicima tražio nove oblike stjecanja znanja i vještina potrebnih učenicima za budućnost. U njegovom stožcu učenja navedene su prednosti iskustvenog

učenja. Objašnjeno je kako razine uključenosti (metoda „*reci mi*“, metoda „*pokaži mi*“ i metoda „*uključiti me*“) utječu na pamćenje. Učenik koji aktivno sudjeluje u nastavi, tj. onaj kojega smo „*uključili*“ zapamtiti će 90% onoga što sam kaže i učini, 50% od onoga što naučimo, naučio iz onoga što vidimo, a samo 15% naučenog, naučimo iz onoga što čujemo (Green, 1996).

I danas u našim školama ima učenica i učenika koji na redovnoj nastavi uče metodom „*reci mi*“, ali rad izvanastavnih aktivnosti od davnina se temelji na metodi „*pokaži mi*“ i metodi „*uključiti me*“. Istraživanja su dokazala da svatko od nas ima svoj stil učenja, rada i mišljenja, a najbolji je način učenja „čineći ono što treba naučiti“ (Dryden i Vos, 2001).

Aktivno je učenje jedan od preduvjeta stjecanja kompetencija potrebnih mladome čovjeku za cjeloživotno učenje i uključivanje u proces rada. Ono zahtijeva planiranje temeljeno na aktivnostima i iskustvu, a ne na stjecanju i pohranjivanju znanja i činjenica. Prema B. Greenu kvalitetan je nastavni program usmjeren na razvoj vještina, a ne usvajanje činjenica pri čemu su nastavni sadržaji i vještine tijesno isprepleteni, jer se „Vještine ne može vježbati, ako se istodobno ne savlada građivo“ (Green, 1996).

Izvanastavne aktivnosti imaju niz prednosti u odnosu na redovnu nastavu. Jedna od njih je i samostalan odabir učenika među ponuđenim aktivnostima škole. Bez obzira što se škole razlikuju u njihovoj ponudi, svaki će učenik ima mogućnost pronaći one koje mu najbolje odgovaraju te su rezultati koje učenik ostvaruje nerijetko bolji nego li na redovnoj nastavi. Drugim riječima, mnogi od učenika tek na izvanastavnim aktivnostima postaju uspješni.

Američki autor knjiga o obrazovanju J. Holt (1923. – 1985.), smatrao je, da učenici moraju znati zašto uče te je osobitu važnost pridavao mogućnosti samostalnog biranja sadržaja koje učenici žele učiti (Holt, 2004). Kako bi saznali interese učenika, učitelji/učiteljice moraju razgovarati s učenicima, jer učenici bolje od nas odraslih znaju koja su im znanja i razumijevanja potrebna.

Učenička zadruga omogućuje učenicima učenje činjenjem i stvaranjem vidljivih rezultata rada. Prema američkom psihologu J. Bruneru (2000), suvremena se pedagoška praksa treba temeljiti na stjecanju znanja djelovanjem te se iskustva učitelja i učenika. Zbog toga se znanja i iskustva stečena u učeničkoj zadrugi mogu iskoristiti i u redovnoj nastavi ili se različite aktivnosti mogu ostvarivati suradnjom, tj. zajedničkim aktivnostima.

Pri tome valja napomenuti da „Aktivno učenje nije bubanje napamet, već učenje s razumijevanjem. Postavljanjem pitanja materijal se ponavlja, a ako

je moguće naučeno se nastoji odmah primijeniti u praksi. Vrijedi pravilo da od ukupnog vremena učenja dvije trećine treba aktivno ponavljati, a samo jednu trećinu koristiti za primanje novih informacija“ (Desforges, 2001).

Učeničko zadrugarstvo u Hrvatskoj ima dugu tradiciju. Uz škole su sredinom 19. stoljeća nastali školski vrtovi, a u pučkoj školi u Vrbovcu, kako piše u spomenici škole, učenici su se bavili školskim vrtlarstvom, pčelarstvom i svilarstvom, a u prvom broju školskoga časopisa „Školski vrt“ (1889.) zapisano je da se uvidjela potreba „da se u pučkoj školi dade veća važnost obuci gospodarstva“ (** O.Š. Vrbovec, 2006) .

U školskoj je spomenici u šk. god, 1960./61., ravnatelj Matija Ban zapisao „Na površini od 4300m² vršeni su pokusi pod rukovodstvom stručnjaka iz poljoprivredne stanice Vrbovec“ Zapisano je da je na prijedlog poljoprivredne stanice zasađena je mrkva i cikla, plodove je kupilo ugostiteljsko poduzeće Vrbovec te da je prodajni odjel sredstva koristio za nabavu knjiga i pribora za učenike te raspačavanje štampe (** O.Š. Vrbovec, 2006).

Iz navedenoga je vidljivo da je već tada školska zadruga uz radne aktivnosti provodila pokuse i to ne samostalno već u suradnji sa stručnjacima iz poljoprivredne zajednice. Nastava u školama diljem svijeta ostvaruje se različitim metodama i strategijama, sve se češće provode projekti, a u njihovo se ostvarivanje uključuju gospodarski subjekti, društva, ustanove, sveučilišta, roditelji, udruge i drugi subjekti te da su kod učenika razvijane poduzetničke kompetencije.

12.2.4. Suradnja

Radi kvalitetnijeg odgoja i obrazovanja škole ostvaruju različite vrste suradnje s roditeljima, lokalnom zajednicom, gospodarskim subjektima, institucijama, ustanovama, udrugama, sveučilištima... (Vodič kroz HNOS, 2005). Škole koje imaju učeničku zadrugu, sukladno programima koje ostvaruju, surađuju s poduzetnicima i tvrtkama te udrugama (poljoprivredna zadruga, pčelarska zadruga, frizerska zadruga, štedno-kreditna zadruga), pekarama i drugim prehranbenim tvrtkama, obrtničkim pogonima, turističkim zajednicama i organizacija, obiteljima, predstavnicima prosvjetnih vlasti, jedinicama regionalne (područne) i lokalne samouprave, županijskih i gradskih zajednica tehničke kulture i ustanova umrežavanjem čije aktivnosti se ostvaruje program učeničkog zadrugarstva (visoka učilišta, znanstveni instituti, poljoprivredna savjetodavna služba, obrtnička komora, savez zadruga itd.), novinari, izdavači literature i proizvođači opreme, repromaterijala i drugih sredstava za učeničke zadruge.... (** Hrvatska zajednica tehničke kulture, 2007).

12.3. Doprinos učeničke zadruge kvaliteti odgoja i obrazovanja učenika

12.3.1. Učeničke zadruge i kulturna baština

Među ciljevima odgoja i obrazovanja je upoznavanje, prenošenje i čuvanje kulturne baštine te nacionalnog kulturnog identiteta. Zacrtni se ciljevi ostvaruju kroz nastavne sadržaje većine predmeta, ali i velikog broja učeničkih zadruga. Zbog toga je potreba i „obveza usmjeriti odgoj i obrazovanje djece i mladih na one vrijednosti koje osiguravaju očuvanje nacionalne baštine, lokalnog i regionalnoga kulturnog naslijeđa, afirmiranje povijesno-kulturnih stečevina u vlastitom životnom okruženju. Ovaj odgojno-obrazovni cilj pretpostavlja koncept sustavnog osposobljavanja djece i mladih kako bi stekli osjetljivost za druge i za svoju okolinu, za širi kontekst življenja koji obilježava pluralizam kultura i religija, višejezičnost, raznolikost moralnih vrijednosti, a zahtijeva i kompetencije za suživot i međusobno razumijevanje. Prema tome, mlade treba naučiti i osposobiti za život u užoj i široj zajednici“ (Strategija za izradbu i razvoj nacionalnog kurikula, 2007).

U većini zemalja Europe, pa tako i kod nas, postoji autonomija škola i nastavnika u izboru metoda i sredstava, ali ne i tema. Uvođenjem Hrvatskoga nacionalnoga standarda, učiteljima je dana mogućnost određivanja broja nastavnih sati za pojedinu temu, a poticanjem terenske, prvenstveno zavičajne nastave i rada te međupredmetnoga povezivanja želi se omogućiti aktivno sudjelovanje učenika u istraživanju te razvijati odgovornost za sredinu u kojoj živimo i želja za očuvanjem prirodne i kulturne baštine. (Štrebić, 2006).

Svaka škola morala učenicima omogućiti upoznavanje prirodne i kulturne baštine zavičaja, tj. lokalne sredine, ali i ostalih dijelova Hrvatske. „Škola djeluje u interakciji s okolinom iz koje crpi informacije i saznanja, a vraća joj trajne vrijednosti kroz očuvanje zavičajne baštine. Danas je poznavanje vlastite životne okoline, odnosno zavičaja neophodno, budući da je svijet globalnih medija nametnuo nove zajedničke vrijednosti. Kroz TV i internet djeca su danas povezani s udaljenijim prostorima nego sa svojim zavičajem. Pri tome se gubi individualnost, kidaju se veze sa zavičajnim korijenima“ (Mimica, 2005). Zbog toga je jedna od zadaća u Nastavnom planu i programu za osnovnu školu promicanje ljubavi prema zavičaju i domovini, „a ogleda se u vrijednostima kao što su: znatiželja i oduševljenje prirodom i prirodnim pojavama, želja za očuvanjem i zaštitom prirodne i kulturne baštine, ekološka svijest i zaštita biljnoga i životinjskoga svijeta, osjećaj za lijepo i duhovnu stranu života, ponos zavičajem i domovinom“ (NPIP, 2006).

12.3.2. Učeničke zadruge sa zavičajnim zbirkama

Velik broj učeničkih/školskih zadruga njeguje kulturu i tradiciju te učenici zadrugari održavaju i dopunjuju zavičajne zbirke. Različitim su aktivnostima stekli znanja i spoznaje o načinu života, običajima, tradicionalnom načinu života i rada. Stečena znanja, vještine i sposobnosti mogu na različite načine upotrijebiti i prenijeti ostalim učenicima u školi. Oni mogu sukladno nastavnim sadržajima pojedinoga predmeta biti:

- a. gosti u određenom razrednom odjelu u kojem će: ispričati, izvijestiti, protumačiti, prezentirati, pokazati, objasniti ili raspraviti s ostalim učenicima o određenoj temi vezano uz zavičaj o kojem znaju više od ostalih učenika:
- b. vodiči učenicima:
 - u školi mlađim, ako ima stalnu postavku zavičajne zbirke ili na postavljenoj izložbi,
 - kroz mjesto, muzej ili kraj.

12.3.3. Učeničke zadruge i ukrasni predmeti

Učenici u učeničkim zadrugama izrađuje različite uporabne i ukrasne predmete. Ovisno o kraju u kojem je škola smještena učenici izrađuju čipke, zlatovez, odjevne predmete ili predmete od kukuruzovine, slame, pruca (košare), drveta ili gline. Izrađujući ih, učenici stječu vještine, ali se upoznaju i s vrstama materijala koji su se koristili i običajima u zavičaju. Svoje radove najčešće prezentiraju na susretima zadrugara i roditeljima, neke od njih moguće je pronaći i među turističkim suvenirima kraja. Zadrugari mogu ostalim učenicima pri ostvarivanju određenih nastavnih sadržaja demonstrirati izradbu predmeta koji su se koristili u zavičaju ili ukrasnih predmeta koje izrađuju, ali mogu biti i voditelji u projektima ili kada se izrađuju zavičajne mape ili turistički vodič mjesta.

Mogu svojim znanjima pomoći u ostvarivanju nastavnih sadržaja stranoga jezika, npr. u temama njemačkoga jezika VI. razred (šesta godina učenja): „*U mom zavičaju i izvan njega: putovanja, obilježja, ljepote i znamenitosti domovine i zemalja njemačkoga govornoga područja*“.

Blagdani, običaji i tradicija u temama njemačkoga jezika VII. razred (sedma godina učenja): „*Stanovanje: mjesto i kultura stanovanja, različite životne navike, kućanske obveze i život u zajednici*“.

Teme vezane uz blagdane ostvaruju sve škole, a učenici zadrugari imat će uključivanjem u aktivnosti s učenicima pojedinog razrednog odjela ili projekta namijenjenog svim učenicima mogućnost prenijeti stečena znanja i vještine te će svojim primjerom pobuditi i interes drugih učenika za upoznavanjem kulture i tradicije zavičaja ili kraja u kojem učenici žive.

12.3.4. Učeničke zadruge s voćarima, vrtlarima, cvjećarima i programima vezanim uz ljekovito bilje

Dio učeničkih zadruga ima grupe koje se bave povrtlarstvom, vrtlarstvom ili cvjećarstvom. Učenici uključeni u rad navedenih grupa mogu pomoć učiteljicama/učiteljima u izvanučioničnoj nastavi koja se ostvaruje u vrtu ili voćnjaku. Npr. na satu prirode i društva u svakoj grupi može biti jedan član/ica zadruge koja će biti voditelj grupe te će prema prethodnom dogovoru s učiteljem/učiteljicom prenijeti svoja znanja ili pomoći učenicima da i sami steknu određene vještine i sposobnosti vezane uz uzgoj (sadnju i održavanje, uređivanje, uređenje gredica, kompostiranje...), prepoznavanje ili zaštitu povrća, voća ili cvijeća.

U nastavnom programu **prirode V. razreda** predviđene su teme:

- Čovjekove životne potrebe i prehrambene navike,
- Stabljika – građa i uloga
- List – građa i uloga
- Cvijet i plod – građa i uloga
- Uzgoj i potrošnja hrane kod nas i u svijetu
- Uzgoj ukrasnih biljaka (izborna tema)

U nastavnom programu **biologije VI. razreda** predviđene su teme:

- Kukci i člankonošci
- Zanimljivosti iz života kukaca

U nastavnom programu VIII. razreda **biologije i njemačkoga jezika** (*Zaštita okoliša, briga o zdravlju, zdrava prehrana*) predviđena je teme **Zdrava prehrana**.

U ostvarivanje svake od navedenih tema mogu se uključiti zadrugari. Aktivnosti koje će se ostvarivati ovisi o njihovim kompetencijama, ali i kreativnosti njih i učitelja. U ostvarivanje navedenih tema mogu se

uključiti i **pčelari**. Članovi zadruga mogu npr. učenike upoznati s kukcima, njihovim životom, potrebom zaštite biljaka, procesom proizvodnje meda, maslinova/bučina ulja, jabučnog octa, meda, pekmeza, spremanjem zimnice, tradicionalnim načinom čuvanja biljaka. Pri tome, učenici ne moraju biti samo demonstratori ili izvjestitelji, već zajednički mogu sudjelovati i u pripremanju proizvoda ili spremanju (konzerviranju). Potrebno je napomenuti da neke zadruga uzgajaju autohtone sorte voća te upoznavanjem ostalih učenika s njima (izvanučionična nastava) mogu pridonijeti očuvanju istih, ali i razvijanju svijesti učenika o potrebi njihova očuvanja.

12.3.5. Učeničke zadruga: glazba i folklor – glazbena kultura i tjelesno-zdravstvena kultura

Ima zadruga kroz koje se njeguje glazba zavičaja. Programom glazbene kulture predviđene su od 5. razreda nadalje, dvije nastavne teme iz folklorne glazbe (po izboru). Članovi zbora, folklor, orkestra ili sastava, mogu na satu glazbene kulture prenijeti ostalim učenicima svoja znanja – poučavajući ih zavičajne pjesme, upoznati ih s glazbenim instrumentima i osobitostima glazbe zavičaja ili na satu tjelesne i zdravstvene kulture poučiti kako se pleše neki od plesova iz zavičaja što je Nastavnim planom i programom za osnovnu školu. Pri tome se ostvaruju i odgojne vrijednosti jer je tradicija i kulturna baština sve važnija u procesima globalizacije.

12.3.6. Teme iz ekologije (priroda/biologija, kemija, geografija, tehnička kultura) ili likovna kultura – dizajn i sirovine

Ekologija, zaštita okoliša ili održivi razvoj česti su sadržaji u nastavi prirode/biologije, geografije, tehničke kulture i strnih jezika, ali isti su povezani i grupama učeničkih zadruga, a neke od njih ostvaruju se i kroz likovne grupe. Tako u OŠ Stjepana Radića u Metkoviću učenici pod motom je “Ljepota je oko nas, samo je treba prepoznati”, učenici uče kako u otpadnom materijalu prepoznati sirovinu za buduće umjetničko djelo. Zadrugari kao materijal koriste otpadno staklo, karton, drvo i kovine stvarajući uporabne i ukrasne predmete. Slične aktivnosti provode i druge zadruga, a u rad se kroz projekte ili na satovima redovne nastave mogu uključiti svi ili učenici određenoga razreda.

12.3.7. Integrirana nastava

U školama se ostvaruje i integrirana nastava, a ona ne mora biti ostvarena samo kroz projekte. K. B. Walsh (1997) ističe da se integriranje nastavnoga programa može uspješno provesti tematskim planiranjem i učenjem. Tematsko je planiranje moguće ostvariti zajedničkim planiranjem učitelja i stručnih suradnika škole. Integracija nastavnih sadržaja omogućuje povezivanje jednoga područja s drugim. Kroz odabranu temu učenici povezuju dijelove nastavnih sadržaja u jedinstvenu cjelinu. Integrirana se nastava najčešće ostvaruje međupredmetnim korelacijama.

12.3.8. Zajednički projekti

Nastava se u našim školama ostvaruje kroz predmetno-satni sustav. Znanja su često nepovezana iako su u programima dvaju ili više predmeta. Kako bi se ta znanja povezala, a vještine stjecale još bolje u školama se sve češće ostvaruje integrirana nastava, a ona se najčešće ostvaruje kroz projekte.

“Projekt predstavlja zajednički pokušaj nastavnika i učenika da život, učenje i rad povežu tako da se društveno značajan i s interesima sudionika povezan problem zajednički obradi (=proces) i dovede do rezultata (=produkt) koji za sudionike ima uporabnu vrijednost. Ono je prikladno za ostvarivanje složenih ciljeva učenja. Ono nas uči interdisciplinarnom radu i potiče misaono povezivanje.” H. Meyer navodi i motivirajući učinak projekta na samoorganizirano učenje te mogućnost otvaranja škole (Meyer, 2002).

U literaturi postoje različite podjele projekata, a I. De Zan (2005) izdvaja proces projekt i produkt projekt. U središtu proces projekta je „postupak, tijek planiranja, ostvarivanje i međudjelovanje suradnika u radu – učenika/učenica i učitelja/učiteljice... Učenici/učenice tijekom tog projekta uče planirati, opažati, određivati i istraživati, razgovaraju, pronalaze dokaze i dr... Produkt projekt je usmjeren na krajnji rezultat – spoznaju jer projekt prikladniji za obradu novoga nastavnog sadržaja od drugih nastavnih oblika “ (De Zan, 2005).

„Projektirati znači namjeravati, smišljati, praviti plan, nacrtati. Obilježiti. Projektna nastava je prema tome dobra i planirana i smišljena nastava koja ima za cilj doći do spoznaja i rezultata na osnovi istraživanja neke situacije. Takva nastava pretpostavlja veće sudjelovanje učitelja i učenika u neposrednoj prirodnoj stvarnosti (istraživanju)“ (Podravec, 2003).

12.4. Primjeri

12.4.1. Primjer: Ljekovito bilje/endemi/zdrava hrana

Tablica 1 Primjer za 6. razred: učenička zadruga s grupom "Ljekovito bilje / endemi"

Nastavni predmet	Mogući odabir tema	Aktivnosti
Priroda:	<i>Biljne zajednice livade i šume ili Iskorištavanje travnjaka</i>	- prikupljanje ljekovitoga bilja - prikupljanje podataka o biljkama i njihovim ljekovitim svojstvima - sušenja bilja za čaj ili pripremanje kreme, napitka, masti, ulja... - izrada gredica ljekovitih biljaka
Hrvatski jezik:	<i>Stvaralačko pisanje i interpretativno kazivanje viceva i anegdota</i>	- prikupljanje i zapisivanje recepata ili prikupljanje i zapisivanje anegdota vezanih uz tradicionalno liječenje - izrada plakata/prezentacije - dramatizacija

Strani jezik:	Engleski jezik šesta god. učenja - <i>Nashe zdravlje i okoliš - razgovaranje o zdravoj hrani, životu i okolišu, usvajanje rječnika vezanog uz ekologiju i osvješćivanje potrebe za zaštitom okoliša</i> Engleski jezik treća god. učenja - <i>Zdrav život i okoliš - proširivanje rječnika o zdravoj hrani, tijelu, raspravljanje o zdravoj hrani i zdravome životu, ekologiji i zaštiti okoliša</i> Njemački jezik (treća god. učenja) - <i>Moje mjesto: imenovanje nekih važnijih objekata u mjestu</i> - <i>Kupovanje namirnica: imenovanje i razlikovanje namirnica, izražavanje vlastitoga ukusa, vođenje razgovora u trgovini i/ili na tržnici, izricanje količine i cijene</i> - <i>Prehrana i briga za zdravlje: imenovanje obroka i njihovih osnovnih sadržaja</i> Francuski jezik (treća god. učenja) - <i>Seoski turizam, domaće životinje, ptice, zdrava hrana, izricanje atmosferskih prilika, imenovanje godišnjih doba, cvijeće (livada, vrt)</i> - <i>Kupovina, imenovanje nekih osnovnih namirnica (kruh, mlijeko, voće povrće...), vođenje razgovora na tržnici, kupovanje u (vele)trgovini, izricanje osobnog ukusa, količine</i> - <i>Obroci i briga za zdravlje, imenovanje obroka i uobičajenih jela uz svaki obrok, zdrava hrana</i> - <i>Priroda i zaštita okoliša, važnost čuvanja okoliša, ponašanje u prirodi</i> Francuski jezik (šesta god. učenja) - <i>Zdravo življenje, boravak na svježem zraku, zdrava prehrana, omiljena jela, učestale dječje bolesti, savjeti za zdravo življenje</i> - <i>Svijet u kojem živimo, čuvanje okoliša, onečišćenje okoliša, buka, boravak u prirodi, planinarenje /pješačenje</i>	- pronaći nazivlje biljaka na stranom jeziku - napisati obilježja biljaka na stranom jeziku - napisati recepte na stranom jeziku - pronaći i napisati ili izraditi plakat/ prezentaciju o tradicija pijenja čaja npr. u Engleskoj - dramatizirati
---------------	--	---

Geografija:	- Tradicija i suvremenost Azije - Monsunska Azija - Indija, Kina, Japan	- pronaći podatke o proizvodnji čaja - izraditi grafikone - nacrtati tematske karte - usporediti i analizirati prirodna i društveno gospodarska obilježja
Likovna kultura	Masa/volumen i crta – Proporcije trodimenzionalnih oblika (tijela)	- izraditi ambalaže za čaj
Tehnička kultura	Izrada uporabnoga predmeta od drva ili plastike	- izraditi od drveta uporabni predmet – npr. kutijica za čaj
Matematika:	Mjerne jedinice težine	- vagati i puniti pripremljene biljke - stavljati oznaka s imenom i pripadajućim opisom ili receptom
Informatika:	- Crtanje kocke i kvadra - Izrada i oblikovanje tablica, kretanje u njima - Oblikovanje teksta na slajdovima - Umetanje ilustracija - Uređivanje prezentacije	- crtati prikaze kocke i kvadra, ispisati i crtež iz kojeg će se načiniti ambalaža za pakiranje - izraditi tablice s podacima prikupljenim na nastavi geografije - oblikovati tekst za plakat - umetati ilustracija u tekst - izraditi prezentaciju

U integraciju mogu biti uključeni i učenici VII. razreda koji na satu matematike i/ili učenici V. razreda, na satu tehničke kulture mogu izraditi kutijice (model kocke).

Predložena integrirana nastava može biti ostvarena radom na nastavnom satu/satovima pojedinog predmeta kao projekt ili istraživačku nastavu, što bi trebalo ovisiti o ciljevima, ali i dogovoru učenika i učitelja. Njenim ostvarivanjem učenici u zadruzi mogu prenijeti već stečena znanja i vještine, a učenici koji nisu članovi zadruge, ne samo da će znati zašto su određene sadržaje učili i kako mogu znanja i vještine upotrijebiti u svakodnevnom životu, već će im ostali učenici pomoći u prikupljanju podataka, prijevodu teksta na ili sa stranoga jezika, izradi većeg broja potrebne ambalaže za čaj ili ljekovito bilje koje mogu prodati. Zajednički mogu osmisлити prezentaciju, izložbu za roditelje ili mještane, načiniti plakate, pozivnice, pozvati vanjske suradnike kako bi njihove aktivnosti bile vidljive svima, te će na taj način stjecati različite kompetencije.

12.4.2. Primjer: Sapuni

Sapuni su jedna od tema nastavnoga plana i programa kemije za VIII. razred. Današnje generacije mladih, naših učenika rijetko mogu zamisliti da su u davna vremena ljudi sami izrađivali sapune. U učeničkim zadrugama postoje grupe koje proizvode sapune.

Članovi tih grupa mogu učenicima osmoga prezentirati ili demonstrirati izradu sapuna, moguće je da budu i gosti neke druge škole u kojoj se ista aktivnost ne ostvaruje te da zajedno s učenicima VIII. razreda izrade sapun. Praktičan rad ne mora biti ostvaren samo na satu kemije već ga je moguće ostvariti i kao projekt u kojem će se proizvodnja sapuna povezati sa sadržajima tehničke kulture vezanim uz napredak tehnologije i znanosti, ali i s ekološkim temama u nastavnim sadržajima drugih predmeta. Drugim riječima, učitelji/učiteljice moraju biti kreatori projekta. Oni moraju u suradnji s voditeljem učeničke zadruge dogovoriti projekt, ali ga trebaju organizirati i provoditi u dogovoru s učenicima. Pri tome bi bilo poželjno da nositelji projekta budu učitelji koji su voditelji učeničkih zadruga jer njihove kompetencije te iskustvo i kreativnost uvelike mogu pridonijeti potpuno novom pristupu u radu na nastavnom satu ili u projektu. Uz navedeno takav će im rad biti lakši, jer učitelj voditelj grupe i učenici koji u njoj rade već imaju potrebna znanja, vještine i sposobnost te potrebna sredstva za rad. Oni točno znaju koji su sastojci i u kojim količinama potrebni, kakvi su omjeri potrebni i na što treba obratiti pozornost (npr. potreban je poseban oprez u radu s natrijevim hidroksidom) da bi sapun bio prikladan za uporabu. Ovisno o aktivnostima projekta, učenici neće stjecati samo znanja iz kemije, već će razvijati različite kompetencije u skladu s Europskim referentnim okvirom.

Zaključak:

Učeničke zadruge, raznolikošću programa koji se ostvaruju, nepresušno su vrelo ideja i mogućnosti povezivanja nastavnih sadržaja predviđenih nastavnim planom i programom za osnovnu školu.

Vrijednost učeničkih zadruga je prvenstveno u stjecanju različitih kompetencija. Učenici u njima rade i stječu iste bez prisile, s jasnim ciljem, integrirano i integrativno, sukladno mogućnostima i sposobnostima, u dogovoru s učiteljima/voditeljima, rade u grupi/timu, rezultati rada su vidljivi i mjerljivi, a za svoj rad primaju pohvale i/ili priznanja i ne strahuju od neuspjeha i ocjena. U učeničkoj zadruzi svaki učenik može biti uspješan, jer suradništvo i rad u grupi traže povezivanje znanja, vještina i sposobnosti.

Iz navedenoga ne čudi da su učenici koji su tijekom svog školovanja sudjelovali u radu učeničkih zadruga svjesniji vrijednosti rada, zaštite okoliša, čuvanja prirodne i kulturne baštine te potrebe aktivnoga uključivanja u život zajednice u kojoj žive i rade. Stečena im znanja, vještine i sposobnosti uz sve navedeno pomažu u lakšem razumijevanju različitosti koje postoje u svijetu usprkos procesima globalizacije.

Učitelj/učiteljica ima važnu ulogu u postavljanju jasnih i ostvarivih obrazovnih ciljeva u konkretnim uvjetima, a kreativan i zvanju predan učitelj može razvijati kreativnost kod učenika. Učitelj – voditelj učeničke zadruge može pomoći svojim iskustvom u tematskom planiranju te ostvarivanju integrirane i izvanučionične nastave. Može objasniti pojam poduzetništva te znanja i umijeća poduzetništva prenijeti ostalim članovima učiteljskoga vijeća. Zbog suradnje koju učeničke zadruge ostvaruju, voditelj može dogovoriti suradnju s drugim školama koja može pridonijeti kvaliteti rada u školi i omogućiti učenicima lakše i razumljivije stjecanje znanja, ali i prezentiranje postignuća škole.

Literatura:

- Baranović, B. i sur., 2007., Ključne kompetencije “učiti kako učiti” i “poduzetništvo” u osnovnom školstvu RH, Institut za društvena istraživanja i Učiteljski fakultet, Zagreb www.hrcak.srce.hr/file/32541
- Bruner, J., 2000., Kultura obrazovanja, Educa, Zagreb
- Desforges, C., 2001., Uspješno učenje i poučavanje, Educa, Zagreb
- De Zan, I., 2005., Metodika nastave prirode i društva, Školska knjiga, Zagreb
- Dryden, G. i Vos, J., 2001., Revolucija u učenju, Educa, Zagreb
- Green, B., 1996., Nove paradigme, Alineja, Zagreb
- Hentig, H., 1997., Humana škola, Educa, Zagreb

- Holt, J., 2004, Ways to Help People Do Things Better, http://books.google.com/books?id=oRk28eZoYNkC&dq=%22Holt%22+%22Instead+of+Education:+Ways+to+Help+People+Do+Things+Better%22+&lr=&hl=hr&source=gbs_summary_s&cad=0 (10.3. 2006.)
- Meyer, H., 2002., Didaktika razredne kvake, Educa, Zagreb
- Mimica, I., 2005., Mjesto i uloga pedagoških časopisa u afirmaciji načela zavičajnosti u nastavi književnosti, Školski vjesnik 54 (2005.), 3-4
- MZOŠ, 2005., Vodič kroz Hrvatski nacionalni obrazovni standard
- MZOS, 2005., Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005. – 2010.
- MZOS, 2006., Nastavni plan i program za osnovnu školu
- MZOS, 2007., Strategija za izradbu i razvoj nacionalnog kurikuluma
- Pastuović i dr., 2001., Odgoj i obrazovanje, Bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju, Zagreb, Vlada Republike Hrvatske, Ured za strategiju razvitka Republike Hrvatske
- Peko, A., 2007., Učiti kako poučavati (u: Pedagogija: prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja), HPD, Zagreb
- Podravec, D., 2003., Radost učenja: integrirana i projektna nastava, Virje
- Štrebić, M., 2006., Znanstveni skup "Europska iskustva i nacionalni kurikulumi za obvezno obrazovanje u Hrvatskoj", Zagreb, UFZ, Metodika: Vol. . br. 13 (2/26)
- Walsh, K. B., 1997., Stvaranje razreda usmjerenih na dijete: za djecu dobi 8. 9 i 10 godina (u: Skripta projekta Korak po korak), Udruga Korak po korak, Zagreb
- *** Hrvatska zajednica tehničke kulture – <http://www.hztz.hr/?A=NOVS&GRUPA=77> (5. 4. 2007.)
- *** 2002., The Council of the European Union, Official Journal of the European Communities, Council Resolution of 27 June 2002 on lifelong learning, http://europa.eu/eur-lex/pri/en/oj/dat/2002/c_163/c_16320020709en00010003.pdf (10.3. 2006.)
- *** 2004., The definition and selection of Key Competencies, Executive Summary, OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf> (10.3. 2006.)
- *** 2007., Hrvatska agencija za malo poduzetništvo, Projekt: Učenička zadruga i učeničko poduzeće <http://www.hamag.hr/kat-2-2-5-10.asp> (5.4.2007.)
- *** 2007., OŠ Vrbovec, Kratak povijesni pregled školskog vrta i školske zadruge u osnovnoj školi http://freezg.htnet.hr/I_os_Vrbovec/Monograf%20na%20Webu/Zadruga%20i%20vrt/index.html
- *** 2007., Učenička zadruga Podježice, OŠ Vladimira Nazora, Postira – <http://www.os-vnazora-postira.skole.hr/ucenickazadruga/index.php> (5.4.2007.)

Božica Carević, Stjepan Krupa, Milan Munjiza, Brankica Zbanatski

13. UČENIČKA ZADRUGA I MJESNO OKRUŽJE

13. 1. Značajke odnosa učenička zadruga-mjesno okružje

Učeničke zadruge u hrvatskim školama imaju dugu tradiciju. Na to nas upućuje bogata literatura i izvori o školskim vrtovima XIX. stoljeća. Sredinom prošlog stoljeća zamjenjuju ih učeničke zadruge, a školski vrtovi postaju njihov sastavni dio. Valja naglasiti da je i danas u mnogim školama najpogodniji oblik djelovanja školske zadruge upravo školski vrt, koji se može osnovati na maloj površini i uspješno obavljati svoju odgojno-obrazovnu zadaću.

Postoji više razloga iz kojih su škole upućene na učeničko zadrugarstvo. Osnovno, jer su naše škole u prošlosti težište stavljale na obaveznom gospodarsko-poljoprivrednom, tehničkom, obrtničkom i domaćinskom odgoju. U Hrvatskoj su se gotovo dva stoljeća primjenjivali zakoni o obaveznim školskim vrtovima, koji su u okvirima učeničke zadruge bili povrtlarске i voćarske sekcije ili edukacijski vrtovi. Valja naglasiti ulogu poduke djevojčica u domaćinstvu, povrtlarstvu i cvjećarstvu. Također je značajan utjecaj u razvoju gospodarstva određenoga kraja, kroz utjecaj na sortiment voćaka i vinove loze, te na razvoj pčelarstva. Sa sigurnošću se može tvrditi da je pedagogijski značaj važniji od gospodarstvenog. Iz tog razloga treba naglasiti da društvene, gospodarske i kulturne značajke Hrvatske potiču razvoj zadrugarstva, kako u prošlosti tako i danas. Učeničko je zadrugarstvo način pripreme za život i rad svakog malog i srednjeg poduzetnika, bez obzira kojom se proizvodnjom i uslužnom djelatnošću bave, njima je zadružna organizacija uvjet napretka. Ovdje nalazimo temelj upućenosti škola u učeničko zadrugarstvo danas. Naime, učenička zadruga je idealno mjesto za rani dječji poduzetnički odgoj, zato što djeca u njoj zarana mogu praktično ovladati vještinama timskog načina rada i naučiti koristiti prednosti koje u poduzetništvu takav rad ima u odnosu na individualni. Osim toga one su pravo mjesto za razvoj ključnih poduzetničkih vještina : analiziranja, procjenjivanja i samoprocjenjivanja, planiranja, prezentacije i prodaje. Neophodno je iz ovog razloga, voditelje učeničkih zadruga dodatnom edukacijom osposobiti iz uloge tradicionalnog učitelja u ulogu učitelja menađera. Takvom učitelju menađeru, koji vodi školsku zadrugu ili pojedinu sekciju u njoj, jasna je razlika između skupine učenika (grupe) i tima. On će iz jedne takve skupine planirano sataviti tim, ovisno o zadatku koji treba riješiti i različitim ulogama koje su potrebne za rješavanje tog zadatka. Smisao je timskog rada da zajedničkim promišljanjem, iz različitih kuteva, pristupi problemu i riješi ga u najkraćem roku na najbolji mogući način. Što se savršeno podudara sa smislom poduzetništva, a učenička zadruga kao mjesto u kojem djeca razvijaju sposobnosti timskog rada, što im

omogućuje da u poduzetništvo krenu sa dragocjenim iskustvom, savladaju najčešće poduzetničke zamke, razviju svoje poduzetničke ideje i ostvare ciljeve.

Današnje se učeničko zadrugarstvo potvrdilo i kao nositelj očuvanja identiteta biološkog i kulturnog nasljeđa, prepoznaje duh tradicije i kulturne baštine kraja i kroz rad svojih sekcija ih njeguje. Mnoge učeničke zadruge su tako postale važan član svoje lokalne zajednice, te joj daje prepoznatljivost i kao satavni dio njezine ponude. Naročito ovdje mislim na one zadruge koje njeguju etno baštinu svoga kraja, imamo brojne svjetle primjere sekcija koje se bave sakupljanjem i preradom ljekovitog i mirisnog bilja, jestivih plodova, gljiva, spremanja jela na način *kako su to činile naše bake*, njegovanje običaja vezanih za blagdane i svečanosti, kućne radinosti, starih zanata, čipkarstva i veza, tradicionalnog graditeljstva, keramike i izrade suvenira. Lokalna zajednica (grad, općina, županija) i roditelji su za učeničku zadrugu vrlo važni, kako prilikom osnivanja (Odluka školskog odbora) tako i u daljnjem radu koji podržavaju i potpomažu. Ova se pomoć može očitovati u materijalno financijskom smislu, npr. da prepoznaju u proizvodima zadruge kvalitetan suvenir koji će otkupiti u određenoj količini za reprezentaciju, realizaciji nagradnih izleta, nabavom osnovnih sredstava idr. Podrška se najčešće očituje u pozivanju učeničkih zadruga da sudjeluju kao ravnopravni izlagači na manifestacijama gospodarskog, poljoprivrednog i turističkog značaja (Zagrebački velesajam, Gospodarski sajmovi, Božićni sajam, Dani kruha, Dani jabuka, Sajam cvijeća, Špancir fest, Noćnjak, Humanitarne akcije...). Ovakva javna nastupanja, zajedno sa županijskim i državnim smotrama, omogućavaju snažnu potrebu da se vrijedni proizvodi i rezultati pokažu i drugima, iz čega slijedi dodjela priznanja i nagrada za uspješan rad, a to je snažna motivacija za daljnji rad i učenika i voditelja. Kada smo kod motivacije ne smijemo zaboraviti nagrađivanje učenika zadrugara, koji moraju osjetiti da su za svoj rad u sekcijama zadruge dodatno nagrađeni za razliku od učenika koji nisu članovi. Nagrađivanje može biti kolektivno i individualno, na primjer : nagradni izleti, participiranje u školskoj kuhinji, dobivanje dijela proizvoda, novčano nagrađivanje, sportska oprema, primjerena literatura i dr.

Učenička zadruga kao izvannastavna aktivnost škole pruža različite mogućnosti stvaralačkog kreativnog rada i nema nastavnog područja koje sa njom nemaju dodirnih točaka. Posebno ovdje mislim na mogućnosti koje pružaju istraživački projekti na nivou škole, a koji proizlaze iz djelatnosti rada zadruge.

Karakter i djelatnosti učeničkih zadruga, od kada su nastale do danas, se mijenja i podložan je promjenama, što je neminovno. U različita vremenska razdoblja jedno društvo ima i različite potrebe, što nazivamo društveni trendovi, one se mijenjaju i te promjene se odražavaju na sve segmente društva, od kojih je pokret učeničkog zadrugarstva jedan mali dio. U današnjoj eri opće globalizacije u svijetu mnogi mali narodi gube trku, ako nemaju jasno i dovoljno snažno definiran svoj kulturni identitet. U ovoj novoj dimenziji karaktera učeneničke zadruge, voditelji koji prepoznaju duh tradicije i baštine svog kraj, vidimo veliki doprinos očuvanju našeg kulturnog identiteta i biološke raznolikosti kroz odgoj mladih naraštaja.

13.2. Primjeri iz odgojne prakse

a. Učenička zadruga “Jabuka”, O.Š. Križ

Osnovna škola Milke Trnine ima Učeničku zadrugu Jabuka, koja se bavi uzgojem voća i to, kako joj samo ime kaže, jabuka. Na zemljištu, površine oko 1 hektara zasađeno je oko 1000 stabala jabuka različitih sorti. U svojem radu zadruga nailazi na različite probleme u vezi sa sadnjom mladoga nasada, berbom, zaštitom voćaka, prodajom jabuka, nabavom sanduka za berbu, plasmanom jabuka na tržište i slično.

Zato se kao i svaka Učenička zadruga oslanja u svom radu na sredinu u kojoj se nalazi. Od svojega okruženja tražimo uvijek suradnju i pomoć.

Suradnja se očituje u raznim uslugama koje nam trebaju tijekom godine, a koje ne možemo sami izvršiti. Ta se suradnja očitovala s više subjekata.

Suradnja s roditeljima

Tako smo s roditeljima učenika naše škole surađivali prilikom nabave stajskog gnojiva za mlade, tek posađene voćke, koje nisu mogle bez toga napredovati. Roditelji su nam dovozili đubar i rasipavali ga po voćnjaku jabučnjaku. Jedan dio te usluge smo platili, dio smo dobili u zamjenu za jabuke koje će roditi ujesen, a dio su nam roditelji poklonili jer su i sami nekad bili đaci naše škole i kao zadrugari su radili u školskom voćnjaku.

Jednom smo prigodom tražili roditelje da nam pomognu sa traktorskom mehanizacijom preorati tlo na koje smo namjeravali zasaditi mlade voćkice. Naš školski plug nije mogao uzorati duboku brazdu kakva je trebala za sadnju, pa nam je to učinio jedan roditelj koji posjeduje tako veliki plug i traktor.

Suradnja s privatnim poduzetnicima

Prilikom utovara jabuka u kamion bili smo prisiljeni tražiti stroj za utovar sandučara teških i tri stotine kilograma. Saznali smo da taj priključak za traktor ima jedan voćar u našoj općini Križ, pa smo mu se obratili za posudbu. Na naše zadovoljstvo posudio nam je utovarivač pomoću kojega smo sanduke traktorom izvezli iz voćnjaka na asfaltirano dvorište.

Suradnja s poduzećima

Ponekad smo imali tako teške sanduke da nam je trebao i viljuškar kojim bismo ih utovarili na kamion. Viljuškar nemamo pa smo krenuli u potragu za njim. Tu nam je u pomoć priskočila Elektra iz Križa, koja je posudila viljuškar i vozača viljuškara da nam utovari jabuke. Posao je unatoč slaboj kišici uspješno okončan.

Jedne smo godine iskrčili dio voćnjaka koji više zbog starosti nije davao dobar urod. Kada smo izrezano granje i debla izvukli iz voćnjaka, morali smo izvaditi i panjeve. Kako je tih panjeva bilo jako puno, nismo se mogli upuštati u ručno vađenje panjeva. Opet smo potražili pomoć poduzeća Elektra iz Križa koja nam je ustupila mali bager koji je kao od šale za nekoliko sati počupao panjeve.

Uzaštiti bilja, tj. Jabuka tražili smo stručnu pomoć Agronomskog fakulteta iz Zagreba. Oni su se rado odazvali i dolazili su nekoliko godina sa studentima u naš voćnjak i učili nas i studente kako i u koje vrijeme treba prskati nasad i koja sredstva valja upotrebljavati. Osim prskanja pokazali su nam i oglednu rezidbu tako da smo i to znanje usavršili.

S voćarskom udrugom voćara Zagrebačke županije surađujemo već više godina. Ta suradnja se očituje u promidžbenom i savjetodavnom smislu.

Jako dobru suradnju imamo sa Zagrebačkom županijom od koje smo dobili 540 sadnica jabuka za mladi voćnjak. Također smo više puta dobili i nepovratna financijska sredstva.

Posebno dobru suradnju imamo s našom općinom. Oni su nam kupili sistem za navodnjavanje. Više puta su nam pomogli financijskim sredstvima, kada je voćnjak stradao od elementarnih nepogoda.

Posebno bih naglasio jako dobru suradnju s našim bivšim zadrugarima koji danas imaju svoje voćnjake, a njih je desetak. Nekima je to danas egzistencija, a nekima dodatni izvor prihoda.

S ciljem da se cjelokupni rad Učeničke zadruge dade na uvid i prosudbu javnosti članovi učeničke zadruge razvijali su suradnju partnerstvo u mjesnom okružju i široj zajednici. Suradnja je poželjna za svakoga, ona ne obavezuje, dok

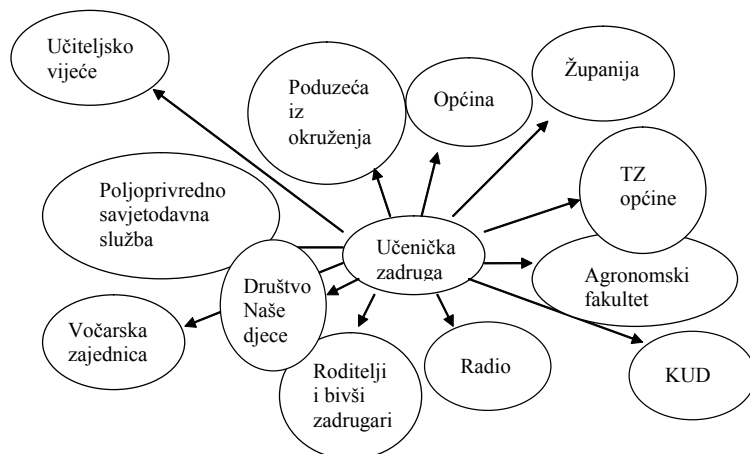
partnerstvo obvezuje i djeluje kao međusobni poticaj. Ako je suradnja dobro postavljena i partnerstvo dobro osmišljeno, to rezultira dodanom vrijednošću. Iz naših spoznaja koje su proizašle iz suradnje i partnerstva u našem mjesnom okružju zaključili smo :

- ono što svatko ne može dati sam ,može se stvoriti u zajedničkom radu
- sve što pridonosi javnoj vidljivosti-affirmaciji u zajednici-dobro je
- takvim smo oblikom rada stvarali mrežu podrške
- ostvarivali smo zajedničke ciljeve
- svi suradnici i partneri uložili su maksimum u postizanje cilja
- postignuti rezultati su uspjeh za sve
- timskim smo radom doprinijeli vlastitom profesionalnom razvoju i razvoju sredine
- programima smo podigli kvalitetu
- stekli smo ugled u javnosti
- takav oblik suradnje pridonio je prepoznatljivosti našeg rada
- zajednički smo utjecali na transfer znanja

Suradnjom i partnerstvom u mjesnom okružju

- izvršili smo svoju **misiju**(poslanje-ono što smo sada ,zbog čega postojimo)
- viziju**(ono što želimo biti,ambiciju)
- razvijali smo **strategiju** (poznati smo po nečemu)
- i predstavljali naše **aktivnosti**(rad i rezultate).

Zaključak je da učenička zadruga, a naročito ovakvog tipa, ne može egzistirati bez suradnje s mjesnim okružjem. Naša je suradnja odlična pa je i to jedan od čimbenika našeg uspješnog rada.

b. Učenička zadruga “Ivančica”, O.Š. Ivana Kukuljevića Sakcinskog, Ivanec

S ciljem da se cjelokupni rad Učeničke zadruge dađe na uvid i prosudbu javnosti članovi učeničke zadruge razvijali su suradnju i partnerstvo u mjesno okružju i široj zajednici. Suradnja je poželjna za svakoga, ona ne obvezuje dok partnerstvo obvezuje i djeluje kao međusobni poticaj. Ako je suradnja dobro postavljena i partnerstvo osmišljeno, to rezultira dodanom vrijedošću. Iz naših spoznaja koje su proizašle iz suradnje i partnerstva u našem mjesnom okružju zaključili smo:

- ono što svatko ne može dati sam, može se stvoriti u zajedničkom radu
- sve što pridonosi javnoj vidljivosti - afirmaciji u zajednici - dobro je
- takvim smo oblikom rada stvarali mrežu podrške
- ostvarivali smo zajedničke ciljeve
- svi suradnici i parteri uložili su maksimum u postizanje cilja
- postignuti rezultati su uspjeh za sve
- timskim smo radom doprinijeli vlastitom profesionalnom razvoju i razvoju sredine
- programima smo podigli kvalitetu
- stekli smo ugled u javnosti
- takav oblik suradnje pridonio je prepoznatljivosti našeg rada
- zajednički smo utjecali na transfer znanja

Suradnjom i partnerstvom u mjesnom okružju

- izvršili smo svoju **misiju** (poslanje - ono što smo sada, zbog čega postojimo) **viziju** (ono što želimo biti, ambiciju)
- razvijali smo **strategiju** (poznati smo po nečemu) i
- predstavljali naše **aktivnosti** (rad i rezultate).

c. Značajke učeničkog zadrugarstva Primorske i Gorske Hrvatske

Republika Hrvatska ujedinjuje dijelove različitih prirodno-zemljopisnih regija. Svaka regija je specifična za sama za sebe po svim segmentima društveno-ekonomskog razvoja. To se reflektira i na škole, a samim tim i na učeničke zadruge u tim školama.

Primorska Hrvatska obuhvaća obalni prostor od rijeke Dragonje do poluotoka Prevlake i sve hrvatske otoke.

Većina učeničkih zadruga ove regije ima kreativne sekcije (suvenir svog okružja), ekološke sekcije, sekcije koje njeguju stare zanate (izrada ukreasnih i uporabnih predmeta od kamena) i školske voćnjake gdje se najveća pozornost posvećuje maslini.

Kažun je postao prepoznatljiv kao istarski suvenir, maslina je predmetom proučavanja većine učeničkih zadruga, izrada suvenira obogaćuje turističku ponudu, a ekološke sekcije permanentno skrbe o čistoći i urednosti turističkih mjesta.

Treba naglasiti da ova regija pruža još veće mogućnosti razvoja učeničkog zadrugarstva, samo ih treba prepoznati, oplemeniti programom i ponuditi učenicima. Povoljna mediteranska klima omogućuje veći i različitiji uzgoj ljekovitih biljaka, kao i sadnju većih količina sadnica masline. Može se postići još mnogo i na polju izrade suvenira. Odgojno-obrazovne ustanove moraju shvatiti da preko programa učeničke zadruge svako okrižje mora biti prepoznatljivo i da kod malih izaziva pozornost.

Ustanove, a naročito škole moraju shvatiti da se danas učenika mora osposobiti za vođenje malog gospodarstva (planiranje, proizvodnja, a mrketing) i da ga osposobljavamo za budući život u ujedinjenoj Europi.

U tom segmentu učeničk zadrugarstvo može daleko najviše i najkvalitetnije pružiti i dati odgovor. Škole koje rade o ovom okružju moraju učenika osposobiti da mu je budućnost u turizmu i turističkoj ponudi i da od te djelatnosti može kavalitetno živjeti. Program sekcija učeničke zadruge mora biti različit i odnositi se na one segmente koje traži modran turizam.

Tu su velike mogućnosti seoskih i prigradskih škola, a za njima ne zaostaju ni gradske i otočne škole.

Glavno obilježje Gorske Hrvatske su gore i planine. To je slabo naseljena regija. Društveno-ekonomske prilike kao i sami uvjeti života daju malo prostora za opstanak mladih.

Osim gradskih i prigradskih, najveći je dio brdsko-planinskih škola. Na cjelokupnom području djeluje samo nekoliko zadruga.

Okružja u kojima djeluju škole ove regije omogućuju promišljanje da bi učenike trebalo educirati u pravcu prirodnih resursa koji tu postoje. Ako se negdje može govoriti o izvorštima biološko vrijedne ("zdrave") hrane, onda je to u svakom slučaju ovo područje.

Rekreativno-zdravstveni turizam bi trebao biti ponudom, ne samo žiteljima naših urbanih sredina nego i šire. Okružje koje pruža mogućnost da skijate i da nakon 30minuta plivate i uživate u čarima mora daje nam pravo da konstruiramo činjenicu koja govori da samo ponuđenu blagodat valoriziramo i dajemo joj pravi sadržaj. Odgovore na ove mogućnosti moraju nam ponuditi ustanove, a preko njih učeničke zadruge, kako bi mladima omogućili postojanost na ovom prostorima.

Zdrava prehrana otvara mogućnost da učeničke zadruge u svoje programe unesu sadržaje iz voćarstva, ekologije (izvori pitke vode, što će u budućnosti predstavljati pravu blagodat), pčelarstvo, stare zanate – drvo kao prirodnu blagodat – suveniri od drveta – kreativne radionice, tkalački stroj naših baka i djedova i niz drugih sadržaja što nam pruža ovo područje. Učeničke zadruge moraju odgovoriti vremenu i educirati maldež ovih krajeva. Na ustanovama je da to prepoznaju i sprovedu u stvarnost.

Okružja u kojima u ovim karjevima djeluju odgojno-obrazovne ustanove omogućuju opstojnost maldih. Pomognimo im i mi u toj plemenitoj nakani i ponudimo rješenja gdje će učenici naći svoj interes. Na palnu marketinaga poradimo daleko najviše, time ćemo dobiti još veću mogućnost da te planove još više obogatimo sadržajima za to područje.

Ako želimo hrvatskog učenika i hrvatsku školu u ujedinjenoj Europi, onda je sve urgentnija potreba razvoja poticajnog instrumentiranja u školama. To znači da moramo prvo kavalitetno educirati ravnatelje tih ustanova, osobe od čije pronicljivosti ovisi mnogo toga. Učenička zadruga može i mora odgovoriti ovom vremenu, jer ona nudi sadržaje za čiju su realizaciju itekako zainteresirani. Učeniku nudimo das na dragovoljnoj osnovi radi ono što ga stvarno interesira, što mu daje mogućnost zarade, a to znači da se prvi

put njegov rad ne samo deklarativno cijeni nego on ima i svoju materijalnu vrijdnost. Također, javlja se nasušna potreba. kvalitetno educirati voditelje i to s programom koji će, prvo, obuhvatiti kvalitetan snimak okružja škole. Zašto baš prvo ta tema? Odgovor je jednostavan: učenihk ovdje živi, ide u školu i želi tu naći zaposlenje i ostati na svom imanju.

Putem programa koje nudi učenička zadruga, učenik će već biti educiran, znat će masu problema riješiti, a najvažnije je, nastaviti će živjeti na svom imanju - obiteljskom gospodarstvu, što mu u životu pruža velike pogodnosti.

Kulturna baština Republike Hrvatske je izuzetno bogata i raznolika. To je ne samo naša prednost, već i ogroman ponos.

U svakom kutu Lijepe naše, a poglavito gdje su i škole locirane ima elemenata koji se mogu pretočiti u program rada zadruge gradskog, prigradskog, seoskog ili brdsko-planinskog ili otočnog smejra. Tko može dati bolji program o opstanku mladog čovjeka u brdsko-plananskom i otočnom području učeničke zadruge? Zadruga mu nudi program, educira ga u svim segmentima karakterističnim za to mjesno okruženje. Tu povijesnu zadaću učenička zadruga mora uspješno ispuniti. to je zadatak koji moramo izvršiti, za dobro budućih pokoljenja.

Vladimira Brezak, Vesna Marović

14. UČENIČKA ZADRUGA I UČITELJSKE KOMPETENCIJE

Na djecu i mladež djeluju različiti činitelji: obitelj, škola, kazalište, mediji, ulica, kafić.... Među tim brojnim činiteljima značajno mjesto pripada školi, iz jednostavnog razloga jer se u njoj na najorganiziraniji način ostvaruje odgoj i obrazovanje djece i mladeži. Odgojne i obrazovne poruke škola provodi kroz nastavu i izvannastavne aktivnosti, u kojima učitelj/nastavnik/profesor ima najveću ulogu. Da bi učitelj ostvarivao složenu zadaću u procesu odgoja i obrazovanja učenika, prijeko mu je potrebna stručna i pedagoško-psihološka osposobljenost. Učiteljeva stručna osposobljenost odnosi se na kvalitetno poznavanje obrazovnih dobara koje učenicima “prenosi”, a pedagoško-psihološka osposobljenost na način/stil tog “prenošenja”. To drugim riječima znači da učitelj u radu s učenicima treba (i mora) odgovoriti na dva bitna pitanja: ŠTO I KAKO? Naravno, na ta bitna pitanja ne odgovara samo u nastavi već i u izvannastavnim aktivnostima, u kojima se nalazi i učenička zadruga.

Učiteljeva kompetencija u radu s učenicima u učeničkoj zadruzi podrazumijeva i naglašeni suradnički odnos u kojem vodi, potiče i bodri učenike, stvara ugodu i zadovoljstvo, razvija međusobno povjerenje i poštovanje.

Razvitak znanosti, tehnike i tehnologije, društveni razvoj uopće, razvoj učenika u promijenjenoj društvenoj zbilji—sve to utječe i na promjenu nastavnih sadržaja, proširenje i preispitivanje odgojnih ciljeva te napredak metodologije. Takvo ozračje navodi nastavnike na stalno usvajanje novih znanja, na trajno stručno usavršavanje, ali jednako tako i na stalno poboljšavanje i osuvremenjivanje komunikacijskih vještina, time i svoje osobne metodike. Odgojno-obrazovni proces se želi poboljšati, pojednostavniti i prilagoditi mogućnostima i sposobnostima učenika.

Tradicionalnu podjelu na nastavne predmete isključuje “projektna metoda”. Djeca se okupljaju u grupama i postavljaju sebi jedan radni “projekt” ili se trude oko rješavanja zadanog problema (problemska nastava), koji je uvijek u vezi s realnim životom. Zajednički planiraju, izvode i primjenjuju svoj projekt. Sami pronalaze izvor informacija, sakupljaju podatke, uspoređuju iskustva i donose teorijske i praktičke zaključke. Na taj način stječu znanja sa svih područja.

Neki pedagozi prihvaćaju razred kao po sebi danu grupu. Drugi vole formirati grupe unutar razreda ili vole izvanrazredne skupine koje se mogu stvarati po različitim kriterijima. Proces učenja se u njima odvija po pravilima grupne dinamike. Za uspješan rad skupine su potrebni određeni psihološki, pedagoški i materijalni uvjeti. Grupni rad je kao neka sredina između pojedinačne i kolektivne metodike. Učitelj se vlada kao jedan od članova

skupine. Skupina stimulira ne samo učenje, nego i socijalizaciju učenika. Grupni rad privikava učenike na demokratsko ponašanje i upućuje ih na tehniku zajedničkog djelovanja.

Na starom načelu zornosti pouke niknula su brojna audiovizualna sredstva, što ih je pronašla suvremena tehnika. Ona omogućuje proširivanje, produbljivanje, predodžbenja i preciziranje verbalnih i knjiških oblika. Informatika i teorije komuniciranja udružile su se s elektronikom i kibernetikom da bi olakšale i potakle stjecanje znanja. Svrha je programirane nastave da što jasnije, zornije i susljednije pruži učeniku nove spoznaje, ali u logičnom i postupnom slijedu, kako odgovara njegovim razvojnim kapacitetima. Zbog toga se nastavni proces uprogramira u posebno izrađene knjige ili kompjutore, koji nude pouku automatski, bez posredovanja nastavnika. Đak je dužan korespondirati sa strojem i dobiva odmah procjenu svoga znanja. Elektronski mozgovi, automati, računari, kompjutori, roboti i strojevi što govore nalaze i u školama sve češću primjenu. Međutim opći je zaključak da "strojevi za učenje" mogu samo djelomično zamijeniti osobu učitelja. Škola se stalno reformira i usavršava u nastojanju da bude na korist mladom naraštaju.

Nastavni rad u učeničkoj zadruzi temelji se na aktivnosti koja u sebi provjerava i modificira razne nastavne metode. Aktivnosti u učeničkoj zadruzi ne zaustavljaju se na neposrednoj praktičnoj primjeni nastavnih sadržaja nego se također preispituju argumenti i kriteriji na kojima se zasniva njezin rad kojim se ostvaruje poučavanje, vježbanje i učenje. Stupanj ostvarenosti korelativne nastave u velikoj mjeri ovisi o neposrednim djelatnicima, voditeljima učeničke zadruge koji su u neposrednoj praksi. Školska zadruga također ima ulogu poticanja upoznavanja životne prakse odnosno interpretiranja određene prakse s obzirom na mogućnost prihvaćanja ponuda u konkretnoj stvarnosti. Tradicionalno, uloga učeničke zadruge je sačuvati i zadržati značajnu ulogu u razvoju pojedinca i zajednice, te u prenošenju kulturnih i nacionalnih vrijednosti. Ona je temeljit i sveobuhvatan način prikupljanja podataka o stvarnosti na koju se usredotočila pozornost.

Učenička zadruga je početak primjerenog (što adekvatnijeg) smještaja pojedinaca unutar zajednice, njegova osposobljavanja da kreativno djeluje na nju i da od nje prima poticaje. Učenička zadruga može pokazati i pokazuje kako je praksa ponekad ispred teorije, zbog toga može ponuditi nove, pedagoški vrijedne poticaje. Budući da takvo ostvarenje iziskuje visokostručnu pedagošku kompetenciju učitelja i nastavnika koji su zaduženi za vođenje učeničke zadruge, ono zapravo uvijek ostaje ideal koji se postiže u različitim stupnjevima.

Učiteljska kompetencija se nikada ne temelji isključivo na teorijskoj spoznaji, nego pretpostavlja i uključuje niz komunikacijskih sposobnosti i ljudskih kvaliteta. Kompetentan učitelj je osoba koja integrira znanja i vještine i zna kvalitetno reagirati u svakoj situaciji vodeći računa ne samo o nastavi, izvođenju nastave i pedagoškom radu, nego i o osobama s kojima radi: učeniku, kolegama, ravnatelju i roditeljima. On mora vladati socijalnim vještinama, sposobnošću slušanja drugih i sposobnošću refleksije (razmišljanja o svom prethodnom iskustvu). Zbog toga je za voditelje učeničkih zadruga kao i za sve učitelje i nastavnike koji neposredno rade s đacima, roditeljima i školskim pedagogima i drugim ljudima, neophodna supervizija u profesionalnom razvoju.

Supervizija je kompleksna metoda profesionalnog razvoja. U zemljama Europske unije supervizija predstavlja profesionalni standard, ali i profesionalnu obvezu stručnjaka koji rade s ljudima u sustavu socijalne skrbi, odgoja i obrazovanja, pravosuđa, zdravstva i mentalnog zdravlja. Supervizija je proces razvoja stručnjaka kao reflektirajućeg praktičara, što možemo shvatiti kao kvalitativan pomak s učenja i poučavanja na refleksiju profesionalnog iskustva. Supervizija je proces specifičnog učenja i razvoja (uči se iz vlastitog iskustva, traže se vlastita rješenja problema). Kao metoda osobnog i profesionalnog razvoja povezuje razne oblike učenja – samorefleksiju, učenje promjenom perspektive te strategije rješavanja problema, u svrhu učenja iz osobnog iskustva stečenog u izvršavanju profesionalnih zadataka, a s ciljem unaprjeđivanja vlastitog profesionalnog rada. Integrativna supervizija se uvodi u odgojno-obrazovni sustav zbog unapređenja i poboljšanja suradnje i profesionalne podrške učiteljima i nastavnicima u razvoju stručne i osobne kompetentnosti.

Kompetencije se mijenjaju i razvijaju tijekom cijeloga života. One nisu vezane uz određeni predmet, već su zamišljene kao generičke ili transverzne te se odnose na šire, međupredmetne ciljeve. One znače pomak od poučavanja k učenju.

Učimo da bismo znali, vježbamo da bismo bili vješti, a što radimo da bismo bili kompetentni?

Kompetenciju stječemo učeći iz vlastitog i tuđeg iskustva, prateći proces, bivajući fokusirani na odnos, na „kako“, a ne na rezultat i na „zašto“.

Ključne kompetencije prema Europskom referentnom okviru (Europska komisija, 2004.) su:

- komunikacija na materinjem jeziku,
- komunikacija na stranim jezicima,

- matematička pismenost i osnovna znanja iz znanost i tehnologije,
- digitalna kompetencija,
- učiti kako se uči,
- međuljudska i građanska kompetencija,
- poduzetništvo i
- kulturno izražavanje.

Naime, u ožujku 2000. Europsko vijeće u Lisabonu postavilo je novi strateški cilj za Europsku Uniju: postati „najkompetentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta utemeljeno na znanju, sposobno za održivi gospodarski rast sa sve više boljih radnih mjesta i većom socijalnom kohezijom“. Da bi se to postiglo, europski sustavi obrazovanja i izobrazbe moraju se prilagoditi zahtjevima društva koje počiva na znanju i potrebi za što boljom razinom i kvalitetom zapošljavanja. Jedna od glavnih komponenata ovakvog pristupa je promicanje novih osnovnih vještina: konkretno, Europsko vijeće u Lisabonu pozvalo je države članice, Vijeće i Komisiju da donesu europski okvir i definiraju „nove osnovne vještine“ koje se stječu tijekom cjeloživotnog učenja. Osnovana je radna skupina koja je bila zadužena za **ključne kompetencije**. Osnovni ciljevi radne skupine bili su prepoznati i definirati nove vještine i kako ih što bolje integrirati u školske programe koji se kreiraju i svladavaju tijekom cijelog života. Poseban naglasak je stavljen na skupine s manjim mogućnostima, skupine s posebnim potrebama, one koji ne uspijevaju završiti školu i odrasle učenike. Radna skupina je donijela okvir za osam ključnih kompetencija s odgovarajućim znanjima, vještinama i pristupima koji se odnose na ta područja.

Učeničke zadruge u Republici Hrvatskoj imaju prigodu poticati razvoj poduzetničkog ponašanja. Učitelji i nastavnici kao voditelji učeničke zadruge koriste sustavne strategije podrške i poticanja određenih ponašanja kod učenika kako bi doveli učenika do nove osnovne vještine: poduzetničke kompetencije. **Poduzetništvo je kompetencija koja osobi omogućuje da uspješno vodi vlastiti život. Poduzetnici se stvaraju, a ne rađaju.**

Poduzetništvo se uči tijekom cijelog života, od predškolskih ustanova do sveučilišne razine. Okolina mora doprinositi da djeca razumiju neke temeljne pojmove poduzetništva prije nego što uđu u proces obrazovanja. Škola mora pomoći mladim ljudima u generiranju poduzetničkih vještina i ponašanja. Podučavati poduzetništvo znači razvijati i poticati kreativnost, inicijativu, neovisnost, timski rad. To se ostvaruje kroz poučavanje projektom, učenje kroz igru, prezentiranje jednostavnih slučajeva i posjete lokalnim tvrtkama.

Poduzetnički orijentirani pojedinci misle na korištenje novih mogućnosti, kombiniranju resursa (ljudske i materijalne) na nove načine. Ukratko, poduzetnički duh gradi budućnost. Poduzetništvo priprema za budućnost. Poslovi budućnosti su identificiranje problema, rješavanje problema i razmjena ideja.

Učitelji i nastavnici, kao voditelji učenike zadruge, kod učenika trebaju razviti osobnu kompetenciju (samopouzdanje, motiviranost za uspjeh, kritičko mišljenje) i društvenu kompetenciju (surađivanje, umrežavanje, promjenjivost uloga) zato što razvijanjem osobne i društvene kompetencije razvijaju kod učenika sposobnost koja je potrebna za poduzetničku kompetenciju (inicijativa, proaktivnost, kreativnost, realiziranje ideje, preuzimanje rizika) i upravljačku kompetenciju (rješavanje problema, planiranje, komuniciranje, odlučivanje, preuzimanje odgovornosti).

Nova škola podrazumijeva odrastanje i razvijanje učenika osposobljenih za život i profesiju koji trebaju više različitih kompetencija. Ona podrazumijeva više ciljeve od ciljeva nastavnih predmeta što učeničko zadrugarstvo ostvaruje. U radu učeničke zadruge, pored ostalih poznatih nastavnih metoda, primjenjuju se također iskustveni, refleksivni i aktivni modeli učenja i poučavanja.

Različiti modeli poučavanja različito imenuju i pozicioniraju različite faze učenja, zajedničko im je da se temelje na ideji aktiviranja sudionika, poticanju na razmišljanje, samootkrivanje, samoizražavanje, izlaganje različitim doživljajima i mišljenjima sudionika grupe te preuzimanja osobne odgovornosti za sudjelovanje i učenje.

„Učenička je zadruga oblik učeničkog društva, točnije dragovoljno formalno ustrojena skupina đaka škole u kojoj članovi uz neprisilno vodstvo mentora stječu, proširuju i primjenjuju znanja te razvijaju sposobnosti neposredno sudjelujući u organizaciji i izvedbi programa te u vrednovanju rezultatu rada u onom području proizvodnje kojim se zadruga bavi.“

Literatura

Bezić, K., 1996., Biti čovjek! Ali kako? UPT, Đakovo.

GLASNIK MINISTARSTVA PROSVJETE I ŠPORTA, br. 12/1995., Školske novine, Zagreb

KLJUČNE KOMPETENCIJE „UČITI KAKO UČITI“ I „PODUZETNIŠTVO“ U OSNOVNOM ŠKOLSTVU REPUBLIKE HRVATSKE, Institut za društvena istraživanja, Zagreb

Marica Berdik, Matija Bučar, Blanka Dragojević,
Vesna Marović, Božica Pandurić

15. STRUČNO
OSPOSOBLJAVANJE
I USAVRŠAVANJE
VODITELJA I SURADNIKA
U UČENIČKIM
ZADRUGAMA

Suvremena koncepcija cjeloživotnog obrazovanja izvodi se iz strategije razvoja koja predstavlja sintezu razvoja obrazovanja, gospodarstva i društvenog razvoja, u čemu svaki pojedinac u većoj ili manjoj mjeri participira te stječe nova znanja i otvara nove beskonačne perspektive (Mijatović 2000).

Nakon obnoviteljske skupštine učeničkog zadrugarstva koja održana 1995 u Varaždinu izrađena je strategija razvoja učeničkog zadrugarstva na reformskim osnovama. Nosioci programa bili su Središnji odbor učeničkog zadrugarstva Republike Hrvatske i Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske. Prvi puta nakon Domovinskog rata organizirane su ogledne (metodičke) radionice i seminari za voditelje učeničkih zadruga, učitelje i djelatnike u školama koji su uključeni u rad školske zadruge ili planiraju obnoviti učeničku zadrugu.

15.1. Stručno osposobljavanje nastavnika putem oglednih radionica

Ogledne radionice velika su tekovina učeničkog zadrugarstva koja se održala uz manje modifikacije do danas. Prvi model oglednih radionica predstavljen je 1995. godine na Savjetovanju u Varaždinu. Program oglednih radionica bio je vezan za rad u školskom vrtu. Polaznici seminara bili su u ulozi učenika, a voditelji radionica u ulozi nastavnika. Svi su imali svoja radna mjesta, zadatke i upute za rad te su se nakon uvodnih izlaganja i demonstracija aktivno uključivali u izvođenje zadataka. Dio rada odvijao se u praktikumu a dio u vrtu. U okviru radionice predviđene su i metodičke simulacije rada s učenicima. Pošto sam bio jedan od voditelja radionica mogu iznijeti i svoje osobne dojmove. Kolege nastavnici veoma su ozbiljno prihvatili rad i radne zadatke. Bili su izuzetno zainteresirani i aktivni, odlično su surađivali u svim etapama rada, i ostvarili odlične rezultate. Na kraju smo izmijenili svoja iskustva iz škola te izvršili evaluaciju radionice.

U učeničkim zadrugama; kao i ostalim područjima izvannastavnih aktivnosti, prevladavaju opće teme i zajednički problemi (organizacija rada, ustroj učeničke zadruge, zakonska osnova, zaduženja unutar škole, raspodjela dohotka, priprema županijske i državne smotre i sl.) Takve i slične teme realizirane su kroz plenarni vid rada; zajedničke sastanke nastavnika i predavača. Sudionici seminara unaprijed dobiju pisani materijal i popis literature kako bi se mogli pravovremeno pripremiti za seminar. Predavači su na neki način samo uvodničari u seminarsku temu. Nakon uvodnog izlaganja i kraćeg prikaza

teme vodi se razgovor, postavljaju se pitanja, ističu se problemi i smjernice. Na okruglom stolu vode se završne rasprave te donose zaključci.

U nastojanju da se postigne što veći stupanj međusobnog uvažavanja i suradnje te slobodnog iznošenja vlastitih prijedloga, ideja ili stavova, drugi dio seminara ima karakteristike workshopa ili radionica (Bežen, 1993.). Nakon međusobnog upoznavanja sudionika, objašnjavanja nekih tehničkih i drugih pojedinosti, slijedi podjela zadataka i formiranje grupa. Grupe rade samostalno. Voditelj grupe koordinira rad grupe, i vodi računa da se donesu zaključci. U trećoj fazi svi se ponovo okupljaju na plenarnoj raspravi, gdje izvjestitelji podnose izvješće, i obrazlažu zaključke. Na kraju se vodi završna diskusija i usvajaju zaključci koje u pismenoj formi dobivaju svi sudionici i nastavnici uključeni sustav učeničkog zadrugarstva.

Visoke ocjene koje su davali polaznici seminara i radionica potvrđivale su opravdanost ovakvog rada i usavršavanja. Kroz ogledne radionice prošao je velik broj nastavnika i suradnika u učeničkim zadrugama (Petak, 2004.). Uz manje modifikacije ovaj oblik usavršavanja nastavlja se dalje (tablica 1.,2.,3.).

15.2. Osposobljavanje voditelja učeničkih zadruga putem seminara i stručnih vijeća

Promjene u hrvatskom društvu i pristupanje Republike Hrvatske Europskoj uniji zahtijevaju i primjenu cjeloživotnog učenja i trajnog profesionalnog usavršavanja kako bi se odgovorilo novim zahtjevima nastavničkog poziva. „Vlada je odgovorna za stručno, pedagoško i psihološko obrazovanje odgojno-obrazovnih djelatnika i njihovo osposobljavanje prije zapošljavanja. Jednako tako, Vlada financira dodatno usavršavanje za ona područja koja su definirana kao značajna za obrazovnu politiku“ (Plan razvoja). Učitelji, nastavnici, stručni suradnici i ravnatelji školske ustanove imaju pravo i obvezu trajno se stručno osposobljavati i usavršavati kroz programe koje je odobrilo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Pod stalnim stručnim osposobljavanjem i usavršavanjem podrazumijeva se pojedinačno i organizirano usavršavanje u matičnoj znanosti u području pedagogije, didaktike, obrazovne psihologije, metodike, informacijsko-komunikacijskih tehnologija, savjetodavnog rada, upravljanja, obrazovnih politika i drugih područja relevantnih za učinkovito i visokokvalitetno obavljanje odgojno-obrazovne djelatnosti u školskim ustanovama. Programe stručnog osposobljavanja i usavršavanja organiziraju i provode ustanove

odgovorne za stručno usavršavanje. Uz ustanove Programe mogu provoditi i visoka učilišta te subjekti iz civilnog sektora. Način i postupak stručnog osposobljavanja i usavršavanja učitelja, nastavnika i stručnih suradnika propisuje ministar (Zakon).

Za trajno profesionalno usavršavanje odgojno-obrazovnih djelatnika odgovorni su poslodavci. Prioriteti obrazovne politike u području stalnog stručnog usavršavanja nastavnog osoblja u sklopu odgojno-obrazovnih ustanova odnose se na stjecanje znanja i umijeća u uspostavljanju mreže veza i partnerskih odnosa s roditeljima i lokalnom zajednicom. Prioritetni sadržaji su:

- izradba i upravljanje inovativnim projektima,
- razvijanje nacionalnog uputnika (curiculuma) i primjena suvremenih metodičkih pristupa,
- korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT) u nastavi,
- razvijanje poduzetničkih vještina,
- učenje u praksi,
- razvijanje suradničkih odnosa između škola i razmjena najuspješnije prakse,
- stjecanje znanja i vještina za rad s djecom s posebnim obrazovnim potrebama.

Otkako je učeničko zadrugarstvo ušlo u škole u našoj domovini, među mnogim potrebama s tim u vezi pojavila se i potreba izobrazbe i stručnog usavršavanja voditelja učeničkih zadruga. Za učitelje i nastavnike koji su voditelji učeničkih zadruga organiziraju se kraći ili dulji seminari kako bi se upoznali s aktualnostima i inovacijama u stručnom promišljanju o učeničkom zadrugarstvu i školi. Agencija za odgoj i obrazovanje i Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, koje su prvenstvene odgovorne institucije za izobrazbu voditelja učeničkih zadruga, ulažu napore kako bi sadašnjim i budućim voditeljima osigurali što kvalitetnije stručno usavršavanje, jer je želja svih sudionika ovog procesa da budu na visini tako odgovorna zadatka. Voditeljima učeničkih zadruga se pored raznih stručnih tema nude i pedagoške radionice (npr. zlatoveza, lončarstva, voćarstva, pčelarstva, upravljanja projektnim ciklusom itd.) kako bi voditelji pored usvajanja novih znanja usvojili i umijeća korisna za život i rad učeničke zadruge, jer ovladavanje raznim umijećima i vještinama jamči uspjeh u radu i vrednovanju postignuća učeničke zadruge. Agencija za odgoj i obrazovanje u stručnom usavršavanju voditelja učeničkih zadruga daje svoj doprinos suradnjom s Hrvatskom udrugom učeničkog zadrugarstva,

organiziranjem i vođenjem stručnih seminara po pojedinim gradovima i regijama, sustavnom predavačkom djelatnošću, pisanjem, priređivanjem i izdavanjem zadrugarsko-didaktičkih sredstava i pomagala i suorganizaciju državnih smotri učeničkih zadruga Republike Hrvatske. I ovaj priručnik, kojega upravo čitate, je doprinos ozbiljno posvećenoj pozornosti, stručnom promišljanju, analizi i planiranju zadržne nastave i s njome povezanih pitanja. Trajno profesionalno usavršavanje je, uostalom, neodgovorna i neizbježna obveza svih faktora učeničkog zadrugarstva u našoj domovini. Njime bismo kolegama učiteljima i nastavnicima htjeli olakšati zahtjevu i odgovornu dužnost voditelja, a to znači odgajatelja i učitelja (obrazovatelja), a budućim voditeljima omogućiti uvid u nastavnu disciplinu koja sustavno promišlja zadrugarsko-pedagošku praksu u koju se oni spremaju uključiti.

Uloga voditelja županijskih stručnih vijeća za učeničko zadrugarstvo u osposobljavanju voditelja učeničkih zadruga

Značajnu ulogu u unaprjeđivanju kvalitete predmetne nastave, kao i u poboljšanju cjelokupnoga sustava odgoja i obrazovanja, imaju županijska vijeća, koja čine učitelji i nastavnici iz svog pojedinog predmeta odnosno područja kao i predstavnici drugih tijela u području odgoja i obrazovanja (Vodič kroz HNOS). Funkcija stručnih vijeća je organizirano okupljanje i neposredno aktivno sudjelovanje učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u ostvarivanju planiranog godišnjeg programa svog stručno-pedagoškog usavršavanja. Po propisanim kriterijima ustrojavaju se županijska i međuzupanijska stručna vijeća. Kriteriji su;

- pravilan odabir sjedišta aktiva,
- primjeren broj članova stručnog aktiva (30 – 50),
- imenovanje voditelja stručnog aktiva na dvije godine,
- suradnici voditelja
- suradnici voditelja i ravnatelja škole (sjedište vijeća) sa županijskim uredom za prosvjetu, kulturu i tehničku kulturu.

Edukaciju voditelja stručnih vijeća organizira i provodi Agencija za odgoj i obrazovanje u suradnji s nastavničkim fakultetima i drugim stručnim i znanstvenim institucijama. Seminari za voditelje stručnih vijeća objavljuju se u godišnjem agencijskom katalogu stručnog usavršavanja. Program stručnog usavršavanja voditelja koncipira se na temelju godišnje zadane zajedničke teme od općeg značaja.

Program rada županijskih stručnih vijeća predlaže i izrađuje voditelj zajedno s članovima stručnog vijeća u suradnji sa stručnjacima za pojedino područje, nastavni predmet iz Agencije za odgoj i obrazovanje. Temeljem programa rada izrađuje izvedbeni program. Evidenciju o organiziranom stručnom usavršavanju voditelja učeničkih zadruga također vodi voditelj stručnog vijeća i potpisuje potvrdu o stručnom usavršavanju članova stručnog vijeća, zajedno s ravnateljem škole u kojoj je sjedište stručnog vijeća. Voditelj izvješćuje o radu stručnog vijeća, a izvješće dostavlja Agenciji za odgoj i obrazovanje.

Agencija za odgoj i obrazovanje je zbog toga po prvi put imenovala voditelje županijskih stručnih vijeća za učeničko zadrugarstvo u školskim ustanovama 2007. Sukladno odluci o imenovanju, voditelji i voditeljice županijskog stručnog vijeća za učeničko zadrugarstvo imaju zadaću provoditi i koordinirati poslove stručnog usavršavanja voditelja učeničkih zadruga (učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja) u skladu s programom Agencije za odgoj i obrazovanje o stručnom usavršavanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja, koji je usuglašen s Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske.

Uvidjevši potrebu, zbog sve veće zainteresiranosti školskih ustanova za učeničkim zadrugarstvom, 2008. godine Agencija za odgoj i obrazovanje je preraspodjelom županija imenovala i nove voditelje. Donošenjem novog Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi očekuje se još veći rast zainteresiranost za učeničke zadruge što će u konačnici dovesti do imenovanja još većeg broja voditelja županijskih stručnih vijeća.

Zadnjom odlukom o imenovanju voditelja/ica županijskog (međužupanijskog) stručnog vijeća, imenovani su voditelji/ice u razdoblju od 1. rujna 2008. do 31. kolovoza 2010.

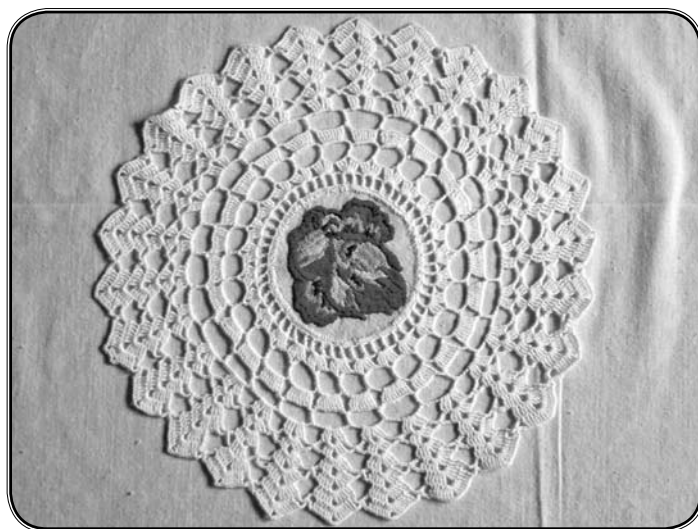
S obzirom na sve brže promjene i potrebe za promjenama možemo očekivati da će se uskoro u stručnom usavršavanju voditelja učeničkih zadruga primjenjivati i kaskadni model stručnog usavršavanja i osposobljavanja za voditelje učeničkih zadruga.

Nužan uvjet za ostvarivanje ciljeva stručnog usavršavanja predstavlja praćenje i vrednovanje kvalitete. U ocjeni kakvoće stručnog usavršavanja primjenjuje se samovrednovanje na temelju evaluacijskih listića radi unapređenja kvalitete.

15.3. Osposobljavanje putem učiteljskog studija

Učiteljski fakultet u Zagrebu i Podružnica Fakulteta u Petrinji u okviru izbornog kolegija “Učeničko zadrugarstvo” provode obrazovanje studenata za izvannastavne aktivnosti u zadrugarstvu. Osim teorijskog dijela u kojem su sadržane osnove učeničkog zadrugarstva, studenti Podružnice u Petrinji dužni su hospitirati kod istaknutih mentora u odgojnim ustanovama i školama koje imaju tu djelatnost. Oni prisustvuju nastavi kod iskusnog voditelja izvannastavnih aktivnosti, s popratnim bilježenjem zapažanja radnog procesa, upozoravaju na stanovite dileme i probleme, provociraju na daljnje intenziviranje teorijskog proučavanja, inspiriraju na drugačija praktična rješenja i sl. Prilikom hospitiranja studenti upoznaju stanoviti pedagoški model rada koji će koristiti u praksi. Ukoliko mentor procijeni da postoje uvjeti studenti se uključuju u realizaciju pojedinih zadataka s učenicima.

Sastavni dio dnevnika prakse je video ili elektronski zapis (CD) o neposrednom radu s učenicima i aktivnostima školske zadruge. Nakon obavljene prakse vrše se zajedničke analize rada kojim prisustvuje profesor metodike i ostali studenti. Pri tome studenti koriste projekcije i druga dokumentacija koju su studenti uz pomoć mentora prikupili u školi (skice, nacrti, uzorci, uradci učenika, studenata i sl.). Ovakav model hospitiranja studenata pokazao se vrlo uspješan, što svjedoče visoke ocjene i mišljenja nastavnika i studenata.

Petrinjski fakultet ima specifične uvjete koji omogućuju da se dio prakse provede na fakultetu uz vodstvo nastavnika mentora i prisustvo profesora metodike jer ima suvremenu radionicu za keramiku i tkanje.

Literatura:

- Bežen, A. i dr., 1993., Osnove didaktike, Školske novine, Zagreb
- Meyer, H., 2002., Didaktika razredne kvače, Educa, Zagreb
- Mijatović, A., 2000., Leksikon temeljnih pedagoških pojmova, EDIP, Zagreb
- Petak, A., 2004., Edukacijski pristup oglednih radionica i socijalizacijska uloga učeničke zadruge, Hrvatska zajednica tehničke kulture, Zagreb
- Slaviček i Lukša, 2006., Primjena HNOS-a u osnovnoj školi, Školska knjiga, Zagreb.
- Vučak, S., 2006., Učeničko zadrugarstvo-godišnji program izbornog kolegija (interni dokument), Petrinja
- VODIČ KROZ HRVATSKI OBRAZOVNI STANDARD ZA OSNOVNU ŠKOLU, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2005.
- VODIČ kroz projekt vanjskog vrednovanja obrazovnih postignuća, Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Zagreb, školska godina 2007./2008.
- ZAKON O ODGOJU I OBRAZOVANJU U OSNOVNOJ I SREDNJOJ ŠKOLI, Hrvatski sabor, Zagreb, 2008.

Tablica 1 *Seminari u 2007. godini*

Datum:	Mjesto održavanja seminara:	Glavna tema seminara:	Za županije:
23. studenog 2007.	Zagreb, Poljoprivredna škola Zagreb, Gjüre Prejca 2	Priprema projekata – predavanje i radionica	01, 02, 03, 04, 08, 09, 18 i 21
30. studenog 2007.	Petrinja, Srednja škola Petrinja, Gundulićeva 1	Rad u školskom voćnjaku	sve škole u RH koje imaju voćnjak
01. prosinca 2007.	Split, OŠ Dobri, Split, Kliška 25	Priprema projekata – predavanje i radionica	13, 15, 17 i 19
01. prosinca 2007.	Vođinci, OŠ Vođinci, Slavonska 21	Priprema projekata – predavanje i radionica	10, 11, 12, 14 i 16
04. prosinca 2007.	Vinica, Poljoprivredna i veterinarska škola Arboretum opeka, Vinička 53, Vinica Marčan	Priprema projekata – predavanje i radionica	05, 06, 07 i 20

Na seminarima je ukupno sudjelovalo 128 voditelja i suradnika učeničkih zadruga, te 22 predavača.

Tablica 2 *Radionice u 2007. godini*

Datum:	Mjesto održavanja seminara:	Glavna tema radionice:	Za županije:
15. prosinca 2007.	OŠ Ivan Mažuranić – Sibinj	Izrada Božićnih ukrasa	10, 11, 12, 14 i 16
04. prosinca 2007.	Vinica, Poljoprivredna i veterinarska škola Arboretum opeka, Vinica Marčan	Izrada Božićnih ukrasa	05, 06, 07 i 20

Na radionicama je ukupno sudjelovalo 40 voditelja i suradnika učeničkih zadruga.

Tablica 3 *Regionalni seminari/radionice u 2008.:*

Datum:	Mjesto održavanja seminara:	Glavna tema seminara:	Za županije:
23. veljače 2008	OŠ Vođinci, u Vođincima	1.Izrada ukrasa za Uskrs; 2. Zlatovez – napredni stupanj	10, 11, 12, 14 i 16
27. veljače 2008.	OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, u Ivancu	1. Pučki tradicijski vez; 2. Lončarstvo – tradicijska baština	05, 06, 07 i 20
14. ožujka 2008.	OŠ Milke Trnine, u Križu	Rezidba u voćnjaku	Sve škole u koje imaju voćnjak
05. travnja 2008.	u OŠ Mejaši, u Splitu	1. Oslikavanje stakla i oslikavanje platna 2.Maslinarstvo	13, 15, 17 i 19
25. travnja 2008.	OŠ Vjenceslava Novaka, u Zagrebu	1.Oslikavanje stakla i izrada mozaika 2.Izrada tapiserije i izrada nakita od fimo mase	01, 02, 03 i 21
26. travnja 2008.	OŠ Frana Krste Frankopana, u Brodu na Kupi	1.Izrada suvenira i nakita od drveta 2.Keramička radionica – izrada kalupa	04, 08, 09 i 18
12. lipnja 2008.	OŠ Ivana Kukuljevića Sakcinskog, u Ivancu	Lončarstvo – tradicijska baština II	05, 06, 07 i 20

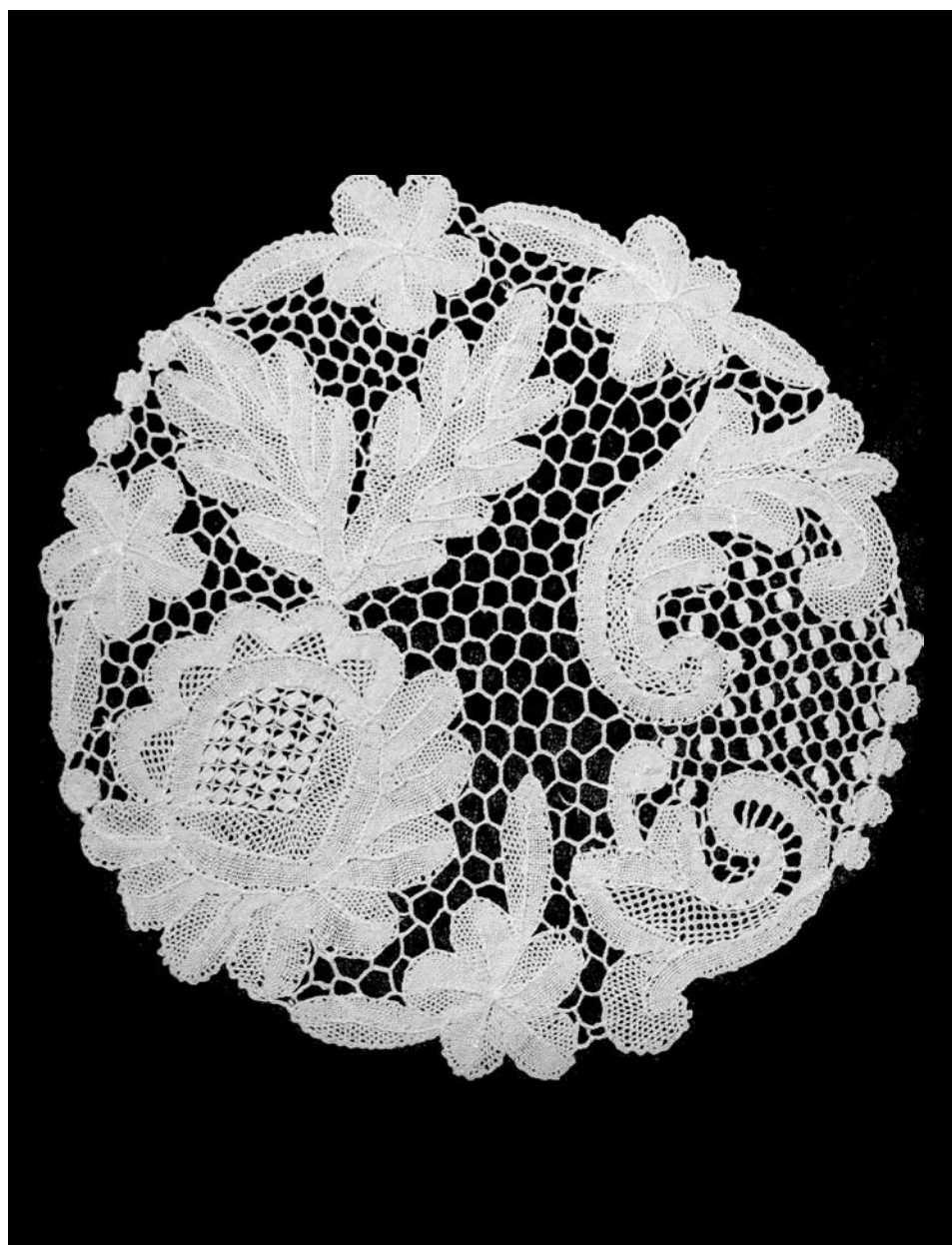
Radionice su bile iznimno uspješne, a pohađalo ih je preko 200 polaznika.

BILJEŠKA O AUTORIMA

Dragica Benčik, prof., Centar za odgoj i obrazovanje, Čakovec
Marica Berdik, mr.sc., Hrvatska udruga učeničkog zadrugarstva, Zagreb
Mate Bobanac, dr.sc., Agronomski fakultet, Zagreb
Vladimira Brezak, prof., Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb
Matija Bučar, prof., Učiteljski fakultet Zagreb-Podružnica Petrinja
Božica Carević, prof. O.Š. Ivana Kukuljevića-Sakcinskog, Ivanec
Zdenka Čukelj, prof., Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb
Blanka Dragojević, dipl.ing., Hrvatska udruga uč. zadrugarstva, Zagreb
Boris Duralija, prof.dr.sc., Agronomski fakultet, Zagreb
Jelka Grđan, dipl. ing., Učenički dom, Varaždin
Stjepan Krupa, prof., O.Š. Milke Trnine, Križ
Vesna Lendić Kasalo, dipl. iur., Ured za udruge Vlade RH, Zagreb
Ana Luić, prof., O.Š. Ivana Mažuranić, Sibinj
Marija Levanić, prof., O.Š. Vođinci
Vesna Marović, dipl. oec., Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb
Emerik Munjiza, doc.dr.sc., Filozofski fakultet, Osijek
Milan Munjiza, prof., O.Š. Milana Šorge, Oprtalj
Božica Pandurić, dipl. ing., S.Š. A. M. Reljkovića, Slavonski Brod
Vicko Pavičić, doc.dr.sc., PMF, Zagreb
Vesna Stančin, prof., Zagreb
Đurđa Štajcer, nast., O.Š. Dragutina Tadijanovića, Petrinja
Miroslav Tratnik, prof.dr.sc., Agronomski fakultet, Zagreb
Slavko Vučak, prof.dr.sc., Petrinja
Brankica Zbanatski, prof., O.Š. Josipa Broza, Kumrovec

Iz recenzija

Priručnik će biti od velike pomoći svima koji se neposredno bave učeničkim zadrugarstvom na suvremenim polazištima «otvorene škole», što svoju sudbinu dijeli s mnogima koji se danas bave odgojem i obrazovanjem u novom socijalno-ekološkom obzoru. Učeničko zadrugarstvo, koje se ovdje zastupa, nije poljodjelstvo «pluga i motike» iz nekih pretprošlih vremena, nego moderno shvaćanje rada kao slobodnovremenske aktivnosti i produktivne «dokolice», pri čemu se kreativno prožimaju učenje, socijalizacija, poduzetništvo i «ključne kompetencije» postižu kroz kurikulum otvorene pedagoške suradnje mnogobrojnih čimbenika koji odgovorno participiraju u prirodnom razvoju djece i mladeži.

Prof.dr.sc. Vlatko Previšić

Kvaliteta odgoja i obrazovanja temeljni je preduvjet za razvoj škole uopće, pa tako i naše. Toj kvaliteti pridonosi i školska učenička zadruga, jer pruža povećane mogućnosti za ostvarivanje individualnih želja, interesa, sposobnosti, stjecanje novih znanja, uspješnije školovanje, samopoštovanje, opuštanje, druženje, razvijanje prijateljstva, jačanje svijesti o odgovornosti prema materijalnim i duhovnim dobrima, razvijanje kulture rada učenika.

Stoga se i Priručnik, prvijenac ove vrste, koji govori o nekim aspektima kvalitetnijeg razvoja škole i učenika, treba naći u rukama onih koji rade u školi i za školu.

Prof.dr.sc. Slavko Vučak